

2018

Latvijas Stabilitātes programma 2018. – 2021.gadam

RĪGA, 2018

LATVIJAS REPUBLIKAS
FINANŠU MINISTRIJA

SATURS

1. Vispārējās ekonomiskās politikas vadlīnijas un mērķi	4
2. Ekonomiskā situācija	5
2.1. Ārējā ekonomiskā vide	5
2.2. Pašreizējā ekonomiskā situācija.....	7
2.3. Makroekonomiskās attīstības scenārijs.....	13
3. Vispārējās valdības budžeta bilance un pārāds.....	21
3.1. Pašreizējā fiskālā situācija	21
3.2. Fiskālās politikas stratēģija un vidēja termiņa mērķis	24
3.2.1. Strukturālās bilances mērķa noteikšana	24
3.2.2. Strukturālās bilances mērķa noteikšana	24
3.2.3. Vispārējie fiskālās politikas mērķi un prioritārie attīstības virzieni 2018. – 2021. periodam – paveiktais pēc iepriekšējas Stabilitātes programmas.....	29
3.2.4. Fiskāli nozīmīgākās strukturālās reformas Regulas Nr. 1175/2011 izpratnē.....	37
3.2.4.1. Pensiju sistēmas reforma	37
3.2.4.2. Veselības sistēmas reforma	37
3.3. Fiskālās attīstības scenārijs	52
3.4. Valdības pārāda vidēja termiņa attīstības tendences.....	57
4. Jūtīguma analīze un salīdzinājums	60
4.1. Makroekonomiskā scenārija riski	60
4.2. Jūtīguma analīze.....	60
4.2.1. Optimistiskais scenārijs.....	60
4.2.2. Pesimistiskais scenārijs	62
5. Vispārējās valdības budžeta bilances un pārāda prognožu salīdzinājums ar Latvijas Stabilitātes programmu 2017. – 2020. gadam	65
6. Valsts finanšu kvalitāte.....	66
6.1. Valsts budžeta līdzekļu efektivitāte un izlietojuma kontrole.....	66
6.2. Ieņēmumu struktūras un sistēmas efektivitāte	69
7. Publisko finanšu ilgtspēja	84
7.1. Publisko finanšu ilgtermiņa attīstības scenārijs	84
7.2. Valsts sniegtie galvojumi.....	91
8. Valsts finanšu institucionālās iezīmes	93
8.1. Valsts budžeta noteikumu ieviešana un citas institucionālās attīstības attiecībā uz valsts finansēm	93
8.2. Vidēja termiņa budžeta plānošana	93
8.3. Budžeta procedūras, t.sk. valsts finanšu statistikas pārvalde.....	94
8.3.1. Budžeta procedūras	94
8.3.2. Valsts finanšu statistikas pārvaldība.....	97
Pielikumi.....	99

Saīsinājumu apzīmējumi

ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija
ASV	Amerikas Savienotās valstis
AWG	Ekonomikas politikas komitejas Sabiedrības novecošanās un valsts finanšu ilgtspējas darba grupa
ĀTI	Ārvalstu tiešās investīcijas
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
EK	Eiropas Komisija
EKS 2010	Eiropas Kontu sistēma
ES	Eiropas Savienība
FM	Finanšu ministrija
FDL	Fiskālās disciplīnas likums
FKTK	Finanšu un kapitāla tirgus komisijas
Ietvara likums	Vidēja termiņa budžeta ietvara likums
IIN	Iedzīvotāju ienākumu nodoklis
IKP	Iekšzemes kopprodukts
LPS	Latvijas Pašvaldību savienība
LBFV	Likums par budžetu un finanšu vadību
MK	Ministru kabinets
NAP 2020	Nacionālās attīstības plāns 2014.-2020.gadam
OECD	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
OIK	Obligātās iepirkumu komponentes
OPEC	Naftas eksportētājvalstu organizācija
PCI	Patēriņa cenu indekss
PVN	Pievienotās vērtības nodoklis
PZDG	Potenciāli zaudētie dzīves gadi
Regula Nr. 1175/2011	Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) Nr. 1175/2011 (2011. gada 16. novembris), ar ko groza Padomes Regulu (EK) Nr. 1466/97 par budžeta stāvokļa uzraudzības un ekonomikas politikas uzraudzības un koordinācijas stiprināšanu
UIN	Uzņēmumu ieņēmumu nodoklis
SIP	Stabilitātes un izaugsmes pakts
SVF	Starptautiskais valūtas fonds
VID	Valsts ieņēmumu dienests
VK	Valsts kase
VTM	Vidēja termiņa budžeta bilances mērķis strukturālā izteiksmē
VHC	Vīruss hepatīts C
VTM SIP	Vidēja termiņa budžeta bilances mērķis SIP izpratnē
VSAOI	Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas

1. VISPĀRĒJĀS EKONOMISKĀS POLITIKAS VADLĪNIJAS UN MĒRĶI

Latvijas Stabilitātes programma ir vidēja termiņa politikas dokuments, kas raksturo Latvijas fiskālo politiku 2018. – 2020.gadam un ir sagatavots, vadoties pēc SIP ieviešanas nosacījumiem un vadlīnijām, un tiek sagatavota saskaņā ar Padomes 1997.gada 7.jūlija Regulas (EK) Nr. 1466/97 par budžeta stāvokļa uzraudzības un ekonomikas politikas uzraudzības un koordinācijas stiprināšanu prasībām. LBFV 28.pants nosaka, ka MK līdz kārtējā gada 15.aprīlim iesniedz Saeimai Latvijas Stabilitātes programmu.

Pēc ekonomiskās izaugsmes sabremzēšanās 2016.gadā līdz 2,2%, Latvijas IKP pieauguma temps 2017.gadā ir būtiski paātrinājies, sasniedzot 4,5%, kas ir straujākais kāpums kopš 2011.gada. Ekonomiskās izaugsmes paātrināšanos 2017.gadā pamatā nodrošināja augošais ārējais pieprasījums un investīciju aktivitātes atjaunošanās Latvijā, pieaugot ES fondu līdzekļu plūsmai, turklāt arī privātais patēriņš pērn bija samērā spēcīgs. Arī 2018.gadam visas vadošās starptautiskās organizācijas prognozē spēcīgu pasaules ekonomikas izaugsmi. Pēc SVF janvāra prognozēm, pasaules ekonomikas izaugsme vēl paātrināsies no 3,7% 2017.gadā līdz 3,9% 2018.gadā. 2017.gadā atjaunojies arī ienākošo ĀTI apjoms Latvijā, neto plūsmai sasniedzot 640 milj. *euro*, tādējādi atgriežoties pie vēsturiski vidējā līmeņa pēc būtiska krituma 2016.gadā. Saskaņā ar FM aprēķiniem potenciālā IKP izaugsme vidējā termiņā būs 3,2 – 3,4% apmērā, kas ir līdzīgi kā iepriekšējos divos gados. Lai gan pašreizējā ekonomiskā izaugsme norāda uz cikla augšupeju, FM pozīcija attiecībā uz potenciālo ilgtermiņa izaugsmi balstās piesardzīgā pieejā, jo līdztekus paredzamajai pozitīvajai nodokļu reformas ietekmei uz uzņēmējdarbības vidi, potenciālo izaugsmi nākotnē ierobežos tādi strukturāli faktori kā darbaspēka trūkums un zemais investīciju līmenis.

Latvijas valdības fiskālās politikas virziens ir saglabājies nemainīgs – īstenot tādu budžeta politiku, lai ilgtspējīgi kāpinātu Latvijas iedzīvotāju dzīves kvalitāti. Tādējādi 2018.gada valsts budžets ir izstrādāts balstoties pieejā, kas (i) nodrošina adekvātu valsts budžeta finansējumu valsts aizsardzības spēju uzlabošanai, (ii) īstenojot nodokļu politikas reformu rada labvēlīgus nosacījumus uzņēmējdarbības vides stimulēšanai un mazina iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzību, kā arī (iii) nodrošina papildu valsts budžeta finansējumu jomām, kas ir valsts ekonomikas stūrakmeņi – veselības aprūpe, demogrāfiskās situācijas uzlabošana un autoceļu uzturēšana. Īstenojot augstākminētos rīcības virzienus, valdība tajā pašā laikā ievēro fiskālās politikas īstenošanas principus, kas ir balstīti fiskālās disciplīnas nosacījumos.

Fiskālās prognozes rāda, ka 2018.gadā vispārējās valdības budžeta deficīts, neietverot fiskālos riskus, būs 0,9% no IKP, 2019.gadā pie nemainīgas politikas un, neietverot fiskālos riskus, tas palielinātos līdz 1,0%, bet 2020. un 2021.gadā samazinātos attiecīgi līdz 0,4% un 0,3% no IKP. Saskaņā ar fiskālās disciplīnas noteikumiem vispārējās valdības budžeta deficīts 2019.gadā nedrīkst pārsniegt 0,9% no IKP un 2020. un 2021.gadā 0,4% no IKP.

2. EKONOMISKĀ SITUĀCIJA

2.1. ĀRĒJĀ EKONOMISKĀ VIDE

Pasaules ekonomika 2017.gadā sasniedza straujāko kāpumu pēdējo sešu gadu laikā, salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu palielinoties par 3,9%, liecina jaunākie SVF dati. Gada laikā izaugsmes prognozes gan pasaulei kopumā, gan īpaši lielajām attīstītajām valstīm un *euro* zonai kopumā tika pastāvīgi paaugstinātas, un straujais pieaugums šajās valstīs arī noteica kopējās globālās izaugsmes tempu paātrināšanos. Kopumā pasaules attīstītajās valstīs ekonomikas izaugsme pērn paātrinājās līdz 2,3%, salīdzinot ar 1,7% 2016.gadā, un īpaši būtiski izaugsmes tempi kāpa ASV, Vācijā un *euro* zonā kopumā. Tāpat uzlabojās arī attīstības valstu izaugsme – no 4,4% 2016.gadā paātrinoties līdz 4,7 procentiem 2017.gadā, bet šeit uzlabojumi nebija tik strauji. Ķīnas ekonomikas izaugsme paātrinājās līdz 6,8%, bet Krievija pēc divu gadu krituma sasniedza ap 1,8% IKP pieaugumu.

Latvijas lielākajā eksporta tirgū ES pērn pirmo reizi kopš 2007.gada ekonomikas izaugsme tika sasniegta pilnīgi visās dalībvalstīs, un IKP, salīdzinājumā ar 2016.gadu, palielinājās par 2,4%, kas bija straujākais kāpums pēdējo desmit gadu laikā. Izaugsmes paātrināšanos ES nodrošināja gan spēcīgi augošais iekšzemes pieprasījums, ko veicināja situācijas uzlabošanās darba tirgū un pozitīvie uzņēmēju un patērētāju konfidences rādītāji, gan globālās tirdzniecības aktivitātes pieaugums, palielinot ārējo pieprasījumu. ES ekonomiskās konfidences indekss (ESI indekss) gada beigās sasniedza augstāko līmeni kopš 2000.gada un tuvu šim līmenim saglabājās arī nākamajos mēnešos.

Būtisks izaugsmes paātrinājums pērn bija arī lielākajās **Latvijas ārējās tirdzniecības partnervalstīs**, tostarp Lietuvā IKP pieauguma temps paātrinājās no 2,3% līdz 3,8%, Igaunijā – no 2,1% līdz 4,9%, Vācijā no 1,9% līdz 2,2%, Polijā – no 2,9% līdz 4,6%. Vienlaikus divās citās nozīmīgās Latvijas ārējās tirdzniecības partnervalstīs – Lielbritānijā un Zviedrijā – izaugsmes tempi nedaudz pazeminājās. Lielbritānijā to lielā mērā ietekmēja nenoteiktība saistībā ar valsts gaidāmo izstāšanos no ES, bet Zviedrijas ekonomikas izaugsmes tempi iepriekšējos divos gados jau bija visai augsti, 2017.gadā pazeminoties līdz 2,4%, kas joprojām ir labs izaugsmes temps.

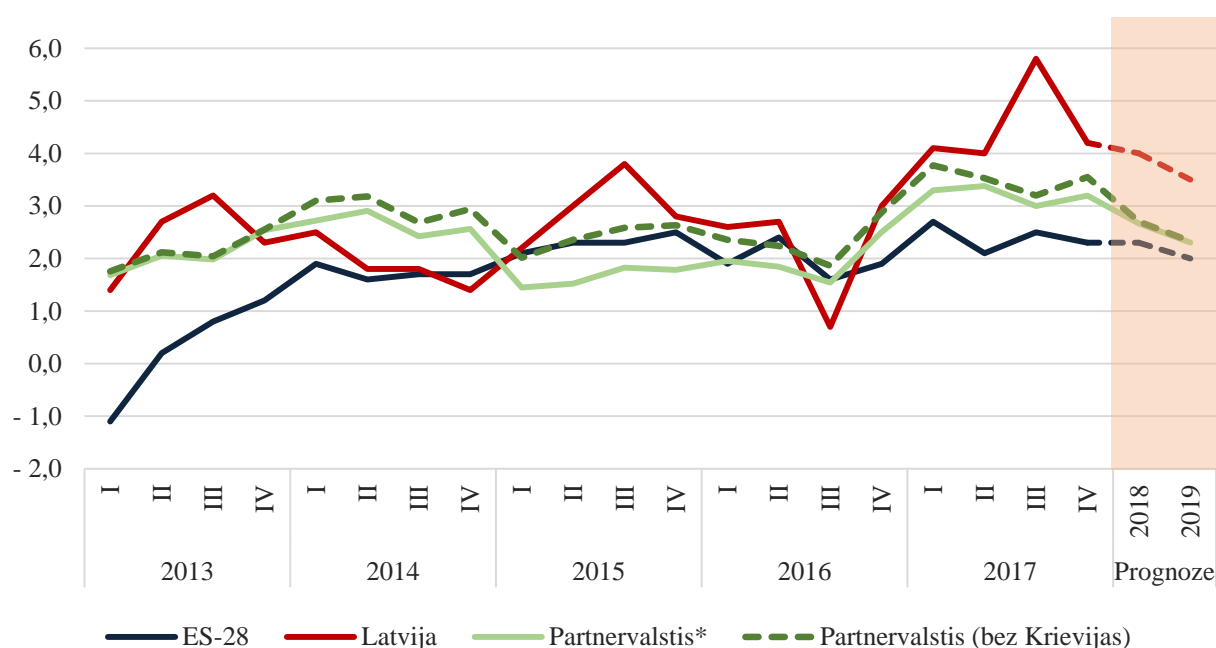
2.1.tabula. Lielāko pasaules ekonomiku IKP pieauguma tempi un prognozes, % pret iepriekšējo gadu¹

	2016	2017	2018p	2019p	Salīdzinājumā ar SVF 2017.gada oktobra prognozēm	
					2016	2017
Pasaule	3,2	3,7	3,9	3,9	+0,2	+0,2
Attīstītās valstis	1,7	2,3	2,3	2,2	+0,3	+0,4
Eurozona	1,8	2,4	2,2	2,0	+0,3	+0,3
Lielbritānija	1,9	1,7	1,5	1,5	0,0	-0,1
ASV	1,5	2,3	2,7	2,5	+0,4	+0,6
Japāna	0,9	1,8	1,2	0,9	+0,5	+0,1
Kanāda	1,4	3,0	2,3	2,0	+0,2	+0,3
Attīstības valstis	4,4	4,7	4,9	5,0	0,0	0,0
Ķīna	6,7	6,8	6,6	6,4	+0,1	+0,1
Indija	7,1	6,7	7,4	7,8	0,0	0,0
Krievija	-0,2	1,8	1,7	1,5	+0,1	0,0

¹ World Economic Outlook (WEO) Update, January 2018, IMF

Arī 2018.gadam visas vadošās starptautiskās organizācijas prognozē spēcīgu pasaules ekonomikas izaugsmi. Pēc SVF janvāra prognozēm, pasaules ekonomikas izaugsme vēl paātrināsies no 3,7% 2017.gadā līdz 3,9% 2018.gadā, un līdzīgas prognozes par pasaules ekonomikas izaugsmi martā izteica arī OECD. Izaugsmi pasaulē turpinās nodrošināt augošās investīcijas, pasaules tirdzniecības aktivizēšanās un to vēl papildus veicinās nodokļu atvieglojumi ASV, kā arī Vācijas īstenotie fiskālās stimulēšanas pasākumi. Līdzīga pasaules ekonomikas izaugsme saglabāsies arī 2019.gadā, kad tā pēc SVF prognozēm tāpat būs 3,9% līmenī.

Arī 2018. un 2019.gadā līdzīgi kā 2017.gadā pasaules ekonomiskās izaugsmes paātrinājumu nodrošinās galvenokārt attīstītās valstis, pirmkārt, ASV, kur ekonomikas izaugsme 2018.gadā paātrināsies līdz 2,7%, bet 2019.gadā veidos 2,5%. Euro zonas ekonomikas izaugsme 2018.gadā saglabāsies visai augstā 2,2% līmenī, bet 2019.gadā veidos 2,0%. Spēcīga izaugsme saglabāsies arī Latvijas galvenajās ārējās tirdzniecības partnervalstīs, kur tā nākamajos gados būs arī augstāka par ES vidējo.

2.1.attēls. Latvijas partnervalstu² un ES IKP pieauguma tempi un prognozes, %

Kopumā Latvijas septiņu galveno ārējās tirdzniecības partnervalstu vidējā svērtā ekonomikas izaugsme 2018.gadā veidos 2,7% un 2019.gadā – 2,3%. Pēdējā gada laikā Latvijas tirdzniecības partnervalstu tāpat kā visas pasaules ekonomikas prognozes ir būtiski uzlabojušās, un pašlaik partnervalstīm prognozētā izaugsme 2018.gadam ir par 0,4 procentpunktiem augstāka, nekā tā bija pirms gada, Latvijas Stabilitātes programmas 2017. – 2020.gadam sagatavošanas laikā.

Pieaugot pārtikas un energoresursu cenām pasaules tirgū, 2017.gadā samērā būtiski paaugstinājās kopējais **inflācijas līmenis** pasaulē. Kopumā pasaules attīstītajās valstīs inflācija 2017.gadā veidoja 1,7%, salīdzinot ar 0,8% 2016.gadā, kamēr attīstības valstīs kopējais inflācijas līmenis saglabājās 4,1% līmenī. Naftas cenas pēc naftas eksportētājvalstu

² Latvijas ārējās tirdzniecības galveno partnervalstu (Lietuva, Igaunija, Krievija, Vācija, Zviedrija, Lielbritānija, Polija) vidējā izaugsme, svērtā ar vidējo eksporta īpatsvaru uz konkrēto valsti 2017.gadā. Datu avots: Eurostat; European Economic Forecast - Winter 2018, European Commission; FM aprēķini.

organizācijas OPEC lēmuma par ieguves apjomu samazināšanu 2017.gadā kopumā palielinājās vairāk nekā par 20%, *Brent* jēlnaftas cenai paaugstinoties līdz vidēji 55 dolāriem par barelu, savukārt neapstrādātās pārtikas cenas pēc Pārtikas un lauksaimniecības organizācijas (FAO) datiem 2017.gadā bija kopumā par 8% augstākas nekā pirms gada, īpaši strauji palielinoties piena cenām.

Euro zonā inflācija pērn paaugstinājās līdz 1,5%, salīdzinot ar 0,2 procentiem 2016.gadā, tomēr tā joprojām ir zemāka par Eiropas Centrālās bankas noteikto vēlamo inflācijas līmeni, kas ir tuvu, bet nedaudz zem diviem procentiem. Pamatinflācijai saglabājoties zemi, ko ietekmē salīdzinoši vājā darba tirgus attīstība un ierobežotais algu pieaugums, kopējo inflācijas dinamiku *euro* zonā turpinās noteikt galvenokārt energoresursu cenu svārstības. 2018.gadā tā saglabāsies 1,5% līmenī, bet 2019.gadā nedaudz pieaugs, sasniedzot 1,6%. Pasaulē attīstītajās valstīs kopumā 2018.gadā gaidāma inflācijas līmeņa paaugstināšanās līdz 1,9 procentiem.

2.2. PAŠREIZĒJĀ EKONOMISKĀ SITUĀCIJA

Pēc ekonomiskās izaugsmes sabremzēšanās 2016.gadā līdz 2,2%, Latvijas IKP pieauguma temps 2017.gadā ir būtiski paātrinājies, sasniedzot 4,5%, kas ir straujākais kāpums kopš 2011.gada. Ekonomiskās izaugsmes paātrināšanos 2017.gadā pamatā nodrošināja augošais ārējais pieprasījums un investīciju aktivitātes atjaunošanās Latvijā, pieaugot ES fondu līdzekļu plūsmai, turklāt arī privātais patēriņš pērn bija samērā spēcīgs.

Noturīgais iekšējais pieprasījums nodrošināja privātā patēriņa pieaugumu, kas 2017.gadā sasniedza 5,1%. Privāto patēriņu veicināja joprojām spēcīgi augoša darba samaksa, kas pērn uzrādīja straujāko kāpumu kopš 2008.gada, bezdarba samazināšanās, kā arī kredīvēstneses aktivizēšanās, 2017.gadā turpinot pieaugt mājāsaimniecībām jaunizsniegto kredītu apjomam. Pērn palielinājās arī sabiedriskais patēriņš – par 4,1%.

Savukārt **spēcīgāko izaugsmi pērn uzrādīja investīcijas, ieguldījumiem bruto pamatkapitālā 2017.gadā palielinoties par 16,0%**. Pēc stagnācijas 2014. un 2015.gadā un ievērojamā krituma 2016.gadā investīciju kāpumu pērn lielā mērā noteica 2014. – 2020.gada plānošanas perioda ES fondu investīciju aktivitāte, kas nodrošinās investīciju pieaugumu arī šogad un nākamajos gados.

Aptuveni pusi (2017.gadā – 45%) no kopējiem ieguldījumiem bruto pamatkapitālā veido ne-finanšu investīcijas, un pērn to apjoms faktiskajās cenās palielinājās par 0,3 mljrd. *euro* jeb 14,9%, veidojot 2,4 mljrd. *euro*. Lielākais ne-finanšu investīciju īpatsvars reģistrēts šādās nozarēs – valsts pārvalde un aizsardzība (21% no kopējām ne-finanšu investīcijām 2017.gadā), transports un uzglabāšana (16%) un apstrādes rūpniecība (12%). Ne-finanšu investīciju pieaugums no augstākminētajām nozarēm pērn salīdzinājumā ar 2016.gadu bija vērojams visās nozarēs, piemēram, investīcijas valsts pārvaldes un aizsardzības sektorā bija par 41,1% augstākas nekā pirms gada, transportā un uzglabāšanā – par 13,5% un apstrādes rūpniecībā – par 3,6% augstākas. Nozīmīgs ne-finanšu investīciju pieaugums – par 114,1% – 2017.gadā tika reģistrēts operācijās ar nekustamo īpašumu, tādējādi šī sektora ne-finanšu investīciju īpatsvars pērn veidoja 9%. Investīciju kāpums tika reģistrēts arī tirdzniecībā un citās īpatsvara ziņā mazākās nozarēs, tikmēr ne-finanšu investīcijas saruka elektroenerģijas un gāzes apgādes sektorā, kā arī informācijas un komunikācijas pakalpojumos u.c. mazākās nozarēs.

2017.gadā atjaunojies arī ienākošo ĀTI apjoms Latvijā, neto plūsmai sasniedzot 640 milj. *euro*, tādējādi atgriežoties pie vēsturiski vidējā līmeņa pēc būtiska krituma 2016.gadā. Jāatzīmē, ka ienākošo ĀTI apjoms Latvijā 2016.gadā samazinājies līdz 134 milj. *euro*, ko pamatā ietekmēja vienreizējs faktors – būtisks pašu kapitāla samazinājums *Swedbank AS*. Komerčbankas lēmums par pašu kapitāla samazinājumu bija saistīts ar kapitāla struktūras

optimizēšanu, tādējādi samazinot pamatkapitālu par 367,9 milj. *euro*. Lai arī šis vienreizējais faktors būtiski ietekmēja gan ĀTI ienākošo plūsmu, gan uzkrāto ĀTI apjomu, tam nebija nekādas ietekmes uz valsts ekonomikas attīstību, jo komercbankas pamatdarbības apjoms saglabājies iepriekšējā līmenī un joprojām *Swedbank AS* ir viena no labāk kapitalizētajām bankām Latvijā. 2017.gadā ienākošās ĀTI plūsmas apjoma kāpumu galvenokārt noteica investīcijas pieaugums pašu kapitālā par 979 milj. *euro*. Papildus tam, 280 milj. *euro* no savas pamatdarbības peļņas ārvalstu investori ir reinvestējuši uzņēmumu tālākā attīstībā. Taču, izpildot saistības pret tiešajiem investoriem un māsas uzņēmumiem, izmaksājot dividendes un nosedzot kredītsaistības, ienākošo ĀTI plūsma parāda instrumentos bija negatīva jeb 618 milj. *euro*. Tādējādi ĀTI neto plūsma pērnajā gadā bija 640 milj. *euro*. Kopumā lielākās investīciju ieplūdes bija gāzes apgādes, vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības, operāciju ar nekustamo īpašumu un transporta nozarēs, visvairāk no Zviedrijas, Igaunijas, Lietuvas un Luksemburgas.

Pozitīvu ietekmi uz 2017.gada IKP un kopējo investīciju dinamiku ir atstājušas arī **ES fondu investīcijas**. Saskaņā ar FM novērtējumu, ES fondu investīcijas 2017.gadā IKP izaugsmi palielināja par 1,3%, kas ir ievērojami vairāk nekā iepriekšējā gadā. 2014.-2020.gada ES fondu plānošanas perioda ietvaros ES fondu investīciju apjoms 2017.gadā bija 404 milj. *euro* pretstatā 225 milj. *euro* 2016.gadā. Tādējādi, palielinoties ES fondu investīciju plūsmai, palielinājās arī pozitīvā ietekme uz IKP attīstību. Lielāka ES fondu investīciju plūsma atspoguļojās kopējā investīciju aktivitātē valstī.

2017.gadā preču un pakalpojumu eksports salīdzināmajās cenās uzrādīja pieaugumu par 4,8%, kas ir nedaudz straujāks kāpums nekā iepriekšējā gadā. Eksporta pieaugumu nodrošināja labvēlīgā ārējā ekonomiskā situācija, tai skaitā Latvijas galvenajās tirdzniecības partnervalstīs. Tajā pašā laikā preču un pakalpojumu imports palielinājās vēl straujāk, uzrādot pieaugumu 9,5% apmērā. Tādējādi pērn Latvijas preču un pakalpojumu ārējās tirdzniecības bilance pasliktinājās par 2,8 procentpunktiem, tirdzniecības deficītam pieaugot līdz 3,7% no IKP.

Vērtējot 2017.gadu kopumā, jāsecina, ka situācija starptautiskajā preču tirdzniecībā ir manāmi uzlabojusies. Spriežot pēc aktuālākajiem statistikas datiem, 2017.gadā pirmo reizi šajā desmitgadē pilnīgi visām ES dalībvalstīm, vienlaicīgi bija fiksēts pozitīvs IKP pieaugums, tādējādi palielinot ES kopējo IKP pieaugumu līdz 2,4%, kas arī ir straujākais pēdējos 10 gados. Pērnajā gadā Latvijas preču eksporta vērtība uz ES palielinājusies par 7,0% un ar 71,5% īpatsvaru kopējā preču eksportā tas bija lielākais Latvijas preču noieta tirgus. Kopējais preču eksports 2017.gadā palielinājās par 10,0%, sasniedzot 11,4 miljardu *euro* vērtību. Ar to uzstādīts rekords, gada ietvaros eksporta vērtībai palielinoties līdz augstākajam līmenim kopš statistikas uzskaites sākuma. Jāatzīmē, ka pēdējo desmit gadu laikā Latvijas eksportētāji spējuši kāpināt eksportēto preču vērtību tieši divas reizes.

Preču eksporta vērtības kāpums tika sasniegts visās lielākajās preču kategorijās, bet visbūtiskāk kopējo eksporta kāpumu veicināja lauksaimniecības un pārtikas preču, kā arī metālu un to izstrādājumu eksporta kāpums par attiecīgi 19,8% un 22,1%. Labus eksporta pieauguma tempus pērn uzrādīja arī citas preču kategorijas – ķīmiskās rūpniecības preces, mehānismi un ierīces, minerālprodukti u.c. Valstu griezumā vērtības ziņā lielākais eksporta pieaugums 2017.gadā tika sasniegts uz Krieviju – par 36,6% jeb 221 milj. *euro*, tādējādi Krievija joprojām ierindojas kā trešais lielākais Latvijas preču eksporta tirgus ar 7,3% īpatsvaru aiz Lietuvas un Igaunijas. Spēcīgs preču eksporta kāpums pērn tika fiksēts arī uz ASV, Igauniju un Zviedriju, kamēr lielākie preču eksporta vērtības samazinājumi bija eksportā uz tādām valstīm kā Alžīrija, Gibraltārs un Kipra.

Tikmēr preču importa pieaugums pagājušajā gadā bija augstāks par eksporta kāpumu, sasniedzot 14,6%. Ir svarīgi atzīmēt, ka straujāks preču importa kāpums 2017.gadā kopumā ir

saistīts ar būtiski straujāku ekonomisko izaugsmi. Latvijas ekonomikas izaugsmes temps salīdzināmajās cenās 2017.gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, ir dubultojies, bet faktiskajās cenās pat trīskāršojies. Straujāka ekonomikas izaugsme atspoguļojusies arī būtiski augstākā investīciju un būvniecības aktivitātē, tāpēc ir likumsakarīgi, ka pieprasījums pēc tehnikas, metāliem un būvmateriāliem pieaug, tādā veidā stimulējot arī importa pieaugumu. Papildus tam, jāatzīmē, ka Latvijas lidsabiedrība *Air Baltic Corporation AS*, modernizējot lidaparātu floti, veica būtiskas investīcijas, 2017.gadā papildinot savu floti ar sešām jaunām lidmašīnām un palielinot preču importu kopsummā par 256,5 milj. *euro*. Atskaitot lidaparātu importu, preču importa kāpums 2017.gadā būtu 12,9%. Kopumā preču importa pieaugums pērnajā gadā bija fiksēts visās lielākajās preču kategorijās, tomēr lielākais un straujākais importa vērtības kāpums ir fiksēts lauksaimniecības un pārtikas precēm, mehāniskajām ierīcēm un precēm, kā arī minerālproduktiem – attiecīgi par 17,0%, 18,4% un 19,7%.

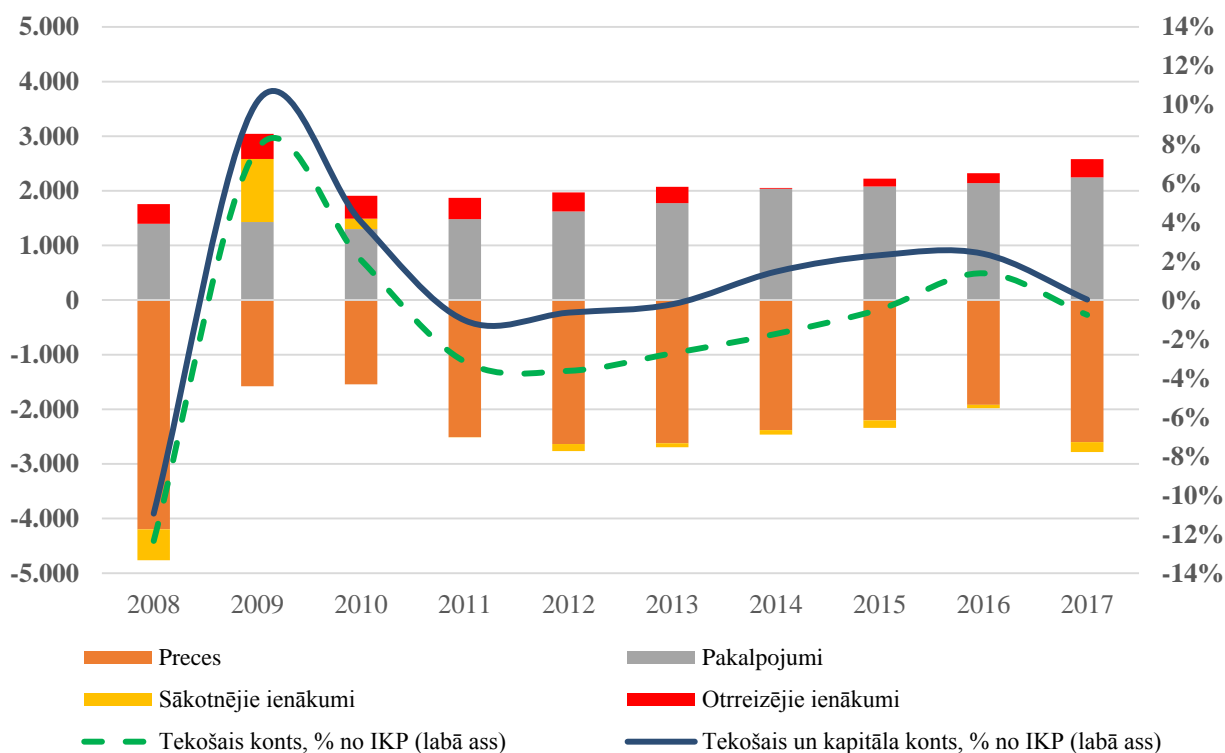
Arī pakalpojumu eksports, neskatoties uz būtisko finanšu pakalpojumu eksporta kritumu, pagājušajā gadā palielinājās par 6,9%, sasniedzot 4,9 miljardus *euro*, kas ir visu laiku augstākais pakalpojumu eksporta apjoms. To visbūtiskāk veicināja ieņēmumu kāpums no transporta pakalpojumu, kā arī informācijas un datorpakalpojumu eksporta. Transporta pakalpojumu eksporta kāpumu pagājušajā gadā kopumā veicināja gan salīdzinoši stabilie tranzītpārvadājumu apjomi, gan autopārvadājumu pieaugums. Tieši autotransporta kravu pārvadājumu pieaugums ārvalstīs par 15,9% jeb 117 milj. *euro* pērnajā gadā nodrošināja lielāko devumu gan transporta pakalpojumu eksportā, gan kopējā pakalpojumu eksporta kāpumā. Palielinājusies arī ārvalstniekiem sniegto gaisa un jūras transporta pakalpojumu vērtība, attiecīgi par 9,6% un 4,7%. Ja gaisa transporta pakalpojumu eksporta pieaugumu veicināja lielāks apkalpoto pasažieru skaits Rīgas lidostā, tad jūras transporta pakalpojumu eksporta pieaugums ir saistīts ar jūras transporta atbalsta pakalpojumu kāpumu, galvenokārt remontā un citos komerciālajos pakalpojumos. Savukārt ieņēmumi no kravu pārvadājumiem dzelzceļā 2017.gadā samazinājās par 7,9%.

Nedaudz straujāk nekā 2016.gadā, pērnajā gada turpināja palielināties arī citu pakalpojumu eksporta vērtība, piemēram, palielinājies informācijas un datorpakalpojumu, kā arī būvniecības pakalpojumu eksports – attiecīgi par 31,2% un 38,3%. Neskatoties uz to, ka 2017.gadā iebraukušo viesu skaits Latvijā ir pieaudzis un palielinājies arī to uzturēšanās ilgums, ārvalstu viesu tēriņi kopumā saglabājās iepriekšējā gada līmenī, mazinoties vien par 0,1%. Saistībā ar stingrākam prasībām noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas jomā, kā arī saistībā ar ieviestajām sankcijām pret atsevišķām Neatkarīgo Valstu Sadraudzības valstīm, finanšu pakalpojumu eksporta vērtība 2017.gadā samazinājās par 16,9% jeb 75 milj. *euro*. To apliecina fakts, ka sniegto finanšu pakalpojumu eksports ārpus ES rezidentiem samazinājies par 68 milj. *euro*, kamēr ES rezidentiem vien par 6 milj. *euro*.

Pakalpojumu importa pieaugums 2017.gadā bija nedaudz straujāks par eksporta pieaugumu, to vērtībai palielinoties par 8,7%. Taču naudas izteiksmē pakalpojumu eksporta kāpums par 315 milj. *euro* tomēr bija lielāks nekā importa pieaugums par 212 milj. *euro*, salīdzinot ar iepriekšējo gadu. Arī pakalpojumu importu galvenokārt veicināja visi transporta pakalpojumi veidi, izņemot dzelzceļa transporta pakalpojumus. Kopējais transporta pakalpojumu imports palielinājies par 11,8%. Papildus tam pieauga arī informācijas, būvniecības un finanšu pakalpojumu imports. Lai arī Latvijas iedzīvotāju tēriņi ārvalstīs pērnajā gadā palielinājās vien par 1,8%, kopā ar transporta pakalpojumiem tie veido lielāko daļu no kopējā pakalpojumu importa. Kopējā pakalpojumu importā 30,5% jeb 806 milj. *euro* veido transporta pakalpojumi un 24,2% jeb 639 milj. *euro* Latvijas iedzīvotāju tēriņi ārvalstīs.

Tekošais konts

2017.gadā saistībā ar preču konta deficīta pieaugumu tekošā konta bilance kļuva negatīva. Pēdējos gados tieši preču eksporta un importa svārstības nosaka tekošā konta dinamiku. Ja 2016.gadā būtisks preču importa vērtības kritums bija galvenais iemesls tekošā konta pārpalikuma pieaugumam līdz 342 milj. *euro*, tad 2017.gadā tekošā konta deficīta palielinājumu līdz 204 milj. *euro* noteica būtiskais preču importa kāpums. Tādējādi pērnajā gadā tekošā konta deficīts veidoja 0,8% no nominālā IKP. Tekošā konta deficīta pieaugums kopumā atbilst straujākai tautsaimniecības attīstībai un nenorāda uz ekonomikas pārkaršanu. Tekošā konta deficītu pilnā apmērā nosedz ienākošās ES fondu investīcijas kapitāla kontā. Papildus tam, Latvijas maksājumu bilances tekošajā kontā pēdējo trīs gadu vidējais līmenis (0,1% pārpalikums no nominālā IKP) ir būtiski zemāks nekā ES agrās brīdināšanas mehānismā noteiktais sliekšnis (-4% no IKP), kas ir viens no makroekonomikas nesabalansētības identificēšanas rādītājiem.

2.2.attēls. Latvijas maksājumu bilances tekošā konta komponentes (milj. *euro*) un tekošais un kapitāla konti procentos no IKP³

Ekonomikas attīstības tempu paātrinājums, kas aizsākās vēl 2016.gadā beigās gan Latvijā, gan Latvijas nozīmīgākajās partnervalstīs, veicinājis strauju ārējās tirdzniecības pieaugumu. Lai arī preču eksporta vērtība palielinājās par 10%, importa kāpums bija vēl straujāks, tādējādi palielinot preču konta deficītu un tekošā konta bilanci kopumā. Preču konta deficīts pērnajā gadā pieauga par 684 milj. *euro* un veidoja 2 602 milj. *euro*. Arī pakalpojumu ārējā tirdzniecība 2017.gadā bija augšupejoša, tomēr pakalpojumu eksporta kāpums absolūtajā izteiksmē bija straujāks par importu, līdz ar to palielinot pakalpojuma konta pārpalikumu par 104 milj. *euro* līdz 2 245 milj. *euro*. Pakalpojumu konta pārpalikums nedaudz samazināja preču konta deficītu, tādējādi neto ārējā tirdzniecības bilance kopumā 2017.gadā bija ar

³ Datu avots: Latvijas Banka un Finanšu ministrijas aprēķini.

mazāku, 357 milj. *euro*, deficītu. Salīdzinoši, 2016.gadā Latvijas ārējās tirdzniecības bilance bija ar 223 milj. *euro* pārpalikumu.

Sākotnējo ienākumu konta bilance 2017.gadā pasliktinājās par 120 milj. *euro*, tādējādi veidojot konta deficītu 182 milj. *euro* apmērā. Deficīta pieaugumu galvenokārt noteica ārvalstu rezidentu gūto ienākumu pieaugums par iepriekš veiktajām investīcijām Latvijā. Savukārt, augstākas ienākošās ES Zivsaimniecības fonda un Eiropas Sociāla fonda investīcijas, kā arī Latvijas rezidentu gūto ienākumu ārvalstīs pārvedumu pieaugums veicināja otrreizējo ienākumu konta pārpalikuma pieaugumu par 154 milj. *euro* līdz 334 milj. *euro*, tādā veidā pilnībā kompensējot deficīta pieaugumu sākotnējo ienākumu kontā.

Nozaru griezumā lielāko pozitīvo devumu IKP pieaugumā 2017.gadā nodrošināja apstrādes rūpniecība un būvniecība. Apstrādes rūpniecība pērn uzrādīja straujāko izaugsmi kopš 2011.gada, nozares radītajai pievienotajai vērtībai pērn salīdzinājumā ar gadu iepriekš pieaugot par 8,0%. Apstrādes rūpniecības izaugsme pērn bija visaptveroša, bet lielāko pozitīvo devumu nodrošināja straujais izlaides apjoms mašīnbūvē un metālapstrādē, kā arī datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošanā. Stabila attīstība bija vērojama arī divās lielākajās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs – kokapstrādē un pārtikas produktu ražošanā, kurās tika sasniegts attiecīgi 2% un 4% pieaugums. Atjaunojoties investīciju aktivitātei, būvniecības nozare 2017.gadā pieauga par 19,4%. Šo kāpumu nodrošināja ne tikai straujāka ES fondu investīciju iepilnība, veicinot inženierbūvju celtniecību, bet arī augošās investīcijas sektoros, kur tradicionāli dominē privātās investīcijas, tostarp biroju ēku, tirdzniecības ēku, degvielas uzpildes staciju būvniecībā. Tādējādi inženierbūvju celtniecības apjomi faktiskajās cenās pērn bija par 31,9% augstāki nekā pirms gada un nedzīvojamo ēku būvniecība gada laikā pieauga par 23,5%, tikmēr dzīvojamo māju celtniecībā pērn reģistrēts kritums par 7,9%.

Negaidīti labus rezultātus 2017.gadā uzrādīja **transporta un uzglabāšanas nozare**, kas, neskatoties uz krītošajiem tranzīta apjomiem, spēja sasniegt 7,3% pieaugumu. Tas tāpat kā apstrādes rūpniecībai bija straujākais kāpums pēdējo sešu gadu laikā. Transporta nozares pieaugumu pērn nodrošināja augošie autotransporta kravu pārvadājumi, kā arī lidostas un jūras pasažieru pārvadājumu straujais kāpums, kamēr kravu pārvadājumu apjoms dzelzceļā samazinājās par 7,9% un kravu apgrozījums ostās – par 2,0%. Pērn labu pieaugumu uzrādīja arī lielākā Latvijas tautsaimniecības nozare – tirdzniecība, nozares pievienotajai vērtībai palielinoties par 5,2%, ko veicināja privātā patēriņa kāpums. 2017.gadā pievienotās vērtības pieaugumu uzrādīja arī daudzas citas ar iekšējo pieprasījumu saistītas nozares – informācijas un komunikācijas pakalpojumi palielinājās par 6,2%, profesionālie, zinātniskie un tehniskie pakalpojumi – par 6,0%, izglītība – par 5,5%, valsts pārvalde un aizsardzība – par 3,6%.

Vienīgā nozare, kas 2017.gadā piedzīvoja kritumu, bija **finanšu un apdrošināšanas darbības**, kas salīdzinājumā ar 2016. gadu samazinājās par 16,6%. Nozares kritums saistīts galvenokārt ar nerezidentu apkalpošanas biznesa samazināšanos Latvijā. Īpaši straujš kritums finanšu pakalpojumu nozarei bija ceturtajā ceturksnī, kad tas salīdzinājumā ar iepriekšējā gada ceturto ceturksni sasniedza 26,0%.

Pēc uzlabojumiem 2016.gadā, pērn atkal pasliktinājās komercbanku kredītportfeļa stāvoklis, 2017.gada beigās, salīdzinot ar 2016.gada beigām, kopējam kredītportfelim samazinoties par 4,6% un veidojot 14,4 mljrd. *euro*. Rezidentu kredītportfelis pērn saruka par 2,8%, tikmēr nerezidentu kredītportfeļa kritums bija straujāks – par 14,0%. Jāatzīmē, ka rezidentu īpatsvars kopējā kredītportfeļa struktūrā ir krietni lielāks, 2017.gada nogalē veidojot 86,1%, kas ir 12,4 milj. *euro*, kamēr nerezidentu kredītportfeļa īpatsvars gada laikā samazinājās par 1,5 procentpunktiem un veidoja 13,9% jeb 2 milj. *euro*. 2017.gada laikā turpināja uzlaboties komercbanku portfeļa kvalitāte, jo ilgāk par 90 dienām kavēto kredītu īpatsvars banku kredītportfelī saruka jau līdz 4,1%. Kredītportfeļa kvalitātes uzlabošanas nodrošināja izmaiņas rezidentu kredītu portfelī, kur virs 90 dienām kavēto kredītu īpatsvars no

3,5% 2016.gada beigās saruka līdz 2,9% pērnā gada beigās. Tikmēr nerezidentu virs 90 dienām kavēto kredītu īpatsvars pieauga no 9,6% līdz 11,1%.

2017.gadā no jauna izsniegto kredītu apjoms veidoja 2,5 mljrd. *euro*, kas ir kritums par 23,9%, salīdzinot ar 2016.gadu. Tai skaitā rezidentiem jaunizsniegto kredītu apjoms saruka par 24,0% un nerezidentiem – par 23,6%. Jāatzīmē, ka rezidentu jaunizsniegto kredītu kritumu pērn noteica rezidentu uzņēmumiem no jauna izsniegto kredītu sarukums. Pēc būtiskā pieauguma 2016.gadā uzņēmumiem no jauna izsniegto kredītu apjoms samazinājās par 38,0%, atgriežoties 2015.gada līmenī. Tikmēr mājsaimniecībām jaunizsniegto kredītu apjoms turpināja pieaugt – par 13,1% salīdzinājumā ar 2016.gadu, īpaši pieaugot kredītiem mājokļa iegādei un remontam. Savukārt nerezidentiem jaunizsniegto kredītu apjoms sarūk jau kopš 2015.gada 4.ceturkšņa. Uz 2017.gada beigām noguldījumi Latvijas komercbankās kopumā veidoja 20,3 mljrd. *euro*, kas salīdzinājumā ar gadu iepriekš ir kritums par 5,1%. Šo samazinājumu noteica nerezidentu noguldījumu sarukums par 12,0% saistībā ar FKTK īstenoto nerezidentu segmenta stingrāku uzraudzību un cīņu ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un terorisma finansēšanu. Tajā pašā laikā rezidentu noguldījumi Latvijas komercbankās saglabājās iepriekšējā gada līmenī. Uz pagājušā gada beigām nerezidentu noguldījumu īpatsvars samazinājās līdz 39,7% no visiem noguldījumiem, šim īpatsvaram pakāpeniski sarūkot jau kopš 2015.gada, kad 2015.gada pirmā ceturkšņa beigās nerezidentu noguldījumi veidoja 54,8%. No visiem ne-banku noguldījumiem 0,9% veidoja ilgtermiņa (ilgāk par 5 gadiem) noguldījumi, un to apjoms gada laikā samazinājās par 23,0%, ko noteica gan rezidentu, gan nerezidentu ilgtermiņa noguldījumu kritums.

2017.gadā vidējā inflācija Latvijā palielinājās līdz 2,9%, kas salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem, kad inflācija svārstījās ap nulli, ir uzskatāms par samērā spēcīgu pieaugumu. Straujāks patēriņa cenu kāpums bija fiksēts gada pirmajā pusē, kad vidējā inflācija bija 3,1%. Taču, mazinoties pārtikas un degvielas cenu kāpumam, gada otrajā pusē lēnāks kļuva arī patēriņa cenu pieaugums, šajā periodā veidojot vidēji 2,7%. Lielāko devumu patēriņa cenu izmaiņās 2017.gadā kopumā noteica pārtikas cenu kāpums, īpaši palielinoties piena un eļļas produktu cenām. Augstākas naftas cenas pasaules tirgos nekā 2016.gadā tiešā veidā ietekmēja degvielas cenu kāpumu Latvijā. Kopumā pērn preču cenas bija par 2,8% augstākas nekā 2016.gadā, un to pamatā ietekmēja ārējie faktori. Savukārt pakalpojumu cenas, kas vairāk atspoguļo ekonomiskās norises Latvijas tirgū, 2017.gadā palielinājās par 3,2%. Spēcīgāks darba samaksas un privātā patēriņa kāpums 2017. gadā palielināja pamatinflāciju līdz 1,6%, no 0,7% 2016.gadā.

Bezdarba līmenis Latvijā 2017.gadā samazinājās straujāk nekā iepriekšējā gadā, pēc darbaspēka apsekojuma veidojot 8,7% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, kas ir par 0,9 procentpunktiem mazāk nekā 2016.gadā. Iepriekšējā gadā bezdarba līmenis bija samazinājies par 0,3 procentpunktiem. Arī reģistrētā bezdarba līmenis 2017.gadā samazinājās straujāk, ko līdzās straujākai ekonomikas izaugsmei ietekmēja arī izmaiņas likumdošanā, pagarinot periodu, ko nepieciešams nostrādāt, lai kvalificētos bezdarbnieka pabalsta saņemšanai. Reģistrētā bezdarba līmenis 2017.gada decembra beigās bija 6,8%, – par 1,6 procentpunktiem zemāks nekā 2016.gada beigās. Savukārt reģistrēto bezdarbnieku skaits 2017.gada laikā saruka par 19,4% līdz 63,1 tūkstošiem decembra beigās.

2017.gadā pēc gada pārtraukuma palielinājies arī tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits, kas salīdzinājumā ar 2016.gadu pieaudzis par 0,2%, sasniedzot 894,8 tūkstošus. Kā liecina statistika par aizņemtajām darba vietām, darba vietu skaits 2017.gadā visvairāk pieaudzis būvniecības nozarē – par 7,3% un informācijas un komunikācijas pakalpojumos – par 5,4%, savukārt tirdzniecībā, finanšu pakalpojumos un nekustamā īpašuma nozarē aizņemto darba vietu skaits nedaudz samazinājies – attiecīgi par 1,0%, 1,4% un 0,5%. Līdz ar straujāku ekonomikas izaugsmi ekonomikā audzis pieprasījums pēc darbiniekiem,

savukārt piedāvājumu ierobežo krītošais darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaits. Rezultātā pagājušajā gadā samērā strauji pieaudzis brīvo darba vietu skaits, kas salīdzinājumā ar 2016.gadu palielinājies par 2,6 tūkstošiem jeb 17,9%. Visaugstākais brīvo darba vietu īpatsvars 2017.gadā bija valsts pārvaldes, aizsardzības un obligātās sociālās apdrošināšanas nozarē – 4,6%, kā arī apstrādes rūpniecības nozarē un būvniecības nozarē – 2,3% no visām darba vietām.

Līdz ar straujāku ekonomikas izaugsmi arī **darba samaksas kāpums** 2017.gadā kļuva straujāks. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, vidējā mēneša bruto darba samaksa palielinājās par 7,9%, sasniedzot 926 *euro*. Straujākais darba samaksas pieaugums pērn bija privātajā sektorā, kur vidējā alga palielinājās par 8,3%, bet sabiedriskajā sektorā darba samaksa pieauga par 7,4%. Tomēr augstāks vidējās algas līmenis joprojām ir sabiedriskajā sektorā, kur vidējā alga 2017.gadā bija 951 *euro*, kamēr privātajā sektorā tā veidoja 915 *euro*. Reālās neto darba samaksas pieaugums 2017.gadā kļuva nedaudz lēnāks, ko noteica augstākais inflācijas līmenis, un reālā darba samaksa palielinājās par 4,0%.

Pagājušajā gadā straujākie bruto darba samaksas pieaugumi reģistrēti profesionālo, zinātnisko un tehnisko pakalpojumu nozarē, kā arī izglītības nozarē – par attiecīgi 11,8% un 10,3%. Darba algas samazinājums pērn netika fiksēts nevienā nozarē, savukārt vājākie algas pieaugumi bijuši nekustamā īpašuma nozarē un citu pakalpojumu nozarē strādājošajiem. Augstākā bruto darba samaksa pērn saglabājusies finanšu un apdrošināšanas darbību sektorā – 1 921 *euro*, kamēr izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumos tā bijusi vairāk nekā trīs reizes zemāka – 634 *euro*.

Kopumā Latvijas ekonomiskā izaugsme pērn bija ļoti laba, uzrādot vienu no spēcīgākajiem IKP pieauguma tempiem ES. Izaugsmi noteica vairāku iekšējo un ārējo faktoru apvienojums, un rezultātā pieaugums tika reģistrēts gandrīz visās tautsaimniecības nozarēs. Turklāt ir vērojami labi priekšnosacījumi salīdzinoši straujai ekonomikas izaugsmei šogad, saglabājoties labvēlīgai ārējai videi un turpinoties ES fondu investīciju ieplūdei.

2.3.MAKROEKONOMISKĀS ATTĪSTĪBAS SCENĀRIJS

Makroekonomiskās attīstības scenārijs vidējam termiņam par 2018. – 2021.gadu tika izstrādāts 2017.gada februārī. Izstrādājot makroekonomisko rādītāju prognozes, FM organizēja diskusijas ar Latvijas Bankas un Ekonomikas ministrijas ekspertiem, kā arī ar EK un SVF ekspertiem. Atjaunotās makroekonomisko rādītāju vidējā termiņa prognozes prezentētas arī Fiskālās disciplīnas padomei, kas 2018.gada 14.februārī tās apstiprināja.

Kā bāzi ārējai ekonomiskajai videi, kas ir pamatā Latvijas eksporta prognozēm, tika izmantotas EK un SVF jaunākās 2018.gada ziemas prognozes. Atbilstoši EK prognozei ES dalībvalstu IKP pieaugums 2018.gadā vidēji par 2,3% un 2019.gadā par 2%, kas ir attiecīgi par 0,2 un 0,1 procentpunktu vairāk nekā iepriekšējās prognozēs. Kopumā visu Latvijas tirdzniecības partnervalstu IKP prognozes šiem gadiem, salīdzinot ar iepriekšējām prognozēm, tika palielinātas, kas ir arī saskanīgas ar ES ekonomiskā sentimenta indeksa straujo pieaugumu. Tādējādi FM prognozes pamatotas pieņēmumā, ka Latvijas galveno tirdzniecības partneru, tai skaitā Krievijas, ekonomiskā attīstība 2018.gadā būs straujāka, nekā tika prognozēts 2017.gada jūnijā, gatavojot ekonomiskās prognozes šā gada budžetam.

Tiek prognozēts, ka preču un pakalpojumu **eksports** pieaugums nedaudz straujāk nekā ārējais pieprasījums, prognožu periodā pieaugumam svārstoties nedaudz zem 4% gadā. Savukārt preču un pakalpojumu **imports** šogad palielināsies par 7,6%, pārsniedzot eksporta pieaugumu, ko ietekmēs arī nacionālās aviokompānijas *Air Baltic* jauno lidmašīnu imports. Ņemot vērā straujāku ekonomisko attīstību un investīciju pieaugumu, importa pieaugums vidējā termiņā būs nedaudz straujāks nekā eksporta pieaugums.

2.2.tabula. Izaugsme un ar to saistītie faktori

	EKS Kods	2017 ⁴	2017 ⁴	2018p	2019p	2020p	2021p
		milj. euro	Pieaugums %				
1. IKP 2010.gada cenās	B1*g	22792	4,5	4,0	3,4	3,0	2,9
2. IKP faktiskajās cenās	B1*g	26851	7,7	7,2	6,5	5,8	5,4
IKP pēc izlietojuma 2010.gada cenās							
3. Privātais patēriņš	P3	14395	5,1	6,1	3,5	2,8	2,6
4. Sabiedriskais patēriņš	P3	3841	4,1	3,1	2,8	2,8	2,6
5. Kopējā pamatkapitāla veidošana	P51	4554	16,0	11,2	9,0	7,1	7,0
6. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53	862	-	-	-	-	-
7. Eksports	P6	14189	4,4	4,0	3,9	3,8	3,8
8. Imports	P7	15049	9,2	7,6	4,7	4,6	4,5
Ieguldījums IKP izaugsmē							
9. Kopējais iekšzemes pieprasījums			6,8	6,6	4,6	3,9	3,7
10. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53		0,8	-0,1	-0,5	0,0	0,0
11. Eksporta-importa bilance	B11		-3,1	-2,5	-0,8	-0,8	-0,8

Pēc zemajiem investīciju apjomiem 2016.gadā, pērn **investīciju** (kopējā pamatkapitāla veidošanas) pieaugumu būtiski ietekmēja ES fondu ieviešanas atsākšanās. Strauja ES fondu investīciju ieplūde tiek novērota arī 2018.gada sākumā, kas dod pamatu uzskatīt, ka arī 2018.gadā ES fondu ieviešana nozīmīgi ietekmēs investīciju apjomu, un turpinās pieaugt arī 2019. un 2020. gadā. Scenārijs paredz arī investīciju pieaugumu, balstoties un uzņēmumu pašu resursiem un uzņēmumiem izsniegto kredītu pieaugumu. Tā kā ne-bankām izsniegto kredītu apjoms jau pēdējos trīs gadus praktiski vairs nesamazinās, tad ir sagaidāms, ka līdz ar pozitīvu kreditēšanas pieaugumu straujāk pieaugs arī investīcijas. Tādējādi paredzams, ka investīciju pieauguma tempi pārsniegs kopējos ekonomikas attīstības tempus – 2018. gadā tie sasnies 11,2% un 2019.gadā 9%.

Privātā patēriņa attīstība vidējā termiņā būs cieši saistīta ar norisēm darba tirgū un nodokļu reformas pozitīvo ietekmi uz iedzīvotāju ienākumiem. Tādējādi privātā patēriņa pieaugums 2018.gadā tiek prognozēts 6,1% apmērā. Turpmākajos gados darba samaksas pieauguma tempiem kļūstot nedaudz lēnākiem, mazināsies arī privātā patēriņa pieauguma temps, samazinoties nedaudz zem IKP pieauguma tempa. Atbilstoši prognozēm darba samaksas pieaugums vidējā termiņā saglabāsies tuvu produktivitātes pieaugumam, 2018.gadā to vēl nedaudz pārsniedzot.

Saskaņā ar bāzes scenāriju Latvijas **IKP** 2018. un 2019.gadā palielināsies attiecīgi par 4,0% un 3,4%, (Stabilitātes programmā 2016. – 2019.gadam prognozētais IKP pieaugums bija 2017.gadā 3,3% un 2018.gadā 3,4%). Paredzams, ka iekšzemes pieprasījums būs galvenais izaugsmes veicinātājs 2018. un 2019.gadā. Tālākajos gados IKP pieauguma tempi pakāpeniski mazināsies līdz 3% 2020.gadā, tuvojoties potenciālajam izaugsmes līmenim.

Inflācija

Patēriņa cenas izmaiņas 2017.gadā sasniedza straujāko kāpumu kopš 2012.gada, vidēji gadā palielinoties par 2,9%, salīdzinot ar 2016.gadu. Pērnā gada patēriņa cenu līmenim bija ļoti raksturīga iezīme, ka cenu svārstības pamatā ietekmēja ārējie faktori. Pārtikas un naftas

⁴ Dati publicēti līdz 28.02.2018.

cenu palielinājums pasaules tirgos, ko pamatā noteica piedāvājuma un pieprasījuma līdzsvarošana, atstāja iespaidu arī uz inflāciju Latvijā. Tā, pārtikas cenu kāpums Latvijā 2017.gadā izskaidro gandrīz pusi no patēriņa cenu pieauguma kopumā. Pārtikas cenas vidēji palielinājās par 6,0%, tajā skaitā piena produktu, svaigo dārzeņu un sviesta cenas attiecīgi pieauga par 11,9%, 11,3% un 48,7%. Jāatzīmē, ka arī ES kopumā pārtikas cenas bija viens no noteicošajiem faktoriem inflācijas palielinājumam. Arī kaimiņvalstīs, Lietuvā un Igaunijā 2017.gadā pārtikas cenas palielinājās attiecīgi par 3,6% un 5,7%. Atbilstoši ANO Pārtikas un lauksaimniecības organizācijas datiem, neapstrādātās pārtikas cenu indekss pasaulē 2017.gadā palielinājās par 8,1%, visstraujāk palielinoties tieši piena produktu cenām. Piena produktu piedāvājums starptautiskajos tirgos pērnajā gadā nedaudz samazinājās, piedāvājuma un pieprasījuma pusēm līdzsvarojoties, kas ietekmēja cenas paaugstinošā virzienā.

Patēriņa cenu kāpumu pērnajā gadā ietekmēja arī būtisks degvielas cenu pieaugums par 8,3%. Izteikts degvielas cenu kāpums bija fiksēts tieši gada sākumā, kad gada pirmajā ceturksnī degviela bija par 17,3% dārgāka nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā. Turpmākajos mēnešos degvielas cenu pieaugums mazinājās, un decembrī gada kāpums bija jau vairs tikai 4,8%. Ja 2016.gadā vidējā naftas cena par vienu barelu bija 43,5 ASV dolāri, tad 2017.gadā vidējā cena palielinājusies līdz 53,3 ASV dolāriem par barelu, tādējādi tas tiešā veidā ietekmēja degvielas cenas arī Latvijā. Jāatzīmē, ka 2017.gadā degvielas cenas palielinājās pirmo reizi kopš 2013.gada, bet vēl aptuveni par 20% atpaliek no vēsturiski augstākās degvielas cenas, kura bija fiksēta 2012.gadā.

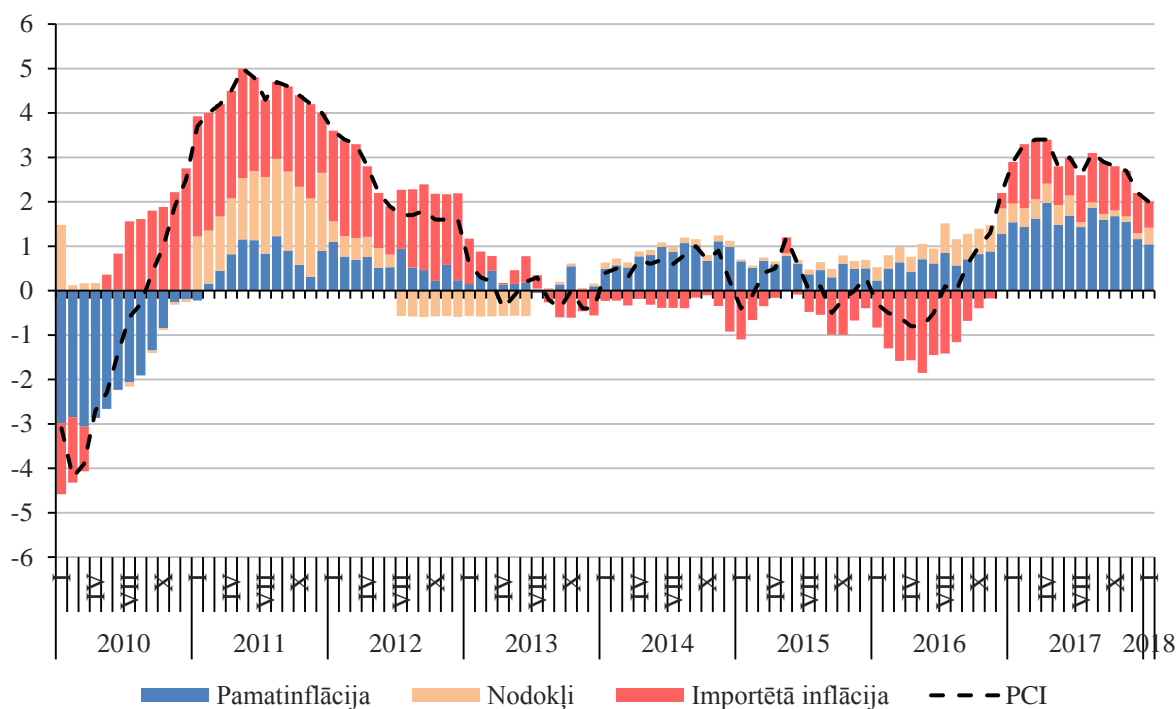
2017.gada laikā izteiktu augšup vērstu tendenci cenu pārmaiņās radīja būtiskais apdrošināšanas pakalpojumu cenu pieaugums par 28,6%, ko galvenokārt noteica transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas cenu pieaugums. Turklāt stabils cenu pieaugums visa pērnā gada garumā bija fiksēts telekomunikāciju, veselības aprūpes un ēdināšanas pakalpojumiem.

Pērnajā gadā notikušās nodokļu izmaiņas arī radījušas nelielu papildu inflācijas efektu. Pēc FM aprēķiniem, apmēram 0,3 procentpunktus no patēriņa cenu kāpuma 2017. gadā deva akcīzes nodokļu izmaiņas alkoholiskajiem dzērieniem un cigaretēm, kā arī 21% PVN likmes piemērošana namu apsaimniekotājiem. Pievienotās vērtības nodoklis namu apsaimniekotājiem tika ieviests no 2016.gada 1.jūlija, līdz ar to paaugstinoša ietekme uz inflāciju bija novērojama arī pērnā gada pirmajā pusē.

2018.gada janvārī un februārī patēriņa cenas pieauga attiecīgi par 2,0% un 1,8% salīdzinājumā ar 2017.gada attiecīgo periodu. Zīmīgi, ka atšķirībā no iepriekšējā gada tendencēm, kad patēriņa cenu pieaugumu noteica galvenokārt pārtikas cenu kāpums, tad šā gada sākumā cenu izmaiņu struktūra ir sabalansētāka starp pārtikas, energoresursu un atsevišķu biznesa (komerciālo) pakalpojumu cenu pieaugumu.

Pārtikas cenas šā gada janvārī gada laikā palielinājās par 2,2% un par 1,3% februārī. Pārtikas preču cenu pieaugumu noteica gaļas, piena un eļļas izstrādājumu, it īpaši sviesta, cenu kāpums. Tajā pašā laikā dārzeņu un cukura cenas samazinājās. Jāatzīmē, ka gaļas, piena un eļļas izstrādājumu cenu pieaugums šā gada sākumā ir pērnā gada augstā cenu pieauguma atskaņas. Sasniegtās augstās bāzes dēļ pērnā gadā beigās, arī šā gada pirmajos divos mēnešos un visticamāk arī turpmākajos mēnešos gaļas, piena un eļļas izstrādājumu cenas gada izteiksmē turpinās palielināties. Taču jāatzīmē, ka pārtikas produktu cenu spiediens uz vidējo inflāciju līdz šā gada vidum mazināsies. Arī šogad pārtikas cenu izmaiņas nosaka tendences pasaules tirgos un, spriežot pēc ANO Pārtikas un lauksaimniecības organizācijas datiem par neapstrādātās pārtikas cenām pasaulē, pārtikas cenu indekss šā gada janvārī un februārī samazinājās attiecīgi par 3,2% un 2,7%, krītoties galvenokārt, cukura, piena un eļļas izstrādājumu cenai. Ar laika nobīdi līdzīgu tendenci varēs novērot arī Latvijā. Pārtikas cenu

stabilizāciju atspoguļo tas, ka, salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi, decembrī un janvārī pārtikas cenas kopumā praktiski nemainījās.

2.3.attēls. Gada inflācija pēc izcelsmes avota⁵

2018.gada sākumā turpināja palielināties arī ar energoresursiem saistīto preču un pakalpojumu cenas. Tā, saistībā gan ar augstākām naftas cenām pasaules tirgos, gan ar palielināto akcīzes nodokļa likmi degvielai, sākot no šā gada sākuma, janvārī degvielas cenas, salīdzinot ar 2017.gada janvāri, palielinājās par 4,3% un februārī – par 5,2%, salīdzinot ar 2017.gada februāri. Papildus tam dārgāka kļuva arī gāze un siltumenerģija.

No citiem pakalpojumiem, kuri palielināja vidējo inflāciju, jāatzīmē vēl veselības aprūpes pakalpojumu cenu kāpums par 4,0% vidēji pirmajos š.g. divos mēnešos, ko pamatā noteica ambulatoro pakalpojumu cenu izmaiņas. Dārgāki kļuva arī izmitināšanas un restorānu pakalpojumi, kā arī autotransportlīdzekļu apdrošināšanas pakalpojumi. Kopumā visi pakalpojumu veidi, kuri tiek iekļauti patēriņa grozā, sadārdzinājās vidēji par 3,3% janvārī un par 3,6% februārī, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu.

Atbilstoši FM prognozēm 2018.gadā patēriņa cenas vidēji palielināsies par 2,8%. Pārtikas cenu pieauguma devums kopējā inflācijā būs mazāks nekā pērnajā gadā, taču arī 2018.gadā tieši šī patēriņa produktu kategorija nodrošinās lielāko devumu patēriņa cenu kāpumā. Augstākas naftas cenas pasaules tirgos un akcīzes nodokļa likmes palielināšana degvielai arī šogad palielinās degvielas cenas. No šā gada marta arī alkoholiskajiem dzērieniem un no jūlija tabakas izstrādājumiem palielināsies akcīzes nodokļa likme. Atbilstoši FM novērtējumam, akcīzes nodokļa likmju palielināšana degvielas, alkoholiskajiem dzērieniem un tabakas izstrādājumiem 2018.gadā kopumā palielinās vidējo inflāciju par 0,9 procentpunktiem. Savukārt, PVN samazinājums Latvijai raksturīgiem dārzeņiem un augļiem līdz 5%, samazinās 2018.gada vidējo inflāciju par 0,1 procentpunktu. Līdz ar stabili augošo darba samaksu turpinās palielināties arī komerciālo pakalpojumu cenas, it īpaši veselības pakalpojumu, restorānu un izmitināšanas, ka arī atpūtas pakalpojumu cenas.

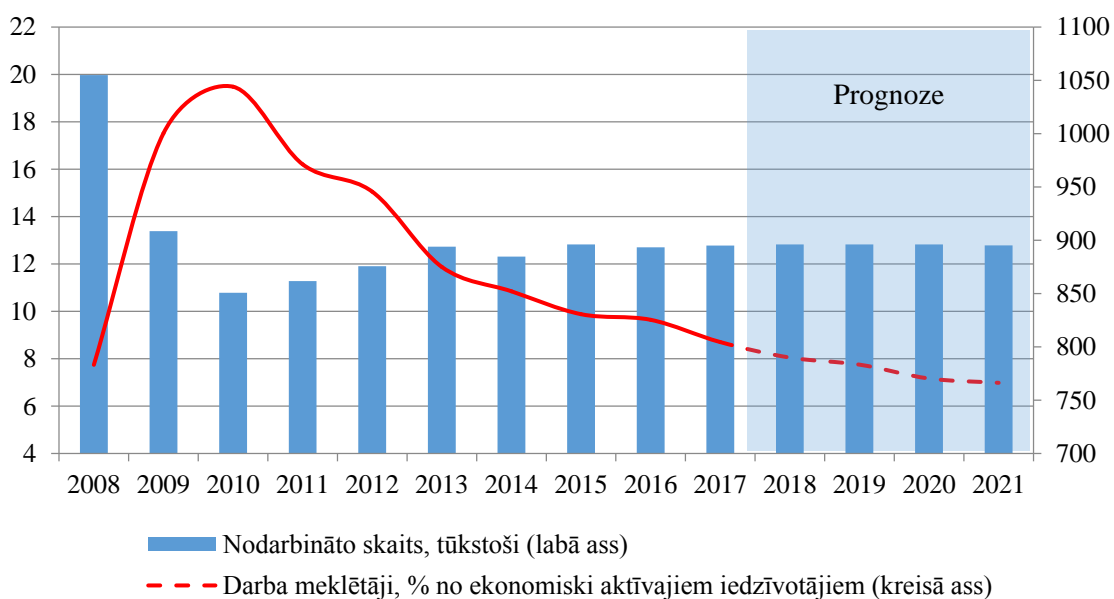
⁵ Datu avots: CSP, FM aprēķini

Savukārt, vidējā termiņā inflācija mazināsies līdz 2,4% 2019.gadā un līdz 2,1% 2020.–2021.gadā. Sagaidāms, ka izejvielu cenu svārstības pasaules tirgos būs minimālas, līdz ar to pārtikas un energoresursu cenu spiediens uz patēriņa cenām Latvijā būs mērens. Darbaspēka pieejamības trūkums uzturēs augstu darba samaksas kāpumu, kas tiešā veidā veicinās arī pakalpojumu cenu pieaugumu. Papildus tiek plānots, ka arī 2019.gadā tiks palielināta akcīzes nodokļa likme tabakai un alkoholam, un 2020.gadā vēlreiz palielinās akcīzi tabakai, alkoholam un arī degvielai.

Darba tirgus

Līdz ar straujāku ekonomikas izaugsmi 2017.gadā atkal sāka palielināties tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits, tam pieaugot par 0,2% līdz 894,8 tūkstošiem. Straujāka kļuva arī bezdarba samazināšanās, bezdarba līmenim pēc darbaspēka apsekojuma krītoties par 0,9 procentpunktiem līdz 8,7% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem. Lai gan pieprasījums pēc darbiniekiem ir pieaugošs, nodarbinātības straujāku kāpumu ierobežo krītošais darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaits, un 2017.gadā, līdztekus strādājošo skaita pieaugumam, visai būtiski palielinājies arī brīvo darba vietu skaits.

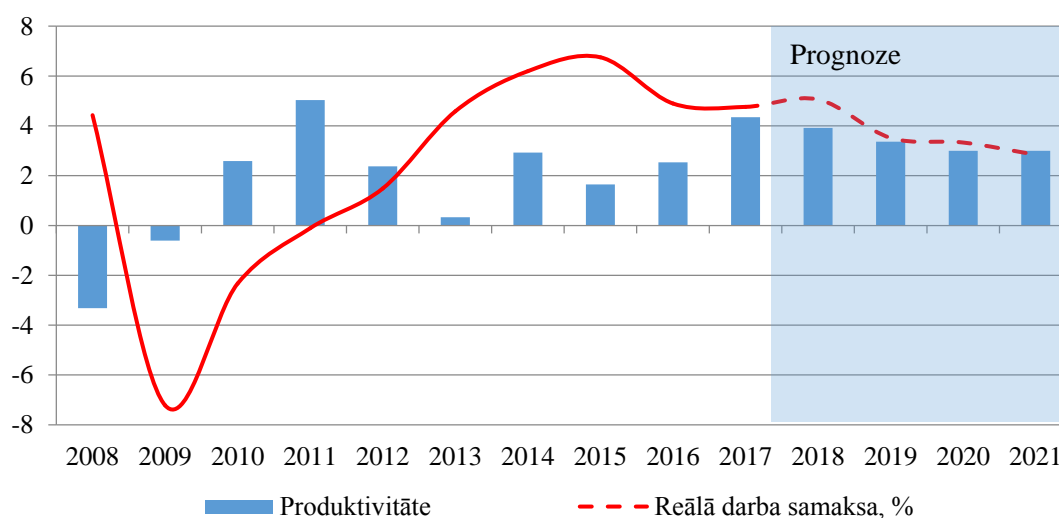
Arī vidējā termiņā darba tirgus attīstību vienlaikus turpinās noteikt gan straujāka ekonomikas izaugsme, gan krītošais darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaits, kad pēdējo gadu laikā 15 – 74 gadus veco iedzīvotāju skaits Latvijā ir samazinājies vidēji par 1,8% gadā. Attiecīgi turpinās palielināties iedzīvotāju ekonomiskā aktivitāte, kas jau 2017.gadā sasniedza vēsturiski augstāko līmeni, kad darba tirgū aktīvi iesaistīti kā nodarbinātie vai darba meklētāji bija jau 68,9% no visiem 15 – 74 gadus vecajiem iedzīvotājiem. Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu ekonomiskās aktivitātes līmenis 2017.gadā bija pieaudzis par 0,7 procentpunktiem. Arvien augstāko iedzīvotāju līdzdalību darba tirgū veicina gan augošais pieprasījums pēc darbiniekiem un algu līmenis, kad vidējā darba samaksa pērn pieauga straujākajā tempā kopš 2008.gada, gan pensionēšanās vecuma pakāpeniskā paaugstināšana, gan iedzīvotāju vecuma struktūras izmaiņas, kad samazinās ekonomiski mazāk aktīvo jauniešu īpatsvars starp visiem darbaspējas vecuma iedzīvotājiem. Vienlaikus kopējais tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits vairs būtiski nepalielināsies. 2018.gadā, pēc FM prognozēm, tas pieaugs tikai par 0,1% līdz 896 tūkstošiem un šādā līmenī saglabāsies arī nākamajos divos gados.

2.4.attēls. Nodarbinātība un bezdarbs 2008. – 2021.gadā

Kopumā laikā kopš ekonomiskās krīzes augstākā punkta 2010.gadā tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits ir palielinājies par 45,3 tūkstošiem jeb 5,2%, bet joprojām ir būtiski – par 161,4 tūkstošiem jeb 15,3% zemāks par 2007.gadā sasniegto līmeni, kam par pamatu ir gan negatīvais dabiskais pieaugums, gan augstā emigrācija pēc krīzes laikā. Pēdējos gados no Latvijas gadā izbrauc ap 20 tūkstošiem cilvēku, bet kopējais 15 – 74 gadus veco iedzīvotāju skaits gadā samazinās aptuveni par 25 tūkstošiem. Straujāks sagaidāmais iedzīvotāju ienākumu pieaugums tuvākajos gados var ierobežot emigrācijas procesus, bet nodarbināto skaitu joprojām turpinās ietekmēt demogrāfiskie procesi, kad no darba tirgus izejošo cilvēku skaits pārsniegs tajā ienākošo jauniešu skaitu.

Bezdarba līmenis vidējā termiņā turpinās arvien samazināties, ko tāpat noteiks straujāka ekonomikas izaugsme un ietekmēs iedzīvotāju skaita samazināšanās 15 – 74 gadu vecuma grupā. Pēc FM prognozēm, 2018.gadā bezdarba līmenis samazināsies līdz 8,0%, bet laikā līdz 2021.gadam pakāpeniski noslīdēs līdz 7,0% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem.

2.5.attēls. Produktivitātes un reālās darba samaksas izmaiņas, % pret iepriekšējo periodu

Sagaidāms, ka mēneša vidējā bruto darba samaksa, kas 2017.gadā bija palielinājusies par 7,9%, 2018.gadā palielināsies tikpat strauji – par 8,0%, gadā kopumā sasniedzot 1 000 *euro*. Straujo algas pieaugumu noteiks augošais pieprasījums pēc darbiniekiem, būtiskais minimālās darba samaksas paaugstinājums no 2018.gada 1.janvāra, kā arī valsts budžetā paredzētais izdevumu palielinājums atalgojumam, tajā skaitā veselības aprūpes nozares darbiniekiem. 2019.gadā pēc FM prognozēm darba samaksas pieauguma temps kļūs nedaudz lēnāks, veidojot 6,0%, bet pēc tam pakāpeniski pazemināsies līdz 5% 2021.gadā.

Neskatoties uz straujāku darba samaksas pieaugumu 2017.gadā, pagājušajā gadā pirmo reizi pēdējo piecu gadu laikā darba samaksas pieaugums vairs nav būtiski pārsniedzis produktivitātes kāpumu, kas ir būtiski, lai Latvija nezaudētu savu starptautisko konkurētspēju. To ir nodrošinājusi spēcīgāka ekonomikas izaugsme un straujāks produktivitātes pieaugums, un arī turpmākajos gados FM sagaida, ka darba samaksas kāpums kopumā būs atbilstošs produktivitātes pieaugumam, 2018.gadā vienreizēju faktoru ietekmē gan to vēl nedaudz pārsniedzot.

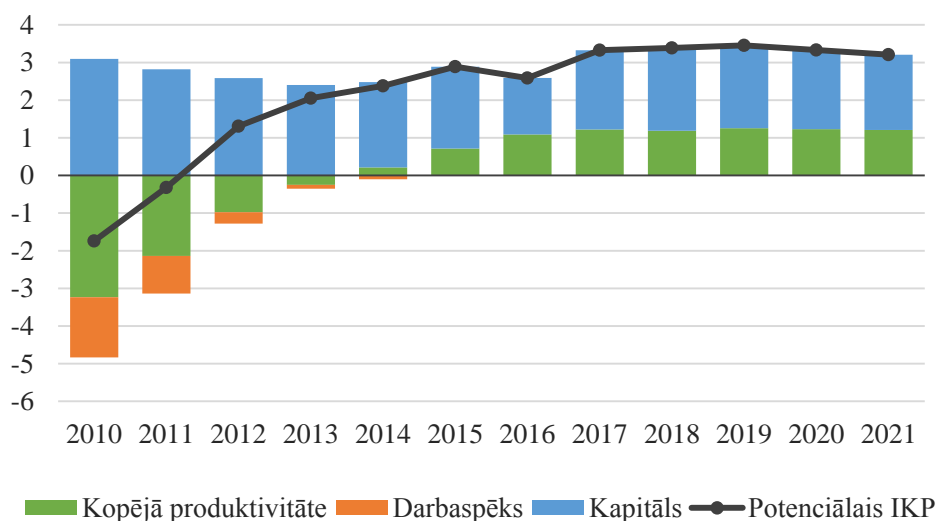
Ekonomikas cikliskā attīstība

Līdzīgi kā ES arī Latvijas ekonomikas attīstība ir augšupejošā cikla daļā, par ko liecina straujāka nekā gaidīts ekonomiskā izaugsme 2017.gadā un krītošs bezdarba līmenis. Saskaņā ar FM aprēķiniem potenciālā IKP izaugsme vidējā termiņā būs 3,2 – 3,4% apmērā.

IKP potenciālo izaugsmi ierobežo darbaspēka trūkums un zems investīciju līmenis. Demogrāfiskās situācijas dēļ nodarbinātībai prognožu periodā būs neitrāla ietekme. Tāpēc potenciālo izaugsmi pamatā noteiks kapitāla un kopējās faktoru produktivitātes pieaugums.

Jau līdz 2016.gadam potenciālo izaugsmi bremsēja arī zems investīciju līmenis, bet 2016.gadā bruto pamatkapitāla veidošana samazinājās par 15,7% salīdzināmajās cenās, ko ietekmēja ES fondu ieviešanas kavēšanās. Sākot ar 2017.gadu, ir pieaugusi kapitāla ietekme uz potenciālo izaugsmi, jo ir vērojams straujš investīciju pieaugums, kas arī tiek prognozēts diezgan straujš (aptuveni 10%) visā prognožu periodā. Tādējādi tas veicinās arī potenciālā IKP izaugsmi un prognožu periodā kapitāla devums potenciālajā izaugsmē būs nedaudz virs 2 procentpunktiem.

Savukārt kopējās faktoru produktivitātes pieaugums kopš pēdējās ekonomiskās recesijas (2008. – 2010.gadā) ir sasniedzis lielāko devumu potenciālā IKP izaugsmē, dodot aptuveni trešdaļu no potenciālā IKP pieauguma kopš 2016.gada un aptuveni tikpat daudz veidos arī prognožu periodā.

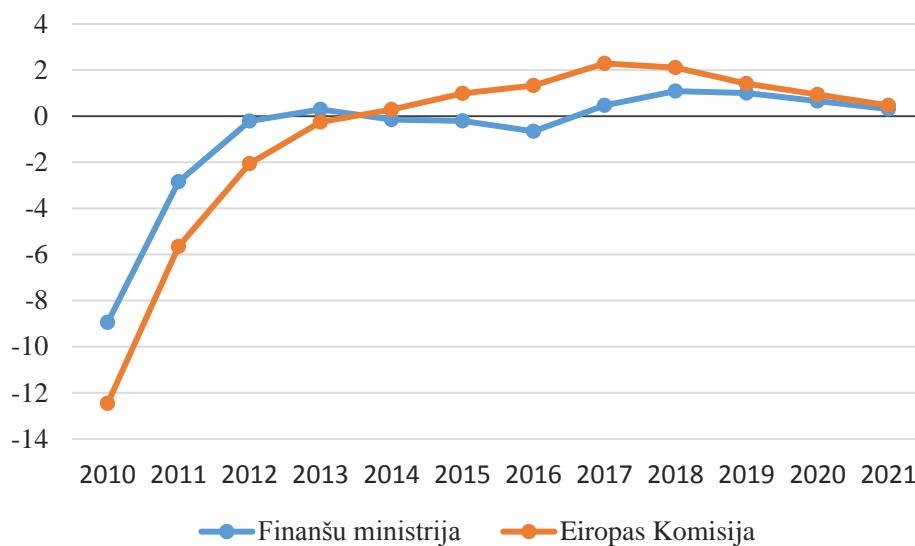

2.6.attēls. Potenciālā IKP izaugsme un komponentu devums, %

Atbilstoši FM novērtējumam Latvijas ekonomika līdz 2016.gadam attīstījās nedaudz zem potenciālā līmeņa. Tikai sākot ar 2017.gadu, pateicoties straujākai, t.i. virs 4%, IKP izaugsmei, izlaižu starpība Latvijā ir kļuvusi pozitīva. Tomēr vidējā termiņā tiek prognozēts, ka izlaižu starpība samazināsies, jo IKP pieaugums pamazām bremzēsies līdz savam potenciālajam pieaugumam. Turklāt tiek prognozēts, ka reālās algas pieaugums vidējā termiņā nepārsniegs darbaspēka produktivitātes pieaugumu, t.i., netiek prognozēta reālās algas pieaugums virs produktivitātes, kas varētu norādīt uz augstu pozitīvu izlaižu starpību.

Līdzīgs vidēja termiņa izlaižu starpības novērtējums ir arī EK. Lai gan pēc EK vērtējuma, sākot no 2015.gada, Latvijas izlaižu starpība ir diezgan pozitīva, pamatojot to ar algu pieaugumu un strauju bezdarba līmeņa samazinājumu, tomēr tas ir pretrunā ar pašas EK

izstrādātā alternatīvā izlaižu starpības “ticamības rīka”⁶, ņemot vērā vairākus cikliskos mainīgos, rezultātiem, kas norāda uz sabalansētu izlaižu starpību Latvijā 2017.gadā. Piemēram, par sabalansētu izlaižu starpību liecina zema inflācija, tekošā un kapitāla konta bilances pārpalikums, kā arī neto parāda samazinājums attiecībā pret IKP. Turklāt uz pretrunu EK aprēķinos norāda arī fakts, ka 2016.gadā par spīti tam, ka Latvijas IKP pieaugums sabremzējās, pēc EK aprēķiniem izlaižu starpība tik un tā palielinājās. Taču kopumā, sākot no 2020.gada, FM un EK prognozes par izlaižu starpības lielumu ir ļoti tuvas.

2.7.attēls. Izlaižu starpība, %

⁶ *Plausibility tool*

3. VISPĀRĒJĀS VALDĪBAS BUDŽETA BILANCE UN PARĀDS

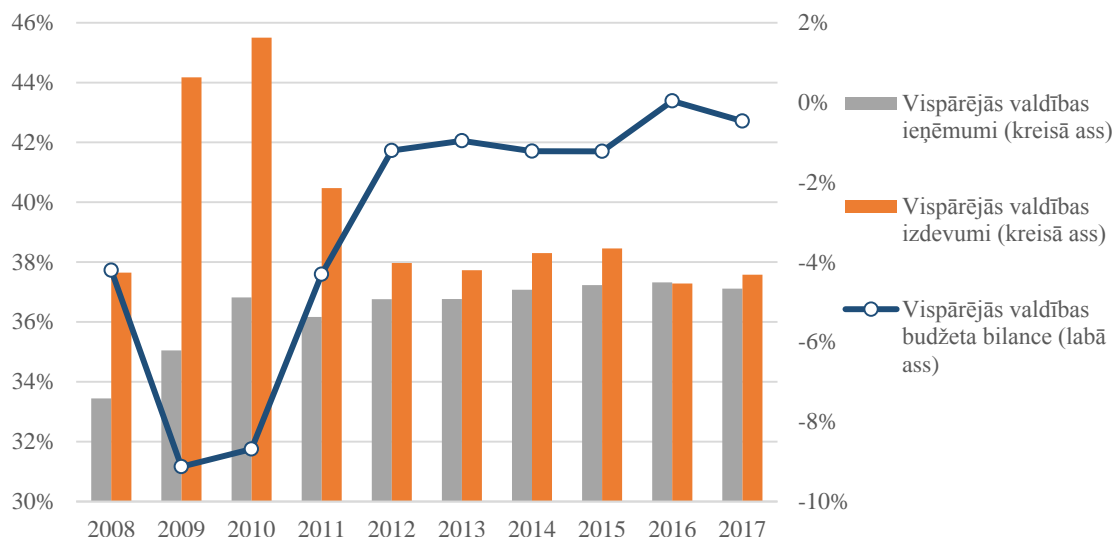
3.1. PAŠREIZĒJĀ FISKĀLĀ SITUĀCIJA

2017.gadā vispārējās valdības budžeta nominālais deficīts⁷ bija 125,2 milj. *euro* jeb 0,5% no IKP. Deficīta apmērs bija par 0,3 procentpunktiem jeb 84,3 milj. *euro* mazāks nekā 2017.gadam tika norādīts iepriekšējā Latvijas Stabilitātes programmā 2017. – 2020.gadam. Zemāks deficīta līmenis skaidrojams ar labākiem nodokļu ieņēmumiem, mazākām iemaksām ES budžetā, kā arī zemākiem kā plānots izdevumiem sociālajiem pabalstiem. Minēto faktoru ietekmē deficīta apmērs bijis mazāks nekā prognozēts arī budžeta likumā par 2017.gadu, kur tas tika noteikts 1,1% apmērā no IKP. Labus nosacījumus darba spēka nodokļu ieņēmumu straujākam pieaugumam veicināja spēcīgā ekonomikas izaugsme, kā rezultātā pieauga ar nodokli apliekamu ienākumu saņēmēju darba ņēmēju skaits, un valstī bija vērojams nozīmīgs darba samaksas kāpums – 2017.gadā par 7,5%. Vispārējās valdības budžeta bilance 2017.gadā salīdzinājumā ar 2016.gadu, kad bilancē pirmo reizi kopš 1998.gada bija neliels pārpalikums, ir pasliktinājusies par 0,5 procentpunktiem no IKP. Jāatzīmē, ka 2016.gadā bija vērojams zems ES fondu izdevumu līmenis, būtiski zem plānotā apmēra, kas savukārt ietekmēja bilances uzlabojumus valsts un pašvaldību līmenī. Tāpat jāatzīmē, ka 2017.gadā bilanci par 0,5% no IKP pasliktināja darījums, kurā tika samazināts Latvenego kapitāls un šis finansējums tika izmantots vienreizējas kompensācijas izmaksai Latvenego pretī saņemot iespēju samazināt valsts saistību apjomu dotēt subsidētās elektroenerģijas ražošanu un attiecīgi samazinot OIK komponenti elektroenerģijas lietotājiem. Ja izslēgtu šo darījumu, kas pēc būtības ir uzskatāms par vienreizēju pasākumu, 2017.gada vispārējās valdības budžets būtu sabalansēts.

2017.gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, nomināli pieauga gan vispārējās valdības ieņēmumi, gan izdevumi. Ieņēmumi pieauguši par 7,1%, kas ir mazliet zemāks pieauguma temps nekā ekonomikas izaugsmei pērn – faktiskajās cenās 7,7%. Tas skaidrojams ar zemākiem ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumiem, ņemot vērā ES fondu projektu īstenošanas stadiju, kas vēl nerada tūlītēju naudas plūsmas pieaugumu. Savukārt vispārējās valdības izdevumi palielinājās par 8,6%. Būtiskākais pieaugums vērojams kapitālajos izdevumos līdz ar aktīvu ES fondu projektu īstenošanu, nozīmīgs izdevumu kāpums vērojams arī pašvaldībās.

Vispārējās valdības ieņēmumi attiecībā pret IKP 2017.gadā, salīdzinot ar 2016.gadu, samazinājušies par 0,2 procentpunktiem, sasniedzot 37,1% no IKP, savukārt pārdalītie resursi vispārējās valdības budžeta izdevumos palielinājās par 0,3 procentpunktiem un veidoja 37,6% no IKP. Kopš 2012.gada vērojams, ka vispārējās valdības ieņēmumu apjoms no IKP bijis stabilā līmenī, kamēr izdevumu attiecība pret IKP mazliet svārstījies, ko ietekmē zemāka ES fondu investīciju izpilde. Piemēram, 2016.gadā vispārējās valdības izdevumi bija par 1,2 procentpunktiem no IKP zemāki nekā 2015.gadā, kas saistāms ar ES fondu 2007. – 2013.gada cikla noslēgšanos.

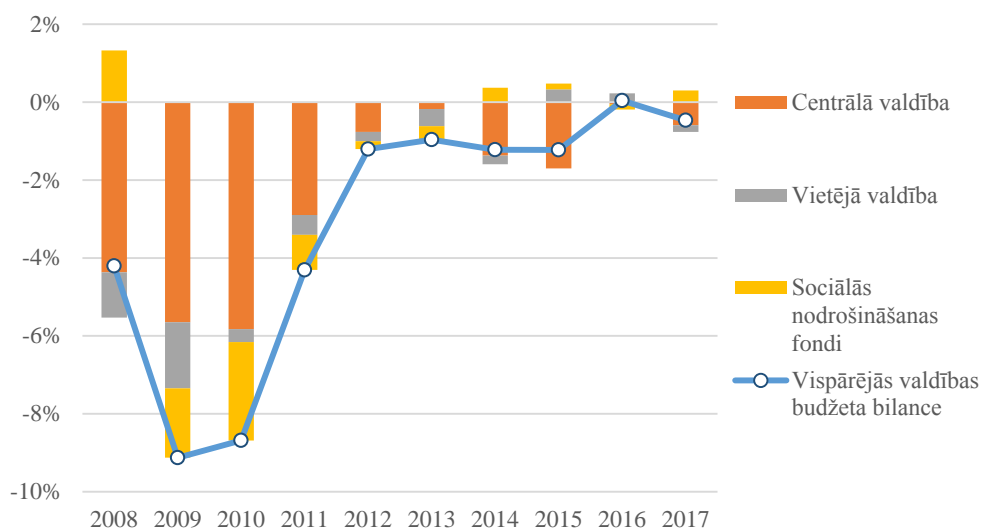
⁷ 2018.gada marta Finanšu ministrijas novērtējums

3.1. att. Vispārējās valdības ieņēmumi, izdevumi un budžeta bilance⁸, % no IKP

Ņemot vērā labvēlīgo situāciju ārējā vidē un investīciju kāpumu, Latvijas ekonomikas izaugsme 2017.gadā pārsniedza sākotnējās prognozes un, kopā ar sekmīgiem nodokļu administrēšanas pasākumiem, veicināja augstākus nodokļu ieņēmumus nekā plānots. Nodokļu slogs pērn palielinājās, lai gan vispārējās valdības ieņēmumi attiecībā pret IKP saruka, kas skaidrojams ar zemākiem ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumiem kā iepriekš. Nodokļu slogs 2017.gadā sasniedza 31,3% no IKP, kas ir augstākais nodokļu ieņēmumu līmenis kopš finanšu krīzes. Līdzīgi kā iepriekšējos gados, arī 2017.gadā viens no galvenajiem ekonomiskās izaugsmes veicinātājiem bija iekšzemes pieprasījuma kāpums. Vidējās darba samaksas un nodarbinātības pieaugums sekmēja privātā patēriņa kāpumu. Nodokļu ieņēmumu pieaugums kopumā bija vērojams visiem nodokļu veidiem, bet visstraujāk pieauga ieņēmumi no pievienotās vērtības nodokļa, iedzīvotāju ienākuma nodokļa un sociālās apdrošināšanas iemaksām.

⁸ Datu avots: 2017.gada oktobra vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikācija (2008. – 2016.gadam) un Finanšu ministrijas š.g. marta novērtējums 2017.gadam.

3.2.att. Vispārējās valdības budžeta bilance sadalījumā pa apakšsektoriem⁹, % no IKP

Analizējot vispārējās valdības apakšsektoru¹⁰ ieguldījumu kopējā fiskālajā bilancē, jāsecina, ka negatīvo bilanci galvenokārt veidoja centrālās valdības deficīts, kas 2017.gadā bija 0,6% no IKP. Jāatzīmē, ka 2016.gadā centrālās valdības bilance bija tuvu sabalansētam līmenim. Vietējās valdības deficīta līmenis 2017.gadā bija 0,2% no IKP, kamēr 2015. un 2016.gadā pašvaldību budžets bija ar pārpalikumu. Tomēr vēsturiski vietējās valdības līmenī bijis deficīts, bet 2015. – 2016.gads iezīmējas ar zemākiem ES fondu izdevumiem, kas rezultējās kopumā zemākā izdevumu līmenī un attiecīgi budžetā pārpalikumā vietējās valdības līmenī. Turpmākajos gados vietējās valdības līmenī tiek plānots deficīts, ko ietekmēs izdevumu pieaugums bruto pamatkapitāla veidošanai vairāk līdzfinansējot ES fondu projektus.

Straujāka ekonomiskā izaugsme sekmēja sociālās apdrošināšanas iemaksu plāna pārsniegšanu par 0,6%. Savukārt vēsturiski augstākais iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes līmenis veicināja atsevišķu īstermiņa sociālo pabalstu izdevumu samazinājumu vai mērenu kāpumu, kā rezultātā sociālās nodrošināšanas fondā pērn bija izveidojies pārpalikums 0,3% no IKP, kas bija par 0,2% no IKP, augstāks kā budžeta likumā par 2017.gadu plānotais pārpalikuma apmērs. Pēdējos gados strauji augošais darba samaksas līmenis pamatā nosaka to, kādēļ sociālās nodrošināšanas fondā veidojas pārpalikums. Situāciju sociālās apdrošināšanas fondos uzlabo arī valdības lēmums, ar kuru kopš 2014.gada centrālā valdība transfertu veidā finansē pensiju piemaksas, kas tiek maksātas no sociālās nodrošināšanas fonda.

⁹ Datu avots: 2017.gada oktobra vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikācija (2008. – 2018.gadam) un Finanšu ministrijas š.g. marta novērtējums 2017.gadam.

¹⁰ Vispārējās valdības sektora dalījums apakšsektoros definēts saskaņā ar ESA 2010. Konsolidētā kopbudžeta nacionālajā uzskaites metodoloģijā ar centrālo valdību identificē valsts pamatbudžetu, no valsts budžeta daļēji finansēto atvasināto publisko personu budžetus un budžeta nefinansēto iestāžu budžetus; sociālās nodrošināšanas fondi – valsts sociālās apdrošināšanas speciālais budžets; vietējā valdība – pašvaldību budžeti.

3.2. FISKĀLĀS POLITIKAS STRATĒGIJA UN VIDĒJA TERMIŅA MĒRĶIS

3.2.1. STRUKTURĀLĀS BILANCES MĒRĶA NOTEIKŠANA

Latvijas fiskālās politikas stratēģija ir vērsta uz divu mērķu sasniegšanu:

(1) Latvijas fiskālās politikas stratēģijas pamatā, tāpat, kā iepriekšējos gados, ir ekonomiskajā ciklā sabalansēta budžeta nosacījums jeb nosacījums, ka VTM nedrīkst pārsniegt 0,5% no IKP.

(2) Līdzās budžeta sabalansētības nosacījumam, Latvijas fiskālās politikas stratēģija ietver mērķi ar fiskālās politikas pasākumiem nodrošināt (i)nosacījumus valsts ilgtspējīgai ekonomiskai izaugsmei un (ii) budžeta nodokļu ieņēmumu pakāpenisku konvergenci uz 1/3 pret IKP.

3.2.2. STRUKTURĀLĀS BILANCES MĒRĶA NOTEIKŠANA

Šajā sadaļā tiek aprakstīta fiskālās politikas pirmā mērķa nodrošināšana un vidēja termiņa mērķis, bet informācija par fiskālās politikas otro mērķi ir sniegta 3.2.3.sadaļā.

Pirmā fiskālās politikas stratēģiskā mērķa sasniegšana tiek nodrošināta ar FDL un SIP. 2013.gadā pieņemtais FDL izveidoja sistēmu vispārējās valdības budžeta bilances mērķu noteikšanai saskaņā ar *lejupvērsto budžeta bilances plānošanas metodi*. Šī metode ļauj izvirzīt vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķus katram gadam tā, lai tie atbilstu SIP nosacījumiem un attiecīgi ļauj aprēķināt minimālās nominālās bilances (maksimāli pieļaujamo vispārējās valdības deficītu vai minimālo pieļaujamo vispārējās valdības budžeta pārpalikumu). Vienlaicīgi tiek piemērota arī *augšupvērstā budžeta bilances plānošanas metode*, saskaņā ar kuru tiek prognozēta vispārējās valdības budžeta bilance **nemainīgas politikas gadījumā**. Arī saskaņā ar šo metodi tiek prognozēta vispārējās valdības budžeta bilance.

Vispārīgā gadījumā vispārējās valdības budžeta bilances pēc abām metodēm atšķiras. Ja vispārējās valdības budžeta bilance pēc pirmās metodes ir lielāka kā pēc otrās metodes, valdības rīcībā ir tā saucamā fiskālā telpa jeb iespējas palielināt izdevumus jaunām izdevumu politikas prioritātēm vai samazināt ieņēmumus jaunām nodokļu politikas iniciatīvām. Ja vispārējās valdības budžeta bilance pēc pirmās metodes ir mazāka kā pēc otrās metodes, valdībai ir jāveic konsolidācijas pasākumi, pieņemot diskrecionāros pasākumus izdevumu samazināšanai vai ieņēmumu palielināšanai.

Latvijā galvenie budžeta politikas lēmumi, kas skar vidēja termiņa izdevumu un ieņēmumu politiku, tiek pieņemti nevis pavasarī, bet rudenī kopā ar gadskārtējo valsts budžeta likumu. Šajā laikā tiek izstrādāts ne tikai gadskārtējais valsts budžeta likums, bet arī Ietvara likums turpmākajiem 3 gadiem. Līdz ar to starplaikā starp Stabilitātes programmas 2017. – 2020.gadam un Stabilitātes programmas 2018. – 2021.gadam izstrādes brīdi ir pieņemti būtiski fiskālās politikas lēmumi, kas ir aizpildījuši visu 2018.gada fiskālo telpu un veido pamatu Stabilitātes programmas 2018. – 2021.gadam stratēģijas īstenošanai. Šo lēmumu fiskāla ietekme ir iekļauta šīs Stabilitātes programmas **nemainīgas politikas scenārijā**.

Tajā pašā laikā 2017.gadā vidēja termiņa fiskālās politikas lēmumu pieņemšanas process bija atšķirīgs no ierastā, jo 2017.gada 28.jūlijā Saeima apstiprināja nodokļu reformas likumprojektu paketi, kurā ietvertās likumdošanas izmaiņas radīja būtisku fiskālo ietekmi uz publiskajām finansēm vidējā termiņā, savukārt atbilstoši ierastajai praksei rudens ciklā, izstrādājot valsts budžeta likumu un Ietvara likumu, valdība un Saeima pieņēma papildu budžeta lēmumus, saskaņā ar definētajām vidēja termiņa budžeta politikas prioritātēm. Valsts budžeta likuma un Ietvara likuma izstrādē pieņemtie lēmumi ir detalizētāk aprakstīti 3.2.3.

sadaļā. Savukārt informācija par apstiprinātās nodokļu reformas pasākumiem ir iekļauta 6.2. sadaļā.

Vidēja termiņa mērķis

Attiecībā uz VTM tiek saglabāta iepriekšējā Stabilitātes programmā definētā pieeja nosakot divus atšķirīgus VTM – nacionālo VTM, kas saglabājas -0,5% no IKP un VTM SIP izpratnē jeb VTM SIP, kas tiek noteikts -1,0% no IKP līmenī.

2019., 2020. un 2021.gadu strukturālās bilances mērķi

Vispārīgā pieeja paredz, ka vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķu noteikšanā tiek piemērota vairāku pakāpju metode un tiem ir vienlaicīgi jānodrošina atbilstība gan nacionālā līmeņa fiskālajiem nosacījumiem (bilances nosacījums, izdevumu pieauguma nosacījums un izdevumu pārmantojamības nosacījums), kas definēti FDL, gan arī EK pielietotajai metodoloģijai.

Vispirms strukturālās bilances mērķi tiek aprēķināti, pielietojot **bilances nosacījumu**. Bilances nosacījuma pārbaudei tiek veidoti divi scenāriji – viens ar nacionālo VTM un otrs ar VTM SIP, kas ir nosacīts atskaites punkts, kam tiek piemērotas atkāpes, kuras izriet no veselības reformu īstenošanas. Divu atšķirīgu VTM ieviešana Latvijas fiskālajā politikā joprojām balstās piesardzīgā pieejā, lai noteiktie vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi ir saskaņā ne tikai ar nacionālo pieeju, bet arī tiktu nodrošināta atbilstība SIP nosacījumiem.

FDL paredz, ka bilances nosacījuma ievērošana nav vienīgais fiskālais nosacījums. Strukturālās bilances mērķu noteikšanā ir jāievēro arī **izdevumu pieauguma nosacījums**, ko nosaka Regula Nr. 1175/2011. Šis nosacījums vispārīgajā gadījumā var noteikt ambiciozākus vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķus. FDL arī paredz, ka centrālās valdības izdevumi tiek noteikti Ietvara likumā turpmākajiem trim gadiem un tie ir juridiski saistoši (**izdevumu pārmantojamības nosacījums**). Līdz ar to var izveidoties situācija, ka centrālās valdības izdevumu paturēšana iepriekšējā Ietvara likumā noteiktajā līmenī var mainīt vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi. Tomēr izmaiņas ierobežo FDL noteikums, ka, ja izdevumu novirzes ir lielākas par 0,1% no IKP, izdevumi netiek saglabāti, bet tiek aprēķināti no jauna saskaņā ar vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances un izdevumu pieauguma nosacījumiem.

Bilances mērķi, atbilstoši bilances nosacījumam (SIP metodoloģija)

Šajā sadaļā tiek noskaidrots, kāds var būt maksimāli pieļaujama vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķis atbilstoši iepriekš minētajai SIP izpratnei. Kā jau iepriekš tika minēts, izejas pozīcija vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķa noteikšanai atbilstoši SIP izpratnei ir VTM -1,0% no IKP. Zemāk esošajā tabulā ir atspoguļotas turpmākās korekcijas.

3.1.tabula. Strukturālās bilances mērķis atbilstoši SIP metodoloģijai

		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
(1)	VTM	-1,0%	-1,0%	-1,0%	-1,0%	-1,0%	-1,0%	-1,0%	-1,0%	-1,0%
(2)	pensiju reforma	no 2% uz 4% -0,5%	-0,5%	-0,5%	0,0%					
(3)				no 4% uz 5% -0,3%	-0,3%	-0,3%	0,0%			
(4)					no 5% uz 6% -0,3%	-0,3%	-0,3%	0,0%		
(5)	veselības reformas					-0,1%	-0,4%	-0,5%	0,0%	
(6)=sum (1;2;3;4;5)	maksimālā strukturālā bilance							-1,5%	-1,0%	-1,0%
(7)	cikliskā komponente							0,5%	0,5%	0,5%

(8)=(6)+(7)	cikliski koriģētā bilance							-1,0%	-0,5%	-0,5%
(9)	vienreizējie pasākumi		-0,3%							
(10)=(8)+(9)	nominālā bilance	-1,0%	-1,2%	-1,2%	0,0%	-0,9%	-1,0%	-1,0%	-0,5%	-0,5%

Attiecībā uz atkāpju modeli, kas izriet no iemaksu palielināšanas 2.pensiju līmenī, Latvija saglabā tādu pašu pieeju kā iepriekšējā Stabilitātes programmā. Tomēr jāatzīmē, ka šīs Stabilitātes programmas bilances mērķu formulēšanā pensiju reformas atkāpes vairs netiek pielietotas, ņemot vērā, ka tiesības to piemērošanai saskaņā ar SIP nosacījumiem ar 2019.gadu vairs nav spēkā.

Piešķirtās atkāpes no VTM saistībā ar veselības reformas īstenošanu tiek saglabātas līdzšinējā apmērā, proti, 2017.gadā 0,1% no IKP, 2018.gadā 0,4% no IKP un 2019.gadā 0,5% no IKP.

Summējot VTM ar attiecīgajām atkāpēm, turpmāko aprēķinu vajadzībām iegūst maksimālo strukturālo bilanci, kas ir -1,5% no IKP 2019.gadā, -1,0% no IKP 2020.gadā un -1,0% no IKP 2021.gadā.

Pēc tam, kad ir noskaidrota vispārējās valdības budžeta maksimāli pieļaujamā strukturālā bilance, tiek aprēķināts vispārējās valdības budžeta nominālās bilances apmērs, pieskaitot bilances ciklisko komponenti, atbilstoši EK izlaižu starpības prognozēm. Jāatzīmē, ka EK izlaižu starpības prognoze 2019. gadam tiek ņemta no EK 2017.gada rudens prognozēm, savukārt turpmākajiem gadiem, proti, 2020. gadam un 2021. gadam, aprēķinu vajadzībām tiek pieņemts, ka šis rādītājs saglabāsies 2019.gada līmenī, kas ir 1,4% no potenciālā IKP, jo EK prognožu horizonts nesniedzas tālāk par 2019. gadu

Ņemot vērā izlaižu starpības prognozes un piemērojot elastības koeficientu 0,38 tiek iegūta cikliskā komponente, kas visiem prognožu gadiem ir 0,5.

Summējot iepriekš noteikto strukturālās bilances līmeni un novērtēto izlaižu starpību, tiek iegūta vispārējās valdības budžeta nominālā bilance, kas 2019.gadā ir -1,0% no IKP, 2020.gadā ir -0,5% no IKP un 2021.gadā ir -0,5% no IKP.

Bilances mērķi, atbilstoši bilances nosacījumam (nacionālā metodoloģija)

Šajā sadaļā tiek noskaidrots, kāds var būt maksimāli pieļaujamais vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķis atbilstoši nacionālajai metodoloģijai. Kā jau iepriekš tika minēts, izejas pozīcija vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķa noteikšanai, atbilstoši nacionālajai metodoloģijai ir VTM -0,5% no IKP. Zemāk esošajā tabulā ir atspoguļotas turpmākās korekcijas.

3.2.tabula. Strukturālās bilances mērķis atbilstoši nacionālajai metodoloģijai

			2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
(1)	VTM		-0,5%	-0,5%	-0,5%	-0,5%	-0,5%	-0,5%	-0,5%	-0,5%	-0,5%
(2)	Pensiju reforma	no 2% uz 4%	-0,5%	-0,5%	-0,5%	0,0%					
(3)		no 4% uz 5%			-0,3%	-0,3%	-0,3%	0,0%			
(4)		no 5% uz 6%				-0,3%	-0,3%	-0,3%	0,0%		
(5)	veselības reformas						-0,1%	-0,4%	-0,5%	0,0%	
(6)=sum (1;2;3;4;5)	maksimālā strukturālā bilance								-1,0%	-0,5%	-0,5%
(7)	cikliskā komponente								0,4%	0,3%	0,1%
(8)=(6)+(7)	cikliski koriģētā bilance								-0,6%	-0,2%	-0,4%
(9)	vienreizējie pasākumi			-0,3%				0,0%	-0,5%	-0,3%	0,0%
(10)=(8)+(9)	nominālā bilance		-1,0%	-1,2%	-1,2%	0,0%	-0,5%	-1,0%	-1,1%	-0,5%	-0,4%

Atkāpju modelis, kas izriet no iemaksu palielināšanas 2.pensiju līmenī un veselības reformas īstenošanas, ir tāds pats, kā veicot vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķa noteikšanu atbilstoši SIP metodoloģijai.

Summējot VTM ar attiecīgajām atkāpēm turpmāko aprēķinu vajadzībām iegūst maksimālo strukturālo bilanci, kas ir -1,0% no IKP 2019.gadā, -0,5% no IKP 2020.gadā un -0,5% no IKP 2021.gadā.

Pēc tam, kad ir noskaidrots vispārējās valdības budžeta maksimāli pieļaujamās strukturālās bilances apmērs, kas izmantojams turpmākajos aprēķinos, tiek aprēķināts vispārējās valdības budžeta nominālās bilances apmērs, vispārējās valdības budžeta strukturālajai bilancei pieskaitot bilances ciklisko komponenti. Tāpat kā iepriekšējā scenārijā bilances cikliskā komponente tiek aprēķināta reizinot izlaižu starpības novērtējumu ar elastības koeficientu 0,38, tikai šajā scenārijā tiek izmantota FM prognozētā izlaižu starpība. Bilances cikliskā komponente ir 0,4%, 0,3% un 0,1% attiecīgi 2019., 2020. un 2021.gadā.

Šajā scenārijā nodokļu reformas izsauktais īstermiņa ieņēmumu kritums: 2019.gadā -0,5% no IKP un 2020.gadā -0,3% no IKP tiek uzskatīts par vienreizējo pasākumu (*one-off measure*).

Tādējādi izmantojot iepriekš noteikto strukturālo bilanci, FM prognozes par izlaižu starpību un vienreizējos pasākumus tiek iegūta nominālā bilance, kas 2019.gadā ir -1,1% no IKP, 2020.gadā ir -0,5% no IKP un 2021.gadā ir -0,4% no IKP.

Jāatzīmē, ka FDL normu piemērošana un tulkošana ir FM kompetencē, un FM uztur viedokli, ka īstermiņa ieņēmumu kritums, ko izsauc nodokļu reforma pēc būtības ir vienreizējs pasākums – ieņēmumu kritumam nav paliekoša efekta, un tāpēc tas nav jāiekļauj strukturālajā bilancē. EK attiecībā uz vienreizējiem pasākumiem ietur daudz konservatīvāku politiku un ne visus pasākumus ar īstermiņa fiskālo efektu izslēdz no strukturālās bilances (skat. EK tehnisko rokasgrāmatu *Vade Mecum on the Stability and Growth Pact, Box 1.4: Calculating the structural balance*). Līdz ar to SIP kontekstā nodokļu reformas izsauktais ieņēmumu kritums netiks atzīts no EK puses par vienreizējo pasākumu un tāpēc 3.1.tabulā tas netiek iekļauts.

Bilances mērķi atbilstoši bilances nosacījumam – strukturālo mērķu izvēle

Kad pēc abām bilances nosacījuma metodēm ir noteikti vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi un aprēķināta vispārējās valdības budžeta nominālā bilance, iegūtie rezultāti nominālā izteiksmē tiek salīdzināti un tiek izvēlēta lielākā vispārējās valdības budžeta nominālās bilances vērtība, ar mērķi nodrošināt fiskālo nosacījumu atbilstību gan pēc nacionālās metodoloģijas, gan saskaņā ar SIP izpratni.

3.3.tabula. Strukturālā mērķa izvēle

		2019	2020	2021
(1)	Nominālā bilance (saskaņā ar SIP izpratni)	-1,0%	-0,5%	-0,5%
(2)	Nominālā bilance (saskaņā ar nacionālo metodoloģiju)	-1,1%	-0,5%	-0,4%
(3) = MAX (1;2)	Lielākā nominālās bilances vērtība (MAX(1;2))	-1,0%	-0,5%	-0,4%
(4)	Cikliskā komponente (nacionālā metodoloģija)	0,4%	0,3%	0,1%
(5)	Vienreizējie pasākumi	-0,5%	-0,3%	
(6)=(3)-(4)-(5)	Strukturālās bilances mērķis	-0,8%	-0,4%	-0,5%

Pēc tam kad ir noteikta lielākā vispārējās valdības budžeta nominālās bilances vērtība, tiek veikta pāreja uz bilanci strukturālā izteiksmē (izmantojot ciklisko komponenti un definētos vienreizējos pasākumus atbilstoši FM aprēķiniem). Attiecīgi tiek iegūti vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķi, kas **2019.gadā ir -0,8% no IKP, 2020.gadā - 0,4% no IKP un 2021.gadā -0,5% no IKP.**

Bilances mērķi – tālāka pārbaude atbilstoši izdevumu pieauguma nosacījumam un izdevumu pārmantojamības nosacījumam

Tālāk iegūtie rezultāti tiek testēti, lai nodrošinātu arī **izdevumu pieauguma nosacījuma un izdevumu pārmantojamības nosacījumu** izpildi.

Jāatzīmē, ka veicot vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķu pārbaudi atbilstoši **izdevumu pieauguma nosacījumam**, nominālo izdevumu korekcijām tiek piemērotas FM veiktās prognozes attiecībā uz valsts parāda apkalpošanas izdevumiem, investīciju izdevumiem, izdevumiem ārvalstu finanšu palīdzības projektiem, kas atbilst saņemtajiem ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumiem, diskrecionārajiem ieņēmumiem, kā arī IKP deflatoru. Savukārt pieļaujama izdevumu palielinājums tiek aprēķināts pielietojot kombinētu pieeju, proti, sākotnējais pieļaujama izdevumu palielinājums, kas atbilst 10 gadu vidējā potenciālā IKP pieaugumam atbilstoši FM prognozēm, pielietojot EK pieeju tiek papildus koriģēts ar iemaksu 2.pensiju līmenī palielinājumu, atkāpi no VTM sakarā ar īstenotajām reformām veselības nozarē. Šie apstākļi ir būtiski, lai izdevumu pieauguma nosacījums pareizi ņemtu vērā pieļaujamās atkāpes no VTM.

Veicot iegūto vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķu pārbaudi atbilstoši izdevumu pieauguma nosacījumam, iegūstam, ka 2019.gadā izdevumu pieaugums, ko pieļauj izdevumu pieauguma nosacījums ir 2,26%, savukārt pirmīt noteiktais vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķis nosaka, ka reālie koriģētie izdevumi drīkst palielināties par 0,53%. Veicot izdevumu pārmantojamības nosacījuma pārbaudi attiecīgajam gadam, tika konstatēts, ka izdevumu pārmantojamības nosacījums paredz vēl nedaudz stingrākus nosacījumus un attiecīgi pieļauj reālo koriģēto izdevumu pieaugumu 0,37% apmērā. Tādējādi ar bilances nosacījumu aprēķināto sākotnējo vispārējās valdības budžeta strukturālā bilances mērķi nepieciešams koriģēt stingrāku, proti, no -0,83% uz -0,78 % no IKP.

2020.gadā izdevumu pieaugums, ko pieļauj izdevumu pieauguma nosacījums ir 2,33%, savukārt reālais koriģēto izdevumu pieaugums, ko pieļauj sākotnēji noteiktais vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķis ir 2,47%. Līdz ar to ar bilances nosacījumu aprēķināto sākotnējo vispārējās valdības budžeta strukturālā bilances mērķi nepieciešams koriģēt stingrāku, proti, no -0,43% uz -0,38 % no IKP.

2021.gadā izdevumu pieaugums, ko pieļauj izdevumu pieauguma nosacījums ir 3,10%, savukārt reālais koriģēto izdevumu pieaugums atbilstoši sākotnēji noteiktajam

vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķim ir 0,42%. Līdz ar to 2021.gadā tiek saglabāts sākotnēji noteiktais vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances mērķis -0,5% no IKP.

Līdz ar to ir noteikti kvantitatīvie fiskālie mērķi turpmākajiem trīs gadiem, t.i. nodrošināt vispārējās valdības budžeta strukturālo bilanci **2019.gadā ir -0,8% no IKP, 2020.gadā ir -0,4% no IKP un 2021.gadā ir -0,5% no IKP.**

3.2.3. VISPĀRĒJIE FISKĀLĀS POLITIKAS MĒRĶI UN PRIORITĀRIE ATTĪSTĪBAS VIRZIENI 2018. – 2021. PERIODAM - PAVEIKTAIS PĒC IEPRIEKŠĒJAS STABILITĀTES PROGRAMMAS

Kā jau iepriekš tika minēts, Latvijā galvenie budžeta politikas lēmumi par vidēja termiņa izdevumu un ieņēmumu politiku tiek pieņemti nevis pavasarī, bet rudenī kopā ar gadskārtējo valsts budžeta likumu. Līdz ar to tālāk šajā nodaļā ir sniegta informācija par to, kādi fiskālās politikas lēmumi ir tikuši pieņemti, valdībai sagatavojot 2018.gada budžetu un Ietvara likumu 2018. – 2020.gadam.

Ietvara likums 2018. – 2020.gadam vispārējo fiskālās politikas mērķi – ilgtspējīgi kāpināt iedzīvotāju dzīves kvalitāti – īsteno ar četriem vidēja termiņa budžeta prioritārajiem attīstības virzieniem:

1) valsts aizsardzības spēju palielināšana, nodrošinot valsts aizsardzības finansējumu pret IKP divu procentu apmērā;

2) ilgtspējīgas un sabalansētas valsts ekonomiskās attīstības veicināšana, ieviešot uzņēmumu ienākuma nodokļa 0 procentu likmi reinvestētai peļņai, samazinot darbaspēka nodokļu slogu un valsts budžeta iespēju robežās primāri nodrošinot finansējuma pieaugumu aizsardzībai, veselības aprūpei, demogrāfiskās situācijas uzlabošanai un autoceļu uzturēšanai;

3) iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības mazināšana, palielinot minimālo mēneša darba algu, ieviešot iedzīvotāju ienākuma nodokļa gada diferencēto neapliekamo minimumu un diferencējot iedzīvotāju ienākuma nodokļa likmi;

4) nodokļu ieņēmumu apjoma pret IKP pakāpeniska palielināšana līdz 1/3 no IKP, pamatā uzlabojot nodokļu iekasējamību.

Latvijas fiskālās politikas vidēja termiņa budžeta prioritārie attīstības virzieni 2018.gada budžeta un Ietvara 2018. – 2020.gadam sagatavošanā pamatā ir saglabāti nemainīgi, salīdzinot pret iepriekšējo budžeta ciklu, tomēr ir precizēti politikas pasākumi šo virzienu īstenošanai. Pirmajam virzienam ir precizēts formulējums nosakot, ka 2% finansējums tiek nodrošināts visos Ietvara likuma gados, otrajā un trešajā virzienā politikas pasākumi papildināti ir nodokļu reformas būtiskākajiem pasākumiem un otrajā virzienā ir uzskaitītas tās jomas, kurās ar aktuālo Ietvara likumu ir visbūtiskāk palielināts valsts budžeta finansējums.

Pirmā prioritārā attīstības virziena īstenošana tika uzsākta jau 2014.gada 3.jūlijā, pieņemot jaunu Valsts aizsardzības finansēšanas likumu, kas noteica pakāpenisku valsts aizsardzības finansējuma pret IKP palielinājumu līdz tas 2020.gadā sasniedz 2% no IKP. Ņemot vērā būtiskās izmaiņas ģeopolitiskajos riskos, Latvijas Stabilitātes programmā 2015.–2018.gadam valdība paredzēja nodrošināt straujāku valsts aizsardzības spēju pieaugumu sasniedzot 2% mērķi jau 2018.gadā. Ietvara likumā 2016.–2018.gadam valdība apstiprināja tādu papildu pieaugumu aizsardzības izdevumiem, kas 2018.gadā nodrošinātu aizsardzības izdevumu pieaugumu, sasniedzot 2% no IKP. Aktuālais Ietvara likums paredz, ka finansējums aizsardzībai 2% no IKP apmērā ir noteikts visiem Ietvara likuma gadiem.

3.4.tabula. Valsts aizsardzības finansēšanas likumā noteiktais budžeta izdevumu apmērs aizsardzības nozares finansēšanai

Gads	Likumā „Par valsts budžetu 2018.gadam” un Ietvara likumā 2018. – 2020.gadam paredzētais izdevumu apmērs aizsardzībai, % no IKP
2018	2,0
2019	2,0
2020	2,0

Otrā prioritārā attīstības virziena īstenošana. Valdība 2018.gada valsts budžeta un Ietvara 2018. – 2020.gadam izstrādes ietvaros lēma kā prioritātes definēt valsts aizsardzību, veselības aprūpi, demogrāfijas veicināšanu un autoceļu uzturēšanu.

Lēmums par būtisku aizsardzības finansējuma kāpināšanu tika pieņemts jau iepriekšējos divos Ietvara likumos, ietverot ne tikai ārējās, bet arī iekšējās drošības stiprināšanu. Savukārt pārējo prioritāšu – veselību, demogrāfiju un autoceļu uzturēšanu – uzturēšana un iekļaušana valdības prioritāšu saraksta augšgalā izriet no apstākļa, ka šajās būtiskajās nozarēs, kas ir tautsaimniecības sekmīgas attīstības stūrakmeņi, jau vairāku gadu gaitā ir akumulējušas problēmas.

Veselības nozare ilgstoši ir funkcionējusi pārāk zema publiskā finansējuma apstākļos, kas savukārt ir nozīmīgi palielinājis pacientu līdzmaksājumus, būtiski kavējot lielas daļas pacientu veselības vajadzību apmierināšanu. Finansējuma pieaugums veselības nozarei tiek nodrošināts, palielinot VSAOI likmi par vienu procenta punktu un tā novirzīšana veselībai un izmantojot atļauju no EK izmantot SIP elastības mehānismu attiecībā uz strukturālajām reformām. Jāatzīmē, ka VSAOI likmes palielināšana nodrošina stabilu papildus finansējumu veselības nozarei, bet strukturālo reformu atkāpe darbojas tikai līdz 2019.gadam. Aktuālais Ietvara likums paredz, ka 2020.gadā strukturālo reformu atkāpes finansējuma zudums tiek kompensēts pilnā apmērā, piešķirot no 2020.gada fiskālās telpas 144 milj. *euro* veselības nozarei. Tādējādi tiek nodrošināts stabils finansējuma pieaugums veselības nozarei.

Lai nodrošinātu ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi virs 3% no IKP, nepieciešams nodrošināt trīs faktoros – bruto pamatkapitāla pieaugumu, produktivitātes pieaugumu un darbaspēka pieaugumu. Pirmais faktors ir lielā mērā stabils. Latvijā darbaspēka pieaugums arī netiek prognozēts, jo pensionēšanās vecuma palielināšana vienīgi kompensē iedzīvotāju skaita samazināšanos. Tāpēc līdzās produktivitātes kāpināšanai, kas vidējā termiņā ir galvenais faktors potenciālā IKP izaugsmes nodrošināšanā, svarīgi ir arī īstenot politiku, kas nodrošinātu darbaspēka pieaugumu. Šajā ziņā būtiski ir radīt ekonomiski labvēlīgus apstākļus ģimeņu skaita ar trīs un vairāk bērniem pieaugumam. Tāpēc aktuālajā Ietvara likumā ir piešķirts būtisks finansējuma pieaugums demogrāfijas pasākumiem – 2018.gadā piešķirts papildus finansējums 28 milj. *euro* ar bāzes efektu uz turpmākajiem Ietvara gadiem. Pamatā papildus finansējumu plānots novirzīt pabalstu palielināšanai par trešo bērnu un vairāk bērniem.

Finansējums Latvijas autoceļu remontam un uzturēšanai ir bijis relatīvi zems, salīdzinot ar Baltijas kaimiņvalstīm un būtiskāko finansējuma daļu veido ES struktūrfondu finansējums. Turpmākajos gados ES struktūrfondu finansējums būtiski samazināsies, jo ceļu nozare ir faktiski jau apguvusi tai piešķirto ES struktūrfondu finansējumu. Šie apstākļi pērn jo īpaši asi aktualizēja jautājumu par valsts budžeta finansējumu ceļu nozarei, liekot aktualizēt jautājumu par degvielas akcīzes nodokļa sasaistīšanu ar ceļu nozares finansējumu, kā arī likumā “Par autoceļiem” iestrādāt normas, kas nodrošinātu stabilu un prognozējamu valsts budžeta finansējuma pieaugumu. Pašlaik jautājums sistēmiski vēl nav atrisināts un turpmākajos gados plānotas diskusijas par optimālo mehānismu, tai skaitā potenciālo autoceļu fonda kā speciālā budžeta atjaunošanu. Kā vidēja termiņa risinājumu aktuālais Ietvara likums

paredz finansējuma pieaugumu autoceļu uzturēšanai par 26 milj. *euro* 2018.gadā ar bāzes efektu uz 2019.gadu un vēl par 11 milj. *euro* 2020.gadā un tas ir nozīmīgākais finansējuma pieaugums šai nozarei pēdējo gadu laikā. Šis finansējuma pieaugums apjoma ziņā ir salīdzināms ar ieņēmumu pieaugumu no nodokļu reformas paketē pieņemto akcīzes nodokļa degvielai palielināšanu un konceptuāli iezīmē saiti starp jauniem politikas pasākumiem degvielas akcīzei un izdevumu dinamiku ceļu nozarei. Kopā ar plānoto ES struktūrfondu 6% rezerves atbrīvošanu ceļu nozarei, tiek lēsts, ka šie pasākumi ļaus nodrošināt ceļu remontu un uzturēšanas darbu apjomus līdzšinējā apjomā.

Vērtējot **trešā prioritārā attīstības virziena** īstenošanu, no iedzīvotāju dzīves kvalitātes aspekta ir pamats analizēt vidējo iedzīvotāju dzīves kvalitāti un dzīves kvalitātes atšķirības iedzīvotājiem ar atšķirīgu ieņēmumu lielumu. Būtisks rādītājs, vērtējot vidējo dzīves kvalitāti ir IKP apjoms uz vienu iedzīvotāju, kas Latvijai ir viens no zemākajiem ES (IKP uz vienu iedzīvotāju 2017.gadā ir 13 900 *euro*), savukārt, Džini koeficients, kas raksturo ieņēmumu nevienlīdzību, Latvijā ir viens no augstākajiem ES (2017. gadā – 34,5%).

Iepriekšējos Ietvara likumos tika iestrādātas vairākas būtiskas normas iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības mazināšanai, proti, IIN neapliekamā minimuma palielināšana, IIN atvieglojumu palielināšana par apgādībā esošajām personām, valsts sociālā atbalsta sistēmas pilnveidošana, atbalsta shēma māsaimniecībām ar zemiem ienākumiem, lai kompensētu izdevumu kāpumu elektroenerģijai sakarā ar starta tarifa atcelšanu elektroenerģijas tirgus atvēršanas dēļ, minimālās algas palielināšana, kā arī ieviests diferencētais neapliekamais minimums. Aktuālais Ietvara likums paredz iesāktās valdības politikas turpināšanu un lielāko daļu valdības un Saeimas apstiprināto nodokļu reformas pasākumu īstenošanu jau no 2018.gada - palielinot minimālo algu 2018.gadā no 380 līdz 430 *euro*, būtiski paaugstinot ar IIN neapliekamo diferencēto minimumu (atsakoties no diferencētā neapliekamā minimuma piemērošanas rezumējošā kārtība, un katru mēnesi piemērojot to pilnā apmērā jau taksācijas gada laikā): 2018.gadā atkarībā no ienākuma līmeņa tas svārstīsies no 0 līdz 200 *euro* mēnesī, 2019.gadā – no 0 līdz 230 *euro* mēnesī un 2020.gadā – no 0 līdz 250 *euro* mēnesī, nodrošinot elektroenerģijas obligātā iepirkuma komponentes samazināšanu, kā arī virkni pasākumu demogrāfijas problēmjauditājumu risināšanai. Tomēr nozīmīgākais politikas instruments ienākumu nevienlīdzības mazināšanai ir progresīvā IIN likmes ieviešana, samazinot IIN no 23% uz 20% gada ienākumiem līdz 20 000 *euro*.

Atbilstoši FM aplēsēm 2017.gadā apstiprinātās nodokļu reformas darbaspēka pasākumiem būs pozitīva ietekme uz strādājošo ienākumu nevienlīdzības mazināšanu. Sevišķi zemāk atalgoto strādājošo ienākumi būtiski pieaugs ar IIN neapliekamā minimuma paaugstināšanas, IIN likmes samazināšanas no 23 uz 20% (ienākumiem līdz 20 000 *euro* gadā jeb 1 667 *euro* mēnesī), kā arī minimālās mēneša darba algas palielināšanas no pašreizējiem 380 līdz 430 *euro*, rezultātā.

3.5.tabula. Darbaspēka nodokļu reformas ietekme uz strādājošā (bez apgādībā esošām personām) darba algām, *euro* mēnesī

Bruto alga	Neto darba alga (kas paliek «uz rokas»), <i>euro</i> mēnesī						
	2017*	Nodokļu reforma			Starpība pret 2017.gadu		
		2018	2019	2020	2018	2019	2020
Minimālā alga **	288	346	352	356	58	64	68
600	436	456	462	467	19	26	30
800	571	584	591	596	13	20	25
1 000	705	712	719	725	7	14	20
1 200	841	854	854	854	14	14	14
1 400	979	997	997	997	18	18	18

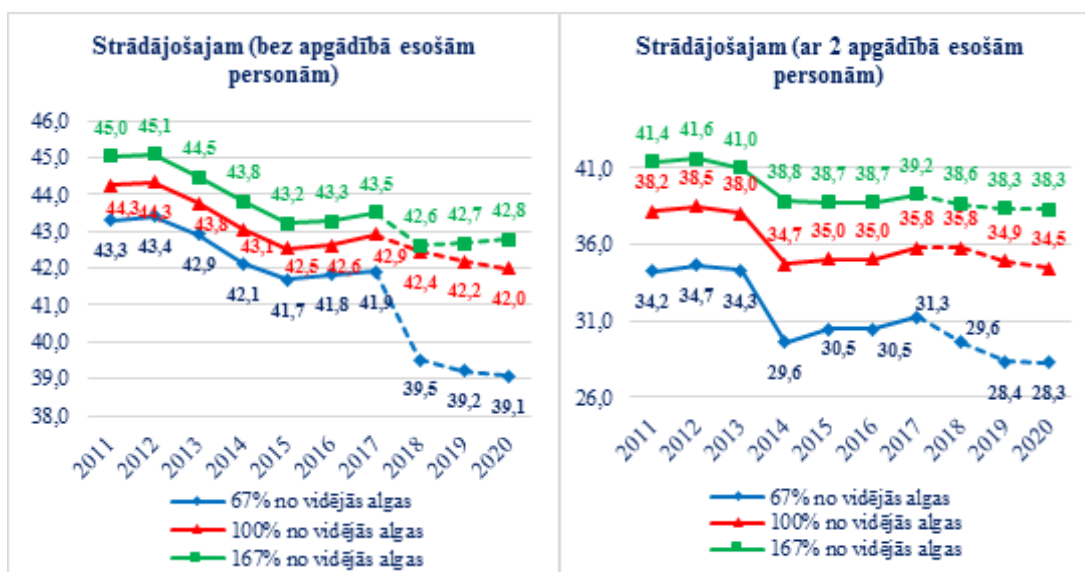
2 000	1 392	1 414	1 414	1 414	22	22	22
4 000	2 770	2 778	2778	2 778	8	8	8
6 000	4 149	4 142	4 142	4 142	-7	-7	-7
8 000	5 527	5 506	5 506	5 506	-21	-21	-21
10 000	6 905	6 870	6 870	6 870	-35	-35	-35

*Kopā ar papildus atgūstamo IIN, kas rodas, ja strādājošais, 2018.gadā iesniedz gada ienākuma deklarāciju.

** Minimālā alga: 2017.gadā 380 euro mēnesī; 2018. – 2020.g. 430 euro mēnesī

Avots: FM aprēķini

Pēc FM aprēķiniem, ieviešot plānotās darbaspēka nodokļu izmaiņas, darbaspēka nodokļa plaisas rādītājs strādājošajam bez apgādībā esošām personām, kas saņem 67% no vidējās darba algas, Latvijā samazināsies no 41,9% 2015.gadā (Eurostat dati) līdz pat 39,1%.

Avots: FM aprēķini

3.3.attēls. Nodokļu plaisas izmaiņas pēc nodokļu reformas

Atbilstoši FM novērtējumam nodokļu reforma pozitīvi ietekmēs arī Džini koeficientu strādājošajiem, kā arī nodrošinās, ka Latvijā būs lielākais IIN atvieglojums par apgādībā esošu personu starp pārējām Baltijas valstīs.

Attiecībā uz ceturto prioritāro attīstības virzienu Latvija tradicionāli ir valsts ar relatīvi zemu nodokļu slogu, kas ir arī viens no zemākajiem rādītājiem ES. Iepriekšējos Ietvara likumos kā prioritāte tika izvirzīta nodokļu ieņēmumu palielināšana ar mērķi sasniegt 1/3 no IKP. Arī šajā Ietvara likumā šis mērķis tiek saglabāts, tomēr akcenti ir savādāki. Kā jau iepriekš tika minēts, 2017.gadā tika pieņemta vērīnīga nodokļu reforma, kuras mērķis ir nodrošināt ekonomikas izrāvienu un kas ietver pasākumus, kuru tiešais efekts ir ieņēmumu samazinājums vidējā termiņā – to nosaka gan IIN likmes samazināšana, gan UIN avansa maksājumu atcelšana. Šie pasākumi bija nepieciešami, lai uzlabotu uzņēmējdarbības vidi, samazinot darbaspēka izmaksas un sekmējot uzņēmumu bilanču uzlabošanu. Tādā nozīmē fiskālās politikas mērķis – sekmēt izaugsmi un kāpināt nodokļu ieņēmumus pret IKP – ir zināmā mērā pretrunīgi un aktuālajā Ietvara likumā ir atrasts politiski pieņemams balanss starp šiem mērķiem. Pieņemtā nodokļu reformas pakete šajā ziņā ir labvēlīgāka ieņēmumu pret IKP nodrošināšanā, nekā sākotnējā iepriekšējā Stabilitātes programmā aprakstītā reformas versija, kas priekšplānā izvirzīja ekonomikas stimulēšanas mērķi. Pašlaik vairāk kā

iepriekšējos gados tiek atzīts, ka svarīgi ir nodrošināt reālo ieņēmumu pieaugumu, lai finansētu valsts vajadzības, nevis primāri koncentrēties uz ieņēmumu attiecību pret IKP. Ja valsts ar politikas pasākumiem nodrošina ilgtermiņā straujāku reālā IKP pieaugumu, kas veicina proporcionāli lielākus reālos ieņēmumus, tad ieņēmumu attiecība pret IKP nav primāri noteicošā. Līdz ar to šis prioritārais attīstības virziens netiek atcelts, bet priekšplānā netiek izvirzīts jautājums par to, cik ātri šī attiecība konverģē uz 1/3, bet gan primāri svarīgs ir jautājums par ekonomikas izaugsmi.

Lai varētu piešķirt papildus finansējumu vidēja termiņa budžeta prioritārajiem attīstības virzieniem, kā arī finansēt neatliekamus pasākumus, nepieciešama fiskālā telpa.

Fiskālā telpa tika aprēķināta un izskatīta 2017.gada 22.augusta MK sēdē, kurā tika skatīts informatīvais ziņojums "Par makroekonomisko rādītāju, ieņēmumu un vispārējās valdības budžeta bilances prognozēm 2018. – 2020.gadā". Atbilstoši Finanšu ministrijas aprēķiniem, sākotnējais „Fiskālās telpas” apjoms vispārējās valdības budžetā 2018.gadā bija +63,2 milj. *euro* apmērā, 2019.gadā – 42,0 milj. *euro* apmērā un 2020.gadā +107,3 milj. *euro* apmērā. Ņemot vērā, ka 2019.gadā fiskālā telpa sākotnēji tika noteikta negatīva, MK bija jāpieņem lēmumi, kas ne tikai likvidētu negatīvo fiskālo telpu 2019.gadā, bet arī nodrošinātu neatliekamo vajadzību finansēšanu. Līdz ar to vairākās secīgās valdības sēdēs tika pieņemti lēmumi par budžeta ieņēmumus un izdevumus koriģējošiem pasākumiem.

3.6.tabula. Ieņēmumus palielinoši pasākumi (virs 1 milj. *euro*)

Būtiskākie MK apstiprinātie priekšlikumi, milj. <i>euro</i>	2018	2019	2020
"Kompleksi pasākumi elektroenerģijas tirgus attīstībai" (AS Latvenergo dividendžu izmaiņas)	-27,5	3,4	127,1
Latvijas Bankas precizētie maksājumi valsts budžetā	7,6	7,6	7,6
Ieņēmumu izmaiņas no naudas sodiem, ko uzliek Valsts policija par pārkāpumiem ceļu satiksmē, kas fiksēti ar tehniskajiem līdzekļiem un citi pasākumi, kas saistīti ar ceļu satiksmes uzraudzības uzlabošanu	6,3	9,8	8,1
PVN samazinātās likmes ieviešana 5% apmērā Latvijai raksturīgiem augļiem, ogām un dārzeņiem	-6,0	-6,0	-6,0
Ieņēmumu izmaiņas no valsts kapitālsabiedrībām dividendēs izmaksājamās daļas (t.sk., izmaksājamās daļas palielināšana, peļņas prognozes precizēšana, papildus dividendes no AS Latvijas Valsts meži un AS Latvijas Lotto)	5,7	5,5	3,0
PVN ieņēmumu pieaugums saistībā ar dotāciju sabiedriskā transporta pakalpojumu sniedzējiem ar braukšanas maksas atvieglojumiem saistīto zaudējumu segšanai	2,5	2,5	2,5
Pārējo pamatbudžeta ne-nodokļu ieņēmumu prognozes palielināšana	2,1	4,2	4,7
<i>Ieņēmumu palielinājums no konfiscēto noziedzīgi iegūto līdzekļu un papildsoda – mantas konfiskācijas/realizācijas</i>	<i>1,5</i>	<i>2,0</i>	<i>2,0</i>
<i>Ieņēmumu palielinājums no valstij piekritīgās mantas realizācijas pēc citu valsts institūciju pieņemtā lēmuma</i>	<i>0,1</i>	<i>0,5</i>	<i>0,5</i>
<i>Ieņēmumu palielinājums no valsts budžeta iestāžu un organizāciju saņemto un iepriekšējos gados neizlietoto budžeta līdzekļu atmaksāšanas</i>	<i>0,5</i>	<i>1,7</i>	<i>1,2</i>
<i>Ieņēmumu palielinājums no valsts (pašvaldības) īpašuma pārdošanas un nodokļu pamatparāda kapitalizācijas</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>1,0</i>
Valsts nodevas par reģistrācijas darbībām būvkomersantu reģistrā aprēķina metodes izmaiņas	1,0	1,0	1,0
Nodokļu ieņēmumu palielinājums saistībā ar plānoto čeku loteriju	0,0	3,3	3,3
Citi/pārējie ne-nodokļu pasākumi	1,4	1,5	1,4
Citi/pārējie nodokļu pasākumi	0,1	0,6	0,6

Savukārt finansējuma palielinājums ir īstenots nozarēs, ko valdība ir definējusi kā vidēja termiņa prioritātes.

3.7.tabula. Jomas, kurām visbūtiskāk palielināts finansējuma (virs 1 milj. euro) un būtiskākie izdevumus palielinoši pasākumi

Pasākuma nosaukums	2018.gads	2019.gads	2020.gads
01.Valsts prezidenta kanceleja kopā:	0,0	0,0	0,0
02.Saeima kopā:	0,1	0,1	0,1
03.Ministru kabinets kopā:	0,5	0,5	0,3
04.Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs kopā:	1,0	1,0	1,2
05. Tiesībsarga birojs kopā:	0,1	0,2	0,1
08. Sabiedrības integrācijas fonds kopā:	0,4	0,4	0,4
09. Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija kopā:	0,5	0,5	0,5
10.Aizsardzības ministrija kopā:	9,0	0,9	0,9
Citi pasākumi (finansējuma pārdales (t.sk., ES fondu īstenošanai), ieņēmumu no maksas pakalpojumiem un citu pašu ieņēmumu palielinājums u.c.)	8,1	0,0	0,0
11.Ārlietu ministrija kopā:	3,1	1,6	1,5
Latvijas diplomātiskā un konsulārā dienesta stiprināšana Latvijas drošības un ekonomisko pamatinteresu aizstāvībai	1,7	1,7	1,7
12.Ekonomikas ministrija kopā:	10,1	-17,1	26,9
Valsts galvojumi bankas aizdevumiem mājokļu iegādei vai būvniecībai	4,0	4,0	4,0
Citi MK pieņemtie lēmumi (t.sk. precizēts finansējums elektroenerģijas lietotāju atbalstam)	4,3	-22,8	21,4
13.Finanšu ministrija kopā:	-28,9	-16,6	43,0
Finanšu ministrijas iestāžu kapacitātes stiprināšana, t.sk. ēnu ekonomikas apkarošanai, Valsts ieņēmumu dienesta stratēģisko mērķu sasniegšanai (t.sk. muitnieku, inspektoru un finanšu policistu atalgojumam)	3,1	3,1	3,1
Valsts ieņēmumu dienesta administratīvās struktūras reformas turpināšana, tajā skaitā APA (iepriekšēja vienošanās par cenas noteikšanu) un transfertcenu kapacitātes stiprināšana	1,5	1,5	1,5
Citi pasākumi (finansējuma pārdales (t.sk., ES fondu īstenošanai), ieņēmumu no maksas pakalpojumiem un citu pašu ieņēmumu palielinājums u.c.)	-12,2	3,4	0,7
Citi MK pieņemtie lēmumi (t.sk. precizēti izdevumu valsts parāda apkalpošanai, iemaksām ES budžetā, papildu finansējums VNĪ projektu finansēšanai)	-22,8	-26,1	30,4
14.Iekšlietu ministrija kopā:	18,8	17,0	19,4
Latvijas Republikas valsts robežas ar Krievijas Federāciju un Baltkrievijas Republiku izbūve	3,7	4,0	8,0
Latvijas Republikas valsts robežas uzturēšana	1,7	3,0	1,8
Iekšlietu resora informācijas un komunikācijas tehnoloģiju infrastruktūras drošības uzlabošana (informācija klasificēta)	1,5	1,5	1,5
Citi pasākumi (finansējuma pārdales (t.sk., ES fondu īstenošanai), ieņēmumu no maksas pakalpojumiem un citu pašu ieņēmumu palielinājums u.c.)	3,2	1,5	0,8
Citi MK pieņemtie lēmumi (t.sk. izdevumi fotoradaru darbības administrēšanai, Valsts robežsardzes darbībai)	4,2	4,8	4,1
15.Izglītības un zinātnes ministrija kopā:	19,3	10,1	13,3
IZM padotībā esošo augstākās izglītības iestāžu pedagogu darba samaksas palielinājums	2,2	4,4	4,4
Fundamentālo un lietišķo pētījumu projektu programmas darbības nodrošināšana	1,4	1,4	1,4
Valsts funkciju sporta nozarē izpildes nodrošināšana	2,4	2,4	2,4

nemainīgā līmenī			
Papildus investīcijas valsts nozīmes sporta infrastruktūras attīstības projektu īstenošanai	5,9	0,0	4,0
Paralimpiskā sporta centra izveide	1,2	0,0	0,0
Citi pasākumi (finansējuma pārdales (t.sk., ES fondu īstenošanai), ieņēmumu no maksas pakalpojumiem un citu pašu ieņēmumu palielinājums u.c.)	5,0	1,9	0,4
16.Zemkopības ministrija kopā:	4,8	2,4	2,3
Valsts meža dienestam uguns-apsardzības specializētā autotransporta iegādei	2,5	0,0	0,0
Administratīvās kapacitātes palielināšanai uzraudzības, kontroles funkciju nodrošināšanai, dzīvnieku un augu infekcijas slimību apkarošanas un ES fondu administrēšanas jomā, kā arī Personas datu aizsardzības regulas daļējai prasību izpildei, datu drošības, pieejamības un leģitimitātes nodrošināšanai, un IKT sistēmu integrācijai un attīstībai.	1,5	1,5	1,5
17.Satiksmes ministrija kopā:	6,7	2,6	2,6
Dzelzceļa publiskā infrastruktūra	4,0	0,0	0,0
Citi MK pieņemtie lēmumi (t.sk. dotācija sabiedriskā transporta pakalpojumu sniedzējiem ar braukšanas maksas atvieglojumiem saistīto zaudējumu segšanai)	2,5	2,5	2,5
18.Labklājības ministrija kopā:	40,6	44,5	45,2
Ģimenes valsts pabalsta apmēra palielināšana	28,2	32,5	32,5
Sociāla rakstura institūcijām kapacitātes stiprināšanai un sociālām programmām bērnu tiesību aizsardzības jomās un ar šiem pasākumiem saistīto IT sistēmu pielāgošanai	2,6	1,3	1,3
Alternatīvo ģimenes aprūpes formu attīstība	3,0	3,0	3,0
Citi pasākumi (finansējuma pārdales (t.sk., ES fondu īstenošanai), ieņēmumu no maksas pakalpojumiem un citu pašu ieņēmumu palielinājums u.c.)	-0,7	2,2	2,8
Citi MK pieņemtie lēmumi	3,2	2,8	2,8
19.Tieslietu ministrija kopā:	-15,5	-15,7	12,8
Satversmes aizsardzības biroja darbības nodrošināšana (Klasificēta informācija)	1,1	0,5	0,5
Uzņēmuma reģistra Publisko reģistru modernizācija	1,1	0,0	0,0
Ieslodzījuma vietu infrastruktūras remontdarbi un uzlabojumi	1,0	1,0	1,0
Citi pasākumi (finansējuma pārdales (t.sk., ES fondu īstenošanai), ieņēmumu no maksas pakalpojumiem un citu pašu ieņēmumu palielinājums u.c.)	7,2	3,5	3,4
Citi MK pieņemtie lēmumi (t.sk. samazināta dotācija no vispārējiem ieņēmumiem un izdevumi ilgtermiņa saistību pasākuma "Jauna cietuma būvniecība Liepājā" īstenošanai)	-27,4	-21,7	6,8
19.Tieslietu ministrija (Zemesgrāmatu nodaļu, rajonu (pilsētu) tiesu, apgabaltiesas) kopā:	0,5	0,2	2,9
Tiesnešu atalgojuma palielinājums	0,0	0,0	2,7
21.Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija kopā:	13,1	2,3	-1,0
Vides uzraudzības stiprināšana (t. sk. algas inspektoriem)	1,5	1,5	1,5
Citi pasākumi (finansējuma pārdales (t.sk., ES fondu īstenošanai), ieņēmumu no maksas pakalpojumiem un citu pašu ieņēmumu palielinājums u.c.)	8,9	0,8	-2,6
22.Kultūras ministrija kopā:	11,4	10,2	10,5
Sakrālā mantojuma saglabāšanas mērķprogramma -Rīgas Sv.Jēkaba Romas katoļu baznīcas katedrāle, Rīgas Doma baznīca, Aglonas Romas katoļu bazilika, Lestenes baznīca	2,0	0,0	0,5
Mērķprogramma vēsturisko un identitāti stiprinošo latviešu	0,0	0,5	1,0

filmu ražošanai			
Citi pasākumi (finansējuma pārdales (t.sk., ES fondu īstenošanai), ieņēmumu no maksas pakalpojumiem un citu pašu ieņēmumu palielinājums u.c.)	1,9	1,0	-0,3
Citi MK pieņemtie lēmumi	2,8	4,8	4,4
24. Valsts kontrole kopā:	0,3	0,3	0,3
25. Pārresoru koordinācijas centrs kopā:	0,0	0,0	0,0
28. Augstākā tiesa kopā:	0,1	0,0	0,5
29. Veselības ministrija kopā:	17,3	11,9	11,8
Finansējums pedagogu darba samaksas reformas nodrošināšanai Rīgas Stradiņa universitātei	0,7	1,4	1,4
Citi pasākumi (finansējuma pārdales (t.sk., ES fondu īstenošanai), ieņēmumu no maksas pakalpojumiem un citu pašu ieņēmumu palielinājums u.c.)	5,7	0,3	0,1
Citi MK pieņemtie lēmumi (t.sk. izdevumi minimālās mēneša darba algas paaugstināšanai līdz 430 euro ar 2018.gada 1.janvāri)	10,2	10,2	10,2
30. Satversmes tiesa kopā:	0,2	0,4	0,4
32. Prokuratūra kopā:	0,9	-1,4	4,5
Prokuratūras struktūrvienību ēkas Kalpaka bulvārī 6, Rīgā remontdarbi	0,1	0,4	1,3
Prokuroru atalgojuma palielinājums	0,0	0,0	2,3
Citi MK pieņemtie lēmumi	0,2	-2,3	0,4
35. Centrālā vēlēšanu komisija kopā:	0,0	0,0	0,0
37. Centrālā zemes komisija kopā:	0,0	0,0	0,0
47. Radio un televīzija kopā:	1,0	0,8	0,8
62. Mērķdotācijas pašvaldībām kopā:	2,9	2,9	2,9
Citi MK pieņemtie lēmumi	2,9	2,9	2,9
64. Dotācija pašvaldībām kopā:	21,1	144,9	239,1
Citi MK pieņemtie lēmumi (t.sk. kompensācija pašvaldībām, lai nodrošinātu pašvaldību budžetu nodokļu ieņēmumus kopā ar speciālo dotāciju 19,6% apmērā no kopbudžeta nodokļu ieņēmumiem)	21,1	144,9	239,1
74. resors "Gadskārtējā valsts budžeta izpildes procesā pārdalāmais finansējums"	-18,1	-37,3	114,1
Veselības finansējuma nodrošināšana	0,0	0,0	144,0
Citi pasākumi (finansējuma pārdales (t.sk., ES fondu īstenošanai), ieņēmumu no maksas pakalpojumiem un citu pašu ieņēmumu palielinājums u.c.)	-16,5	-8,5	-4,0
Citi MK pieņemtie lēmumi (t.sk. precizēts LNG apmērs, finansējuma samazinājums apropriācijas rezervei)	-1,5	-28,7	-25,9
Valsts speciālais budžets	-9,5	-12,3	-12,6
Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras administratīvās kapacitātes stiprināšana	1,6	1,6	1,6
Citi MK pieņemtie lēmumi (t.sk. fin. samazinājums vecuma pensijām, izdevumu samazinājums bezdarbnieka pabalstiem saistībā ar pabalsta saņēmēju skaita prognozēto samazinājumu)	-11,3	-14,0	-14,3
Korekcija – izslēgts finansējums minimālās algas paaugstināšanas līdz 430 euro nodrošināšanai un darba devēja valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu palielinājuma nodrošināšanai, kas jau ir ietverts nemainīgas politikas scenārijā	-28,1	-28,0	-28,0

3.2.4. FISKĀLI NOZĪMĪGĀKĀS STRUKTURĀLĀS REFORMAS REGULAS NR. 1175/2011 IZPRATNĒ

3.2.4.1. PENSIJU SISTĒMAS REFORMA

2012.gadā tika veikti grozījumi Valsts fondēto pensiju likumā, kas paredz pakāpeniskāku iemaksu likmes paaugstināšanu pensiju sistēmas 2.līmenī, t.i. 2013. – 2014.gadā 4%, 2015.gadā 5% un 2016.gadā 6%. Politika netiek mainīta. Iepriekšējā Stabilitātes programmā budžeta bilances mērķu formulēšanā 2018.gadam vēl tika pielietota atkāpe no VTM, ko pieļauj SIP, īstenojot šīs strukturālās reformas. Savukārt šajā Stabilitātes programmā atkāpes no VTM vairs neietver pensiju reformas efektus, jo iespēja izmantot šīs atkāpes no 2019.gada vairs nav spēkā.

Kopumā pensiju reforma Latvijā ir plašāka un ietver arī citus pasākumus bez iemaksu palielinājuma 2.pensiju līmenī. Par nesen veiktajām reformām, kas 2017.gadā un 2018.gadā stājas spēkā, ir izklāstītas 7.1. sadaļā “Publisko finanšu ilgtermiņa attīstības scenārijs”.

3.2.4.2. VESELĪBAS SISTĒMAS REFORMA

Stabilitātes programmā 2016. – 2019.gadam Latvija pieteica veselības sistēmas reformu kā būtisku strukturālo reformu ar ilgtermiņa pozitīvu efektu uz publisko finanšu ilgtspēju, nolūkā attiecināt uz šo reformu iespēju novirzīties no VTM saskaņā ar EK komunikāciju (Eiropas Komisijas 2015.gada 13.janvāra komunikācija Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Centrālajai bankai, Ekonomikas un sociālo lietu komitejai, Reģionu komitejai un Eiropas Investīciju bankai par Stabilitātes un izaugsmes pakta regulējumā esošās elastības vislabāko izmantošanu (COM(2015) 12)). EK izskatīja Latvijas iesniegumu un atbalstīja deficīta atkāpes piešķiršanu veselības sistēmas reformai. Lai ievērotu strukturālā deficīta drošības rezervi, attiecībā uz Līgumā par ES darbību noteikto atsauces vērtību 3% apmērā no IKP¹¹, Latvijai piešķirtā deficīta atkāpe ir 0,13% no IKP 2017.gadā, 0,40% no IKP 2018.gadā un 0,50% no IKP 2019.gadā.

**3.8.tabula. Budžeta deficīta pieļaujamā atkāpe
veselības sistēmas reformas īstenošanai, %**

		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
VTM		-1,00	-1,00	-1,00	-1,00	-1,00	-1,00	-1,00	-1,00
Pensiju reforma	no 2% uz 4%	-0,50	-0,50	-0,50	0,00				
	no 4% uz 5%			-0,27	-0,27	-0,27	0,00		
	no 5% uz 6%				-0,29	-0,29	-0,29	0,00	
Maksimālā strukturālā bilance		-1,80	-1,80	-1,80	-1,80	-1,69	-1,69	-1,69	
Veselības reformas deficīta atkāpe						-0,13	-0,40	-0,50	

Jāatzīmē, ka Latvijā tiek runāts par trīs reformām veselības aprūpes jomā:

1. “Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014. – 2020.gadam” īstenošana;
2. Veselības finansēšanas reforma;
3. Veselības sistēmas pārvaldības reforma.

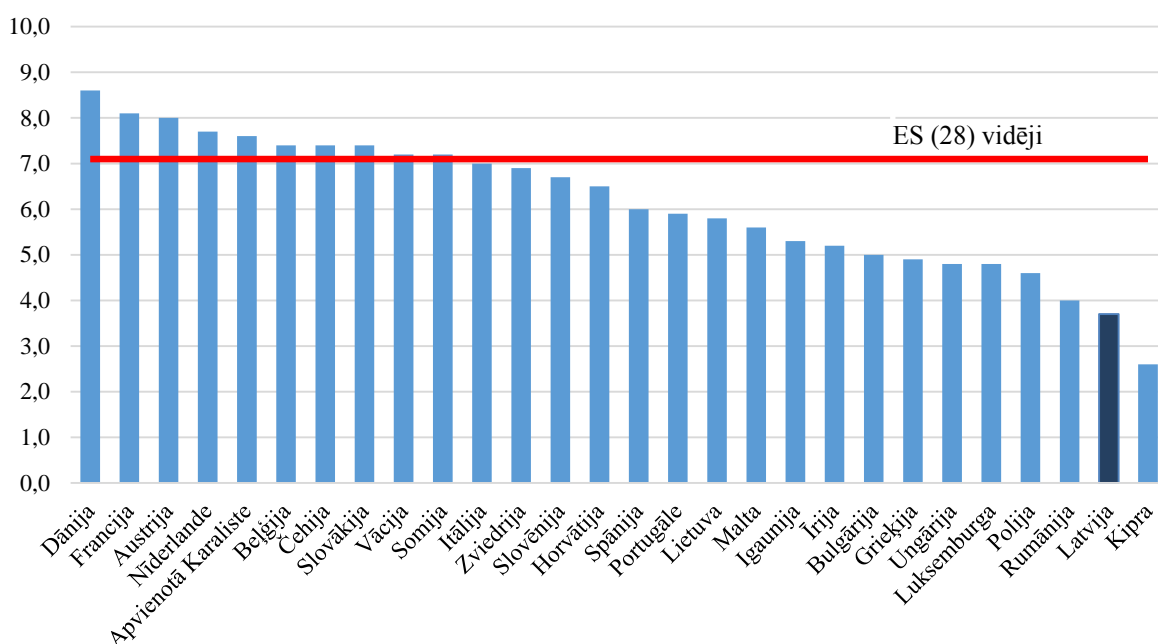
¹¹ Latvijai šis rādītājs ir noteikts 1,7% no IKP.

“Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014. – 2020.gadam” īstenošana

Deficīta atkāpe tika pieprasīta un saņemta “Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014. – 2020. gadam” īstenošanai. Veselības aprūpes reforma tiek īstenota no 2014.gada saskaņā ar MK apstiprinātajām “Sabiedrības veselības pamatnostādņēm 2014. – 2020.gadam”, un tās virsmērķis ir palielināt Latvijas iedzīvotāju veselīgi nodzīvoto mūža gadu skaitu un novērst priekšlaicīgu nāvi, saglabājot, uzlabojot un atjaunojot veselību.

Latvijas veselības sistēmas vājās puses galvenokārt saistītas ar šādiem rādītājiem:

- **Zems publiskais finansējums.** Publiskais finansējums veselībai procentos pret IKP ir būtiski zemāks par vidējo rādītāju ES valstīs un norāda uz nepietiekamu finansējumu nozarei (sk. 3.4.attēlu).
- **Nevienlīdzība.** Vispārējās valdības finansējums kopējā veselības sistēmas finansējumā ir būtiski zem ES vidējā līmeņa (Latvijā – 57,5%, ES – 72,2%)¹². Tas nozīmē, ka ārstniecības pakalpojumu pieejamība vairāk kā citās valstīs ir atkarīga no personas ienākumiem.
- **Augsts, veselības problēmu dēļ, priekšlaicīgi mirušo skaits.** 2016.gadā kopējais PZDG (0 – 64 gadi) bija 5 366 gadi¹³ uz 100 000 iedzīvotājiem, kas starp attīstītajām valstīm ir augsts rādītājs. Būtiska šī rādītāja daļa skaidrojama ar veselības problēmām.

3.4.attēls. Publiskie izdevumi veselības aprūpei 2016.gadā ES valstīs¹⁴, % no IKP

Jāatzīmē, ka šie faktori ir savstarpēji saistīti. Zems publiskā finansējuma līmenis rada nepieciešamību daļu no ārstniecības pakalpojumiem finansēt ar privāto finansējumu, bet tas, savukārt, tos iedzīvotājus, kas nevar atļauties ieguldīt privāto finansējumu, attur no savlaicīgas ārstēšanās un palielina PZDG.

¹² Pasaules veselības organizācija; dati par 2015.gadu.

¹³ Datu avots: Slimību profilakses un kontroles centrs.

¹⁴ Datu avots: Eurostat

ES Padome uz minētajiem Latvijas veselības sistēmas trūkumiem ir norādījusi jau no 2014.gada, valsts specifisko rekomendāciju kontekstā, gadskārtēji identificējot, ka ir nepieciešams uzlabot veselības aprūpes sistēmas izmaksu lietderību, kvalitāti un pieejamību. Turklāt, tiek atzīmēts, ka veselības aprūpes nozarei ir atvēlēts pārāk mazs publiskais finansējums, atstājot negatīvu ietekmi uz neaizsargāto sabiedrības locekļu piekļuvi veselības aprūpes pakalpojumiem.

Jaunākajās, 2017.gada valsts specifiskajās rekomendācijās¹⁵, **Padome atzīst, ka Latvija ir veiksmīgi uzsākusi veselības aprūpes reformas**, tomēr joprojām piekļuve veselības aprūpei tiek ierobežota augsto tiešo maksājumu, garo gaidīšanas rindu, zemā publiskā finansējuma līmeņa un neefektīvo pakalpojumu sadalījuma dēļ. Problēmas ir vērojamas arī veselības aprūpes efektivitātē. Kā rezultātā Padome rekomendē Latvijai palielināt veselības aprūpes izmaksu efektivitāti un piekļuvi, tajā skaitā samazinot pakalpojumu saņēmēju tiešos maksājumus un ilgo gaidīšanas laiku.

„Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014. – 2020.gadam” izstrādes ietvaros Veselības ministrija pasūtīja pētījumu “Izvērtējums Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014. – 2020.gadam izstrādei”, kuru izstrādāja Latvijas Universitāte. Pētījuma ietvaros tika veikts “Sabiedrības veselības pamatnostādņēs 2014. – 2020.gadam” iekļaujamo mērķa rādītāju **ekonomiskā ieguvuma novērtējums**, kas izriet no NAP 2020. Tā rezultātā tiek secināts, ka nodrošinot nepieciešamo finansējumu NAP2020 noteikto PZDG rādītāja samazinājuma sasniegšanai līdz 2020.gadam, diskontētā ekonomiskā ieguvuma vērtība 2014.gadā veidos 137,4 milj. *euro*. Vienlaicīgi pētījumā tiek norādīts, ka pozitīva ietekme uz tautsaimniecības attīstību veidotos no tā, ka līdz 2020.gadam “izglābtie” iedzīvotāji nākamos 20 gadus spēs sniegt produktīvu atdevi kā darba spēks, tādējādi nodrošinot IKP pieaugumu vismaz 443,8 milj. *euro* apmērā (2014.gada diskontētā vērtība). Pētījuma ietvaros tika veikta arī **izmaksu - ieguvumu analīze**, kuras rezultātā tika konstatēts, ka mērķa sasniegšanai attiecināmais papildu izdevumu apmērs vecuma grupai līdz 64 gadiem, laika posmā no 2013.gada līdz 2020.gadam, tagadnes vērtībā sastāda 577 milj. *euro*. Tādējādi, atbilstoši pētījumam, var secināt, ka papildu paredzamais izmaksu apmērs no 2013.gada līdz 2020.gadam pesimistiskajā scenārijā pārsniedz ekonomiskos ieguvumus atbilstošajā laika periodā, bet reālistiski optimistiskā scenārija gadījumā – ekonomiskais ieguvums ir lielāks par veiktajām investīcijām 2013. – 2020.gadā (sk. 3.8.tabulu)

3.8.tabula. Pētījuma ieguvumu un izmaksu kopsavilkums, milj. *euro*

Rādītājs	Ekonomiskais ieguvums		Izmaksas
	2013. – 2020.gads	2013. – 2040.gads	2013. – 2020.gads
NAP 2020 noteiktais PZDG rādītāja samazinājums līdz 2020.gadam – <u>pesimistiskais scenārijs</u> ¹⁶	137,4	443,8	577
NAP 2020 noteiktais PZDG rādītāja samazinājums līdz 2020.gadam – <u>reālistiski optimistiskais scenārijs</u> ¹⁷	254,9	823,5	

¹⁵ Rekomendācijas apstiprinātas 2017.gada 11.jūlijā. Rekomendācijas neņem vērā 2018.gadā papildu piešķirto finansējumu un panākto progresu veselības reformas īstenošanā 2017.gada otrajā pusē un 2018.gada pirmajā ceturksnī.

¹⁶ Ieguvumu apmērs, pieņemot, ka tiek izpildīts NAP 2020 mērķis samazināt PZDG (līdz 64 g.v.) rādītāju līdz 5300 uz 100 000 iedzīvotāju 2020.gadā.

¹⁷ Ieguvumu apmērs, pieņemot, ka tiek sasniegts Slimību profilakses un kontroles centra prognozēto PZDG samazinājums līdz 4 786 gadiem uz 100 000 iedzīvotājiem 2020.gadā.

Apskatot pētījuma rezultātus, attiecībā no veikto reformu izmaksu efektivitātes aspekta, tiek secināts, ka līdz 2020.gadam pesimistiskā scenārija gadījumā tiks novērsti 10 059 PZDG, bet reālistiski optimistiskā scenārija gadījumā – 18 666 PZDG, tādējādi vidējās izmaksas par vienu novērstu PZDG šajā vecuma grupā ir attiecīgi 57 362 *euro* pesimistiskā un 30 912 *euro* reālistiski optimistiskā scenārija gadījumā.

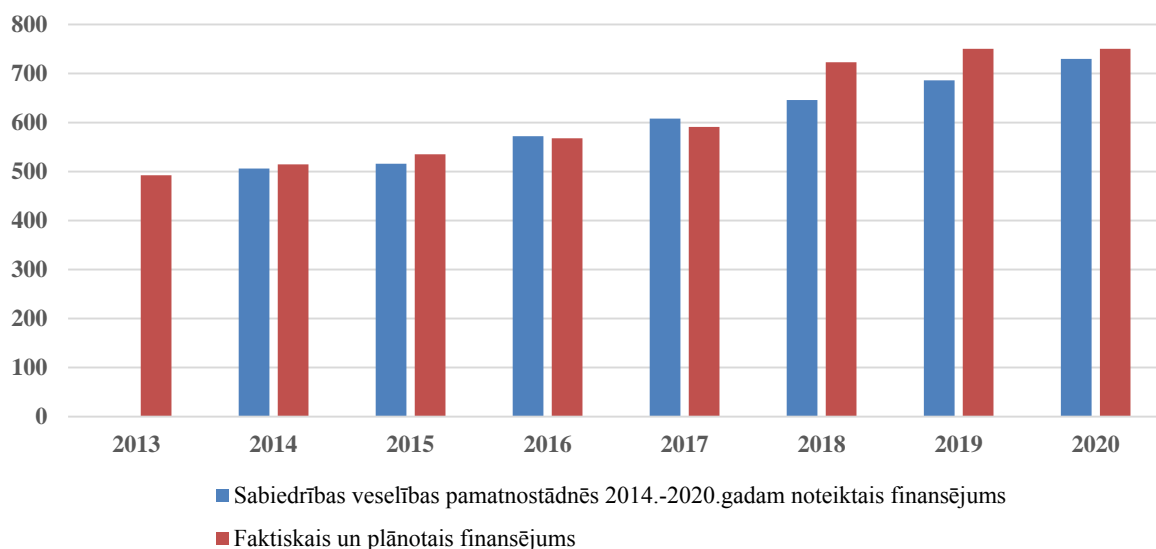
Atbilstoši veiktajam novērtējumam veselības reformas veiksmīga īstenošana līdz 2023.gadam nodrošinās IKP līmeņa pieaugumu par 2,2%, un palielinās iedzīvotāju nodarbinātību par 0,6%. Savukārt reformas pozitīvā ietekme līdz 2038.gadam varētu nodrošināt IKP līmeņa pieaugumu jau par 11,26% un nodarbinātības kāpumu attiecīgi par 1,81%. Ņemot vērā fiskālās izmaksas, neto pozitīvā ietekme uz tautsaimniecību 2038.gadā sasniegs 4,83% no IKP.

Relatīvi pret citām nozarēm, Latvija, laika posmā no 2014.gada līdz 2020.gadam, ir spējusi nodrošināt būtisku finansējuma pieaugumu veselības aprūpes nozarei. It īpaši tas panākts, izmantojot SIP elastības klauzulu veselības reformas īstenošanā. Turklāt no 2018.gada veselības sistēmas finansēšanai tiek novirzīti būtiski papildu ieņēmumi no VSAOI likmes paaugstināšanas par 1 procentpunktu.

3.9.tabula. Veselības nozares piešķirtie papildu finanšu līdzekļi saskaņā ar vidēja termiņa budžeta ietvara likumiem, milj. *euro*

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ietvara likums 2014 – 2016	42	48,9	51				
Ietvara likums 2015 – 2017		30,6	30,6	30,6			
Ietvara likums 2016 – 2018			23,3	23,3	23,3		
Ietvara likums 2017 – 2019				34,3	113,4	149,4	
Ietvara likums 2018 – 2020					32,0	32,5	32,8
Papildu izdevumu palielinājums pret iepriekšējo gadu (kumulatīvi)	42	37,5	25,4	34,3	111,1	36,5	0,3

Ar redzamo finansējuma pieaugumu Latvija kopumā ir spējusi nodrošināt vidējo finansējuma pieaugumu veselības aprūpes nozarei, atbilstoši Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014. – 2020.gadam plānotajam finansējuma pieaugumam (sk. 3.9.tabulu un 3.5.attēlu).

3.5.attēls. Pamatnostādņēs izmantotā finansējuma pieauguma scenārijs un faktiskais finansējuma pieaugums. milj. euro¹⁸

Attēlā redzamais scenārijs tika izmantots iepriekšējās Stabilitātes programmās, veicot pieteiktās reformas fiskālās ietekmes novērtējumu. Līdz ar to, paliekot spēkā novērtējumā izmantotajiem pieņēmumiem, **ir pamats uzskatīt, ka tiek saglabāts reformas fiskālās ietekmes novērtējums un tiek nodrošināta PZDG mērķa sasniegšana.**

Deficīta atkāpes finansējums 2017. – 2019.gada periodam, kas ir pieejams sakarā ar veselības aprūpes reformas īstenošanu – “Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam īstenošanu” – tiek izmantots noteiktu veselības aprūpes pasākumu grupai, kas izriet no Sabiedrības veselības pamatnostādņēm 2014. – 2020.gadam. Šī pasākumu grupa ir nodalīta no pārējiem veselības aprūpes uzlabošanas pasākumiem, paredzot īpašu resursu piešķiršanas un izmantošanas uzraudzības kārtību.

Vienlaicīgi jāatzīmē, ka izvēloties tos veselības reformas pasākumus, kuriem tiek izmantots deficīta atkāpes finansējums, tiek izvirzīti šādi kritēriji:

1. Pasākumam ir jābūt atbilstošam “Sabiedrības veselības pamatnostādņēm 2014. – 2020.gadam”.
2. Pasākuma rezultātam, kas finansēts no deficīta atkāpes finansējuma 2017. – 2019.gada periodā, ir jāatrisina, vai būtiski jāsamazina noteikta veselības aprūpes sistēmā identificēta problēma. Nevar finansēt tādus pasākumus, kuri dod nebūtisku efektu problēmas atrisināšanā – šāda intervence nav uzskatāma par reformu.
3. Risināmai problēmai ir jābūt atzītai kā veselības aprūpes problēmai EK analītiskajos dokumentos.
4. Ir iespējams izveidot izsekojamu ieguldījumu – iznākumu – rezultāta rādītāju sistēmu.

¹⁸ Kopējais VM budžets pamatfunkcijām, milj. euro, 0–64 gadi: scenārijs atbilstoši Latvijas Universitātes pētījumam: “Izvērtējums Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.–2020.gadam izstrādei” un faktiskais finansējums minētajai mērķa grupai ieskaitot deficīta atkāpes finansējumu.

5. Risināma problēma dod ieguldījumu kopējā “Sabiedrības veselības pamatnostādnes 2014. – 2020.gadam” pozitīvā fiskālā efekta sasniegšanā.

Piešķirtais deficīta atkāpes finansējums 2017. – 2019.gadam attiecīgā gada valsts budžeta likumā tiek nodalīts atsevišķā budžeta programmā, kā gadskārtējā valsts budžeta izpildes rezultātā pārdaļamais finansējums. Tikai pēc tam, kad Veselības ministrijas priekšlikumi par finansējuma izmantošanu tiek apstiprināti MK, rezervētais finansējums tiek pārdaļīts veselības reformas īstenošanai.

2017.gada deficīta atkāpes finansējums 0,13% no IKP (34 milj. *euro*) Veselības ministrijai tika pārdaļīts divos posmos – 2016.gada 20.decembrī un 2017.gada 14.februārī ar atsevišķiem MK lēmumiem, pamatojoties uz informatīvajiem ziņojumiem, kas saskaņoti ar FM un kuros ir norādīti iznākuma un rezultāta rādītāji. MK protokola lēmumi paredzēja, ka Veselības ministrija kontrolē informatīvajā ziņojumā noteikto iznākuma rādītāju izpildi un informāciju par progresu iznākuma rādītāju izpildi 2017.gadā līdz 2018.gada 1.martam. Vienlaikus Veselības ministrija veic datu uzkrāšanu, lai nodrošinātu audita izsekojamību iznākuma rādītāju izpildei. Tālāk tekstā tiek sniegta informācija par veselības reformas īstenošanu 2017.gadā.

1. pasākums. Onkoloģisko saslimšanu diagnostika un ārstēšanas pieejamības uzlabošana

Reformas onkoloģijas jomā paredz ātrāku pacientu izmeklēšanu un pieeju speciālistiem jeb “zaļo koridoru” biežāko lokalizāciju onkoloģisko saslimšanu vai aizdomu gadījumā uz onkoloģisko saslimšanu gadījumos. 2017.gada sākumā uzsāktās reformas gada laikā nodrošināja primārās diagnostikas algoritmu ieviešanu 72 ārstniecības iestādēs, speciālistu konsultāciju izmaksu pieaugumu onkoloģijā atbilstoši noteiktajiem algoritmiem un sekundāro diagnostikas, izmeklēšanas algoritmu ieviešanu 5 ārstniecības iestādēs, onkoloģisko pacientu skaita un prognozēto ārstēšanas izmaksu pieaugumu ambulatori 6 ārstniecības iestādēs, un onkoloģisko pacientu skaita un prognozētās ārstēšanas izmaksu pieaugumu 7 stacionāros, kā arī kompensējamo medikamentu segumu unikālo pacientu skaita pieaugumam.

Primārā diagnostika

2017.gadā tika prognozēts, ka papildus 22 tūkst. pacientiem tiks veikti onkoloģisko slimību primārās diagnostikas algoritmos iekļautie izmeklējumi ļaundabīgo audzēju prioritārai diagnostikai noteiktās lokalizācijās. No 2017.gada 1.janvāra tika ieviesti primārās diagnostikas algoritmi 11 izplatītākajās lokalizācijās, kuras tika papildinātas no 2017.gada 3.novembra ar citām lokalizācijām.

3.10.tabula. Primārās diagnostikas algoritmu ieviešanas izpilde

Primārās diagnostikas algoritmu ieviešana	Plānotais ārstējamo unikālo onkoloģisko pacientu apjoms			Faktiskā izpilde ārstējamo unikālo onkoloģisko pacientu apjomam		
	Plānotais pacientu skaits gadā	Finansējums 2017.gadā <i>euro</i>	Vidējā izmaksa 2017.gadā <i>euro</i>	Pacientu skaita pieaugums 2017.gadā	Finansējums 2017.gadā <i>euro</i>	Vidējā izmaksa 2017.gadā <i>euro</i>
72 ārstniecības iestādes	22 000	659 885	29,99	22 422	637 850	28,45

Avots: NVD

Onkoloģisko slimību primārā diagnostika notiek ģimenes ārstu praksēs, kur pacientiem tiek atpazītas sūdzības un simptomi, kas var liecināt par onkoloģisku slimību un nozīmēti pirmie izmeklējumi, kas var apstiprināt aizdomas par onkoloģiskajām slimībām. Šie

sniegtie pakalpojumi tiek apmaksāti prioritārā kārtībā, no šim mērķiem paredzētiem finanšu līdzekļiem. Praksē bieži veidojās situācija, ka pacientiem tiek nozīmēti izmeklējumi saistībā ar citām slimībām, bet izmeklējuma rezultāts norāda uz aizdomām par onkoloģisku slimību. Šajos gadījumos pirmie izmeklējumi ir veikti ārpus “zaļā koridora”, bet pacients tiek ievirzīts “zaļā koridorā” ar jau kādu veiktu izmeklējumu vispārīgā kārtībā. Šādu iemeslu dēļ samazinās plānotā finanšu līdzekļu apguve pret plānoto finansējumu primārā diagnostikā. Papildu līdzekļu apguvi ietekmēja faktors, ka ģimenes ārsti 2017.gada laikā pakāpeniski apguva izpratni un uzticību “zaļā koridora” darbības principiem.

Atbilstoši 2017.gada faktiskajai izpildei un reformas ietvarā izstrādātajiem algoritmiem primārajā veselības aprūpē ar ģimenes ārsta nosūtījumu, un vēlāk, 2017.gada otrajā pusē, papildinot ar citu tiešo speciālistu nosūtījumu, tika veikti 72 849 primārās diagnostikas izmeklējumi 22 422 unikālajiem pacientiem, kur vidējās izmaksas primāro diagnostikas algoritmu ieviešanai ir par 5% zemākas kā plānotās. Kopumā primārās diagnostikas vidējās izmaksa ir zemākas, jo no visiem izmeklējumiem, kas tika veikti, 88,18% sastāda laboratoriskie izmeklējumi, kam ir zemākas izmaksas nekā diagnostiskajiem izmeklējumiem, kuru īpatsvars kopējā veikto izmeklējumu apjomā sastāda vien 11,82%.

Speciālistu konsultācijas veicinātu agrīnu onkoloģisko slimību diagnostiku un ārstēšanu, pacientiem nepieciešamas savlaicīgas speciālistu konsultācijas. Līdz ar ko, onkoloģijas jomas reformu ietvaros plānots ievērojams speciālistu konsultāciju pieejamības pieaugums, paredzot attiecīgā speciālista (atbilstoši ļaundabīgā audzēja lokalizācijas vietai) pieejamību 10 darbdienu laikā no pacienta vēršanās ārstniecības iestādē vai konsultācijas pieteikšanas.

Atbilstoši pieejamības tvērumam, 2017.gadā tika plānotas 11 tūkst. unikālo onkoloģisko pacientu, ar aizdomām uz onkoloģisku saslimšanu un diagnosticēto slimību izmantos speciālista konsultācijas, t.sk. arī speciālistu konsīlijus ārstēšanas taktikas noteikšanai. Tāpat 2017.gada laikā tika paplašināts ārstu loks, kuri ir tiesīgi nosūtīt pacientu speciālista konsultāciju saņemšanai aizdomu gadījumā par ļaundabīgu saslimšanu. Šādu nosūtījumu var izsniegt ne tikai ģimenes ārsti, bet arī ginekologi (savas kompetences ietvaros) un ārsti–speciālisti piecās specializētajās ārstniecības iestādēs.

3.11.tabula. Speciālistu konsultāciju izpilde

Speciālistu konsultācijas atbilstoši noteiktajiem algoritmiem	Plānotais unikālo onkoloģisko pacientu apjoms			Faktiskā izpilde unikālo onkoloģisko pacientu apjomam		
	Plānotais pacientu skaits gadā	Finansējums 2017.gadā euro	Vidējā izmaksa 2017.gadā euro	Pacientu skaita pieaugums 2017.gadā	Finansējums 2017.gadā euro	Vidējā izmaksa 2017.gadā euro
5 ārstniecības iestādes	11 000	650 278	59,12	33 683	658 720	19,56

Avots: NVD

2017.gadā onkoloģisko pacientu konsultāciju aptvere veidoja 306,21% no gada plānotā unikālo onkoloģisko pacientu apjoma, paplašinot “zaļā koridora” ļaundabīgo audzēju lokalizācijas, tādējādi turpinot palielināt arī pieejamību pie speciālistiem ar citām ļaundabīgo audzēju saslimšanām.

Sekundārā diagnostika un izmeklējumi

Ļaundabīgo audzēju sekundārās diagnostikas noteiktām lokalizācijām kārtība paredz ārstniecības iestādēm, kas specializējušās onkoloģisko slimību ārstēšanā, pēc speciālistu konsultācijas, primārā kārtībā veikt visus tālāk nepieciešamos izmeklējumus onkoloģisko

pacientu sekundārai diagnostikai, kas nodrošina onkoloģiskās slimības morfoloģisku apstiprināšanu un tās izplatības noteikšanu.

2017.gadā bija plānoti 14,6 tūkst. sekundāro diagnostiku saņemšie onkoloģiskie pacienti, kuriem atbilstoši noteiktajiem algoritmiem tiku veiktas slimību morfoloģiska diagnostika, diferenciālā diagnostika, slimības izplatības novērtējums.

3.12.tabula. Sekundārās diagnostikas un izmeklējumu izpilde

Sekundārā diagnostika un izmeklējumi	Plānotais ārstējamo unikālo onkoloģisko pacientu apjoms			Faktiskā izpilde ārstējamo unikālo onkoloģisko pacientu apjomam		
	Plānotais pacientu skaits gadā	Finansējums 2017.gadā euro	Vidējā izmaksa 2017.gadā euro	Pacientu skaita pieaugums 2017.gadā	Finansējums 2017.gadā euro	Vidējā izmaksa 2017.gadā euro
5 ārstniecības iestādes	14 659	2 332 565	159,12	17 880	2 188 921	122,42

Avots: NVD

2017.gadā onkoloģisko pacientu aptvere sekundārajā diagnostikā un izmeklējumos sasniedza 121,97% no plānotā apjoma.

Sistēmu ieviešot, tās sākuma posmā, ne visos gadījumos veikta pilna plānoto pakalpojumu apguve. Attiecīgi, 2017.gada I pusgadā ārstēto onkoloģisko pacientu aptvere bija zemāka, jo bija nepieciešams laiks, lai adaptētu sistēmas izmaiņas, kā arī sākotnēji primārās diagnostikas algoritmu ieviešana tika attiecināta uz 11 biežākajām ļaundabīgo audzēju lokalizācijām, kuras, nodrošinot vienlīdzīgu pieeju, no 2017. gada nogales ir paplašinātas ar citām onkoloģiskajām saslimšanām. Papildus tam, ieviestas izmaiņas primārās un sekundārās diagnostikas pakalpojumu saņemšanā, uzlabojot pakalpojumu pieejamību.

Ambulatorā ārstēšana

Onkoloģijas reformu ietvaros plānota ambulatora pacientu ārstēšana, izmantojot staru terapijas un ķīmijterapijas metodes. Ķīmijterapijas mērķis ir panākt pilnu vai iespējami ilgāku remisiju (slimības pierimšana un simptomu mazināšanās) audzēja attīstībā, vai arī, lai likvidētu organismā cirkulējošās atsevišķās audzēja šūnas (metastāžu novēršanai). Savukārt, staru terapija tiek pielietota apmēram pusei visu onkoloģisko slimnieku kādā no ārstēšanas etapiem. Staru terapija onkoloģijā ir ļoti pieprasīta ārstēšanas metode, kuras pamatā ir jonizētā starojuma graujošā iedarbība uz vēža šūnām.

2017.gadā bija plānoti 3,3 tūkst. unikālo onkoloģisko pacientu, kuriem atbilstoši noteiktajiem algoritmiem tiks nodrošināta ambulatorā ārstēšana izmantojot staru terapiju un ķīmijterapiju.

3.13.tabula. Staru un ķīmijterapijas izpilde

Staru un ķīmijterapija ambulatori	Plānotais unikālo onkoloģisko pacientu apjoms			Faktiskā izpilde unikālo onkoloģisko pacientu apjomam		
	Plānotais pacientu skaits gadā	Finansējums 2017.gadā euro	Vidējā izmaksa 2017.gadā euro	Pacientu skaita pieaugums 2017.gadā	Finansējums 2017.gadā euro	Vidējā izmaksa 2017.gadā euro
6 ārstniecības iestādes	3 306	1 178 058	356,34	1 996	1 164 114	583,22

Avots: NVD

Atbilstoši 2017.gada faktiskajai izpildei, vidējās ārstēšanas izmaksas ambulatori palielinājušās par 63,67 % salīdzinot ar plānoto, jo pieauga ilgstoši ārstējamo pacientu skaits, kā arī palielinājās pacientu skaits staru terapijas ārstēšanas metodes pielietošanā, kas ir

izmaksu ietilpīgāka ārstēšanas metode. 2017.gadā tika nodrošināta pieejama ārstēšana ar efektīvāko ārstēšanas veidu, veicot 138 911 manipulācijas 1 996 unikālajiem pacientiem.

Stacionārā ārstēšana

Onkoloģijas reformu ietvaros plānota onkoloģisko saslimšanu ārstēšana stacionārā, nodrošinot savlaicīgas operācijas. Lai esošā stacionāra finansējuma ietvaros īstenotu ātrāku onkoloģisko operāciju veikšanu, sākot ar 2017.gada 1.aprīli noteikta piemaksa par sarežģītas primāras onko–operācijas veikšanu pēc ārstu konsīlija lēmuma.

2017.gadā tika plānotas 6 000 piemaksu ārstniecības iestādēs par sarežģītas primāras onkoloģiskas operācijas veikšanu pacientiem ar pirmreizēji diagnosticētu onkoloģisko slimību.

3.14.tabula. Stacionārā ārstēto onkoloģisko pacientu izpilde

Ārstēšana stacionāri	Plānotais ārstējamo unikālo onkoloģisko pacientu apjoms			Faktiskā izpilde ārstējamo unikālo onkoloģisko pacientu apjomam		
	Plānotais pacientu skaits gadā	Finansējums 2017.gadā euro	Vidējā izmaksa 2017.gadā euro	Pacientu skaita pieaugums 2017.gadā	Finansējums 2017.gadā euro	Vidējā izmaksa 2017.gadā euro
7 ārstniecības iestādes	6 000	2 463 058	410,51	5 633	2 312 402	410,51

Avots: NVD

Analizējot faktisko izpildi, 2017.gada 31.oktobrī stājoties spēkā Ministru kabineta noteikumiem Nr.645 "Grozījumi Ministru kabineta 2013.gada 17.decembra noteikumos Nr.1529 "Veselības aprūpes organizēšanas un finansēšanas kārtība", piemaksas tika aprēķinātas par sarežģītas onkoloģiskas operācijas veikšanu arī gadījumos, kad tiek veikta atkārtota, sarežģīta operācija vai arī sarežģīta operācija pacientam, kura noris vairākos etapos, pirmajā operācijā veicot tikai zināmus sagatavošanās darbus tālākajai. Atbilstoši 2017.gada faktiskajai izpildei, piemaksas nodrošinātas 93,88 % apmērā no gada plānotās onkoloģisko pacientu aptveres, kas skaidrojama ar to, ka ārstniecības iestādēm bija nepieciešams adaptācijas periods, lai atpazītu gadījumus.

Kompensējamie medikamenti

Onkoloģijas reformu ietvaros plānota onkoloģisko saslimšanu ārstēšana ārpus ambulatorām un stacionārām ārstniecības iestādēm, palielinot pieejamību pacientiem, atbilstoši noteiktajiem algoritmiem, kompensējamo medikamentu saņemšanai.

2017.gadā plānots kompensējamo medikamentu pieaugums 4,4 tūkst. onkoloģijas pacientu, kas uzsākuši terapijas saņemšanu 2017.gadā.

3.15.tabula. Kompensējamo medikamentu izpilde

Kompensējamie medikamenti	Plānotais unikālo onkoloģisko pacientu apjoms			Faktiskā izpilde unikālo onkoloģisko pacientu apjomam		
	Plānotais pacientu skaits gadā	Finansējums 2017.gadā euro	Vidējā izmaksa 2017.gadā euro	Pacientu skaita pieaugums 2017.gadā	Finansējums 2017.gadā euro	Vidējā izmaksa 2017.gadā euro
Onkoloģiskie pacienti atbilstoši noteiktajiem algoritmiem	4 494	4 978 416	1 107,79	7 084	5 043 171	711,91

Avots: NVD

Nemot vērā to, ka papildus kompensējamiem medikamentiem tika pārdalīts finansējums no primārās diagnostikas algoritmu ieviešanas, tad atbilstoši 2017.gada faktiskajai izpildei vidējās kompensējamo medikamentu izmaksas unikālo onkoloģisko pacientu, atbilstoši noteiktajiem algoritmiem, pieaugumam īstenotas 101,3 % apmērā no gada plānoto vidējo izmaksu apjoma. Nemot vērā to, ka 1.pusgadā terapiju uzsākušie pacienti turpināja terapiju arī 2.pusgadā, papildus tam nāca klāt jauni pacienti, tā rezultātā tika realizēts vidējo izmaksu samazinājums no gadā sākumā plānotā apmēra.

Jāatzīmē, ka kompensējamus medikamentus saņēmušo onkoloģisko pacientu tvērums sasniedza 157,63% no plānotā onkoloģisko pacientu skaita pieauguma gadā, kas daļēji tika finansēts arī no sistēmas iekšējiem resursiem.

Secināms, ka atbalstoši 2017.gada izpildes datiem onkoloģijas rezultatīvie radītāji ir sasniegti un atsevišķos gadījumos pat pārsniegti, tādējādi īstenotie pasākumi tiks turpināti arī 2018.gadā.

2. pasākums. Sekundārās ambulatorās aprūpes pieejamība

Reformas rindu mazināšanai pie speciālistiem, uz diagnostiskajiem izmeklējumiem, dienas stacionārā un ambulatorajā rehabilitācijā uzsāktas no 2017.gada marta. Lai īstenotu plānoto rindu samazinājumu, Nacionālais veselības dienests noslēdza līgumus ar 262 ārstniecības iestādēm par valsts apmaksātu papildus veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanu.

Speciālistu konsultācijas

Lai palielinātu pieejamību sekundāro ambulatoro veselības aprūpes pakalpojumu saņemšanā pēc ģimenes ārsta vai speciālista nosūtījuma, kā arī pieejamību bez nosūtījuma pie noteiktiem speciālistiem 2017.gadā tika plānots speciālistu konsultāciju pieaugums 270,2 tūkst. konsultāciju apmērā.

3.16.tabula. Speciālistu ambulatoro konsultāciju izpilde

Speciālistu konsultācijas	Vidējais plānotais konsultāciju skaits	Faktiskais konsultāciju skaits 2017.gadā	Plānotais finansējums <i>euro</i>	Finanšu izlietojums 2017.gadā <i>euro</i>	Vidējais rindu garums dienās			Rindu samazinājums 2017.gadā %	Rindas garums ar pacientu uzvedības maiņu 2017.gadā	Rindu samazinājums ar pacientu uzvedības maiņu 2017.gadā
					Pirms reformu īstenošanas	Uz 2018.gada 1.janvāri	Rindu samazinājums 2017.gadā			
Ārstniecības iestādes	270 246	177 317	3 386 187	3 288 372	100,48	58,23	42,25	42,05	50,13	50,35

Avots: NVD

Atbilstoši 2017.gada faktiskajai izpildei, speciālistu konsultāciju pieaugums īstenots 65,61% apmērā no gada plānotā konsultāciju pieauguma apjoma. Līdz ar minēto secināms, ka laika periodā no 2017.gada marta līdz decembrim rindu samazinājums nodrošināts ārstniecības iestāžu iespēju robežās, atbilstoši pieejamiem speciālistu resursiem, vidēji samazinot rindu garumu uz speciālistu pakalpojumiem par 42,05%. Vienlaicīgi jāmin, ka katrā ārstniecības iestādē un pakalpojuma veidā rindu samazinājuma dinamika ir atšķirīga.

2017.gadā laikā novērots, ka rindu garumu ir iespējams mazināt ārstniecības iestādēs, kur bija pieejami attiecīgie speciālistu resursi, bet atsevišķu specialitāšu aprūtināta

pieejamība joprojām ir saglabājusies un to nosaka ierobežo speciālistu skaits, kas sniedz konsultācijas.

Ambulatorie izmeklējumi

Ambulatorie izmeklējumi ir viens no svarīgākajiem ārstēšanas procesiem slimību un to izmaiņu diagnosticēšanai un to norises uzraudzībai. Lai palielinātu pacientu pieejamību minēto valsts apmaksāto ambulatoro izmeklējumu saņemšanai 2017.gadā bija plānots pakalpojuma apjoma pieaugums par 328 tūkstošiem pakalpojumu.

3.17.tabula. Veikto izmeklējumu 2017.gada izpilde

Ambulatorie izmeklējumi	Vidējais plānotais izmeklējumu skaits	Faktiskais izmeklējumu skaits 2017.gadā	Plānotais finansējums <i>euro</i>	Finanšu izlietojums 2017.gadā <i>euro</i>	Vidējais rindu garums dienās			Rindu samazinājums 2017.gadā %	Rindas garums ar pacientu uzvedības maiņu 2017.gadā	Rindu samazinājums ar pacientu uzvedības maiņu 2017.gadā
					Pirms reformu īstenošanas	Uz 2018.gada 1.janvāri	Rindu samazinājums 2017.gadā			
Ārstniecības iestādes	328 076	300 856	7 541 491	7 557 039	40,39	27,10	13,29	32,90	23,33	17,06

Avots: NVD

Atbilstoši 2017.gada faktiskajai izpildei ambulatoro izmeklējumu pieaugums īstenots 91,70% apmērā no gada plānotā izmeklējumu pieauguma apjoma. Līdz ar minēto secināms, ka laika periodā no 2017.gada marta līdz decembrim rindu samazinājums nodrošināts ārstniecības iestāžu iespēju robežās, vidēji samazinot rindu garumu uz izmeklējumiem par 32,90 %.

Jāvērš uzmanību, ka palielinot pieejamo pakalpojumu apjomu būtiskākajā ambulatoro pakalpojumu sadaļā – ambulatorajos izmeklējumos, pieauga arī faktiskais pieprasījums no pacientiem, kuri iepriekš, ņemot vērā pakalpojuma nepieejamību, uz pakalpojumiem nepieteicās. Tāpat būtisks faktors papildu izmeklējumu pakalpojumu pieaugumam saistāms ar speciālistu konsultāciju pieaugumu, kuri tālāk pacientus nosūta uz izmeklējumiem, palielinot to apjomu. Vienlaicīgi, ņemot vērā to, ka pacienti 2017.gadā tika nosūtīti uz izmaksu ietilpīgākiem izmeklējumiem, faktiskais izmeklējumu skaits ir mazāks nekā plānotais apjoms.

Dienas stacionārs

Dienas stacionāra pakalpojums ir ārstniecības vai diagnostikas pakalpojums ārstniecības iestādē, kur pacientam ārstēšanu un veselības aprūpi nodrošina nepilnu diennakti un sniedz ārstniecības pakalpojumus, kurus to sarežģītības, risku vai laikietilpības dēļ nav iespējams sniegt ambulatori.

Lai palielinātu pacientu pieejamību valsts apmaksāto dienas stacionāra pakalpojumu saņemšanā, 2017.gadā plānots pakalpojuma apjoma pieaugums par 62,4 tūkstošiem pakalpojumu.

3.18.tabula. Dienas stacionārā veikto pakalpojumu izpilde

Dienas stacionāra pakalpojumi	Vidējais plānotais pakalpojumu skaits	Faktiskais pakalpojumu skaits 2017.gadā	Plānotais finansējums <i>euro</i>	Finanšu izlietojums 2017.gadā <i>euro</i>	Vidējais rindu garums dienās			Rindu samazinājums 2017.gadā %	Rindas garums ar pacientu uzvedības maiņu 2017.gadā	Rindu samazinājums ar pacientu uzvedības maiņu 2017.gadā
					Pirms reformu īstenošanas	Uz 2018.gada 1.janvāri	Rindu samazinājums 2017.gadā			
Ārstniecības iestādes	62 472	27 551	5 163 159	5 177 349	407,00	132,10	274,9	67,54	116,04	290,96

Atbilstoši 2017.gada faktiskajai izpildei valsts sniegto pakalpojumu apjoms dienas stacionārā īstenots 44,10% apmērā no gada plānotā dienas stacionāra pieauguma apjoma. Līdz ar minēto, secināms, ka laika periodā no 2017.gada marta līdz decembrim rindu samazinājums

nodrošināts ārstniecības iestāžu iespēju robežās, vidēji samazinot rindu garumu uz dienas stacionāra pakalpojumiem par 67,54%. Katrā ārstniecības iestādē un pakalpojuma veidā rindu samazinājuma dinamika ir atšķirīga.

Ambulatorā rehabilitācija

1 Ambulatorā rehabilitācija ir pakalpojumu kopums, kuras mērķis ir nodrošināt personām ar noteiktiem funkcionāliem ierobežojumiem šo ierobežojumu mazināšanu vai novēršanu, kā arī komplikāciju riska novērtēšanu un mazināšanu.

Lai palielinātu pacientu pieejamību ambulatorajā rehabilitācijā 2017.gadā tika plānots pakalpojuma apjoma pieaugums par 70 tūkst. pakalpojumu.

3.19.tabula. Ambulatorās rehabilitācijas izpilde

Ambulatorās rehabilitācijas pakalpojumi	Vidējais plānotais pakalpojumu skaits	Faktiskais pakalpojumu skaits 2017.gadā	Plānotais finansējums <i>euro</i>	Finanšu izlietojums 2017.gadā <i>euro</i>	Vidējais rindu garums dienās			Rindu samazinājums 2017.gadā %	Rindas garums ar pacientu uzvedības maiņu 2017.gadā	Rindu samazinājums ar pacientu uzvedības maiņu 2017.gadā
					Pirms reformu īstenošanas	Uz 2018.gada 1.janvāri	Rindu samazinājums 2017.gadā			
252 ārstniecības iestādes	70 028	58 356	508 470	541 225	500,20	471,80	28,40	5,68	406,16	94,04

Atbilstoši 2017.gada gada faktiskajai izpildei ambulatorās rehabilitācijas pieaugums īstenots 83,33% apmērā no gada plānotā pieauguma apjoma rehabilitācijā. Līdz ar minēto secināms, ka laika periodā no 2017.gada marta līdz decembrim rindu samazinājums nodrošināts ārstniecības iestāžu iespēju un pieejamā finansējuma robežās, vidēji samazinot rindu garumu uz rehabilitācijas pakalpojumiem par 5,68%. Papildus atzīmējam, ka ne visas ārstniecības iestādes nodrošina ambulatoro rehabilitāciju, kā rezultātā rindu samazinājums par 6% vidēji ir vērtējams kā būtisks.

Ņemot vērā to, ka pacienti ārstniecības iestādēs nonākuši sarežģītāku diagnožu dēļ, kam atbilstoši bija nepieciešams ilgāks rehabilitācijas process ar izmaksu ietilpīgākiem pakalpojumiem, tā rezultātā faktiski realizētais pakalpojumu apjoms ir mazāks nekā sākotnēji tika plānots. Jāvērš uzmanību, ka būtiskākās rindas veidojot pakalpojumos kuros pieejamība ir atkarīga no ārstniecības iestāžu un speciālistu kapacitātes.

Secināms, ka reformas 2017.gadā ambulatorajā aprūpē tika veiksmīgi īstenotas un tādējādi tās ir turpināmas, lai nodrošinātu, ka līdz 2019.gada beigām vidējais rindu apjoms ambulatorā aprūpē samazinās par 50%, pasākums

3. pasākums. Valsts kompensējamo medikamentu nodrošinājums VHC pacientiem F3-F4 stadijā

Lai mazinātu VHC izplatību un veicinātu inficēto personu izārstēšanos, tiek īstenots kompensējamo medikamentu C hepatīta ārstēšanai F3–F4 aknu bojājuma stadijā pakalpojuma apjoma pieaugums.

3.20.tabula. VHC pacientiem F3–F4 stadijā izpilde

Kompensējamie medikamenti VHC ārstēšanai F3-F4 stadijā	Plānotais pakalpojumu skaits	Plānotais finansējums <i>euro</i>	Faktiskais pakalpojumu skaits	Finanšu izlietojums <i>euro</i>
Ārstniecības iestādes	203	5 462 883	400	5 462 883

Atbilstoši 2017.gada faktiskajai izpildei, nodrošinājums ar jaunās paaudzes medikamentiem un atbilstoša ārstēšana VHC pacientiem F3–F4 stadijā īstenota 197 % apmērā no gada plānotā pieejamības pieauguma apjoma. Minētais pieaugums nodrošināts no 2017.gada marta līdz decembrim.

Veselības reformas pasākumu ietvarā 2017.gadā valsts zāļu kompensācijas sistēmas ietvarā ambulatorajai ārstēšanai nepieciešamās zāles papildus saņēma 400 personas ar C hepatītu – lielākā daļa no šīm personām ir ar 2017.gadā pirmreizēji reģistrētu C hepatītu, kā arī 2016. gadā fiksētie pacienti F3–F4 stadijā, kas saņēma tiešās darbības pretvīrusu preparātus.

2017.gadā 395 personas ir pabeigušas ārstēšanas kursu un uzsākušas dinamisko novērošanu. No kurām kopumā 3 mēnešu dinamisko novērošanu ir pabeigušas 217 personas un 88% no ārstēšanu saņēmušajiem ir atbrīvoti no C hepatīta vīrusa. Tajā skaitā 3 mēnešu dinamisko novērošanu ir pabeigušas 143 personas, kas saņēma tiešās darbības pretvīrusu preparātus, un 140 personas ir atbrīvotas no vīrusa, kas liecina, ka ārstēšanas efektivitāte ir 98%.

Secināms, ka reformas pasākums, valsts kompensējamo medikamentu nodrošinājums VHC pacientiem F2–F4 stadijā, tiek veiksmīgi īstenots un tas ir turpināms 2018.gadā.

Balstoties uz sekmīgi īstenoto veselības aprūpes reformu, uzsāktās intervences tiks turpinātas, savukārt to paplašināšanai un jaunu reformu uzsākšanai papildus 2017.gadā piešķirtajam finansējumam, 2018.gadā pieejams finansējums 79 milj. *euro* apmērā, kuru atbalstoši MK 2017.gada 19.decembrī izskatītajam informatīvajam ziņojumam “Par veselības reformas pasākumu īstenošanu 2018.gadā”, plānots izmantot, turpinot veselības aprūpes reformu īstenošanu šādās jomās:

1. **Veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības uzlabošanai un rindu mazināšanai** (t.sk. turpinot 2017.gadā uzsākto rindu mazināšanu pie speciālistiem, uz diagnostiskajiem izmeklējumiem, dienas stacionārā un ambulatorajā rehabilitācijā);
2. **Onkoloģisko saslimšanu diagnostikas un ārstēšanas pieejamības uzlabošanai** (t.sk. turpinot un paplašinot 2017.gadā uzsāktās aktivitātes);
3. **Infekcijas slimību izplatības mazināšanai** (t.sk. turpinot 2017.gadā uzsāktās reformas valsts kompensējamo medikamentu nodrošinājumam VHC pacientiem F3–F4 stadijā);
4. **Primārās veselības aprūpes sistēmas kvalitātes un pieejamības uzlabošanai;**
5. **Kardiovaskulārās saslimstības mazināšanai un slimību ārstēšanas efektivitātes uzlabošanai.**

3.21.tabula. Veselības nozares reformu turpināšanai no Eiropas Komisijas pieļautā budžeta deficīta papildus piešķirtā finansējuma sadalījums 2018.gadam

	Plānotais pasākums	Finansējums kopā (euro)
1.	Veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības uzlabošana	46 073 209
2.	Onkoloģisko saslimšanu diagnostikas un ārstēšanas pieejamības uzlabošana	29 896 594

3.	Infekcijas slimību izplatības mazināšana	16 740 741
4.	Primārās veselības aprūpes sistēmas kvalitātes un pieejamības uzlabošana	9 664 036
5.	Kardiovaskulārās saslimstības mazināšana un slimību ārstēšanas efektivitātes uzlabošana	11 025 420
Kopā:		113 400 000

Prognozējot potenciāli atgūtos (nezaudētos) mūža gadus gadījumā, ja ieguldījumi netiek veikti, domājams, ka pakāpeniski uzlabojoties iedzīvotāju veselībratībai un ņemot vērā nelielos uzlabojumus iepriekšējos periodos, kā arī uzlabojoties ārstniecības procesa koordinācijai t.sk. e-veselības ieviešanas rezultātā, sagaidāma esošās situācijas neliela uzlabošanās, vienlaikus saglabājoties pieejamības problēmām it īpaši sociāli neaizsargātiem, kuri pie ārsta vērsīsies novēloti. Gala rezultātā minētie faktori dotos atspoguļosies kā mirstības saglabāšanās vai pat neliela palielināšanās vecuma grupā līdz 65 gadiem un PZMG skaita minimāla lejupslīde vai pat stagnēšana. Savukārt veicot augstāk minētās reformas, samazināsies potenciāli zaudēto mūžaskaita, jo palielināsies iedzīvotāju dzīvildze un samazināsies priekšlaikus mirušo skaits (skat. 3.22.tabulu). Ņemot vērā prognozes par PZMG samazinājumu, **secināms, ka tas atbilst pētījumā “Izvērtējums Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014. – 2020.gadam izstrādei” novērtētajam samazinājumam atbilstoši veiktajam finansējuma palielinājumam.**

3.22.tabula. Potenciāli zaudēto mūža gadu prognoze, ja ieguldījumi tiek veikti

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
PZMG prognoze neveicot ieguldījumus	96 670	93 374	88 191	88 191	87 541	86 343	85 045	83 913
PZMG prognoze veicot ieguldījumus				84 371	84 079	83 918	81 372	78 341
Iegūtie PZMG						2 425	3 673	5 572
<i>Veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības uzlabošana</i>						518	904	1 587
<i>Onkoloģisko saslimšanu diagnostikas un ārstēšanas pieejamības uzlabošana</i>						578	687	1 246
<i>Infekcijas slimību izplatības mazināšana</i>						534	1 181	1 645
<i>Primārās veselības aprūpes sistēmas kvalitātes un pieejamības uzlabošana</i>						102	114	216
<i>Kardiovaskulārās saslimstības mazināšanai un slimību ārstēšanas efektivitātes uzlabošana</i>						693	787	878

Avots: VM un SPKC

Jāatzīmē, ka lēmumi par reformas pasākumiem un atbalstāmajiem pasākumiem 2019.gadā tiks pieņemti vēlāk.

Iepriekšējās divās Stabilitātes programmās tika iekļauts “Sabiedrības veselības pamatnostādņēm 2014. – 2020.gadam” fiskālās ietekmes novērtējums. Atbilstoši šajā

Stabilitātes programmā tiek aktualizēts fiskālās ietekmes novērtējums, ņemot vērā precizēto izdevumu apjomu 2017.gadā un precizētās prognozes 2018., 2019. un 2020.gadā.

3.23.tabula. “Sabiedrības veselības pamatnostādņēm 2014. – 2020.gadam” makroekonomiskās ietekmes aktualizētais novērtējums

Makroekonomiskie rādītāji	Ikgadējā un kumulatīvā ietekme uz IKP un citiem galvenajiem makroekonomiskajiem mainīgajiem ¹⁹				
	X ²⁰ +5 gadi	X+10 gadi	X+15 gadi	X+20 gadi	X+25 gadi
IKP ²¹	0,55%	2,21%	4,78%	7,88%	11,26%
Bruto pamatkapitāla veidošanās	-	-	-	-	-
Nodarbinātība ²²	0,24%	0,62%	1,02%	1,41%	1,81%
Tiešā fiskālā ietekme uz primāro bilanci (10) ²³	-0,39%	-0,97%	-0,98%	-0,56%	0,17%
Kopējā ietekme uz primāro bilanci (11) ²⁴	-0,15%	-0,02%	1,02%	2,71%	4,83%

Veselības finansēšanas reforma

Deficīta atkāpes finansējums beigsies 2020.gadā un tādēļ bija nepieciešams atrast risinājumu ilgtermiņa veselības aprūpes sistēmas finansēšanai. Šajā nolūkā Saeima 2017.gada 14.decembrī pieņēma Veselības aprūpes finansēšanas likumu, kas paredz no 2019.gada 1.janvāra ieviest valsts obligāto veselības apdrošināšanu. Jaunā veselības apdrošināšanas sistēma paredz, ka pakalpojumi tiek iedalīti valsts apmaksātās medicīniskās palīdzības minimumā, kuru saņems visi iedzīvotāji neatkarīgi no apdrošināšanas statusa, un pilnajā veselības pakalpojumu grozā, kas būs pieejams personām, kas veic VSAOI iemaksas vai ietilpst sociāli mazaizsargāto grupā. Tādējādi sistēma būs taisnīgāka un izdevīgāka tiem iedzīvotājiem, kuri dzīvo un legāli strādā Latvijā un veic sociālās iemaksas.

Jāmin, ka līdz ar pāreju uz jauno veselības finansēšanas modeli Saeima 2017. gada 27. jūlijā pieņēma likumu “Grozījumi likumā “Par valsts sociālo apdrošināšanu”, kurā noteikts, ka personas, par kurām tiek veiktas VSAOI iemaksas, ir pakļautas veselības apdrošināšanai un tām ir tiesības saņemt no valsts budžeta līdzekļiem apmaksājamus veselības aprūpes pakalpojumus, paredzot, ka minētajām personām un viņu darba devējiem par 1% palielinās valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas likme. Tādējādi tiek plānots, ka veselības finansēšanai tiks novirzīti ieņēmumi no VSAOI likmes paaugstināšanas par 1 procentpunktu, kas attiecīgi 2018.gadā veido 85,3 milj. *euro*, 2019.gadā 99,6 milj. *euro* un 2020.gadā 105,5 milj. *euro*.

Veselības sistēmas pārvaldības reforma

Kaut arī veselības sistēmas pārvaldības reforma nav deficīta atkāpes jautājums un tāpēc netiek aprakstīta Stabilitātes programmā, tā ir būtiska, lai nodrošinātu efektīvu publiskā finansējuma izlietojumu. Tāpēc šī reforma papildina divas pārējās, veidojot stabilu bāzi kvalitātiem un izmaksu efektīviem veselības aprūpes pakalpojumiem.

¹⁹ Diskontēts 2014.gada vērtībās; kumulatīvais efekts.

²⁰ X apzīmē 2013.gadu.

²¹ Tautsaimniecības izlaide dalīta ar 2014.gada IKP faktiskajās cenās.

²² Nodarbinātības pieaugums dalīts ar nodarbināto skaitu vecuma grupā 15–64 gadi (2012.gadā).

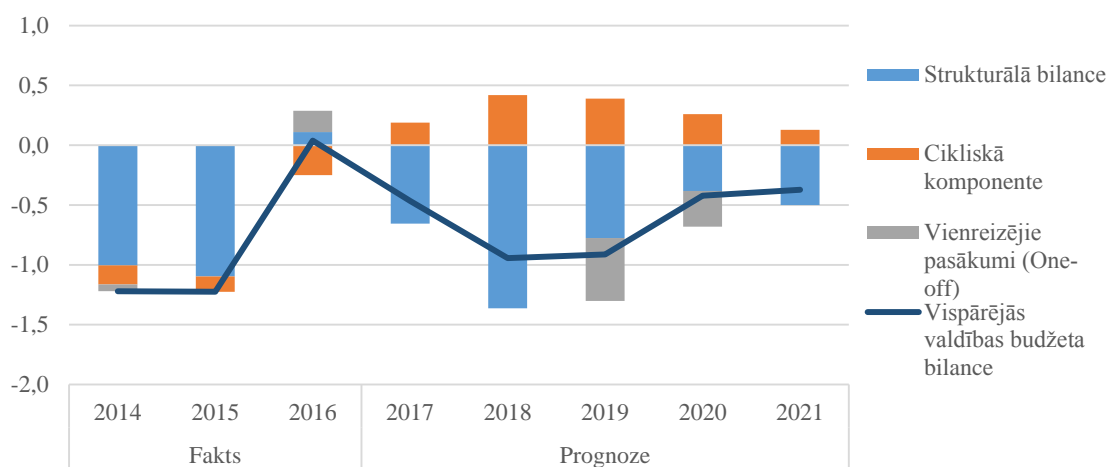
²³ Tiešā fiskālā ietekme, kas attiecināma uz vecuma grupu – 0–64 gadi.

²⁴ Novērtējot netiešo ietekmi uz budžetu, tiek izmantota budžeta bilances elastība 0,43 (5 gadiem) un 0,41 (10 gadi un vairāk).

3.3. FISKĀLĀS ATTĪSTĪBAS SCENĀRIJS

Fiskālās attīstības scenārija pamatā ir nosacījums par fiskālās disciplīnas ievērošanu un atbildīgas fiskālās politikas īstenošanu Latvijā. Saskaņā ar Fiskālās disciplīnas likuma nosacījumiem fiskālās politikas principi paredz ekonomiskajā ciklā sabalansēta budžeta veidošanu jeb nosacījumu, ka strukturālais deficīts ilgtermiņā nedrīkst pārsniegt 0,5% no IKP.

Scenārijs vidējam termiņam ir veidots, balstoties uz noteiktajiem vispārējās valdības budžeta bilances mērķiem strukturālā izteiksmē un ņemot vērā budžeta bilances ciklisko komponenti atbilstoši aktualizētajam makroekonomiskās attīstības scenārijam. Salīdzinājumā ar 2016.gadu, kad ekonomiskā izaugsme bija mērena, 2017.gadā IKP pieaugums bija būtiski straujāks, apsteidzot potenciālā IKP pieauguma tempu. Rezultātā, sākot ar 2017.gadu, tiek prognozēts, ka bilances cikliskā komponente vidējā termiņā būs pozitīva (0,2% – 0,4% no IKP). 2021.gadā izaugsmes prognoze tuvosies potenciālā IKP pieauguma tempam.

3.6.att. Vispārējās valdības budžeta bilance sadalījumā pa komponentēm²⁵, % no IKP

Vispārējās valdības budžeta bilances prognozes vidējam termiņam pie nemainīgas politikas tika sagatavotas atbilstoši aktualizētajam makroekonomiskās attīstības scenārijam, kas ir pamatā ieņēmumu un izdevumu prognozēm. Tāpat prognozēs tika ņemti vērā apstiprinātie centrālās valdības bāzes izdevumi turpmākajiem trim gadiem, kā arī sagaidāmā attīstība vietējās valdības budžetā, ņemot vērā aktuālās tendences. Sagaidāms, ka vispārējās valdības budžeta deficīts 2018.gadā būs 0,9% no IKP (neskaitot fiskālā nodrošinājuma rezervi) un tas ir tādā pašā līmenī kā tika prognozēts budžeta sagatavošanas laikā, t.i. 2017.gada rudenī. Tomēr strukturālais deficīts tiek prognozēts par 0,2 procentu punktiem lielāks par noteikto mērķi. Vidējā termiņā, vispārējās valdības budžeta scenārijā, pie nemainīgas politikas 2019.gadā tiek prognozēts deficīts 1,0% no IKP, 2020.gadā deficīts 0,4% apmērā no IKP un 2021.gadā deficīts 0,3% apmērā no IKP.

²⁵ Budžeta bilances cikliskās komponentes aprēķinā izmantota budžeta pus-elastība (semi-elasticity) 0,38 (Datu avots: Adjusting the budget balance for the business cycle: the EU methodology, Economic Papers 536, November 2014).

3.24. tabula. Vidējā termiņa scenārijs pie nemainīgas politikas, % no IKP

	EKS kods	2017	2018	2019	2020	2021
Neto aizdevumi (+) vai aizņēmumi (-) (B.9) pa apakšsektoriem						
Vispārējā valdība	S.13	-0,5	-0,9	-1,0	-0,4	-0,3
Centrālā valdība	S.1311	-0,6	-1,3	-1,1	-0,5	-0,3
Vietējā valdība	S.1313	-0,2	-0,1	-0,1	-0,1	0,0
Sociālās nodrošināšanas fondi	S.1314	0,3	0,5	0,3	0,1	0,1
Vispārējā valdība (S.13)						
Kopējie ieņēmumi	TR	37,1	36,8	36,1	36,4	35,3
Kopējie izdevumi	TE	37,6	37,8	37,1	36,9	35,6
Procentu izdevumi	D.41	1,0	0,8	0,9	0,9	0,8
Cikliskā attīstība						
Budžeta bilances cikliskā komponente		0,2	0,4	0,4	0,3	0,1
Strukturālā bilance		-0,7	-1,4	-0,8	-0,4	-0,4
Cikliski koriģētā primārā bilance		0,3	-0,5	-0,5	0,2	0,4

* strukturālā bilance uzrādīta, tajā neiekļaujot vienreizējo pasākumu – nodokļu reformas izsaukto bilances īstermiņa samazinājumu.

Tiek prognozēts, ka vidējā termiņā vispārējās valdības ieņēmumu īpatsvars IKP saglabāsies stabils – 2018.gadā tas sasnies 36,8% no IKP, savukārt 2019., 2020. un 2021.gadā tas samazināsies attiecīgi līdz 36,1%, 36,4%. Sakarā ar to, ka Latvijā vidēja termiņa budžeta ietvara likums tiek izstrādāts rudenī, pašlaik par vairākām izdevumu un ieņēmumu pozīcijām 2021.gadam nav pieņemti lēmumi. Saskaņā ar fiskālās prognozēšanas praksi valstī šādos gadījumos attiecīgie ieņēmumi un izdevumi netiek plānoti, piemēram, 2021.gadā nav ieplānoti ieņēmumi no Latvennergo dividendēm. Tāpēc rudenī 2021.gada ieņēmumu un izdevumu prognozes būtiski atšķirsies. Līdz ar to Stabilitātes programmas pēdējā gada fiskālās prognozes nevar izmantot vidēja termiņa fiskālo prognožu dinamikas skaidrošanai.

Sagaidāms, ka vispārējās valdības izdevumi 2018.un 2019.gadā būs virs 37,1% no IKP, bet 2020.un 2021.gadā, līdzīgi kā ieņēmumi, samazināsies, ņemot vērā nelielu pieļaujamo vispārējās valdības budžeta deficīta līmeni, kas izriet no strukturālās budžeta bilances mērķa.

Centrālās valdības budžetā:

- 2018.gadā centrālās valdības budžetā sagaidāms deficīts 1,3% apmērā no IKP, kas ir tādā pašā līmenī, kā tika noteikts valsts budžeta likumā. Salīdzinot ar 2017.gada novērtējumu, centrālās valdības budžeta ieņēmumus nomināli palielinās ražošanas un importa nodokļi, kur tiek plānoti lielāki ieņēmumi no PVN, akcīzes nodokļa, kā arī tiek iekļauti OIK mājāsaimniecību maksājumi (kas pēc ESA 2010 ir klasificējami kā vispārējās valdības budžeta ražošanas un importa nodokļu ieņēmumi). Ieņēmumi no ienākumiem un kapitāla samazināsies, ņemot vērā nodokļu reformas pasākumus attiecībā uz UIN, t.sk. netiks piemērots UIN nesadalītai peļņai. Savukārt kapitāla un īpašuma nodokļi saglabāsies 2017.gada līmenī.
Būtiskās izmaiņas izdevumos, salīdzinot ar 2017. gada novērtējumu ir saistītas ar pieaugošajiem izdevumiem darbinieku atalgojumam, ko pamatā ietekmē pieaugošā vidējā darba samaksa, ko savukārt ietekmē minimālās darba algas palielinājums ar 2018.gada 1.janvāri, kā arī, piemēram, darba algas palielinājums veselības aprūpē strādājošiem.

- 2019.gadā centrālās valdības budžetā pie nemainīgas politikas tiek plānots deficīts 1,1% apmērā no IKP, savukārt 2020.gadā un 2021.gadā tiek plānots deficīts 0,5% un 0,3% apmērā no IKP. Vidējā termiņā nominālo pieaugumu nodrošinās ražošanas un importa nodokļi, ko pamatā noteiks PVN un akcīzes nodokļa ieņēmumu pieaugums.

Vienlaikus nodokļu ieņēmumu pieaugumu tempu turpinās ietekmēt prognozētais samazinājums ieņēmumos no īpašuma, ko galvenokārt veido saņemtie maksājumi par valsts kapitāla izmantošanu, kas skaidrojams ar to, ka uz prognožu sagatavošanu 2021.gadā nav ieplānotas dividendes no AS “Latvenergo”.

Lielākais pieaugums izdevumos vidējā termiņā tiek plānots subsīdijās un dotācijās, kas izstrādājot budžeta likumu tiks pārdalītas gan tekošajiem, gan kapitālajiem izdevumiem, t.sk. tiks pārdalīts veselības aprūpes sistēmas reformas ieviešanai paredzētais finansējums. Atbilstoši aktualizētajām IKP prognozēm vidējā termiņā tika attiecīgi paredzēts finansējuma pieaugums aizsardzības jomai 2019., 2020. un 2021.gadam, nodrošinot aizsardzībai finansējuma apmēru ne mazāku kā 2% no IKP. Kā arī ar šā gada 1.janvāri valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas 1 procentpunkta apmērā tiek novirzītas valsts pamatbudžetā veselības aprūpes finansēšanai. Tāpat tika ņemta vērā arī atvasināto publisko personu budžetu iespējamā attīstība turpmākajos gados, t.sk. Latvijas Universitātes akadēmiskā centra būvniecības projekts Torņakalnā.

Sociālās nodrošināšanas fondos:

- 2018.gadā ieņēmumi tiek prognozēti tādā pašā līmenī kā likumā “Par valsts budžetu 2018.gadam”, savukārt plānotie izdevumi sociālajiem pabalstiem, t.sk. vecuma pensijām samazināsies, tādējādi palielinot iepriekš plānoto pārpalikumu, kas pēc aktuālākajām prognozēm tiek plānots 0,5 % apmērā no IKP. Savukārt, salīdzinot ar 2017.gada novērtējumu, palielinoties minimālai un vidējai darba samaksai valstī, izdevumi sociālajiem pabalstiem turpinās palielināties. Tāpat šogad stājas spēkā jaunas likumdošanas normas, kas uzlabos pabalstu saņēmēju labklājību. Piemēram, ģimenes valsts pabalstu no 2018.gada 1.janvāra izmaksā līdz bērna 20 (šobrīd – līdz 19) gadu vecuma sasniegšanai, kamēr viņš mācās vispārējās izglītības vai profesionālās izglītības iestādē. Ar 1.martu par divu un vairāku bērnu audzināšanu no viena gada līdz 20 gadu vecumam pabalsta saņēmējam pie ģimenes valsts pabalsta tiek piešķirta piemaksa. Par diviem bērniem – 10 *euro* mēnesī, par trim bērniem – 66 *euro* mēnesī, bet par katru nākamo bērnu – par 50 *euro* vairāk nekā par iepriekšējo.
- Jāatzīmē, ka pensiju izdevumi tiek plānoti ņemot vērā aktuālākās izmaiņas likumdošanā, kas stājas spēkā šogad. Piešķirot vecuma pensiju 2018.gadā, kapitāla indekss, kuru izmantos pensijas sākuma kapitāla un periodā no 1996.gada līdz 2016.gadam, uzkrātā pensijas kapitāla aktualizācijai būs 1,0786. Tāpat 2018.gadā tiks pārskatītas 2012., 2013., 2014. un 2015. gadā piešķirtās un pārrēķinātās vecuma, izdienas un apgādnieka zaudējuma pensijas, veicot piemēroto kapitāla indeksu izlīdzināšanu. Nodokļu reformas ietvaros, 2018. gadā ar IIN neapliekamais minimums pensijām ir 250 *euro* mēnesī, bet IIN likme pensijām līdz 1 667 *euro* mēnesī ir 20%, savukārt par to daļu, kas ir virs – 23%. Ar 2018.gada 1.jūliju palielināsies piemaksas apmērs valsts pensijai par vienu apdrošināšanas stāža gadu, kas uzkrāts līdz 1995.gada 31.decembrim. Piemaksa par stāža gadu būs 1,50 *euro*, ja līdz 1995.gada 31.decembrim bija gan sasniegts

pensijas vecums, gan piešķirta vecuma vai invaliditātes pensija. Tāpat ar 2018.gada 1.oktobri vecuma pensiju indeksācijas lielums būs atkarīgs no kopējā apdrošināšanas stāža. Ja apdrošināšanas stāžs būs līdz 29 gadiem, tad pensiju indeksēs, ņemot vērā 50% no apdrošināšanas iemaksu algu summas reālā pieauguma procentiem, ja no 30 līdz 39 gadiem – 60%, ja 40 un vairāk gadu – 70%. Pensiju, kura piešķirta par darbu kaitīgos un smagos vai sevišķi kaitīgos un smagos darba apstākļos un apdrošināšanas stāžs būs līdz 39 gadiem, indeksēs, ņemot vērā 60% no apdrošināšanas iemaksu algu summas reālā pieauguma procentiem, bet, ja apdrošināšanas stāžs būs 40 un vairāk gadu – 70%.

- 2019. un 2020.gadā sociālās nodrošināšanas fondos ieņēmumi un izdevumi plānoti mazāki nekā tika plānots likumā “Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2018., 2019. un 2020.gadam” un šobrīd tiek prognozēts pārpalikums. Arī 2021.gadā saglabāsies līdzīga tendence, kad ieņēmumi nedaudz pārsniegs izdevumus un veidosies pārpalikums. Kopumā vidējā termiņā ieņēmumi, ko pamatā veido sociālās apdrošināšanas iemaksas, uzrādīs pieaugumu, lai arī būs jūtama ietekme no nodarbināto skaita samazinājuma. Tāpat arī izdevumos sagaidāms pieaugums, kur ņemtas vērā prognozētās izmaiņas pensiju un pabalstu saņēmēju skaitā, kā arī izmaksāto pensiju un pabalstu vidējā apmērā.

Vietējās valdības budžetā:

- 2018.gadā tiek prognozēts, ka pašvaldību budžetā veidosies neliels deficīts. Atšķirībā no iepriekšējiem gadiem izdevumu prognoze palielināta, ņemot vērā 2017.gada izpildes datus, kā arī tiek prognozēts, ka arvien straujāks pieaugs pašvaldību kapitālie izdevumi gan pamatfunkcijās, gan ES līdzfinansēto projektu daļā. Vienlaikus, 2018.gadā vietējās valdības budžeta izdevumus, pēc EKS 2010 metodoloģijas, samazina maksājumi par Dienvidu tilta būvniecību, jo izdevumi tika atzīti iepriekšējos gados objekta faktiskās būvniecības laikā;
- Pēc 2018.gada tiek prognozēts, ka pie nemainīgas politikas scenārija pašvaldībās veidosies budžeta deficīts, kas saistīts ar pieaugušiem kapitālajiem izdevumiem gan pamatfunkcijās, gan ES fondu daļā. Attiecībā uz nodokļiem no ienākumiem, kas ir lielākā vietējās valdības budžeta ieņēmumu pozīcija, tiek ņemta vērā nodokļu reformas ietekme, kuras rezultātā iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi 2019.gadā, salīdzinot pret 2018.gadu kritīsies par 4,9%, kas skaidrojams ar to, ka par 2018.gadā uzņēmumu gūto peļņu nebūs jāmaksā IIN par dividendēm, kā arī pieaugošo neapliekamo minimumu, atvieglojumiem par apgādājamiem un pieaugošo neapliekamo minimumu pensionāriem. Iepriekš minētā IIN ieņēmumu samazinājumu centrālā valdība apņēmas kompensēt pašvaldībām ar speciālo dotāciju, garantējot pašvaldību nodokļu ieņēmumu apjomu 19,6% apmērā no faktiskajiem kopbudžeta nodokļu ieņēmumiem, neieskaitot valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas valsts pamatbudžetā veselības aprūpes finansēšanai. Pēc 2019.gada nodokļu plānotie ieņēmumi pieaugs par 2,3% – 3,9%. Vienlaicīgi jāatzīmē, ka saskaņā ar atjaunotajām prognozēm, pārējās ieņēmumu pozīcijās būtiskas izmaiņas nav sagaidāmas. Tiek prognozēts, ka vietējās valdības budžeta izdevumi vidējā termiņā pieaugs visās pozīcijās, izņemot izdevumus sociālajiem pabalstiem. Izdevumu līmenis investīcijām turpmākajos gados pieaugs galvenokārt pieaugošas aktivitātes ES fondu līdzfinansēto projektu īstenošanas dēļ. Vienlaikus, arī vidējā termiņā vietējās valdības budžeta izdevumus, EKS 2010 izpratnē, turpinās samazināt

maksājumi par Dienvidu tilta būvniecību EKS 2010 izpratnē netiks atzīti tekošajā periodā, jo izdevumi tika atzīti iepriekšējos gados objekta būvniecības laikā.

Atbilstoši fiskālās disciplīnas nosacījumiem, maksimāli pieļaujama vispārējās valdības budžeta strukturālais deficīts un no tā izrietošais nominālais deficīts tiek noteikts izmantojot lejupvērsto budžeta plānošanas metodi, kas nodrošina tādu bilances mērķu noteikšanu, kas atbilst SIP prasībām. Saskaņā ar šiem nosacījumiem uz Stabilitātes programmas sagatavošanas brīdi 2019. un 2020.gadā vispārējās valdības budžetā ir pieļaujams mazāks deficīts, savukārt 2021.gadā – lielāks deficīts nekā tiek paredzēts scenārijā pie nemainīgas politikas, proti, 2019. un 2020. gadā fiskālā telpa ir negatīva, turpretī 2021. gadā – nedaudz pozitīva. Līdz ar to, ja pašreizējā brīdī tiktu izstrādāts nākamais gadskārtējais valsts budžeta likums un Ietvara likums, valdībai 2019. un 2020. gadā būtu jāpieņem diskrecionārie lēmumi samazinot vispārējās valdības budžeta izdevumus un/vai palielinot ieņēmumus, attiecīgi par 0,15% no IKP un 0,12% no IKP. Savukārt 2021. gadā valdības rīcībā būtu pieejami nelieli resursi 0,01% no IKP apmērā budžeta prioritāšu finansēšanai. Visos gados nosakot fiskālo telpu tiek ņemta vērā FDL definētā minimālā fiskālā nodrošinājuma rezerve 0,1% no IKP apmērā.

Attiecīgi fiskālās attīstības scenārijs paredz vispārējās valdības budžeta deficītu 2018.gadā 0,9% no IKP, 2019.gadā 0,9% no IKP, 2020.gadā 0,4% no IKP un 2021.gadā 0,4% no IKP.

3.25. tabula. Vidējā termiņa fiskālās attīstības scenārijs, % no IKP

	EKS kods	2017	2018	2019	2020	2021
Neto aizdevumi (+) vai aizņēmumi (-) (B.9) pa apakšsektoriem						
Vispārējā valdība	S.13	-0,5	-0,9	-0,9	-0,4	-0,4
Centrālā valdība	S.1311	-0,6	-1,3	-1,0	-0,5	-0,4
Vietējā valdība	S.1313	-0,2	-0,1	-0,1	-0,1	0,0
Sociālās nodrošināšanas fondi	S.1314	0,3	0,5	0,3	0,1	0,1
Vispārējā valdība (S.13)						
Kopējie ieņēmumi	TR	37,1	36,8	36,1	36,4	35,3
Kopējie izdevumi	TE	37,6	37,8	37,1	36,8	35,7
Procentu izdevumi	D.41	1,0	0,8	0,9	0,9	0,8
Cikliskā attīstība						
Budžeta bilances cikliskā komponente		0,2	0,4	0,4	0,3	0,1
Strukturālā bilance*		-0,7	-1,4	-1,3	-0,7	-0,5
Cikliski koriģētā primārā bilance		0,3	-0,5	-0,4	0,2	0,3

* strukturālā bilance uzrādīta, tajā iekļaujot vienreizējo pasākumu – nodokļu reformas izsaukto bilances īstermiņa samazinājumu, jo saskaņā ar SIP noteikumu piemērošanas praksi, EK to neatzīs par vienreizēju pasākumu (*one-off*).

Fiskālās attīstības scenārijā tiek pieņemts, ka 2019. un 2020. gadā nepieciešamā budžeta konsolidācija tiek veikta uz centrālās valdības izdevumu samazināšanas rēķina, savukārt 2021. gadā pieejamā fiskālā telpa tiek izmantota centrālās valdības papildus izdevumiem. Tiek pieņemts, ka fiskālā nodrošinājuma rezerve tiek izlietota – t.i., iestājas fiskālie riski 0,1% no IKP apmērā. Tā kā lēmumi par budžeta attīstības sadaļu tiek pieņemti budžeta veidošanas procesā un pašlaik tie nav zināmi, tiek pieņemts, ka nepieciešamais

izdevumu samazinājums 2019. un 2020. gadā un izdevumu palielinājums 2021. gadā tiek veikts proporcionāli pa izdevumu kategorijām attiecīgajos gados, par pamatu pieņemot atsevišķu izdevumu kategoriju proporciju pret kopējiem izdevumiem pie nemainīgas politikas scenārija. Aprēķinot atsevišķu izdevumu kategoriju proporciju pret kopējiem izdevumiem pie nemainīgas politikas scenārija, no aprēķina tiek izslēgtas sekojošas izdevumu kategorijas: procentu izdevumi un kapitālo izdevumu transferti. Šāda pieeja tiek izmantota, jo tiek pieņemts, ka budžeta attīstības daļas lēmumi uz šīs izdevumu kategorijas neskar.

3.26.tabula. Fiskālā telpa

	2019	2020	2021
Vispārējās valdības budžeta bilances mērķis, % no IKP	-0,91	-0,42	-0,37
Vispārējās valdības budžeta bilance pie nemainīgas politikas, % no IKP	-0,96	-0,44	-0,26
Fiskālā nodrošinājuma rezerve, % no IKP	0,10	0,10	0,10
Fiskālā telpa, % no IKP	-0,15	-0,12	0,01
Fiskālā telpa, milj. euro	-45,2	-37,8	3,2

3.4. VALDĪBAS PARĀDA VIDĒJA TERMIŅA ATTĪSTĪBAS TENDENCES

Saskaņā ar valsts budžeta deficīta un parāda 2018.gada aprīļa notifikācijas datiem, kuri sagatavoti atbilstoši EKS 2010 metodoloģijai, vispārējās valdības parāds 2017.gada beigās sasniedza 10,8 mljrd. *euro* jeb 40% no iekšzemes kopprodukta. Vispārējās valdības parāda līmeni galvenokārt ietekmē valsts parāds, kas 2017.gada beigās bija 9,6 mljrd.*euro*²⁶, bez būtiskām izmaiņām salīdzinājumā ar 2016.gada līmeni, jo 2017.gadā veikta USD obligāciju atmaksa 1 mljrd. ASV dolāru apmērā, izmantojot 2016.gadā starptautiskajos finanšu tirgos emitēto euro-obligāciju resursus, un nodrošināta aizņemšanās starptautiskajos finanšu tirgos 1 mljrd. *euro* apmērā.

Valsts parāda vadības pamatprincipus un uzdevumus vidējam termiņam nosaka Valsts parāda un naudas līdzekļu vadības stratēģija, kuru apstiprina finanšu ministrs. Saskaņā ar Valsts parāda un naudas līdzekļu vadības stratēģiju valsts parāda un naudas līdzekļu vadības mērķis ir savlaicīgi nodrošināt finanšu resursu pieejamību finansēšanas nepieciešamības segšanai ar zemām valsts parāda apkalpošanas izmaksām, ierobežojot finanšu riskus un vienlaikus sekmējot iekšējā finanšu tirgus attīstību. Valsts parāda un budžeta saistību izpildē tiek izmantota stratēģiska pieeja, saglabājot pēc iespējas lielāku elastību finanšu tirgos veicamo aizņēmumu nosacījumu izvēlē. Tas ļauj ierobežot finanšu riskus ilgtermiņā, kā arī nodrošināt kopējās finansēšanas nepieciešamības segšanai nepieciešamos resursus ar pēc iespējas labvēlīgākiem un izdevīgākiem nosacījumiem.

Valsts kredītreitinga stabilizēšanās A reitinga grupā, investoru augstais novērtējums par paveikto Latvijas valsts ekonomikā iepriekšējos gados un pārlicība par Latvijas attīstību ilgtermiņā ļauj valstij aizņemties finanšu resursus starptautiskajos tirgos ar labvēlīgiem nosacījumiem. To apliecina arī 2017.gadā veiktie aizņēmuma darījumi starptautiskajos finanšu tirgos, emitējot euro-obligācijas par kopējo summu 1 mljrd. *euro*.

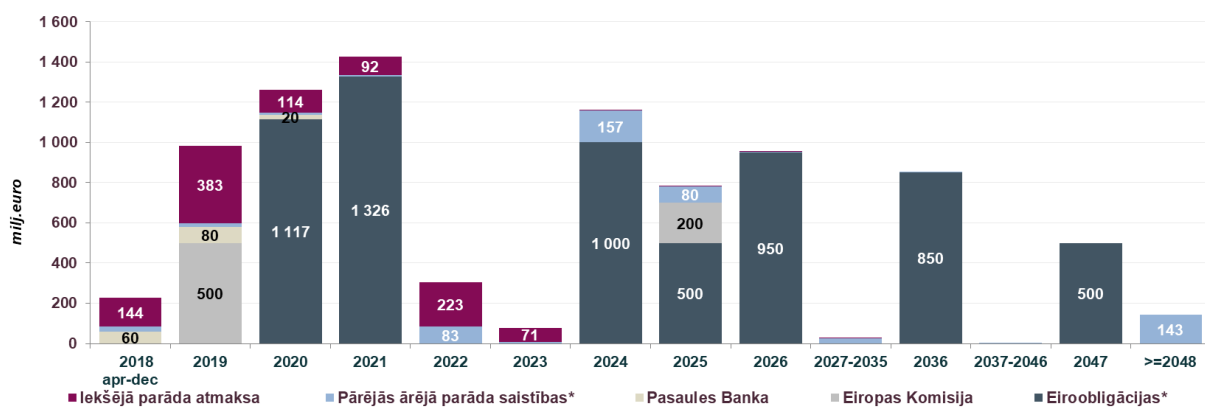
Lai kapitalizētu ilgtermiņa ieguvumus no pastāvošajiem salīdzinoši zemiem EUR procentu likmju līmeņiem un uzturētu kvalitatīvu EUR peļņas līkni kā referenci jauniem aizņēmumiem, 2017.gada februārī starptautiskajos finanšu tirgos pirmo reizi tika emitētas

²⁶ Ņemot vērā Valsts kases administrētajiem ārējiem aizņēmumiem un parāda vērtspapīriem piesaistīto atvasināto finanšu instrumentu valūtas rezultātu

euro-obligācijas ar līdz šim garāko dzēšanas termiņu 30 gadi, fiksējot procentu (kupona) likmi 2,250% līmenī. Vienlaicīgi ar 30 gadu euro-obligāciju emisiju, kuras rezultātā piesaistīti resursi 500 milj. *euro* apmērā, tika emitēts papildu laidieni 2016.gada oktobrī emitētajām 10 gadu euro-obligācijām 150 milj. *euro* apmērā ar ienesīgumu 1,062% pie iepriekš noteiktās fiksētās procentu (kupona) likmes 0,375% gadā. 2017.gada jūnijā, turpinot plānotos aizņemšanās pasākumus finansēšanas nepieciešamības segšanai, starptautiskajos finanšu tirgos vienlaicīgi tika emitēti divu dažādu termiņu euro-obligāciju papildu laidieni par kopējo summu 350 milj. *euro*: papildu laidieni apgrozībā esošajām 10 gadu obligācijām 150 milj. *euro* apmērā ar ienesīgumu 0,950% pie iepriekš noteiktās fiksētās procentu (kupona) likmes 0,375% gadā, kā arī papildu laidieni 20 gadu obligācijām 200 milj. *euro* apmērā ar ienesīgumu 1,703% pie iepriekš noteiktās fiksētās procentu (kupona) likmes 1,375% gadā. 2017.gadā piesaistot finansējumu gan kārtējā gada finansēšanas nepieciešamības segšanai, gan iekšējā aizņēmuma 3 gadu obligāciju 220,9 milj. EUR apmērā dzēšanai 2018.gada janvārī un euro-obligāciju 400 milj. EUR apmērā dzēšanai 2018.gada martā, nodrošināta elastība 2018.gada plānoto aizņemšanās pasākumu īstenošanas piemērotākā laika izvēlei.

Iekšējā finanšu tirgū 2017.gadā Valsts kase turpināja regulāras valsts obligāciju izsoles 2016.gadā uzsāktu triju un piecu gadu obligāciju programmu ietvaros. Pieprasījums pēc valsts iekšējā aizņēmuma vērtspapīriem saglabājās augsts, līdz ar to investoru konkurence visās izsolēs ļāva nodrošināt resursu piesaisti ar finansiāli izdevīgiem nosacījumiem. Arī 2017.gadā piecu gadu obligāciju procentu likmes atradās tuvu vēsturiski zemākajiem līmeņiem, t.i., tuvu nullei, savukārt, trīs gadu obligāciju programmas pēdējā laidienā (2017.gada janvārī), tika noteikta negatīva vidējā svērtā procentu likme. Likmju saglabāšanās zemajos līmeņos skaidrojama gan ar Primāro dīleru aktīvu piedalīšanos izsolēs, gan Latvijas kredītiestāžu augsto likviditāti, kā arī no emitenta viedokļa pozitīvām likmju attīstības tendencēm finanšu tirgos, ko ietekmē Eiropas centrālās bankas vērtspapīru uzpirkšanas programmas turpināšana arī 2017.gadā.

Ņemot vērā līdz 2018.gada 31.martam uzņemtās valsts parāda saistības, saskaņā ar valsts parāda atmaksas grafiku 2018.gada aprīlī – 2021.gada decembrī pārfinansējamo valsts parāda saistību apjoms ir 3,9 mljrd. *euro* (sk. 3.7.attēlu). Būtiskāko daļu no pārfinansējamā parāda apjoma veido starptautiskajos finanšu tirgos emitētās euro-obligācijas, kā arī starptautiskā aizņēmuma programmas ietvaros saņemtais finansējums no Pasaules Bankas un Eiropas Komisijas.

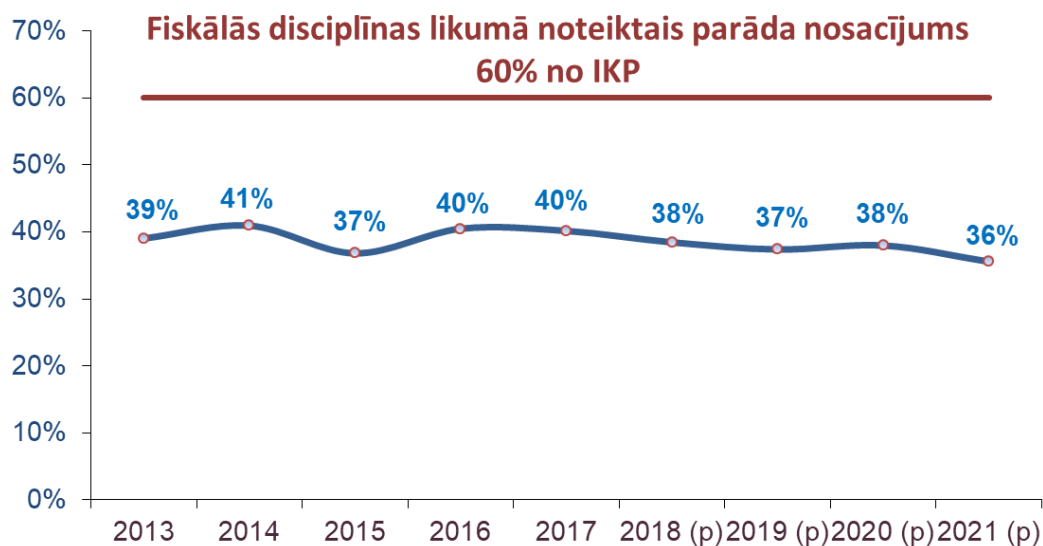

3.7.attēls. Centrālās valdības aizņēmumu atmaksas grafiks
(līdz 2018.gada 31.martam uzņemtās saistības, nominālvērtībā)

*nav iekļauti sektori S130130, S130140, S130330, S130340, kā arī pieprasījuma un īstermiņa noguldījumi; aprēķinos izmantoti ECB 29.03.2018. noteiktie valūtu kursi

Ņemot vērā stratēģisku pieeju aizņemšanās pasākumu organizēšanā, lai nodrošinātu valsts parāda pārfinansēšanas riska novēršanu un valsts parāda vadības izdevumu optimizēšanu vidējā termiņā un ilgtermiņā, tuvākajos gados tieši ārējā aizņēmuma instrumenti veidos būtiskāko daļu no kopējā piesaistāmā finanšu resursu apjoma. Aizņemšanos starptautiskajos finanšu tirgos plānots nodrošināt ar publiskajām valsts parāda vērtspapīru emisijām, uzturot EUR peļņas līkni ar ilgtermiņa vērtspapīru emisijām un saglabājot elastību attiecībā uz aizņēmumu veikšanas laiku, valūtu un atmaksas termiņu izvēli, lai nodrošinātu aizņemšanos ar labvēlīgiem nosacījumiem. Iekšējā finanšu tirgū par prioritāti ir izvirzīta valsts parāda vērtspapīru likviditātes veicināšana, nodrošinot atbilstošas ieguldījumu iespējas iekšējā finanšu tirgus dalībniekiem, lai pilnvērtīgāk izmantotu aizņemšanās iekšējā finanšu tirgū potenciālu, kā arī sekmētu iekšējā finanšu tirgus funkcionēšanu un attīstību.

2016.gadā un 2017.gadā piesaistot finansējumu gan kārtējā gada finansēšanas nepieciešamības segšanai, gan valsts parāda atmaksai nākamā gada sākumā, vispārējās valdības parāda līmenis 2017.gadā stabilizējās 40% no IKP apmērā. Vidējā termiņā prognozējama vispārējās valdības parāda līmeņa neliela samazināšanās un stabilizēšanās attiecībā pret iekšzemes kopproduktu, pārliecinoši ievērojot Fiskālās disciplīnas likumā noteikto parāda nosacījumu (sk. 3.8.attēlu).

3.8.attēls. Vispārējās valdības parāda attīstības tendences, % no IKP

p – prognoze

4. JUTĪGUMA ANALĪZE UN SALĪDZINĀJUMS

4.1. MAKROEKONOMISKĀ SCENĀRIJA RISKI

Makroekonomiskās attīstības scenārijs tradicionāli ir veidots, balstoties uz piesardzīgu prognozi, lai mazinātu iespējamo negatīvo ietekmi uz valsts budžetu vidējā termiņā. Tādējādi pozitīvo risku iestāšanās varbūtība ir nedaudz lielāka nekā negatīvo risku iestāšanās varbūtība.

Praksē ir iespējami dažādi attīstības virzieni, tādēļ riska scenāriji ir tikai tehniski aprēķini, kuru pamatā ir noteikti pieņēmumi, un to mērķis ir novērtēt iespējamo noviržu ietekmi uz valsts budžetu. Tādēļ, balstoties uz zemāk apskatītajiem makroekonomiskajiem riskiem, ir izstrādāti divi alternatīvie makroekonomiskās attīstības scenāriji 2018. – 2021.gadam. Ņemot vērā, ka 2018.gads jau ir gandrīz pusē un vēl nav vērojama risku realizācija, tad ir pieņemts, ka riska scenārijs iestāsies šā gada otrajā pusē un maksimālā ietekme būs vērojama 2019.gadā.

Pozitīvie riski:

- Finanšu sektoram attīroties un kreditēšanai aktivizējoties straujāk nekā paredzēts pamata scenārijā, arī ekonomikas izaugsme var izrādīties straujāka;
- Straujāka investīciju attīstība, balstoties uz uzņēmumu pašu resursiem, ko veicinās gan labāka ES fondu ieviešana, gan ārējās ekonomiskās vides uzlabošanās. Straujāku izaugsmi var nodrošināt arī nodokļu reformas pozitīvāka ietekme uz ekonomikas attīstību, nekā sākotnēji prognozēts;
- Straujāka, nekā prognozēts, ekonomiskā izaugsme ES un citās Latvijas tirdzniecības partnervalstīs, balstoties uz jau ilgstošo pasaules preču tirgu stabilitāti un ekonomikas atkopšanos attīstības tirgos.

Negatīvie riski:

- Strauja un nekontrolēta nerezidentu biznesa apkalpošanas samazināšanās Latvijā var radīt nevēlamu spiedienu finanšu sektorā;
- Ilgstoši zems investīciju līmenis, īpaši apstrādes rūpniecībā, mazinās Latvijas ekonomikas izaugsmes potenciālu un straujākas izaugsmes iespēju;
- Pieaugoša ģeopolitiskā nenoteiktība, kā arī finanšu tirgus svārstības var ietekmēt ekonomiskās situācijas pasliktināšanos galvenajiem Latvijas tirdzniecības partneriem Krievijā un ES un var bremzēt Latvijas eksporta izaugsmi;
- Pieaugošais darbaspēka trūkums ekonomikā negatīvo demogrāfisko tendenču dēļ, kas mazinās cilvēku skaitu darbaspēka vecumā, radot spiedienu uz algu pieaugumu. Savukārt produktivitātes pieaugumam neatbilstošs ilgstošs algu kāpums var mazināt ekonomikas konkurētspēju un bremzēt ekonomisko izaugsmi vidējā termiņā.

4.2. JUTĪGUMA ANALĪZE

4.2.1. OPTIMISTISKAIS SCENĀRIJS

Ietekme uz ekonomiku. Ekonomiskā izaugsme pēdējos gados kopumā bija straujāka nekā prognozēts, un FM prognozes tradicionāli ir piesardzīgas, kas neizslēdz iespēju, ka ekonomiskā izaugsme varētu būt straujāka nekā prognozēts. Arī Latvijas tirdzniecības partnervalstu ekonomiskās prognozes pastāvīgi tiek koriģētas uz augšu, norādot uz to, ka ekonomiskā izaugsme ir augšupejošā cikla daļā. Saglabājoties pozitīvam sentimentam Eiropā,

ekonomiskā izaugsme varētu būt straujāka, nekā prognozēts, kas savukārt būtu labvēlīgi Latvijas eksporta attīstībai un IKP pieaugumam.

4.1.tabula. Optimistiskais makroekonomiskais scenārijs

	Optimistiskais scenārijs				Novirze no bāzes scenārija			
	2018	2019	2020	2021	2018	2019	2020	2021
IKP, faktiskajās cenās, milj. <i>euro</i>	28 826	30 930	32 805	34 595	29	258	350	376
- pieaugums faktiskajās cenās, %	7,4	7,3	6,1	5,5	0,1	0,8	0,2	0,0
- pieaugums salīdzināmās cenās, %	4,1	4,1	3,2	2,9	0,1	0,8	0,2	0,0
Privātais patēriņš, pieaugums salīdzināmās cenās, %	6,1	4,5	3,0	2,6	0,0	1,0	0,2	0,0
Sabiedriskais patēriņš, pieaugums salīdzināmās cenās, %	3,1	2,8	2,8	2,6	0,0	0,0	0,0	0,0
Kopējā pamatkapitāla veidošana, pieaugums salīdzināmās cenās, %	11,5	12,0	9,0	7,0	0,3	3,0	1,9	0,0
Preču un pakalpojumu eksports, pieaugums salīdzināmās cenās, %	4,5	4,5	4,0	3,8	0,5	0,6	0,2	0,0
Preču un pakalpojumu imports, pieaugums salīdzināmās cenās, %	8,0	6,0	5,3	4,5	0,4	1,3	0,7	0,0
Vidējās darba samaksas tautsaimniecībā pieaugums faktiskajās cenās, %	8,0	6,0	5,5	5,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Nodarbinātības pieaugums, %	0,1	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0

Vēl viens faktors, kas var veicināt Latvijas ekonomikas straujāku izaugsmi, ir kredītēšanas aktivizēšanās. Kopš pēdējās ekonomiskās recesijas Latvijā izsniegto kredītu apjoms samazinās un negatīvi ietekmē izaugsmi. Taču kopš 2015.gada izsniegto kredītu apjoms vairs būtiski nesamazinās, un atbilstoši šim scenārijam izsniegto kredītu apjoms uzņēmumiem varētu pieaugt straujāk nekā prognozēts bāzes scenārijā. To veicinās labāka ES fondu ieviešana, iespējama arī straujāka ar ES fondiem nesaistīto nozaru investīciju kredītēšana, tādējādi kāpinot Latvijas uzņēmēju konkurētspēju un eksportspēju. Tādējādi investīciju pieaugums 2018.gadā varētu būt par 0,3 procentpunktiem augstāks nekā bāzes scenārijā, 2019.gadā par 3 procentpunktiem un 2020.gadā par 1,9 procentpunktiem augstāks nekā bāzes scenārijā. Savukārt eksporta pieaugums no 2018.gada līdz 2020.gadam varētu būt par attiecīgi 0,5 procentpunktiem, 0,6 procentpunktiem un 0,2 procentpunktiem lielāks nekā bāzes scenārijā.

Rezultātā optimistiskā scenārija gadījumā Latvijas IKP izaugsme salīdzināmās cenās 2018.gadā vidēji būtu vidēji par 0,1 procentpunktiem, 2019.gadā par 0,8 un 2020.gadā par 0,2 procentpunktiem straujāka nekā bāzes scenārijā.

Ietekme uz budžetu un parāda apkalpošanu. Īstenojoties optimistiskajam scenārijam, kurā palielinās nodokļu un ne-nodokļu ieņēmumi, kā arī samazinās procentu izdevumi, uzlabotos vispārējās valdības budžeta balance. Salīdzinājumā ar pamata scenāriju pie nemainīgas politikas optimistiskā scenārija gadījumā vispārējās valdības deficīts 2018.gadā samazinātos par 8,4 milj. *euro* jeb 0,03 procentpunktiem no IKP. Savukārt 2019., 2020. un 2021.gadā vispārējās valdības balance uzlabotos attiecīgi par 0,2 (74,8 milj. *euro*), 0,3 (104,6 milj. *euro*) un 0,3 (113,5 milj. *euro*) procentpunktiem no IKP salīdzinājumā ar pamata scenāriju. Nomināli vispārējās valdības deficīts 2018.gadā saglabātos 0,9% no IKP apmērā, 2019.gadā samazinātos līdz 0,7% no IKP, 2020.gadā līdz 0,1% no IKP, bet 2021.gadā līdz 0,1% no IKP.

4.2.tabula. Optimistiskais budžeta scenārijs, milj. euro

	Riska scenārijs				Novirze no bāzes scenārija			
	2018	2019	2020	2021	2018	2019	2020	2021
Nodokļu ieņēmumi	8 562,2	8 992,3	9 673,7	10 151,1	8,0	70,8	97,4	104,4
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	1 727,3	1 654,3	1 693,1	1 763,0	1,7	13,8	18,1	19,2
Uzņēmuma ienākuma nodoklis	222,3	246,1	388,5	394,1	0,2	2,1	4,1	4,3
Pievienotās vērtības nodoklis	2 436,4	2 655,8	2 861,0	3 034,6	2,4	22,2	30,5	33,0
Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas ²⁷	2 649,6	2 806,9	2 977,9	3 142,3	2,6	23,4	31,8	34,2
Ne-nodokļu ieņēmumi pamatbudžetā	454,3	448,5	428,7	324,9	0,4	3,7	4,6	3,5
Procentu izdevumi pamatbudžetā	233,3	239,4	272,3	269,3	0,0	-0,3	-2,6	-5,6
Vispārējās valdības budžeta bilance, % no IKP	-0,9	-0,7	-0,1	-0,1	0,03	0,2	0,3	0,3
Vispārējās valdības parāds ²⁸	-	-	-	-	-0,1%	-0,7%	-1,4%	-2,3%

Īstenojoties ekonomiskās attīstības optimistiskajam scenārijam, nodokļu ieņēmumu palielināšanās ietekmē uzlabotos valsts budžeta finansiālā bilance, kā rezultātā samazinātos kopējā finansēšanas nepieciešamība un attiecīgi arī aizņemšanās apjoms attiecīgajā periodā, salīdzinot ar bāzes scenāriju. Mazāki aizņēmumi izraisītu ietaupījumu procentu izdevumos. Optimistiskā scenārija gadījumā procentu izdevumi 2019.gadā būtu par 0,3 milj. euro jeb 0,001% no IKP mazāki, 2020.gadā par 2,6 milj. euro jeb 0,008% no IKP un 2021.gadā attiecīgi par 5,6 milj. euro jeb 0,016% no IKP mazāki nekā bāzes scenārijā.

4.2.2. PESIMISTISKAIS SCENĀRIJS

Ietekme uz ekonomiku. Pēdējie divi gadi Latvijas finanšu sistēmā ir iezīmējušies ar nerezidentu apkalpošanas biznesa pārkārtošanu atbilstoši jaunām riska prasībām. Ņemot vērā, ka šogad, pamatojoties uz finanšu iestāžu uzraugu norādēm, šis process ir paātrinājies, pastāv risks, ka nerezidentu biznesa apkalpošanas pakalpojumi varētu strauji un nekontrolēti kristies, radot nevēlamu spriedzi finanšu sektorā un samazinot vidējās algas un privātā patēriņa pieaugumu. Vienlaikus, ņemot vērā ierobežoto nerezidentu biznesa apkalpošanā nodarbināto cilvēku skaitu, izmaiņu ietekme uz kopējo nodarbinātību valstī būs ierobežota, jo augsta pieprasījuma pēc kvalificēta darbspēka apstākļos lielākajai daļai potenciāli darbu zaudējušo cilvēku nebūs problēmu iekļauties atpakaļ darba tirgū.

Ņemot vērā, ka starptautiskās institūcijas norāda uz to, ka pasaules un ES ekonomikas atrodas izaugsmes augšupejošās fāzes virsotnē, tad atbilstoši ekonomiskajam ciklam var sagaidīt tās tempu sabremzēšanos, un tas var notikt straujāk nekā gaidīts. Tāpēc scenārijs paredz eksporta sabremzēšanos par 0,5 un 0,9 procentpunktiem attiecīgi 2018. un 2019.gadā.

²⁷ Atskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā un iemaksas 3.pensiju līmenī

²⁸ Izmaiņas pieauguma tempos salīdzinājumā ar bāzes scenāriju, procentpunktos (%)

4.3.tabula. Pesimistiskais makroekonomiskais scenārijs

	Riska scenārijs				Novirze no bāzes scenārija			
	2018	2019	2020	2021	2018	2019	2020	2021
IKP, faktiskajās cenās, milj. <i>euro</i>	28 627	30 113	31 782	33 485	-170	-559	-673	-733
- pieaugums faktiskajās cenās, %	6,6	5,2	5,5	5,4	-0,6	-1,3	-0,3	0,0
- pieaugums salīdzināmās cenās, %	3,4	2,1	2,7	2,8	-0,6	-1,3	-0,3	0,0
Privātais patēriņš, pieaugums salīdzināmās cenās, %	5,8	3,0	2,8	2,6	-0,3	-0,5	0,0	0,0
Sabiedriskais patēriņš, pieaugums salīdzināmās cenās, %	3,1	2,8	2,8	2,6	0,0	0,0	0,0	0,0
Kopējā pamatkapitāla veidošana, pieaugums salīdzināmās cenās, %	8,0	4,0	5,5	7,0	-3,2	-5,0	-1,6	0,0
Preču un pakalpojumu eksports, pieaugums salīdzināmās cenās, %	3,5	3,0	3,8	3,8	-0,5	-0,9	0,0	0,0
Preču un pakalpojumu imports, pieaugums salīdzināmās cenās, %	6,8	3,7	4,4	4,5	-0,8	-1,0	-0,2	0,0
Vidējās darba samaksas tautsaimniecībā, pieaugums faktiskajās cenās, %	7,5	5,7	5,5	5,0	-0,5	-0,3	0,0	0,0
Nodarbinātības pieaugums, %	0,1	-0,1	0,0	-0,1	0,0	-0,1	0,0	0,0

Kopumā atbilstoši pesimistiskajam scenārijam, mazinoties iedzīvotāju ienākumiem, nodarbināto darba samaksas pieaugums 2018. un 2019.gadā būtu vidēji par 0,4 procentpunktiem mazāks. Līdz ar to arī privātā patēriņa pieaugums 2018. un 2019.gadā būtu par attiecīgi 0,3 un 0,5 procentpunktiem mazāks nekā paredzēts bāzes scenārijā.

Investīciju pieaugumu balstīs 2014. – 2020.gada plānošanas perioda ES fondu investīciju projekti. Tomēr problēmas finanšu sektorā un ārējā pieprasījuma mazināšanās varētu mazināt investīciju dinamiku, uzņēmumiem nogaidot ar investīciju veikšanu, kas nozīmētu, ka kopējā pamatkapitāla veidošana laikā no 2018.gada līdz 2020.gadam varētu būt attiecīgi par 3,2 procentpunktiem, 5,0 procentpunktiem un 1,6 procentpunktiem lēnāka nekā bāzes scenārijā.

Pesimistiskā scenārija gadījumā Latvijas IKP izaugsme salīdzināmās cenās 2018.gadā būtu par 0,6 procentpunktiem lēnāka nekā pamata scenārijā un 2019.gadā par 1,3 procentpunktiem lēnāka.

Ietekme uz budžetu un parāda apkalpošanu. Īstenojoties pesimistiskajam scenārijam, būtiski samazinātos nodokļu ieņēmumi, pasliktinātos vispārējās valdības budžeta bilance. Salīdzinājumā ar pamata scenāriju pie nemainīgas politikas pesimistiskā scenārija gadījumā vispārējās valdības deficīts 2018.gadā pieaugtu par 50,4 milj. *euro* jeb 0,2 procentpunktiem no IKP. Savukārt 2019., 2020. un 2021.gadā vispārējās valdības bilance pasliktinātos attiecīgi par 0,5 (162,7 milj. *euro*), 0,6 (202,4 milj. *euro*) un 0,7 (222,1 milj. *euro*) procentpunktiem no IKP salīdzinājumā ar pamata scenāriju. Nomināli vispārējās valdības deficīts 2018.gadā pieaugtu līdz 1,1% no IKP, 2019.gadā līdz 1,5% no IKP, 2020.gadā līdz 1,1% no IKP, bet 2021.gadā līdz 1,0% no IKP.

4.4.tabula. Pesimistiskais budžeta scenārijs, milj. *euro*

	Riska scenārijs				Novirze no bāzes scenārija			
	2018	2019	2020	2021	2018	2019	2020	2021
Nodokļu ieņēmumi	8 506,6	8 768,5	9 388,8	9 843,3	-47,7	-153,1	-187,5	-203,4
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	1 715,4	1 610,6	1 640,3	1 706,4	-10,2	-29,9	-34,7	-37,4
Uzņēmuma ienākuma nodoklis	220,8	239,6	376,4	381,4	-1,3	-4,4	-8,0	-8,4

Pievienotās vērtības nodoklis	2 419,6	2 585,6	2 771,7	2 937,3	-14,4	-48,0	-58,7	-64,3
Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas ²⁹	2 631,3	2 732,7	2 885,1	3 041,5	-15,7	-50,7	-61,1	-66,6
Ne-nodokļu ieņēmumi pamatbudžetā	451,2	436,6	415,3	314,5	-2,7	-8,1	-8,8	-6,9
Procentu izdevumi pamatbudžetā	233,3	241,2	281,0	286,7	0,0	1,5	6,1	11,8
Vispārējās valdības budžeta bilance, % no IKP	-1,1	-1,5	-1,1	-1,0	0,2	0,5	0,6	0,7
Vispārējās valdības parāds ³⁰	-	-	-	-	0,5%	1,7%	2,9%	4,6%

Īstenojoties ekonomiskās attīstības riska scenārijam, nodokļu ieņēmumu samazināšanās ietekmē pieaugtu valsts budžeta deficīts, kā rezultātā palielinātos kopējā finansēšanas nepieciešamība un attiecīgi arī aizņemšanās apjoms attiecīgajā periodā, salīdzinot ar bāzes scenāriju. Papildu aizņemšanās izraisītu procentu izdevumu pieaugumu. Riska scenārija gadījumā procentu izdevumi 2019.gadā būtu par 1,5 milj. *euro* jeb 0,005% no IKP lielāki, 2020.gadā par 6,1 milj. *euro* jeb 0,019% no IKP un 2021.gadā attiecīgi par 11,8 milj. *euro* jeb 0,035% no IKP lielāki nekā bāzes scenārijā.

Saskaņā ar Likuma par budžetu un finanšu vadību 25.panta (22) daļu, gadījumā, ja triju mēnešu periodā valsts budžeta nodokļu un ne-nodokļu faktiskie ieņēmumi attiecībā pret attiecīgajā periodā paredzētajiem ieņēmumiem samazinās vairāk nekā par 0,5 procentiem no gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās IKP prognozes vai faktiskais uzkrātais valsts budžeta finansiālais deficīts triju mēnešu periodā pārsniedz attiecīgajam periodam paredzēto valsts budžeta finansiālo deficītu vairāk nekā par 0,5 procentiem no gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās IKP prognozes, vai VK budžeta kontos nav pietiekama līdzekļu apjoma, lai segtu nākamajam mēnesim plānotās maksājumu saistības, finanšu ministram ir tiesības dot rīkojumu VK noteiktam periodam aizkavēt vai samazināt asignējumus, ja šāda darbība nav pretrunā ar Satversmi, likumiem un MK noteikumiem. Tādējādi normatīvos tiek paredzēts regulējums gadījumiem, kas var iestāties pesimistiskā scenārijā.

Pesimistiskā scenārija iestāšanās samazinātu ekonomiskās izaugsmes tempus, kas nozīmētu arī samazinājumu atsevišķās izdevumu pozīcijās, piemēram, zemāki IKP pieauguma tempi rezultētos zemākās iemaksās ES budžetā, kas piesaistītas IKP, dodot arī nelielu pozitīvo efektu.

²⁹ Atskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā un iemaksas 3.pensiju līmenī

³⁰ Izmaiņas pieauguma tempos salīdzinājumā ar bāzes scenāriju, procentpunktos (%)

5. VISPĀRĒJĀS VALDĪBAS BUDŽETA BILANCES UN PARĀDA PROGNOŽU SALĪDZINĀJUMS AR LATVIJAS STABILITĀTES PROGRAMMU 2017. – 2020. GADAM

IKP pieaugums 2017.gadā bija būtiski straujāks, nekā to paredzēja Latvijas Stabilitātes programmas 2017. – 2020.gadam scenārijs. Straujāka ekonomikas izaugsme bija saistīta ar situācijas uzlabošanos ārējos tirgos un būtisku ārējā pieprasījuma pieaugumu, kā arī ievērojami straujāku, nekā prognozēts, investīciju aktivitātes atjaunošanos. Tāpat straujāk nekā prognozēts palielinājās privātais patēriņš, ko nodrošināja spēcīgāks mēneša vidējai bruto darba samaksas kāpums. Atbilstoši jaunākajam izaugsmes scenārijam, IKP pieauguma prognoze 2018.gadam ir 4,0%, kas ir par 0,6 procentpunktiem vairāk, nekā paredzēja Stabilitātes programmas 2017. – 2020.gadam scenārijs. IKP pieauguma prognoze 2019.gadam attiecīgi ir paaugstināta par 0,2 procentpunktiem, bet 2020.gada izaugsmes prognoze nav mainīta un ir tuvu potenciālā IKP pieauguma tempam.

5.1.tabula. Salīdzinājums ar 2017. – 2020.gada Stabilitātes programmas prognozēm

	EKS kods	2017	2018	2019	2020	2021
IKP pieaugums (%)	B1g					
2017.gads		3,2	3,4	3,2	3,0	-
2018.gads		4,5	4,0	3,4	3,0	2,9
Izmaiņas		1,3	0,6	0,2	0,0	-
Faktiskā budžeta bilance (% no IKP)	B.9					
2017.gads		-0,8	-1,6	-1,2	-0,5	-
2018.gads		-0,5	-0,9	-0,9	-0,4	-0,4
Izmaiņas		0,3	0,7	0,3	0,1	-
Vispārējās valdības kopējais parāds (%) no IKP)						
2017.gads		39,2	38,2	39,4	40,4	-
2018.gads		40,2	38,4	37,4	38,0	35,6
Izmaiņas		+1,0	+0,2	-2,0	-2,4	-

FM vērtējumā vispārējās valdības budžeta deficīts 2017.gadā bija par 0,3 procentpunktiem zemāks nekā tika prognozēts iepriekšējā Stabilitātes programmā. Zemāku deficītu nekā prognozēts ietekmēja lielāki nodokļu un ne-nodokļu ieņēmumi, kā arī mazāki izdevumi, jo tika ietaupīti līdzekļi, galvenokārt, precēm un pakalpojumiem, sociālajiem pabalstiem un iemaksām ES budžetā.

Aktualizētās vispārējās valdības budžeta prognozes paredz deficītu 2018.gadā 0,9% apmērā no IKP, 2019.gadā 0,9% apmērā no IKP, 2020.gadā 0,4% apmērā no IKP un 2021.gadā 0,4% apmērā no IKP. Vispārējās valdības budžeta deficīta prognozes ir balstītas uz aktualizētajiem strukturālās budžeta bilances mērķiem, kā arī ņemot vērā izmaiņas budžeta bilances cikliskajā komponentē.

Vispārējās valdības parāda prognoze 2019. – 2020.gadā, salīdzinot ar 2017. – 2020.gada Stabilitātes programmas prognozēm (sk.1.tabulu), ir samazināta attiecīgi par 2,0% un 2,4% no IKP. Izmaiņas galvenokārt noteica aktualizētās ekonomikas attīstības prognozes un precizēta aizņemšanās stratēģija vidējam termiņam.

6. VALSTS FINANŠU KVALITĀTE

6.1. VALSTS BUDŽETA LĪDZEKĻU EFEKTIVITĀTE UN IZLIETOJUMA KONTROLE

Valsts budžeta izstrādāšanas, apstiprināšanas un izpildes kārtību un atbildību budžeta procesā nosaka LBFV.

Saskaņā ar LBFV finanšu ministrs nodrošina gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta izstrādi, pamatojoties uz vidēja termiņa budžeta ietvara likumu un budžeta pieprasījumiem. Finanšu ministrs izvērtē budžeta pieprasījumu atbilstību vidēja termiņa budžeta ietvara likumā noteiktajiem budžeta mērķiem un prioritārajiem attīstības virzieniem, kā arī ekonomiskuma un efektivitātes principiem un, ja nepieciešams, pieprasa papildu informāciju. Pamatojoties uz izvērtējumu un sniegto informāciju, finanšu ministrs (līdz gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta iesniegšanai MK) pieņem lēmumu par budžeta pieprasījumu iekļaušanu gadskārtējā valsts budžeta likuma projektā. Finanšu ministrs jebkurā valsts budžeta likuma projekta izskatīšanas stadijā var izteikt savu viedokli, pievienot nepieciešamos atzinumus, kā arī atsevišķu revīziju rezultātus.

Finanšu ministrs ir arī atbildīgs par valsts budžeta izpildes procesa organizāciju un vadību, kā arī VK darbības uzraudzību atbilstoši LBFV prasībām.

Finanšu ministrs informē Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisiju gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta vai tā grozījumu izstrādes procesa laikā par valsts budžeta plānošanas gaitu, kā arī ne retāk kā reizi ceturksnī – par valsts budžeta izpildes gaitu.

Saskaņā ar LBFV budžeta finansētu institūciju, budžeta nefinansētu iestāžu un pašvaldību, kā arī kapitālsabiedrību, kurās ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, vadītāji ir atbildīgi par minētajā likumā noteiktās kārtības un prasību ievērošanu, izpildi un kontroli, kā arī par budžeta līdzekļu efektīvu un ekonomisku izlietošanu atbilstoši paredzētajiem mērķiem.

Ar 2016.gada 1.janvāri LBFV ir iekļauta norma, kas paredz MK nodrošināt pastāvīgu un sistemātisku valsts budžeta izdevumu pārskatīšanu, ļaujot efektīvāk un ekonomiskāk īstenot valsts politiku, kā arī optimizēt budžeta izdevumus un izvērtēt to atbilstību attīstības plānošanas dokumentos noteiktajām prioritātēm un mērķiem. MK ik gadu pieņem lēmumu par valsts budžeta izdevumu pārskatīšanas tvērumu vienlaikus ar budžeta sagatavošanas grafika apstiprināšanu. Savukārt, finanšu ministrs atbilstoši minētajam grafikam iesniedz MK valsts budžeta izdevumu pārskatīšanas rezultātus un priekšlikumus par šo rezultātu izmantošanu vidēja termiņa budžeta ietvara likuma projekta un gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta izstrādes procesā.

Valsts budžetu veido budžeta programmas, kuru struktūru nosaka institūcijas darbības stratēģijā definētie darbības (rīcības) virzieni vai ministrijas, vai citas centrālās valsts iestādes nolikumā noteiktās funkcijas. Tādējādi tiek veidota sasaiste budžeta izstrādei ar politikas plānošanu, jo viens no institūciju darbības stratēģijas uzdevumiem vidējā termiņā ir panākt, ka budžeta programmas nodrošina attīstības plānošanas dokumentos izvirzīto mērķu un plānoto rezultātu un to rezultatīvo rādītāju sasniegšanu. Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes katru gadu iekļauj budžeta pieprasījumos valsts budžeta programmu darbības rezultātus, kurus pēc iespējas veido attīstības plānošanas dokumentos plānotie darbības rezultāti un to rezultatīvie rādītāji. Jāatzīmē, ka 2017. un 2018.gadā ir veikti grozījumi normatīvajā aktā, kas pilnveido līdzšinējo budžeta paskaidrojumu saturu ar mērķi sniegt informāciju par valsts budžetu kā politikas realizācijas instrumentu, kā arī palielina budžeta paskaidrojumos esošās informācijas uztveramību. Būtiskākais jauninājums ir Politikas un resursu vadības karšu ieviešana, ar kuru palīdzību tiek sniegts priekšstats par nozaru politiku rezultātu sasniegšanā

ieguldītajiem resursiem (finanšu un cilvēkresursiem) un par nozares darbības rezultātā sniegto labumu sabiedrībai.

Papildus jaunais budžeta formāts ir devis iespēju interaktīvā un uzskatāmākā veidā informēt Latvijas iedzīvotājus par to, kādās jomās un kādā apmērā tiek ieguldīta nodokļu maksātāju nauda un kādi rezultāti sagaidāmi. Ikvienam interesentam FM tīmekļa vietnē ir pieejama:

- interaktīvā budžeta infografika, kas ļauj lietotājam iepazīties ar deviņām budžeta ieguldījuma jomām (piemēram, veselība, izglītība, sociālā aizsardzība u.c.) un tām novirzīto finansējumu, kā arī uzzināt detalizētu informāciju par ieguldījuma virzieniem katrā no nozarēm un finansējuma avotiem. Papildus tiek sniegta informācija par rezultātiem, kuri sagaidāmi no valsts budžeta finansējuma ieguldīšanas attiecīgajā jomā;
- vizualizēti ministriju un citu centrālo iestāžu budžeti gan kopsavilkumā, gan detalizēti. Lietotājs var iepazīties ar ministriju un citu centrālo iestāžu darbības jomām un tām novirzīto finansējumu, kā arī gūt priekšstatu par nozares darbības rezultātā sniegto labumu sabiedrībai. Tas tiek atspoguļots politikas un resursu vadības kartēs, kurās vienkopus ir sniegta iespējami aptveroša un raksturojoša informācija par nozares darbu attiecīgajā jomā – mērķis, tā sasniegšanā ieguldāmie resursi (angļu val. – *inputs*), sagaidāmie darbības rezultāti (angļu val. – *outputs*) un augstākā līmeņa sasniedzamie nozaru politikas un kvalitātes rādītāji (angļu val. – *outcomes*).

Sagatavojot pārskatu par valsts budžeta izpildes analīzi, ministrijas un citas centrālās valsts iestādes sniedz skaidrojumus par iepriekš plānotajiem darbības rezultātiem un to rezultatīvajiem rādītājiem, to izpildi gada laikā, kā arī par rezultatīvo rādītāju vērtību izpildes novirzēm no plānotajām rezultatīvo rādītāju vērtībām, kas pārsniedz 15 procentus (gan pozitīvā, gan negatīvā nozīmē). FM apkopo, izvērtē un nodrošina valsts budžeta programmu (apakšprogrammu) darbības rezultātu un to rezultatīvo rādītāju uzkrāšanu.

Ministrijas un citas centrālās valsts budžeta iestādes un pašvaldības MK noteiktajā kārtībā sagatavo un iesniedz VK mēneša, ceturkšņa un gada pārskatus, savukārt, VK kārtā valsts budžeta finanšu uzskaiti. VK sagatavo regulārus oficiālos un operatīvos pārskatus un sniedz informāciju par valsts un pašvaldību budžetu izpildi, nodrošinot FM, citu iestāžu, kā arī sabiedrības informēšanu par budžeta izpildes gaitu.

LBFV nosaka sekojošus valsts budžeta izpildes organizatoriskos aspektus:

- valsts budžeta izpildītāji var veikt valsts budžeta izdevumus vai uzņemties īstermiņa saistības tikai to finansēšanas plānos noteikto asinējumu ietvaros, kurus izsniedz VK. Savukārt VK piešķir asinējumus izdevumiem, pamatojoties uz gadskārtējā valsts budžeta likumā noteikto apropriāciju un nodrošina to izpildi MK noteiktajā kārtībā. Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes ir atbildīgas par gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās apropriācijas izpildes kontroles sistēmas izveidi un par VK norēķinu kontos ieskaitīto valsts budžeta līdzekļu izlietojuma kontroli atbilstoši paredzētajiem mērķiem;
- budžeta iestādes var uzņemties valsts budžeta ilgtermiņa saistības, nepārsniedzot saimnieciskā gada valsts budžeta likumā noteiktos valsts budžeta ilgtermiņa saistību maksimāli pieļaujamus apjomus;
- valsts budžeta iestādes asinējumu saņemšanai un izdevumu veikšanai no valsts budžeta līdzekļiem atver valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta kontus tikai VK. Budžeta nefinansētas iestādes atver norēķinu kontus tikai VK. Valsts budžeta līdzekļu saņemšanai un no tiem finansēto izdevumu izdarīšanai budžeta finansētas institūcijas (izņemot valsts budžeta iestādes) atver norēķinu kontus tikai

VK, ja citos normatīvajos aktos nav noteikts citādi. Pašvaldības un no valsts budžeta daļēji finansētas atvasinātas publiskas personas, kā arī kapitālsabiedrības, kurās ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, var atvērt norēķinu kontus VK;

- ministrijas un citas centrālās valsts budžeta iestādes un pašvaldības MK noteiktajā kārtībā sagatavo un iesniedz VK mēneša, ceturkšņa un gada pārskatus, savukārt, VK kārtā valsts budžeta finanšu uzskaiti. VK sagatavo regulārus oficiālos un operatīvos pārskatus un sniedz informāciju par valsts un pašvaldību budžetu izpildi, nodrošinot FM, citu iestāžu, kā arī sabiedrības informēšanu par budžeta izpildes gaitu.

Lai stiprinātu līdzekļu izlietojuma kontroles iespējas, LBFV ir ietverta norma, kas nosaka, ka finanšu ministram ir tiesības dot rīkojumu VK aizkavēt vai samazināt asignējumu uz laiku līdz trim mēnešiem, ja finanšu ministrs ir saņēmis rakstveida ziņojumu par vismaz viena šāda nosacījuma iestāšanos:

- triju mēnešu periodā valsts budžeta nodokļu un ne–nodokļu faktiskie ieņēmumi attiecībā pret attiecīgajā periodā paredzētajiem ieņēmumiem samazinās vairāk nekā par 0,5% no gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās IKP prognozes;
- faktiskais uzkrātais valsts budžeta finansiālais deficīts triju mēnešu periodā pārsniedz attiecīgajam periodam paredzēto valsts budžeta finansiālo deficītu vairāk nekā par 0,5% no gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās IKP prognozes;
- ja VK budžeta kontos nav pietiekama līdzekļu apjoma, lai segtu nākamajam mēnesim plānotās maksājumu saistības.

Galvenās LBFV noteiktās sankcijas par neatbilstošu rīcību ar budžeta līdzekļiem:

- par valsts budžetam pienākošos summu nesavlaicīgu vai nepilnīgu iemaksu VK budžeta kontos – VK (ja tas nav paredzēts citas valsts institūcijas kompetencē) piedzen iemaksāšanai pamatbudžeta ieņēmumos neiemaksāto summu un var piedzīt nokavējuma naudu 0,1% apmērā no laikā nenomaksātās summas par katru nokavēto maksājuma dienu, ja normatīvajos aktos nav noteikta cita kārtība;
- ja jāsedz budžetam radušies zaudējumi – VK var ieskaitīt summas pamatbudžeta ieņēmumos, atsaukt vai apturēt asignējumus, ja nav laikā iesniegti vai ir nepilnīgi ziņojumi par budžetu un finanšu vadību, ja likumā noteiktajā kārtībā nav reģistrēti budžeta līdzekļi un darījumi ar šiem līdzekļiem, kā arī nav ziņots par tiem, ja uzskaitē neatbilst noteiktajai kārtībai un tādējādi tiek slēpti budžetam pienākošie līdzekļi, kā arī, ja budžeta finansētas institūcijas vadītājs ir uzņēmis saistības, pārsniedzot VK sniegto asignējumu;
- ja budžeta finansētas institūcijas, budžeta nefinansētas iestādes un pašvaldības, kā arī kapitālsabiedrības, kurās ir ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, ir pārkāpušas LBFV paredzētos finanšu vadības noteikumus, finanšu ministrs, VK pārvaldnieks, ministriju un citu centrālo valsts iestāžu vadītāji (atbilstoši savai kompetencei) var uz laiku atņemt pilnvarojumu asignēt vai rīkot budžeta ieņēmumus vai izdevumus, noteikt kontu lietošanas ierobežojumus, atsaukt vai apturēt asignējumus, lai tiktu atlīdzināti nelikumīgi izlietotie līdzekļi, vai arī pieprasīt nelikumīgi izlietoto līdzekļu atmaksāšanu, iesniegt tiesā civilprasību vai nodot materiālus kompetentajām amatpersonām, jautājuma par kriminālprocesa uzsākšanu izlemšanai, kā arī atsaukt vai apturēt maksājumus.

Lai saglabātu vispārējo ekonomisko līdzsvaru un nodrošinātu vienotu valsts finansiālo politiku, gadskārtējā valsts budžeta likumā atsevišķi tiek noteikti pašvaldību aizņēmumu un galvojumu kopējā palielinājuma apjomi.

No summas, kas pašvaldībai pienākas no iedzīvotāju ienākuma nodokļa, vai no pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fonda dotācijas VK ir tiesības ieturēt summas šādos gadījumos un šādā apmērā:

- ja pašvaldība nenodrošina valsts aizdevumu līgumos noteikto saistību savlaicīgu izpildi – savlaicīgi nesamaksātās summas apmērā;
- ja pašvaldība nenodrošina valsts aizdevuma izmantošanu atbilstoši aizdevumu līgumā noteiktajam mērķim – pēc finanšu ministra rīkojuma neatbilstoši līgumā noteiktajam mērķim izmantotās aizdevuma summas apmērā.

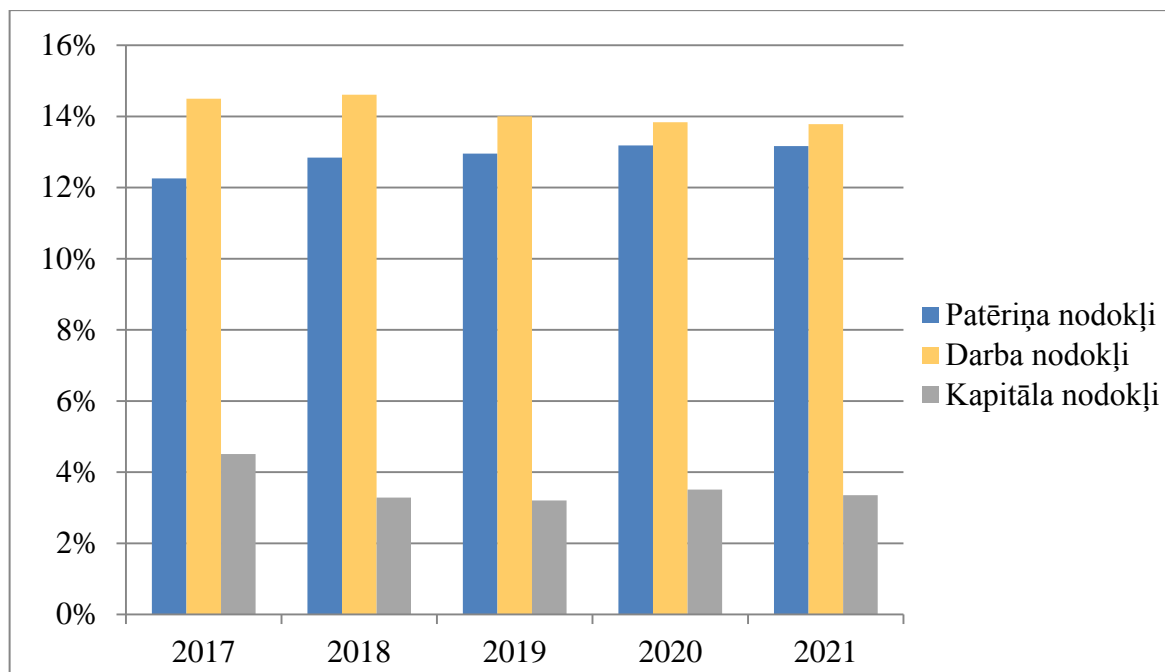
6.2. IENĒMUMU STRUKTŪRAS UN SISTĒMAS EFEKTIVITĀTE

2017.gadā tika pabeigts darbs pie *Valsts nodokļu politikas pamatnostādņem 2018. – 2021.gadam* un 2017.gada 28.jūlijā Saeimā tika apstiprināti dažādi būtiski ar pamatnostādņem saistīti nodokļu pasākumi (turpmāk – *Nodokļu reforma*). Valsts nodokļu politikas pamatnostādņu mērķis ir ieviest stabilu un prognozējamu nodokļu politiku, kas vērsta uz tautsaimniecības izaugsmi un konkurētspēju, kā arī ienākumu nevienlīdzības valstī ierobežošanu, vienlaikus nodrošinot stabilus un pietiekamus nodokļu ieņēmumus publiskās pārvaldes un pakalpojumu finansēšanai.

6.1.tabula. Nodokļu ieņēmumi vispārējās valdības budžetā (S.13), milj. euro

	Kods (EKS)	2017	2018	2019	2020	2021
Nodokļu ieņēmumi						
1. Ražošanas un importa nodokļi	D.2	3 788.6	4 122.5	4 410.5	4 719.6	4 937.1
2. Ienākuma un mantas kārtējie nodokļi	D.5	2 301.0	2 042.9	1 999.0	2 179.6	2 260.0
3. Kapitāla nodokļi	D.91	2.8	2.7	2.9	2.9	2.9
4. Sociālās iemaksas	D.61	2 343.1	2 721.8	2 873.8	3 035.9	3 197.5
<i>No tā faktiskās sociālās iemaksas</i>	<i>D.611 un D.613</i>	2 256.5	2 635.2	2 787.2	2 949.3	3 110.9

Latvijā lielāko daļu no visiem nodokļu ieņēmumiem veido darba nodokļi. Īstenojot *Nodokļu reformas* pasākumus, darba nodokļu īpatsvars samazināsies no 46,4% 2017.gadā līdz 45,5% 2021.gadā, līdz ar to patēriņa un kapitāla nodokļu ieņēmumu īpatsvars kopējos nodokļu ieņēmumos pakāpeniski palielināsies no 53,6% 2017.gadā līdz 54,5% 2021.gadā.

6.1.attēls. Nodokļu ieņēmumi atbilstoši ekonomiskajām funkcijām, % no IKP

Vidēja termiņa nodokļu politikā galvenais virziens ir *Nodokļu reformas* mērķa realizēšana, nodrošinot stabilu un prognozējamu nodokļu politiku vismaz līdz 2021.gadam, kas vērsta uz tautsaimniecības izaugsmi un iedzīvotāju labklājības celšanu, t.sk., ienākumu nevienlīdzības mazināšanu, vienlaikus nodrošinot pietiekamus, paredzamus un kvalitatīvus nodokļu ieņēmumus valsts un pašvaldību funkciju finansēšanai, novirzot nodokļu slogu no darbaspēka uz patēriņa, vides un īpašuma nodokļiem.

Nodokļu reforma ir komplekss pasākumu kopums, ar kuras ieviešanu tiek veicināta Latvijas konkurētspēja reģionālā līmenī, motivēti iedzīvotāji uzsākt uzņēmējdarbību, veicināta investēšana uzņēmumu attīstībā un piesaistīti investori, stimulēti iedzīvotāji maksāt nodokļus, veicināta iedzīvotāju ekonomiskā aktivitāte un vēlme atgriezties darba tirgū un pilnveidota nodokļu administrēšana, lai nodokļu nomaksa un valsts kontroles darbību veikšana būtu maksimāli vienkārša un ar mazākām izmaksām.

Būtiskākie *Nodokļu reformas* ietvaros īstenotie pasākumi ir vērsti uz darbaspēka nodokļu sloga samazināšanu, ienākumu palielināšanu strādājošiem ar zemiem ienākumiem un ģimenēm ar bērniem, kā arī nodokļa sloga pārcelšanu uz citiem nodokļu veidiem, kas mazāk iespaido ekonomisko izaugsmi.

Tādejādi tika atbalstīta tādu nodokļu pasākumu ieviešana, kas vērsta uz tautsaimniecības izaugsmi un iedzīvotāju labklājības celšanu, veicot būtiskas izmaiņas lielākajos nodokļos.

Nodokļu politikas jomā “reformēta” uzņēmuma ienākuma nodokļu politika, saskaņā ar 2017.gada 28.jūlija likumu “Par uzņēmumu ienākuma nodokli” ar 2018.gada 1.janvāri ir konceptuāli jauns uzņēmumu ienākuma nodokļa maksāšanas režīms. Jaunais modelis paredz nodokļa maksāšanas brīdi atlikt līdz brīdim, kad peļņa tiek sadalīta vai citādā veidā novirzīta tādiem izdevumiem, kuri nenodrošina uzņēmuma turpmāku attīstību

Tāpat “reformēta” iedzīvotāju ienākuma nodokļa politika ir ieviests gan progresīvais iedzīvotāju ienākuma nodoklis, gan paaugstināts diferencētais neapliekamais minimums un atvieglojums par apgādībā esošām personām, vienlaicīgi paaugstināts arī neapliekamais minimums pensionāriem. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa reformā arī vienādota nodokļa likme kapitālam un kapitāla pieaugumam, nosakot to 20% apmērā.

Nodokļu reformas ietvaros ar 2018.gadu solidaritātes nodoklis ir transformēts - nodoklis ar 35,09% likmi ienākumiem, kas pārsniedz 55 000 *euro* gadā, tiek sadalīts (skat. sadaļu Solidaritātes nodoklis). 2016. un 2017.gadā solidaritātes nodoklis tika pilnā apmērā ieskaitīts valsts pamatbudžetā.

No 2018.gada 1.jūlija straujāk paaugstinātas akcīzes nodokļa likmes cigaretēm nekā iepriekš plānots. Ar 2020.gada 1.janvāri paaugstinātas akcīzes nodokļa likmes cigāriem un cigarellām un smēķējamai tabakai. Ar 2018.gada 1.janvāri un 2020.gada 1.janvāri paaugstinātas akcīzes nodokļa likmes naftas produktiem, ko izmanto par degvielu. ar 2018.gada 1.martu paaugstināt akcīzes nodokļa likmes alkoholiskajiem dzērieniem un alum straujāk nekā iepriekš plānots. Akcīzes nodokļa likmes tiks paaugstinātas arī ar 2019. un 2020.gada 1.martu. Raudzētajiem dzērieniem ar absolūtā spirta saturu līdz 6 tilpumprocentiem akcīzes nodokļa likme tiks saglabāta iepriekšējā līmenī

Ēnu ekonomika atstāj negatīvu ietekmi uz kopējo valsts ekonomikas izaugsmi, kā arī apdraud valsts tiesiskumu un godīgu konkurenci uzņēmējdarbībā. Līdz ar to viena no valdības darbības prioritātēm ir ēnu ekonomikas mazināšana valstī, kuras īstenošanai 2014.gada 16.septembrī ir izveidota Ēnu ekonomikas apkarošanas padome. Padomes uzdevums ir ēnu ekonomikas apkarošanas jomā koordinēt un uzraudzīt atbildīgo institūciju darbību ar mērķi būtiski mazināt “aplokšņu algas”, apkarot nodokļu izkrāpšanas shēmas un citus negodprātīgas uzņēmējdarbības principus, kam vidējā termiņā tiks pievērsta pastiprināta uzmanība – it īpaši VID aktīva vēršanās pret nodokļu nemaksāšanu, tādejādi uzlabojot nodokļu iekasēšanu.

Būtiskākie ēnu ekonomikas mazināšanas pasākumi saistās ar izmaiņām pievienotās vērtības nodoklī – ieviesta reversā maksāšanas kārtība būvmateriālu un sadzīves tehnikas piegādēm, kā arī metālizstrādājumu piegādei un ar to saistītiem pakalpojumiem. Arī ir samazināts gada apgrozījuma sliekšni no 50 000 *euro* līdz 40 000 *euro*, līdz kuram atļauts iekšzemes pievienotās vērtības nodokļa maksātājam neregistrēties Valsts ieņēmuma dienesta pievienotās vērtības nodokļu maksātāju reģistrā. Ir samazināts pievienotās vērtības nodokļa darījumu atšifrēšanas sliekšnis, nosakot, ka reģistrētam pievienotās vērtības nodokļa maksātājam būs jāatšifrē darījumi ar reģistrētiem pievienotās vērtības nodokļa maksātājiem, kuru vērtība bez pievienotās vērtības nodokļa pārsniedz 150 *euro*, līdzšinējo darījumu, kuru vērtība bez pievienotās vērtības nodokļa pārsniedz 1 430 *euro*, vietā.

Tāpat *Nodokļu reformas* ietvarā ar 2018.gadu stājās spēkā dažādi citi ēnu ekonomikas mazināšanas un administrēšanas uzlabošanas pasākumi.

Pievienotās vērtības nodoklis

Atbilstoši prognozētajai valsts ekonomikas izaugsmei, kā arī ņemot vērā pēdējo gadu PVN ieņēmumu īpatsvara IKP palielināšanos, sagaidāms stabils PVN ieņēmumu kāpums. Turklāt PVN ieņēmumu pieaugums vidējā termiņā tiks veicināts, turpinot īstenot valdības pieņemtos pasākumus – cīņu pret nodokļu nemaksāšanu un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas, uzlabojot nodokļa iekasēšanas efektivitāti. Uzlabojot nodokļa iekasējamību, pakāpeniski pieaugs nodokļa ieņēmumu apjoms pret IKP.

Kā būtiskāko pasākumu, kas ietekmēs 2018.gada PVN ieņēmumus var minēt PVN apgrieztās maksāšanas kārtības paplašināšanu, ieviešot reverso maksāšanas kārtību būvmateriālu un sadzīves tehnikas piegādēm. Kā arī pievienotās vērtības nodokļa apgrieztās maksāšanas kārtības ieviešana metālizstrādājumu piegādei un ar to saistītiem pakalpojumiem.

Eiropas komisija vēl nav devusi akceptu ar PVN apgrieztās maksāšanas sistēmas piemērošanai elektriskās sadzīves aparātūras un būvmateriālu piegādēm no 2018.gada. Šobrīd turpinās aktīva komunikācija minētā jautājuma risināšanai. Reversā sistēma minēto preču piegādēm ir ieviesta praksē un darbojas, kā rezultātā tiek mazināts krāpniecisko shēmu īpatsvars attiecīgo preču nozarēs, tādejādi samazinot kopējo ēnu ekonomikas līmeni ne tikai

PVN, bet arī darbaspēka nodokļu jomā kopumā. Patreiz Latvija turpina diskusiju ar Eiropas komisiju par reversās sistēmas minēto preču grupām saglabāšanu.

Tāpat PVN ieņēmumus 2018.gadā ietekmēs gan *Nodokļu reformas* pasākumi, gan citas likumdošanas izmaiņas:

- samazināt gada apgrozījuma sliekšni no 50 000 *euro* līdz 40 000 *euro*, līdz kuram atļauts iekšzemes pievienotās vērtības nodokļa maksātājam neregistrēties Valsts ieņēmumu dienesta pievienotās vērtības nodokļu maksātāju reģistrā;
- pievienotās vērtības nodokļa darījumu atšifrēšanas sliekšņa samazināšanu, nosakot, ka reģistrētam pievienotās vērtības nodokļa maksātājam būs jāatšifrē darījumi ar reģistrētiem pievienotās vērtības nodokļa maksātājiem, kuru vērtība bez pievienotās vērtības nodokļa pārsniedz 150 *euro*, līdzšinējo darījumu, kuru vērtība bez pievienotās vērtības nodokļa pārsniedz 1 430 *euro*, vietā.;
- pievienotās vērtības nodokļa samazinātās likmes ieviešana 5% apmērā Latvijai raksturīgajiem augļiem, ogām un dārzeņiem Samazinātā likme tiks ieviesta uz laiku no 2018.gada 1.janvāra līdz 2020.gada 31.decembrim.

Papildus minētajām izmaiņām PVN ieņēmumus ietekmē arī citi pasākumi, kas nav tieši saistīti ar Pievienotās vērtības nodokļa likuma izmaiņām, bet veicinās tā ieņēmumu pieaugumu, piemēram, izmaiņas akcīzes nodokļa piemērošanā, mēneša minimālās algas paaugstināšana, ēnu ekonomikas apkarošanas un nodokļu administrēšanas uzlabošanas pasākumi.

6.2.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme³¹ uz PVN ieņēmumiem, milj. *euro*

	2018	2019	2020	2021
PVN apgrieztās maksāšanas kārtības ieviešana graudaugu un tehnisko kultūru piegādēm (ar 01.07.2016.)		-4,3		
PVN apgrieztās maksāšanas kārtības ieviešana neapstrādātu dārgmetālu, dārgmetālu sakausējumu, dārgmetālu plakētu metālu, dārgmetālu lūžņu un atlūzu piegādēm		-0,5		
Akcīzes nodokļa likmes paaugstināšana cigaretēm, cigāriem un cigarellām un smēķējamai tabakai, alkoholiskajiem dzērieniem un alum, naftas produktiem	13,4	4,1	6,9	
PVN reģistrācijas sliekšņa samazināšana no 50 000 <i>euro</i> līdz 40 000 <i>euro</i>	5,9			
PVN darījumu atšifrēšanas sliekšņa samazināšana PVN deklarācijās no 1 430 <i>euro</i> līdz 150 <i>euro</i>	38,0			
PVN reversa paplašināšana, ieviešot būvmateriālu, metālu un sadzīves tehnikas piegādēm	40,2			
Ēnu ekonomiku mazinošie pasākumi – Administrēšanas un piedziņas uzlabošana	9,5			
Nodokļu atbalsta pasākums – bez papildus kvalificējošiem kritērijiem dos iespēju laikā līdz 2 gadiem nomaksāt parādu, rezultātā dzēšot nokavējuma naudu un soda naudu	10,5		-8,0	
PVN samazinātā likme 5% apmērā Latvijai raksturīgajiem dārzeņiem, augļiem uz ogām	-6,0			6,0
Risinājumu izstrādāšana čeku loterijas organizēšanai		2,9		-2,9
PVN apgrieztās maksāšanas kārtības ieviešana pākšaugu piegādēm		0,5		
Izmaiņu ietekme kopā:	111,5	2,7	-1,0	3,1

³¹ Šeit un turpmākajās nodokļu politikas izmaiņu ietekmes tabulās atspoguļota ieviešanas gada ietekme

Uzņēmumu ienākuma nodoklis

Saskaņā ar 2017.gada 28.jūlija likumu "Par uzņēmumu ienākuma nodokli" ar 2018.gadu tiek paredzēts konceptuāli jauns uzņēmumu ienākuma nodokļa maksāšanas režīms. Jaunais modelis paredz nodokļa maksāšanas brīdi atlikt līdz brīdim, kad peļņa tiek sadalīta vai citādā veidā novirzīta tādiem izdevumiem, kuri nenodrošina uzņēmuma turpmāku attīstību.

Būtiskākās izmaiņas UIN ieņēmumos 2018.gadā, saistās ar jaunā modeļa ieviešanu. Tāpat UIN ieņēmumus ietekmē iepriekš pieņemtās likumdošanas izmaiņas saistībā ar mikrouzņēmuma nodokļa likmju izmaiņām.

Papildus UIN ieņēmumus 2018.gadā un turpmākajos gados ietekmēs arī citas likumdošanas izmaiņas, kas stājas spēkā ar 2018.gada 1.janvāri:

- saskaņā ar 2017.gada 28.jūlija grozījumiem Mikrouzņēmumu nodokļa likumā tiek paredzēts samazināt mikrouzņēmumu gada apgrozījuma sliekšni līdz 40 tūkst. *euro*;
- nodokļu atbalsta pasākumi;
- palielināt minimālo dividendēs izmaksājamo peļņas daļu kapitālsabiedrībām (par 2018.gada peļņu), kurās visas kapitāla daļas tieši vai pastarpināti pieder valstij līdz 85 procentiem.

Lai kompensētu *Nodokļu reformas* ieviešanas gadā radušos UIN ieņēmumu kritumu, 2018.gada 1.pusgadā paredzēts turpināt veikt UIN avansa maksājumus.

6.3.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz UIN ieņēmumiem, milj. *euro*

	2018	2018	2020
UIN reforma (reinvestētā peļņa)	-339,4	+182,8	-10,8
UIN avansa maksājumi 2018.gada 1.pusgadā	+102,0	-102,0	
MU darbības sliekšņa ierobežošana	-0,4		
Nodokļu atbalsta pasākumi (iespēja laikā līdz 2 gadiem nomaksāt parādu, rezultātā dzēšot nokavējuma naudu un soda naudu)	+1,8		-1,5
Minimālās dividendēs izmaksājamās peļņas daļas palielināšana kapitālsabiedrībām, kurās visas kapitāla daļas tieši vai pastarpināti pieder valstij līdz 85%		+0,5	
MUN likmes izmaiņas	-0,376		
Izmaiņu ietekme kopā:	-236,3	+81,3	-12,3

Akcīzes nodoklis

Akcīzes nodokļa ieņēmumus ietekmē ne vien *Nodokļu reformas* pasākumi, bet arī iepriekšējos gados pieņemtās izmaiņas normatīvajos aktos.

Akcīzes nodokļa **tabakas izstrādājumiem** pakāpenisks paaugstinājums bija plānots jau ar iepriekšējos gados pieņemtajiem grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli”:

- saskaņā ar 2013.gada 6.novembrī veiktajiem grozījumiem ar 2018.gada 1.jūliju bija paredzēts akcīzes nodokļa specifisko likmi **cigaretēm** paaugstināt no 58,2 *euro* līdz 60,0 *euro* un minimālo nodokļa līmeni paaugstināt no 97,0 *euro* līdz 100,00 *euro* par 1 000 cigaretēm, bet procentuālo likmes daļu bija paredzēts saglabāt nemainīgu – 25% līmenī. Savukārt ar 2016.gada 23.novembra grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli” tika noteikts straujāks akcīzes nodokļa pieaugums, kas paredzēja ar 2018.gada 1.jūliju specifisko likmes daļu paaugstināt līdz 69,5 *euro* par 1 000 cigaretēm, bet minimālo nodokļa līmeni līdz 103,5 *euro* par 1 000 cigaretēm. Akcīzes nodokļa cigaretēm procentuālā likmes daļa tika samazināta līdz 20% jau ar 2017.gada 1.jūliju un 2018.gadā to nebija paredzēts mainīt;

- saskaņā ar 2011.gada 14.aprīlī veiktajiem grozījumiem ar 2018.gada 1.janvāri tika plānots paaugstināt akcīzes nodokļa likmi **cigāriem un cigarellām** no 42,69 *euro* līdz 45,0 *euro* par 1 000 cigāriem vai cigarellām. Tomēr ar 2016.gada 23.novembra grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli” likmi tika paredzēts paaugstināt straujāk – ar 2018.gada 1.janvāri līdz 73,0 *euro* un ar 2019.gada 1.janvāri līdz 88,0 *euro* par 1 000 gab.;
- saskaņā ar 2015.gada 30.novembrī pieņemtajiem grozījumiem tika paredzēts akcīzes nodokļa likmju pieaugums **smēķējamai tabakai** (t.sk. tabakas lapām, karsējamai tabakai), ar 2018.gada 1.janvāri to paaugstinot no 60,0 līdz 62,0 *euro* par 1 000 gramiem tabakas. Savukārt ar 2016.gada 23.novembra grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli” tika noteikts straujāks likmju kāpums, ar 2018.gada 1.janvāri paredzot to paaugstināt līdz 66,0 *euro* un ar 2019.gada 1.janvāri līdz 70,0 *euro* par 1 000 gramiem tabakas.

Tomēr ar 2017.gada 27.jūlijā pieņemtajiem grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli” cigaretēm tika noteikts straujāks akcīzes nodokļa pieaugums un paaugstinājums arī ar 2019.gada 1.jūliju, bet cigāriem, cigarellām un smēķējamai tabakai paredzēts likmju pieaugums arī 2020.gadā. Visu izmaiņu rezultāts attiecībā uz tabakas izstrādājumiem atspoguļots 6.4. tabulā.

6.4.tabula. Akcīzes nodokļa likmes tabakas izstrādājumiem

Akcīzes nodokļa objekts	Likmes spēkā stāšanās datums		
	01.07.2017.	01.07.2018.	01.07.2019.
Cigaretēs			
Nodokļa likme, <i>euro</i> par 1000 gab.	67,0	74,6	78,7
Nodokļa minimālais līmenis, <i>euro</i> par 1000 gab.	99,0	109,2	114,7
Procentuālā likme no mazumtirdzniecības cenas	20%	20%	20%
Cigāri un cigarellas	01.01.2018.	01.01.2019.	01.01.2020.
Nodokļa likme, <i>euro</i> par 1000 gab.	73,0	88,0	95,2
Smēķējamā tabaka	01.01.2018.	01.01.2019.	01.01.2020.
Smalki sagriezta tabaka, cita smēķējamā tabaka, tabakas lapas, karsējamā tabaka, <i>euro</i> par 1000 g.	66,0	70,0	75,0

Pakāpenisks paaugstinājums paredzēts arī akcīzes nodoklim alkoholiskajiem dzērieniem un alum. Saskaņā ar 2015.gada 30.novembrī pieņemtajiem grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli” ar 2016.gada 1.martu tika paredzēta akcīzes nodokļa alkoholiskajiem dzērieniem un alum likmju paaugstināšana un tās bija plānots paaugstināt arī ar 2017. un 2018.gada 1.martu. Tomēr *Nodokļu reformas* ietvaros ar 2017.gada 27.jūlija grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli” tika nolemts ar 2018.gada 1.martu likmes paaugstināt straujāk un paredzēt to turpmāku paaugstinājumu arī ar 2019. un 2020.gada 1.martu. 6.5.tabulā atspoguļotas gan iepriekš plānotais, gan pašlaik spēkā esošais likmju paaugstināšanas grafiks.

6.5.tabula. Akcīzes nodokļa likmes alkoholiskajiem dzērieniem un alum

Alkoholiskā dzēriena veids	Ar 30.11.2015. noteiktās likmes		Ar 27.07.2017. noteiktās likmes		
	01.03.2017.	01.03.2018.	01.03.2018.	01.03.2019.	01.03.2020.
Vīns, raudzētie dzērieni ar absolūtā spirta saturu virs 6 tilpumprocentiem un starpprodukti ar absolūtā spirta saturu līdz 15 tilpumprocentiem, <i>euro</i> par 100 litriem	78,0	82,0	92,0	101,0	111,0
Raudzētie dzērieni ar absolūtā spirta	64,0	64,0	64,0	64,0	64,0

saturu līdz 6 tilpumprocentiem, <i>euro</i> par 100 litriem					
Starpprodukti ar absolūtā spirta saturu no 15 tilpumprocentiem līdz 22 tilpumprocentiem, <i>euro</i> par 100 litriem	130,0	135,0	150,0	168,0	185,0
Pārējie alkoholiskie dzērieni, <i>euro</i> par 100 litriem absolūta spirta	1 450,0	1 500,0	1 670,0	1 840,0	2 025,0
Alus, <i>euro</i> par katru absolūtā spirta tilpumprocentu par 100 litriem	4,5	4,8	6,8	7,4	8,1
Akcīzes nodokļa minimālais līmenis, <i>euro</i> par 100 litriem alus	8,2	8,6	12,5	13,6	14,9

Arī akcīzes nodokli **naftas produktiem** ietekmē iepriekšējos gados pieņemtās izmaiņas normatīvajos aktos:

- saskaņā ar 2016.gada 26.maijā MK pieņemto lēmumu par grozījumiem MK noteikumos Nr.194, kas paredz, ka, administrējot degvielas ar samazināto akcīzes nodokļa likmi piešķiršanu 2017./2018.saimnieciskajam gadam un turpmākajiem gadiem, ieņēmumos neiekļaus par iepriekšējo gadu ES atbalsta pasākumos "Bioloģiskā lauksaimniecība" un "Agrovide un klimats" saņemtās maksājumu summas. Līdz ar to 2017./2018. saimnieciskajā gadā un turpmākajos gados samazināsies zemes platības, par kurām piešķirs tiesības iegādāties dīzeļdegvielu ar samazināto akcīzes nodokļa likmi, un pieaugs akcīzes nodokļa ieņēmumi no dīzeļdegvielas;
- ar 2016.gada 23.novembrī Saeimā pieņemtajiem grozījumiem likumā "Par akcīzes nodokli" paredzēts sākot ar 2017./2018. saimniecisko gadu atcelt tiesības iegādāties dīzeļdegvielu ar samazināto akcīzes nodokļa likmi par zemes platībām, kurās audzē kukurūzu biogāzes ieguvei (kultūraugu kods 791).

Tomēr visbūtiskākās izmaiņas vidējā termiņā noteica 2017.gada 27.jūlijā pieņemtie grozījumi likumā „Par akcīzes nodokli”, kas paredz akcīzes nodokļa likmju naftas produktiem, ko izmanto par degvielu, paaugstināšanu ar 2018.gada un 2020.gada 1.janvāri (sk. 6.6.tabulu).

6.6.tabula. Akcīzes nodokļa likmes naftas produktiem

Akcīzes nodokļa objekts	01.01.2018.	01.01.2020.
Svinu nesaturošs benzīns, <i>euro</i> par 1 000 litriem	476,0	509,0
Svinu saturošs benzīns, <i>euro</i> par 1 000 litriem	594,0	594,0
Dīzeļdegviela, petroleja, degvielleļļa*, <i>euro</i> par 1 000 litriem	372,0	414,0
Dīzeļdegviela, ko izmanto lauksaimniecībā**, <i>euro</i> par 1 000 litriem	55,8***	62,1
Sašķidrinātās naftas gāzes, <i>euro</i> par 1 000 kg	244,0	285,0

* degvielleļļai, kuras kolorimetriskais indekss ir mazāks par 2,0 un kinemātiskā viskozitāte 50°C ir mazāka par 25 mm²/s, to aizstājējproduktiem un komponentiem

**iezīmētā (marķētā) dīzeļdegviela (gāzeļļa), ko izmanto lauksaimniecības produkcijas ražošanai, lauksaimniecības zemes apstrādei un meža vai purva zemes apstrādei, kurā kultivē dzērvenes vai mellenes, kā arī zemes apstrādei zem zivju dīķiem

*** likme spēkā ar 2018.gada 1.jūliju. Līdz 2018.gada 30.jūnijam likme 50,0 *euro* par 1 000 litriem.

6.7.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz akcīzes nodokļa ieņēmumiem, milj. *euro*

	2018	2019	2020
Akcīzes nodokļa likmju paaugstināšana cigaretēm, cigāriem, cigarillām un smēķējamai tabakai	+10,2	+10,2	+4,8
Akcīzes nodokļa paaugstināšana alkoholiskajiem dzērieniem un alum	+26,9	+9,2	+14,3
Administrējot degvielas ar samazināto akcīzes nodokļa likmi piešķiršanu	+0,9		

2017./2018.saimnieciskajam gadam un turpmākajiem gadiem, ieņēmumos neiekļauj par iepriekšējo gadu ES atbalsta pasākumos "Bioloģiskā lauksaimniecība" un "Agrovide un klimats" saņemtās maksājumu summas			
Ar 2017./2018.saimniecisko gadu atceltas tiesības iegādāties dīzeļdegvielu ar samazināto akcīzes nodokļa likmi par zemes platībām, kurās audzē kukurūzu biogāzes ieguvei	+0,1		
Akcīzes nodokļa likmju paaugstināšana naftas produktiem, ko izmanto par degvielu	+26,6		+14,3
Izmaiņu ietekme kopā:	+64,6	+19,4	+33,4

Nekustamā īpašuma nodoklis

No 2012.gada pašvaldībām ir tiesības ar saistošiem noteikumiem noteikt nodokļa likmi no 0,2% līdz 3,0% no nekustamā īpašuma kadastrālās vērtības. Nodokļa likme var pārsniegt 1,5% robežu tikai gadījumos, ja nekustamais īpašums netiek apsaimniekots atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kārtībai. Pašvaldības arī ir tiesīgas turpināt piemērot nodokļa apmēra pieauguma ierobežojumu zemei vai saglabāt nodokļa apmēru zemei iepriekšējā taksācijas gada līmenī, kā arī noteikt ierobežojuma apmēru un piemērošanas nosacījumus.

Nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumus 2018.gadā ietekmēs vienīgi atsevišķu nekustamā īpašuma kadastrālo vērtību pārskatīšana.

6.8.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumiem, milj. euro

	2018
Atsevišķu nekustamā īpašuma kadastrālo vērtību pārskatīšana	+7,0
Izmaiņu ietekme kopā:	+7,0

Iedzīvotāju ienākuma nodoklis

IIN ieņēmumus galvenokārt ietekmē tautsaimniecībā nodarbināto skaits, nodarbināto ienākumi, ar IIN neapliekamā minimuma un atvieglojumu apmērs, minimālā darba alga, kā arī ieviestās likumdošanas izmaiņas.

Būtiskākās izmaiņas, kas ietekmēs IIN ieņēmumus 2018.gadā un turpmāk, saistāmas ar *Nodokļu reformas* pasākumiem:

- IIN progresīvās likmes ieviešana 20% gada ienākumiem līdz 20 004 euro; 23% gada ienākumiem, kas pārsniedz 20 004 euro, bet nepārsniedz 55 000 euro; 31,4% gada ienākumiem virs 55 000 euro (nosacītā likme, jo to nepiemēros taksācijas gada laikā, bet, iesniedzot gada ienākumu deklarāciju un veicot pārrēķinu ar trīs IIN likmēm. Tā kā valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas virs 55 000 euro nav jāveic, bet nosacītā darba ņēmēja solidaritātes nodokļa daļa tiek ietverta samaksātajā IIN, kopējais nodokļu slogs maksātājam virs minētā sliekšņa nepieaugs);
- ar IIN neapliekamā diferencētā minimuma paaugstināšana;

6.9.tabula Diferencētais neapliekamais minimums 2018. – 2020.gadam

	2018	2019	2020
Maksimālais neapliekamais minimums	200	230	250
Minimālais neapliekamais minimums	0	0	0
Apliekamā ienākuma maksimālā robeža	1 000	1 100	1 200
Apliekamā ienākuma minimālā robeža	440	440	440

- atvieglojuma par apgādībā esošām personām paaugstināšana 2018.gadā 200 *euro* mēnesī, 2019.gadā 230 *euro* mēnesī, 2020.gadā 250 *euro* mēnesī;
- atvieglojumu saņēmēju loka paplašināšana ar nestrādājošu laulāto, ja tas kopj bērnu;
- attaisnoto izdevumu normu pārskatīšana, palielinot ierobežojumu IIN attaisnotajiem izdevumiem par izglītību, medicīnu un ziedojumiem līdz 600 *euro* gadā (par sevi un katru savu ģimenes locekli 50% no apliekamā ienākuma), kā arī nosakot gan procentuālu (10% no gada apliekamā ienākuma), gan summāru ierobežojumu – 4 000 *euro* gadā – attaisnotajiem izdevumiem par iemaksām privātajos pensiju fondos un apdrošināšanas prēmiju;
- neapliekamā minimuma pensionāriem paaugstināšana 2018.gadā līdz 250 *euro* mēnesī, 2019.gadā – līdz 270 *euro* mēnesī un 2020.gadā – līdz 300 *euro* mēnesī;
- minimālās algas paaugstināšana līdz 430 *euro* mēnesī;
- nodokļa likmes kapitālam un kapitāla pieaugumam vienādošana, nosakot to 20% apmērā (izņemot par dividendēm, ja tās jau ir apliktas uzņēmuma līmenī ar ienākuma nodokļa 20% likmi peļņas sadales brīdī;
- saimnieciskās darbības izdevumos summas, kas nepārsniedz 80% no saimnieciskās darbības ieņēmumiem;
- aplikšana ar IIN, piemērojot nodokļa likmi 20% izložu vai azartspēļu laimestiem, kas pārsniedz 3 000 *euro*;
- patentmaksas režīma uzlabošana, nosakot vienotu patentmaksas apmēru 50 *euro* un 100 *euro*, atsakoties no pārāk detalizēta saimnieciskās darbības veidu sadalījuma, kā arī vienkāršojot to samaksu. Piemērot samazinātās patentmaksas režīmu arī personām ar I. un II. grupas;
- izmaiņas dividendžu politikā saistībā ar reinvestētās peļņas režīma ieviešanu uzņēmumu ienākuma;
- ēnu ekonomikas mazināšanas un administrēšanas uzlabošanas pasākumi;
- pievienotās vērtības nodokļa reversa paplašināšana, ieviešot būvmateriālu, metālu un sadzīves tehnikas piegādēm, kā rezultātā samazināsies “aploksņu algu” īpatsvars nozarē;
- saskaņā ar 2017.gada 28.jūlija grozījumiem Mikrouzņēmumu nodokļa likumā tiek paredzēts samazināt mikrouzņēmumu gada apgrozījuma sliekšni līdz 40 tūkst. *euro*;
- solidaritātes nodokļa transformēšana IIN (10,5% virs noteiktajiem sociālo iemaksu griestiem).

Papildus IIN ieņēmumus ietekmēs arī Saeimā apstiprinātais pasākums saistībā ar izstrādāto risinājumu čeku loterijas organizēšanā.

2018.gada IIN ieņēmumus ietekmē arī iepriekšējos gados pieņemtās likumdošanas izmaiņas:

- līdz 2023.gadam pagarināts IIN atbrīvojums saņemtajām summām, kas izmaksātas kā valsts vai ES atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai;
- IIN regulējuma maiņa attiecībā uz izmaksām no privātajiem pensiju fondiem, ierobežojot atvieglojuma piemērošanu nodokļu plānošanas gadījumā;
- mikrouzņēmuma nodokļa likmju izmaiņas.

6.10.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz IIN ieņēmumiem, milj. euro

	2018	2019	2020	2021
Pagarināts IIN atbrīvojums saņemtajām summām, kas izmaksātas kā valsts vai ES atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai	-2,2			
IIN regulējuma maiņa attiecībā uz izmaksām no privātajiem pensiju fondiem	+0,9			
MUN likmes izmaiņas	-4,6			
Diferencētā NM paaugstināšana	-38,7	-25,8	-20,2	
Atvieglojuma par apgādībā esošu personu paaugstināšana	-15,6	-18,7	-12,5	
Progresīvo IIN likmju ieviešana	-137,5			
Atvieglojumu saņēmēju loka paplašināšana ar nestrādājošu laulāto	-2,7	-2,7		
Neapliekamā minimuma pensionāriem paaugstināšana	-22,1	-9,5	-11,5	
Minimālās darba algas paaugstināšana līdz 430 euro mēnesī	+8,8			
IIN kapitālam noteikšana 20% apmērā	+11,3			
Patentmaksas režīma uzlabošana, nosakot vienotu patentmaksas apmēru	+0,3			
Summas, kas nepārsniedz 80% no saimnieciskās darbības ieņēmumiem, iekļaušana saimnieciskās darbības izdevumos	+12,9			
IIN piemērošana izložu vai azartspēļu laimestiem, kas pārsniedz 3000 euro (izņēmums - 100gades loterija)	+2,6			
IIN likmes paaugstināšana no 10% uz 20% MUN dividenžu izmaksai	+2,1	+2,4		
Pārejas periods dividenžu izmaksai no iepriekšējo gadu nesadalītās peļņas 10% apmērā	+110,6	-69,5	-32,7	
0% likmes noteikšana dividendēm		-70,0		
Ārvalstīs saņemto dividenžu aplikšana ar IIN	+2,1			
PVN reversa paplašināšana	+8,3			
Ierobežot MU darbības sliekšni līdz 40 000 euro gadā	-2,6			
Attaisnoto izdevumu ierobežošana izglītībai, medicīnai un ziedojumiem	+5,6			
Attaisnoto izdevumu ierobežošana iemaksām privātajos pensiju fondos un dzīvības apdrošināšanā	+3,8			
Ēnu apkarošana būvniecības nozarē	+4,3			
Administrēšanas un piedziņas uzlabošana	+2,4			
Iespēja laikā līdz 2 gadiem nomaksāt parādu, rezultātā dzēšot nokavējuma naudu un soda naudu	+7,1		-5,4	
Solidaritātes nodokļa transformācija 10.5% apmērā uz IIN	+9,9	+9,7		
Risinājums čeku loterijas organizēšanai		+0,3		-0,3
Izmaiņu ietekme kopā:	-33,0	-183,8	-82,3	-0,3

Vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības prognozes 2018.gadā paredz darba samaksas fonda palielināšanos, kas palielinās darba nodokļu ieņēmumus arī turpmāko gadu laikā, taču, kā jau iepriekš minēts, visbūtiskāk IIN ieņēmumus ietekmēs *Nodokļu reformas* pasākumi.

Sociālās apdrošināšanas iemaksas³²

Valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu griesti ar 2018.gadu ir mainīti no 52 400 euro uz 55 000 euro gadā. Tāpat ar 2018.gadu valsts sociālās apdrošināšanas likme paaugstināta no 34,09% uz 35,09%, šo procentpunktu novirzot valsts pamatbudžetā veselības finansēšanai, nodrošinot apmaksājamus veselības aprūpes pakalpojumus no valsts budžeta

³² Neskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā un maksājumu pamatbudžetā veselības aprūpes finansēšanai.

līdzekļiem apdrošinātajām personām. Iemaksu valsts fondēto pensiju shēmā likme saglabājas nemainīga, sastādot 6 procentpunktus no kopējās VSAOI likmes.

Vidēja termiņa sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumu dinamiku noteiks ne tikai prognozētais darba samaksas fonda pieaugums, bet arī *Nodokļu reformas* pasākumi.

Būtiskākās likumdošanas izmaiņas 2018.gadā, kas ietekmē sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumus:

- mēneša minimālās darba algas palielināšana no 380 *euro* līdz 430 *euro*;
- IIN likmju izlīdzināšana, uzlabojot patentmaksas režīmu un nosakot valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas vismaz 5% apmērā līdz un virs pašnodarbināto apliekamajam ienākumam, kas ar 2018.gadu būs 430 *euro*;
- valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu noteikšana ienākumiem no autoratlīdzībām vismaz 5% apmērā;
- atgriezeniskais efekts, ko rada aplokšņu algu samazināšanās, paplašinot pievienotās vērtības nodokļa reverso maksāšanas kārtību, to ieviešot būvmateriālu, metālu un sadzīves tehnikas piegādēm;
- mikrouzņēmumu darbības sliekšņa ierobežošana līdz 40 000 *euro* apgrozījumam gadā;
- ēnu ekonomiku mazinošie pasākumi – ēnu apkarošana būvniecības nozarē, kā arī administrēšanas un piedziņas uzlabošana;
- nodokļu atbalsta pasākums, kas dos iespēju bez papildus kvalificējošiem kritērijiem līdz 2 gadiem nomaksāt parādu, rezultātā dzēšot nokavējuma naudu un soda naudu.
- likuma "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" nodokļa pretizvairīšanās normu kritēriju precizēšana attiecībā uz autoratlīdzības saņēmējiem, kas ir nodarbināti pie autoratlīdzības izmaksātāja un saņem vismaz minimālo darba algu;
- solidaritātes nodokļa transformēšana VSAOI (13,59% virs noteiktajiem SOC iemaksu griestiem).

2018.gada sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumus ietekmē arī iepriekšējos gados pieņemtās likumdošanas izmaiņas:

- mēneša minimālā valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekta noteikšana ar 2017.gadu;
- mēneša minimālā valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekta noteikšanas ar 2017.gadu atcelšana;
- mikrouzņēmuma nodokļa likmju izmaiņas.

6.11.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumiem³³, milj. *euro*

	2018	2019	2020
Mēneša minimālā VSAOI objekta noteikšana ar 2017.gadu	+21,7		
MUN likmes izmaiņas	+20,0		
Darba ņēmēja un darba devēja pārskata mēneša minimālā VSAOI objekta noteikšanu, sākot ar 2017.gadu atcelšana	-40,8		
Mēneša minimālās darba algas palielināšana	+20,0		

³³ Neskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā un maksājumu pamatbudžetā veselības aprūpes finansēšanai.

IIN likmju izlīdzināšana patentmaksām	+0,7		
IIN likmju izlīdzināšana saimnieciskās darbības veicējiem	+7,0		
PVN reversa paplašināšana	+13,3		
Ierobežot MU darbības sliekšni līdz 40 000 <i>euro</i> gadā	+7,2		
Solidaritātes nodokļa transformācija	+12,8	+12,5	
VSAOI piemērošana autoratlīdzībām	+2,2		
Ēnu ekonomiku mazinošie pasākumi - administrēšanas un piedziņas uzlabošana	+3,3		
Ēnu ekonomiku mazinošie pasākumi būvniecības nozarē	+7,4		
Iespēja laikā līdz 2 gadiem nomaksāt parādu, rezultātā dzēšot nokavējuma naudu un soda naudu	+5,0		-3,7
IIN pretizvairīšanās normu kritēriju precizēšana attiecībā uz autoratlīdzības saņēmējiem	+0,1		
Izmaiņu ietekme kopā:	+79,8	+12,5	-3,7

Izložu un azartspēļu nodoklis

Izložu un azartspēļu nodokli maksā uzņēmumi, kas likumā „Par izložu un azartspēļu nodevu un nodokli” noteiktajā kārtībā saņēmuši speciālu atļauju izložu un azartspēļu organizēšanai un uzturēšanai.

Saskaņā ar 2017.gada 27.jūlija grozījumiem likumā „Par izložu un azartspēļu nodevu un nodokli” ar 2018.gada 1.janvāri tika paaugstinātas azartspēļu nodokļa likmes par kāršu, kauliņu un ruletes galdiem no 18 000 *euro* līdz 23 400 *euro* par katru galdu, bet spēļu automātiem no 3 204 *euro* līdz 4 164 *euro* par katru spēļu automātu (par kārtējo kalendāro gadu). Papildus tam ar 2017.gada 22.novembra grozījumiem likumā „Par izložu un azartspēļu nodevu un nodokli” tika mainīts azartspēļu nodokļa ieņēmumu sadalījums starp budžetiem, ienākumus no azartspēļu nodokļa par azartspēlēm, ko organizē izmantojot telekomunikācijas, neatkarīgi no spēles veida ieskaitot valsts pamatbudžetā.

6.12.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz izložu un azartspēļu nodokļa ieņēmumiem, milj. *euro*

	2018
Azartspēļu nodokļa likmju paaugstināšana spēļu galdiem un automātiem	+9,0
Izmaiņu ietekme kopā:	+9,0

Subsidētās elektroenerģijas nodoklis

Subsidētās elektroenerģijas nodoklis tika piemērots no 2014.gada 1.janvāra līdz 2017.gada 31.decembrim, un tā mērķis bija ierobežot elektroenerģijas kopējās cenas pieaugumu, lai nodrošinātu tautsaimniecības konkurētspēju, nepalielinātu mājsaimniecību izdevumus un nodrošinātu elektroenerģijas lietotāju atbalsta pasākumu īstenošanu. Netieši subsidētās elektroenerģijas nodokļa mērķis bija veicināt konkurētspējīgu elektroenerģijas ražošanu no atjaunojamiem energoresursiem un efektīvā koģenerācijā, motivējot ražot enerģiju visefektīvākajā veidā un nodrošinot, ka tirgū ienāk tikai konkurētspējīgas tehnoloģijas.

Ar subsidētās elektroenerģijas nodokli apliekami bija ienākumi, kas saņemti no obligātā iepirkuma ietvaros pārdotās elektroenerģijas, no saņemtās garantētās maksas par

koģenerācijas stacijā vai elektrostacijā uzstādīto elektrisko jaudu, kā arī no pārdotās elektroenerģijas, kas tika pārdota publiskajam tirgotājam (licencētam elektroenerģijas pārvaldes vai sadales uzņēmumam).

Subsidētās elektroenerģijas nodoklim bija noteiktas trīs diferenciētas likmes – 15% dabasgāzes stacijām, 10% atjaunojamo energoresursu stacijām un 5% stacijām, kas nodrošināja ar siltumenerģiju centralizētās sistēmas un kuru subsidētās elektroenerģijas nodokļa likmei bija tieša ietekme uz siltumenerģijas gala tarifu lietotājam.

6.13.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz subsidētās elektroenerģijas nodokļa ieņēmumiem, milj. euro

	2018
Subsidētā elektroenerģijas nodokļa atcelšana	-33,1
Izmaiņu ietekme kopā:	-33,1

Dabas resursu nodoklis

Dabas resursu nodokļa maksājumi ir tieši saistīti ar Latvijas uzņēmumu ekonomiskajām aktivitātēm un to izraisītajām vides noslodzēm, kā arī veiktajiem vides aizsardzības pasākumiem. Līdz ar to nodokļa ieņēmumi gan palielinās, palielinoties kopējai ekonomiskai aktivitātei, gan arī samazinās, uzņēmumiem un pašvaldībām veicot vides aizsardzības pasākumus.

Lai veicinātu resursu efektīvu un pārdomātu izmantošanu, 2016.gada 23.novembrī un 15.decembrī Saeimā tika pieņemti grozījumi Dabas resursu nodokļa likumā. Saskaņā ar minētajiem grozījumiem ar 2017.gada 1.janvāri tika paaugstinātas dabas resursu nodokļa likmes virknei dabas resursu nodokļa objektu, kas deva lielāko ietekmi 2017.gadā un palielināja nodokļa ieņēmumu bāzi par 7,6 milj. euro. Atsevišķiem dabas resursu nodokļa objektiem – akmeņoglēm, koksam lignītam un par atkritumu apglabāšanu – likmes tika plānots paaugstināt arī turpmāk (sk. 6.14.tabulu):

6.14.tabula. Dabas resursu nodokļa likmes, euro

Akmeņogles, kokss un lignīts	01.01.2018.	01.01.2019.	01.01.2020.
<i>Akmeņogles, kokss un lignīts (brūnogles) ar pavaddokumentos norādītu siltumspēju (GJ/t)</i>	0,36	0,38	0,38
<i>Akmeņogles, kokss un lignīts (brūnogles), ja pavaddokumentos nav norādīta siltumspēja, t</i>	10,25	10,65	10,65
Atkritumu apglabāšana	01.01.2018.	01.01.2019.	01.01.2020.
<i>Sadzīves atkritumi un ražošanas atkritumi, kas nav uzskatāmi par bīstamiem atkritumiem atbilstoši normatīvajiem aktiem par atkritumu klasifikatoru un īpašībām, kuras padara atkritumus bīstamus, t</i>	35,00	43,00	50,00
<i>Bīstamie atkritumi un ražošanas atkritumi, kas ir uzskatāmi par bīstamiem atkritumiem atbilstoši normatīvajiem aktiem par atkritumu klasifikatoru un īpašībām, kuras padara atkritumus bīstamus, t</i>	50,00	55,00	60,00

Papildus iepriekšminētajām izmaiņām ar 2018.gada 1.jūliju saskaņā ar pieņemtajiem grozījumiem Dabas resursu nodokļa likumā tiks izlīdzinātas dabas resursu nodokļa likmes elektriskajām un elektroniskajām iekārtām kategoriju ietvaros, paaugstinot tās atsevišķām apakš-kategorijām vidēji par 27 procentiem.

6.15.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz dabas resursu nodokļa ieņēmumiem, milj. euro

	2018	2019	2020
Dabas resursu nodokļa likmju paaugstināšana	+0,6	+0,3	+0,2
Dabas resursu nodokļa likmju izlīdzināšana elektriskajām un elektroniskajām iekārtām	+0,03		
Iespēja laikā līdz 2 gadiem nomaksāt parādu, rezultātā dzēšot nokavējuma naudu un soda naudu	+4,9		-4,9
Izmaiņu ietekme kopā:	+5,5	+0,3	-4,7

Solidaritātes nodoklis

Ar 2016.gada 1.janvāri tika ieviests jauns darbaspēka nodoklis - solidaritātes nodoklis, tā mērķis ir novērst regresīvo darbaspēka nodokļu sistēmu, kas radusies no VSAOI objekta maksimālā apmēra atjaunošanas 2014.gada 1.janvārī. Atjaunojot VSAOI objekta maksimālo apmēru, nodokļu maksātājiem, kuru ienākumi bija virs noteiktā iemaksu objekta maksimālā apmēra, nodokļu slogs kļuva mazāks, salīdzinot ar tām personām, kas nodokļu maksājumus veica no visiem darba ienākumiem.

Solidaritātes nodokļa likme ir tādi pati kā valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu likme (ar 2018.gadu – 35,09%) un to piemēro ienākumu daļai, kas pārsniedz valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu maksimālo objektu.

Nodokļu reformas ietvaros ar 2018.gadu solidaritātes nodoklis ir transformēts. 2016. un 2017.gadā solidaritātes nodoklis tika pilnā apmērā ieskaitīts valsts pamatbudžetā, taču ar 2018.gadu nodoklis ar 35,09% likmi ienākumiem, kas pārsniedz 55 000 euro gadā, tiks attiecīgi sadalīts:

- 1% veselības aprūpes finansēšanai (veselības apdrošināšanai), ko 0,5% apmērā sedz darba ņēmējs un 0,5% – darba devējs;
- 6% sociāli apdrošināto personu – fondēto pensiju shēmas dalībnieku kontos (sedz darba devējs);
- 4% nodokļa maksātāja izvēlētajā privātā pensiju fonda pensiju plānā (sedz darba devējs);
- 13,59% valsts pensiju speciālā budžeta ieņēmumos (sedz darba devējs);
- 10,5% ieskaitot IIN sadales kontā, nodrošinot, ka nodokļu maksātājam, iesniedzot gada ienākumu deklarāciju un veicot IIN pārrēķinu ar trīs likmēm (trešā likme 31,4%), aprēķinātais budžetā maksājamais nodoklis būs līdzvērtīgs jau samaksātajam IIN un solidaritātes nodokļa daļai (sedz darba ņēmējs).

Solidaritātes nodokļa ieņēmumus ietekmē likumdošanas izmaiņas, kas stājas spēkā ar 2018.gada 1.janvāri un kas paredz valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekta maksimālā apmēra palielināšanu no 52 400 līdz 55 000 euro, kā arī tā transformācija citos nodokļos.

6.15.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz solidaritātes nodokļa ieņēmumiem, milj. euro

	2018	2019
Solidaritātes nodokļa reforma	-33,1	-31,5
Izmaiņu ietekme kopā:	-33,1	-31,5

Transportlīdzekļu ekspluatācijas nodoklis

Transportlīdzekļu ekspluatācijas nodoklis ir ieviests kopš 2004.gada un ir būtiska kopbudžeta ieņēmumu sastāvdaļa.

Iepriekš tika paredzēta transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa maksāšanas kārtības izmaiņu pārcelšana uz 2019.gadu, kad nodoklis tiek maksāts par faktiskajiem ekspluatācijas mēnešiem. Taču pērn minētais pasākums tika atcelts, kopumā radot neitrālu efektu uz transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa ieņēmumiem.

7. PUBLISKO FINANŠU ILGTSPĒJA

7.1. PUBLISKO FINANŠU ILGTERMIŅA ATTĪSTĪBAS SCENĀRIJS

Raugoties no finanšu ilgtspējas viedokļa, 2017.gads Latvijas vispārējās valdības budžetam un sociālās apdrošināšanas sistēmai bijis stabils. Pateicoties labvēlīgiem darba tirgus apstākļiem un vidējās darba samaksas kāpumam, budžetā ieplūda lielāki ieņēmumi, kam vērojama pozitīva tendence arī šogad. Bezdarba līmenis Latvijā 2017.gadā samazinājās straujāk nekā iepriekšējā gadā, pēc darbaspēka apsekojuma veidojot 8,7% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem. Reģistrētā bezdarba līmenis 2017.gada decembra beigās bija 6,8%, jeb par 1,6 procentpunktiem zemāks nekā 2016.gada beigās. Savukārt reģistrēto bezdarbnieku skaits 2017.gada laikā saruka par 19,4% līdz 63,1 tūkstošiem decembra beigās. Izdevumu ziņā jāatzīmē, ka valsts speciālā budžeta sociālo pabalstu, tostarp pensiju, izdevumi bija par 0,5% zemāki nekā 2017.gadā budžetā prognozēti. Atsevišķās pabalstu kategorijās ir samazinājies saņēmēju skaits, kā arī bijis mazāks izmaksāto pabalstu vidējais apmērs, salīdzinot ar budžetā plānoto. Tā, piemēram, 2017.gadā bezdarbnieka pabalsta saņēmēju skaits bija par 6,6% mazāks nekā budžetā plānots. Sākot ar 2017.gada 1.aprīli, spēkā stājās grozījumi likumā "Par apdrošināšanu bezdarba gadījumam", pagarinot obligāti nepieciešamo sociālo iemaksu periodu tiesību iegūšanai uz bezdarbnieka pabalstu. Tādējādi obligātajām sociālās apdrošināšanas iemaksām bezdarba gadījumam jātiek veiktām ne mazāk kā 12 mēnešus pēdējos 16 mēnešos. Tāpat 2017.gadā mazāki kā plānots bija slimības un maternitātes pabalstu izdevumi.

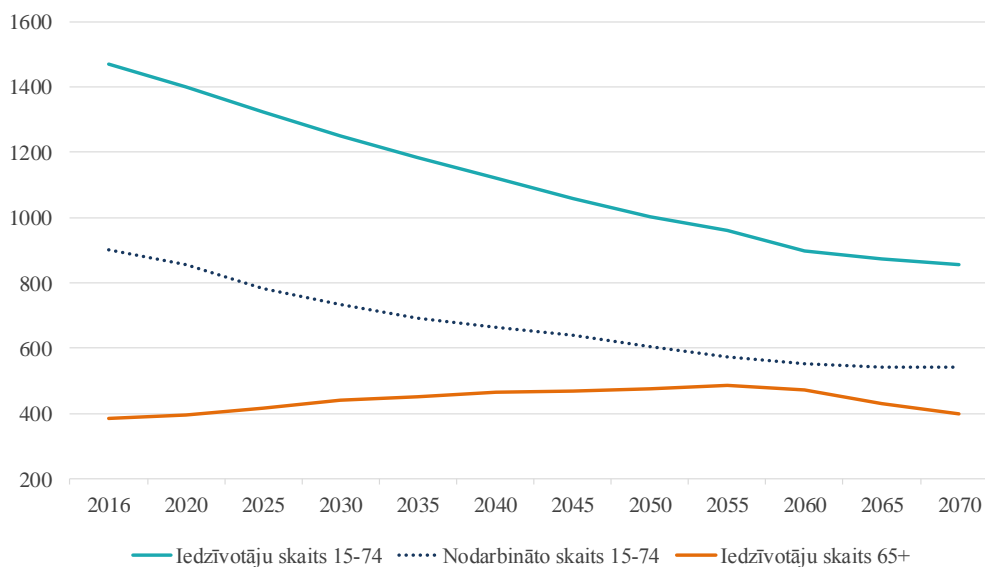
Latvijas fiskālo ilgtspēju ietekmē vispārējās valdības budžeta un parāda saistības, to tendences un nākotnes saistības, pamatā, pensiju un pabalstu izmaksai. Budžeta izdevumu pieaugumu ilgtermiņā ietekmē demogrāfiskās izmaiņas, tai skaitā ar sabiedrības novecošanos saistītu izdevumu pieaugums. Iedzīvotāju novecošanās process, nepietiekamais finansējums sociālās aizsardzības un veselības aprūpes sistēmās, kā arī nabadzības un sociālās atstumtības riski atsevišķās sabiedrības grupās, ir ilgtermiņa izaicinājumi Latvijai finanšu ilgtspējai, par kuriem jādomā jau šodien. Veselības aprūpes joma ir viena no primārām, kurai nepieciešams pietiekams finansējums sabiedrības veselības līmeņa uzlabošanā un sistēmas ilgtspējas nodrošināšanā. Veseli cilvēki var strādāt ilgāk, kalpot sabiedrībai un nodrošināt sevi ar ienākumiem, tomēr veselības aprūpes sistēmas pieejamība Latvijā nav pietiekama. Eiropas Komisijas 2014.gadā sagatavotais ziņojums "*Par pacientu drošības un veselības aprūpes kvalitāti*" (*Eurobarometer – Patient safety and quality of care*) liecina, ka tikai 47% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju veselības aprūpes sistēmu vērtē kā labu vai ļoti labu, ES vidējais rādītājs ir 71%. Salīdzinot ar citām ES valstīm, Latvijā sabiedrība veselības aprūpes sistēmas kvalitāti vērtē kā zemu. Veselīgā mūža ilgums Latvijā ir visīsākais starp ES valstīm. Mirstība no sirds asinsvadu slimībām Latvijā ir 2,3 reizes lielāka kā vidēji ES valstīs. Gaidīšanas laiks uz ambulatorajiem veselības aprūpes pakalpojumiem svārstās no 20 dienām līdz pat 680 dienām. Ilgs gaidīšanas laiks veselības aprūpes pakalpojumu saņemšanai būtiski ietekmē arī pakalpojumu pēctecības un nepārtrauktas nodrošināšanas iespējas. 2017.gada 14.decembrī Saeima galīgajā lasījumā pieņēma Veselības aprūpes finansēšanas likumu, kas paredz mainīt veselības aprūpes finansēšanas sistēmu un ieviest valsts obligāto veselības apdrošināšanu, kuras pamatā ir visas sabiedrības solidāra iesaiste atbildīgā nodokļu maksāšanā, lai veicinātu atbilstošu veselības aprūpes finansējumu, sasniedzot finansējuma apmēru 4% no IKP 2020.gadā), tādējādi sekmējot veselības aprūpes pieejamību un sabiedrības veselības rādītāju uzlabošanos. Veicamās veselības apdrošināšanas iemaksas tiem, kas nebūs apdrošināti automātiski, sākot ar 2018.gada 1.janvāri ir 1% apmērā no minimālās mēneša algas, vēl pēc

gada apmērs pieaugs līdz 3%, bet 2020.gadā – jau līdz 5%. Konsekventa veselības aprūpes sistēmas sakārtošana ir valdības prioritāte.

2016.gada februārī EK publicēja aktualizēto Fiskālās ilgtspējas ziņojumu (*Fiscal Sustainability Report 2015*). Šajā ziņojumā Latvijai tiek identificēts potenciāli zems fiskālās ilgtspējas risks visās riska kategorijās (īstermiņa, vidējā termiņa un ilgtermiņa). Tā pamatā ir zems vispārējās valdības budžeta deficīts un parāds, kā arī zemi ar iedzīvotāju novecošanos saistītie izdevumi ilgtermiņā.

EK sadarbībā ar dalībvalstīm AWG vienu reizi trijos gados izstrādā ar sabiedrības novecošanos saistīto publiskā sektora izdevumu ilgtermiņa prognozes, kā arī novērtē publisko finanšu ilgtspēju katrai dalībvalstij. Ilgtermiņa prognožu pamatā ir demogrāfiskās prognozes, ko sniedz *Eurostat*, un pieņēmumi par ekonomisko izaugsmi un tās noteicošajiem faktoriem ilgtermiņā. Ilgtermiņa ar sabiedrības novecošanos saistīto izdevumu prognozes par visām dalībvalstīm tiek iekļautas Eiropas Komisijas Novecošanās ziņojumā (*Ageing Report*). Šajā Stabilitātes programmā atspoguļotie ilgtermiņa budžeta prognožu pieņēmumi balstās uz AWG darba grupas jaunākajiem publicētajiem vispārpieņemtajiem prognožu pieņēmumiem (*The 2018 Ageing Report: Underlying Assumptions and Projection Methodologies*), kas tiks iekļauti topošajā 2018.gada Novecošanās ziņojumā. AWG ietvaros norit kārtējais prognozēšanas cikls un jauno ziņojumu plānots publicēt 2018.gada otrā ceturkšņa beigās.

Latvijā ekonomikas izaugsmei kopumā ir būtiska nozīme publisko finanšu ilgtspējas nodrošināšanā. Tiek prognozēts, ka demogrāfisko izmaiņu ietekmē būs vērojamas izmaiņas nodarbinātības attīstībā. Paredzams, ka ilgtermiņā pieaugs gan līdzdalības līmenis darba tirgū, gan turpināsies līdzšinējā tendence – bezdarba līmenis vidējā termiņā turpinās arvien samazināties. Bezdarba līmenis Latvijā 2017.gadā samazinājās straujāk nekā iepriekšējā gadā, pēc darbaspēka apsekojuma veidojot 8,7%. Pēc Finanšu ministrijas prognozēm, 2018.gadā bezdarba līmenis samazināsies līdz 8,0%, bet laikā līdz 2021.gadam pakāpeniski noslīdēs līdz 7,0% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem. Tas daļēji ļaus kompensēt darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās ietekmi uz nodarbinātību. Jau šobrīd novērojams, ka darbaspējas vecuma iedzīvotāju (15–74 gadi) skaitam pēdējos gados samazinoties aptuveni par 1,5% gadā, bet paātrinoties ekonomikas izaugsmei arvien palielinās iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes līmenis, ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem 2014.gadā sasniedzot 66,3%, 2015.gadā – 67,5%, 2016.gadā sasniedzot jau 68,2%, bet 2017.gadā darba tirgū aktīvi iesaistīti kā nodarbinātie vai darba meklētāji bija jau 68,9% no visiem 15–74 gadus vecajiem iedzīvotājiem, kas ir vēsturiski augstākais ekonomiskās aktivitātes līmenis Latvijā. Arvien augstāku līdzdalību darba tirgū veicina gan augošais pieprasījums pēc darbiniekiem un algu līmeņa kāpums, kad vidējā darba samaksa pērn pieauga straujākajā tempā kopš 2008.gada (par 7,8%), gan pensionēšanās vecuma pakāpeniskā paaugstināšana, gan iedzīvotāju vecuma struktūras izmaiņas, kad samazinās ekonomiski mazāk aktīvo jauniešu īpatsvars starp visiem darbaspējas vecuma iedzīvotājiem. Šāds ekonomiskās aktivitātes pieaugums vienlaikus liecina gan par darbaspēka pieprasījuma pieaugumu un situācijas tālāku uzlabošanos darba tirgū, kad piedāvātās darba vietas un atalgojuma līmenis ir pietiekami stimulējošs, lai iepriekš ekonomiski neaktīvie cilvēki atgrieztos darba tirgū. Tāpat EK prognozē, ka produktivitātes pieaugums ilgtermiņā būs noteicošais ekonomiskās izaugsmes faktors un tas būs konverģences pamats ilgtermiņā. Jāatzīmē, ka arī darba spēka emigrācija kopumā samazinās.

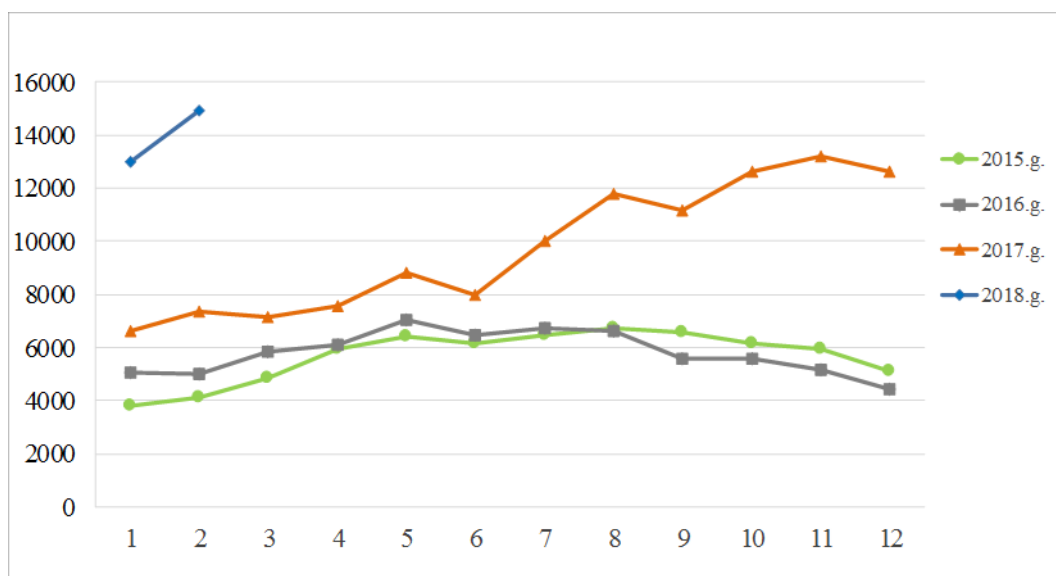

7.1.att. Iedzīvotāju un nodarbināto skaits vecumā 15-64 un iedzīvotāju skaits 65+ Latvijā, tūkst. (Datu avots: Eurostat, Eiropas Komisija).

Pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem Latvijas demogrāfijas un sociālās apdrošināšanas sistēmas noslodze raksturojama ar sekojošu attiecību: 1 pensionārs uz 1,5 strādājošajiem. 2016.gadā uz 1 000 obligāti sociāli apdrošinātām personām bija reģistrēti 669 pensionāri. Atbilstoši jaunākajām Eurostat prognozēm EUROPOP2015, kas izmantotas par pamatu 2018.gada Novecošanās ziņojumā iekļautajām prognozēm, Latvijā līdz 2070.gadam tiek prognozēta iedzīvotāju skaita samazināšanās. Eurostat bāzes scenārijā prognozē, ka kopējais Latvijas iedzīvotāju skaits samazināsies no 1,96 miljoniem 2016.gadā līdz 1,34 miljoniem 2070.gadā. Tajā skaitā tiek prognozēts, ka darbaspējas vecuma (15–74) iedzīvotāju skaits (skat. 7.1. attēlu) samazināsies par 58% jeb no 1,47 miljoniem 2016.gadā līdz aptuveni 0,85 miljoniem iedzīvotāju 2070.gadā. Savukārt iedzīvotāju skaits vecumā virs 65 gadiem 2070.gadā salīdzinājumā ar 2016.gadu palielināsies par 2,0% un kopumā būs 0,4 miljoni iedzīvotāju. Darbaspēka apjoma kritumam būs nelabvēlīga ietekme uz budžetu. Savukārt produktivitātes pieaugumam un darbaspēka līdzdalības līmenim varētu būt pozitīva ietekme. Fiskālajai politikai, kas vērsta uz ilgtermiņa ilgtspējību, jāpievērš vērība šīm strukturālajām izmaiņām, lai nodrošinātu valsts spēju īstenot konsekventas un efektīvas politikas darbības.

Darbaspēka apsekojuma dati liecina, ka kopš 2010.gada nodarbināto skaits Latvijā pieaug. To pozitīvi ietekmē gan vidējās algas kāpums, gan brīvo darba vietu skaita straujais pieaugums (skat. 7.2. attēlu). Līdz ar straujāku ekonomikas izaugsmi ekonomikā audzis pieprasījums pēc darbiniekiem, savukārt piedāvājumu ierobežo krītošais darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaits, kā rezultātā pagājušajā gadā strauji pieaudzis brīvo darba vietu skaits, kas salīdzinājumā ar 2016.gadu palielinājies par 2,6 tūkstošiem jeb 17,9%. Visaugstākais brīvo darba vietu īpatsvars 2017.gadā bija valsts pārvaldes, aizsardzības un obligātās sociālās apdrošināšanas nozarē – 4,6%, kā arī apstrādes rūpniecības nozarē un būvniecības nozarē – 2,3% no visām darba vietām. Kopš 2010.gada nodarbināto skaits ekonomiski aktīvo iedzīvotāju vecuma grupā (15 – 74 gadi) ir pieaudzis par 44 tūkstošiem, no 851 tūkstoša 2010.gadā līdz 895 tūkstošiem 2017.gadā. Finanšu ministrija savās makroekonomikas prognozēs vidējam termiņam šobrīd prognozē, ka līdz ar straujāku ekonomikas attīstību 2017. un 2018.gadā pozitīvās tendences saglabāsies un tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits noturīgā līmenī saglabāsies nākamajos trīs gados. Tāpat ar dažādu darba tirgu stimulējošu

pasākumu palīdzību tiek veicināta nodarbinātība atsevišķām riska grupām, piemēram, iedzīvotājiem, kas sasnieguši 55 gadu sliekšni. Tomēr kā jau iepriekš tika minēts, nākotnē darbības vecuma iedzīvotāju skaits ilgtermiņā samazināsies, kas pieprasa domāt par problēmas risinājumiem jau šodien.

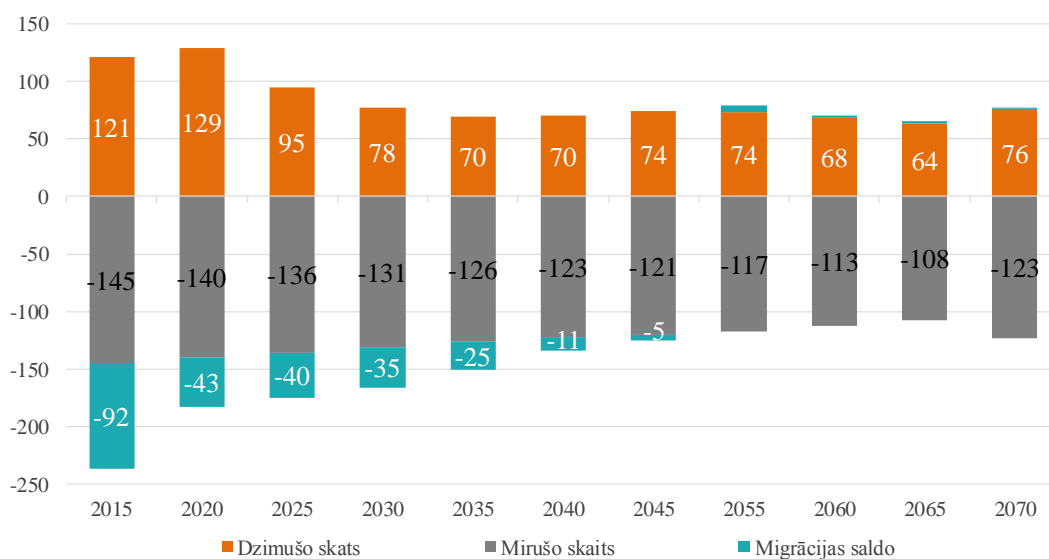

7.2.att. Brīvo darba vietu skaita izmaiņas pa mēnešiem, 2015.-2018.g.
(Datu avots: Nodarbinātības valsts aģentūra).

Kopējo iedzīvotāju skaita samazināšanos nākamajās desmitgadēs (skat. 7.3. attēlu) ietekmē gan negatīvs dabiskais pieaugums, gan negatīvs migrācijas saldo. Atbilstoši Eurostat ilgtermiņa prognozēm mirušo skaits Latvijā pakāpeniski samazināsies, taču turpinās pārsniegt dzimušo skaitu. Iedzīvotāju skaita dabisko samazināšanos pastiprina negatīvais migrācijas saldo, kas nozīmē izbraukušo iedzīvotāju pārsvaru pār iebrukušo skaitu, un tas Latvijā atbilstoši Eurostat prognozēm turpināsies līdz pat 2045.gadam.

Samazinoties iedzīvotāju skaitam darbības vecumā no 15 līdz 64 gadiem, būs vērojamas izmaiņas arī nodarbināto skaitā (skat. 7.1. attēlu). Taču saskaņā ar EK AWG makroekonomiskajiem pieņēmumiem tiek prognozēts, ka ilgtermiņā pieaugs gan nodarbinātības līmenis šajā vecuma grupā (no 68,8% 2016.gadā līdz 70,3% 2070.gadā), gan samazināsies bezdarbs. Tiek prognozēts, ka ilgtermiņā noteicošais ekonomiskās izaugsmes faktors būs produktivitātes pieaugums. Jāpiemin, ka līdz ar iepriekš minētajiem faktoriem, ir jāņem vērā arī dažādu alternatīvo nodarbinātības formu izplatība kā Eiropā, tā Latvijā. Attīstoties “gig-economy”³⁴ fenomenam vairumā lielo ekonomiku, uzņēmumiem ir pievilcīgi darbiniekiem piedāvāt pagaidu darba, terminētu līgumu, pašnodarbinātā un citas formas, kas nav iekļautas pilna laika pastāvīga darba kategorijā. Biežāk un šaurāk lietotā šīs parādības nozīme ir saistīta ar darba digitalizācijas procesu attīstību. Šādas darba formas vienlaikus paredz lielāku nenoteiktību par nākotni, tai skaitā bezdarba risku uz kādu laiku, kas ietekmē personas sociālo nodrošinājumu un labklājību. Alternatīvas nodarbinātības formas ir viens no ilgtermiņa izaicinājumiem ar kuriem nākotnē būs arvien vairāk jāsaskaras arī Latvijai.

³⁴ Darba tirgus, ko raksturo īstermiņa darba līgumu un pašnodarbināto īpatsvara dominance pār beztermiņa darba līgumiem.

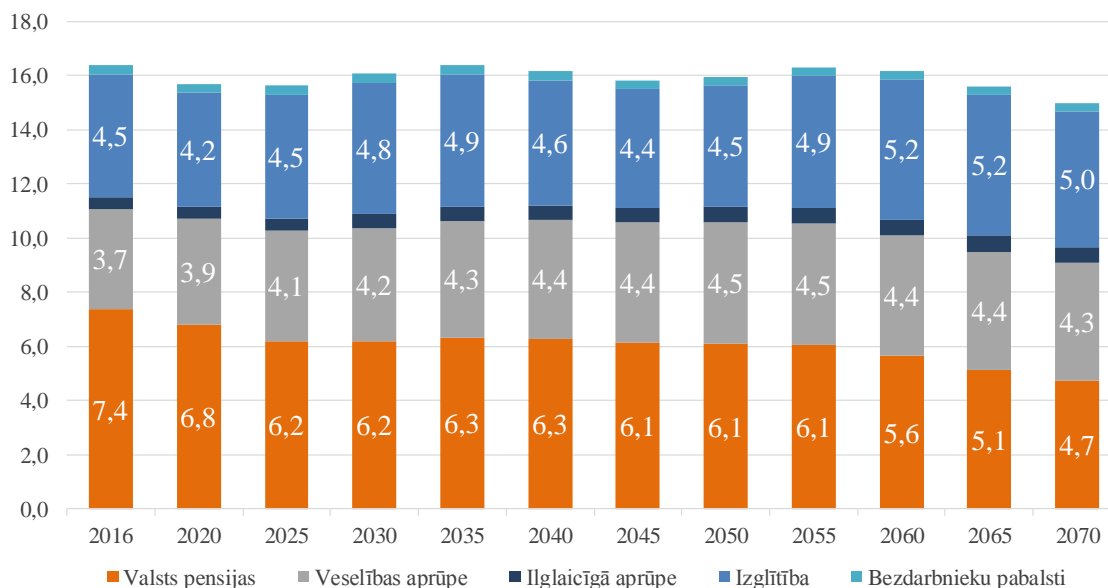
7.3.att. Iedzīvotāju skaita izmaiņu ietekme kumulatīvi 5 gadu laikā līdz 2070. gada 1.janvārim pa faktoriem: dzimušo skaits, mirušo skaits un migrācijas saldo, tūkst. (Datu avots: Centrālā statistikas pārvalde, Eurostat).

Vienlaikus Latvijā uzlabojoties nodarbinātības rādītājiem, iezīmējas darba roku trūkuma problēmas atsevišķās nozarēs, piemēram, IT, apstrādes rūpniecības un transporta, vairumtirdzniecības, mazumtirdzniecības, būvniecības, kā arī izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu sniegšanas jomās. Trūkst gan augstākā un vidējā līmeņa speciālisti, gan mazkvalificēti darbinieki. Situāciju apgrūstina darbaspēka emigrācija, tai skaitā aizbraukušie augstskolu absolventi. Sociālie sadarbības partneri un uzņēmēji aicina pārskatīt augstskolu studiju programmas, vairāk koncentrējoties uz tām, kurās trūkst speciālistu. Viens no uzskatāmākajiem piemēriem ir informācijas un komunikācijas tehnoloģiju joma, kurā uzņēmējiem nepieciešami kvalificēti speciālisti. Par vienu no iespējām Ekonomikas ministrija saskatīja ieviest atvieglotus imigrācijas nosacījumus kopumā 29 profesiju apakšgrupu pārstāvjiem saskaņā ar Profesiju klasifikatoru, piemēram, zinātnieki, fiziķi, ķīmiķi, inženieri, būvnieki, piloti, finanšu speciālisti, vidēja un augsta līmeņa vadītāji, projektu vadītāji un citi. 2017.gada 2.februārī Saeima galīgajā lasījumā atbalstīja grozījumus Imigrācijas likumā ar mērķi atvieglot ieceļošanas nosacījumus augsti kvalificētiem nodarbinātajiem, t.sk. jaunuzņēmumu (*start-up*) dibinātājiem, kā arī nodarbinātajiem profesijās ar būtisku darbaspēka trūkumu.

Attiecībā uz ilgtermiņa vispārējās valdības budžeta izdevumu prognozēm, atbilstoši bāzes scenārijam, kas sagatavots iekļaušanai topošajā 2018.gada Novencošanās ziņojumā, tiek prognozēts, ka pie nemainīgas politikas Latvijā 2070.gadā salīdzinājumā ar 2016.gadu ar sabiedrības novecošanos saistīto izdevumu īpatsvars iekšzemes kopproduktā samazināsies no 16,4% no IKP līdz 15,0% no IKP. Samazinājumu pamatā noteiks izdevumu valsts pensijām īpatsvara kritums iekšzemes kopproduktā. Ilgtermiņa budžeta izdevumu bāzes scenārijs paredz, ka:

- Valsts pensiju izdevumu īpatsvars IKP samazināsies no 7,4% no IKP 2016.gadā līdz 4,7% no IKP 2070.gadā;
- Veselības aprūpes izdevumu īpatsvars IKP palielināsies no 3,7% no IKP 2016.gadā līdz 4,3% no IKP 2070.gadā;

- Ilglaicīgās aprūpes izdevumu īpatsvars IKP palielināsies no 0,4% no IKP 2016.gadā līdz 0,6% no IKP 2070.gadā;
- Izglītības izdevumu īpatsvars IKP palielināsies no 4,5% no IKP 2016.gadā līdz 5,0% no IKP 2070.gadā;
- Izdevumu bezdarbnieku pabalstiem īpatsvars IKP samazināsies no 0,4% no IKP 2016.gadā līdz 0,3% no IKP 2070.gadā.

7.4.att. Ar sabiedrības novecošanos saistītie vispārējās valdības budžeta izdevumi, % no IKP (Datu avots: EC–EPC 2018 Ageing Report (sagatavošanas procesā))

Lai savlaicīgi mazinātu sabiedrības novecošanās negatīvo ietekmi uz publiskā sektora izdevumiem ilgtermiņā, 2012.gadā tika veikta būtiska reforma Latvijas pensiju sistēmā, nosakot pakāpenisku pensionēšanās vecuma paaugstināšanu līdz 65 gadu vecumam un minimālo apdrošināšanas stāžu līdz 20 gadiem ar 2025.gadu. Šis faktors pamatā ietekmēja prognozēto izdevumu valsts pensijām īpatsvara kritumu iekšzemes kopproduktā. Tai pat laikā jāņem vērā nesenās izmaiņas likumdošanā, kas uzskaitītas šīs nodaļas beigās, kas stājas spēkā 2017.gadā un šogad, ar mērķi uzlabot šī brīža pensionāru labklājību.

Lai arī budžeta izdevumu valsts pensijām īpatsvars iekšzemes kopproduktā ilgtermiņā samazinās, kas uzlabo fiskālās ilgtspējas novērtējumu, vienlaicīgi ir jāvērtē pensiju pietiekamība jeb adekvātums. Saskaņā ar OECD prognozēm, kas ir iekļautas 2015.gada Pensiju adekvātuma ziņojumā (*Pension Adequacy Report 2015*), Latvijā teorētiskais ienākumu atvietoējuma līmenis 65 gadus vecam iedzīvotājam ar 40 gadu darba stāžu būtiski samazināsies, piemēram, zemo ienākumu grupā no 69,2% no bruto ienākumiem 2013.gadā līdz 43,9% 2053. gadā, vidējo ienākumu grupā no 52,9% 2013. gadā līdz 43,9% 2053.gadā, savukārt augsto ienākumu grupā no 44,8% 2013.gadā līdz 32,8% no bruto ienākumiem 2053.gadā. Tāpat Latvija ierindojas to valstu starpā, kuras saskaras ar augstu nabadzības riska līmeni vecāka gadagājuma cilvēku vidū, kas savukārt norāda uz to, ka šie cilvēki darbaspējīgā vecumā bijuši nodarbināti vai nu īsu periodu, vai saņēmuši nelielus ienākumus, no kuriem veiktas sociālās apdrošināšanas iemaksas. Tas nākotnē varētu ietekmēt adekvātu pensiju nodrošinājumu un pieaugošo nabadzību senioru vidū.

Saskaņā ar OECD novērtējumu (*Reviews of Pension Systems: Latvia, 2018*) Latvijā pieaug cilvēku skaits, kuriem ir saīsināts vai nepietiekams nostrādāto darba gadu skaits, lai kvalificētos vecuma pensijas saņemšanai. Latvijā 11% no darbspējīgajiem 50 gadu vecumā darba stāžs, kurā persona ir bijusi sociālo apdrošināta nepārsniedz 15 gadus. Savukārt no personām, kuras sasniegušas 60 gadu vecumu, apmēram 3% nerasniedz 15 gadu apdrošināšanas stāžu, kas šobrīd ir minimālais, lai varētu saņemt vecuma pensiju. Taču jau no 2025.gada minimālais nepieciešamais apdrošināšanas stāžs vecuma pensijas saņemšanai būs 20 gadi un pensionēšanās vecums būs 65 gadi. Paaugstinot pensionēšanās vecumu, tiek mazināta valsts sociālās apdrošināšanas sistēmas noslodze, līdz ar to veicinot speciālā budžeta un pensiju sistēmas finanšu ilgtspēju. Tuvāko desmitgažu riska grupā var nonākt arī mikrouzņēmuma nodokļa maksātāji, patentmaksas maksātāji, autoratlīdzības saņēmēji un pašnodarbinātie, jo tie veic samazinātas sociālās apdrošināšanas iemaksas vai neveic vispār. Līdz 2017. gada beigām lielākā daļa pašnodarbināto praktiski vispār neveica iemaksas pensiju sistēmā, kas, visticamāk, atstās iespaidu uz viņu sociālo nodrošinājumu, tad kad viņi aiziet pensijā. No 2018.gada 1.janvāra mikrouzņēmumu nodokļa maksātājiem tiek samazināts kalendāra gadā pieļaujamais apgrozījums no 100 000 *euro* līdz 40 000 *euro*, savukārt mikrouzņēmumu nodokļa likme ir 15%, iepriekšējo 9% vietā. Kopš 2018.gada 1.janvāra fiziskā persona vienlaicīgi varēs tikt nodarbināta kā mikrouzņēmuma darbinieks tikai vienā mikrouzņēmumā. Tādējādi Valsts ieņēmumu dienests neregistrēs mikrouzņēmuma darbinieku kā darba ņēmēju, ja tas būs nodarbināts citā mikrouzņēmumā. Ja mikrouzņēmumā tiek nodarbināts darbinieks, kurš no 2019.gada ir nodarbināts vēl kādā mikrouzņēmumā, aprēķinot mikrouzņēmumu nodokli, mikrouzņēmumu nodokļa likmei 15% pieskaitīs vēl divus procentpunktus par katru minēto darbinieku. Savukārt mikrouzņēmumu nodokļa maksātājs, kurš no 2019.gada būs nodarbinājis personu, kas ir nodarbināta arī citā mikrouzņēmumā, ar 2020.gadu zaudēs mikrouzņēmumu nodokļa maksātāja statusu. Kā liecina pēdējā aktuālā informācija līdz 2018.gada 15.martam, 2018.gadā reģistrēti 45 030 mikrouzņēmumi, un to skaits, salīdzinot ar 2017.gadu, kad bija reģistrēti 50 944 mikrouzņēmumi, samazinājies par 11,6%. Tāpat ar šā gada 1.janvāri no likuma ir izslēgta norma, kas ļāva autoratlīdzības saņēmējam neveikt VSAOI no autoratlīdzības kā pašnodarbinātai personai, ja persona ir darba ņēmējs un vienlaikus saņem autoratlīdzību. Vienlaicīgi stājās spēkā norma, ka autoratlīdzības izmaksātājam no saviem līdzekļiem jāmaksā VSAOI 5 % apmērā no autoratlīdzības tās saņēmēja valsts pensiju apdrošināšanai.

Latvijā ir vērojams augsts nabadzības riska indekss gados vecākiem cilvēkiem - īpaši sievietēm un personām, kas vecākas par 75 gadiem. Nabadzības riska mazināšanai OECD mudina palielināt minimālās pensijas un valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu apmērus, vienlaikus domājot par atbalstu pārdzīvojušā laulātā gadījumā.

Attiecībā uz pensijas saņēmēju dzīves līmeņa uzlabošanu un vecuma pensiju palielināšanu tiek veikti dažādi pasākumi, tostarp, 2012.gadā tika veikti grozījumi Valsts fondēto pensiju likumā, kas pēc finanšu un ekonomiskās krīzes paredzēja pakāpeniski atjaunot un paaugstināt iemaksu likmi valsts fondēto pensiju shēmā. 2016.gadā iemaksu likme tika paaugstināta pēdējo reizi, līdz 6%. Saskaņā ar AWG prognozēm izdevumi vecuma pensijām, kas tiktu izmaksāti no fondēto pensiju shēmas jeb 2.līmeņa, 2060.gadā varētu sasniegt 2,6% no IKP.

2017.gadā un 2018.gadā stājas spēkā šādas izmaiņas likumdošanā, kas attiecināmas uz pensijām:

- Atbilstoši grozījumiem likumā „Par valsts pensijām”, sākot ar 2017.gada 1.janvāri ir palielināts pensiju indeksācijas apmērs no 25% uz 50% no apdrošināšanas iemaksu algas reālā pieauguma procentiem;

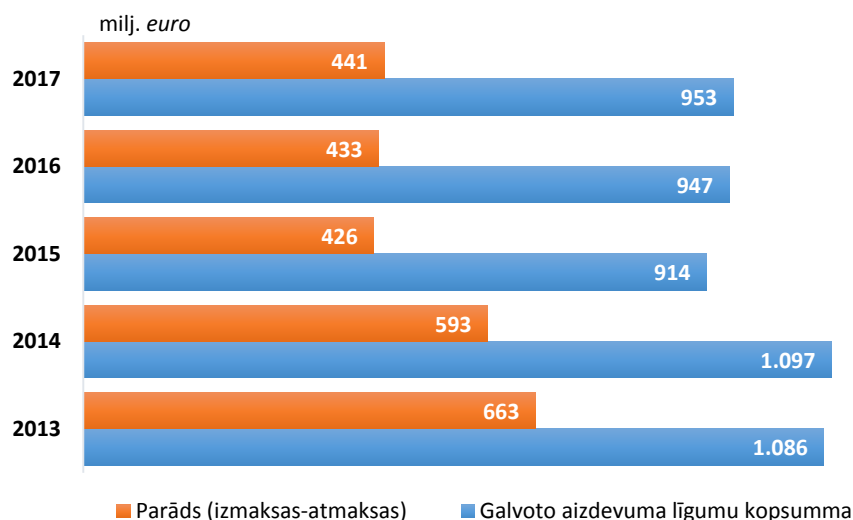
- No 2017.gada 1.janvāra personām, kuru apdrošināšanas stāžs ir mazāks par 15 gadiem un kurām nav tiesību uz valsts vecuma pensiju, saskaņā ar Valsts sociālo pabalstu likumu (grozījumus likumā Saeima pieņēma 2015.gada 18.jūnijā), sasniedzot likumā „Par valsts pensijām” noteikto pensionēšanās vecumu, tiek piešķirts un no valsts pamatbudžeta līdzekļiem izmaksāts valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts;
- Kopš 2017.gada personai, kurai apdrošināšanas stāžs ir mazāks nekā minimālais apdrošināšanas stāžs (vai nav bijis vispār) un ir pārsniedzis likumā noteikto pensionēšanās vecumu (līdz 2017. gadam – kurš pārsniedza vecuma pensijas vecuma pensiju par 5 gadiem), tiek piešķirts valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts, kas tiek finansēts no valsts pamatbudžeta;
- No 2018.gada 1.jūlija palielinās piemaksas pie valsts pensijas apmēru par vienu apdrošināšanas stāža gadu, kas uzkrāts līdz 1995.gada 31.decembrim. Piemaksa par stāža gadu būs 1,50 *euro*, ja līdz 1995.gada 31.decembrim bija gan sasniegts pensijas vecums, gan piešķirta vecuma vai invaliditātes pensija;
- No 2018.gada 1.oktobra vecuma pensiju indeksācijas lielums būs atkarīgs no kopējā apdrošināšanas stāža. Ja apdrošināšanas stāžs būs līdz 29 gadiem, tad pensiju indeksēs, ņemot vērā 50% no apdrošināšanas iemaksu algu summas reālā pieauguma procentiem, ja no 30 līdz 39 gadiem – 60%, ja 40 un vairāk gadu – 70%;
- Pensiju, kura piešķirta par darbu kaitīgos un smagos vai sevišķi kaitīgos un smagos darba apstākļos un apdrošināšanas stāžs būs līdz 39 gadiem, indeksēs, ņemot vērā 60% no apdrošināšanas iemaksu algu summas reālā pieauguma procentiem, bet, ja apdrošināšanas stāžs būs 40 un vairāk gadu – 70%.

7.2. VALSTS SNIEGTIE GALVOJUMI

Likumā “Par valsts budžetu 2017.gadam” noteikts, ka finanšu ministrs valsts vārdā var sniegt galvojumus par studējošo un studiju kreditēšanu 35,9 milj. *euro* apmērā, t.sk. studiju kredītus ar valsts vārdā sniegtu galvojumu 25,2 milj. *euro* apmērā un studējošā kredītus ar valsts vārdā sniegtu galvojumu 10,7 milj. *euro* apmērā.

2017.gadā faktiski ir izsniegti studiju kredīti ar valsts vārdā sniegtu galvojumu 6,1 milj. *euro* apmērā, savukārt studējošā kredīti ar valsts vārdā sniegtu galvojumu 1,3 milj. *euro* apmērā.

Valsts galvoto aizdevumu atlikums 2017.gada beigās sasniedza 441 milj. *euro*, kas salīdzinājumā ar valsts galvoto aizdevumu atlikumu 2016.gada beigās ir palielinājies par 8 milj. *euro* (sk. 7.5. attēlu).

7.5.att. Valsts galvoto aizdevumu atlikums attiecīgā gada beigās (milj. euro)

Likumā „Par valsts budžetu 2018.gadam” paredzēti valsts galvojumi 35,9 milj. euro apmērā – studējošo kreditēšanai 10,7 milj. euro apmērā un studiju kreditēšanai 25,2 milj. euro apmērā.

Izvērtējot aizņēmēju finansiālo stāvokli, līdzšinējo kredītvēsturi, nodrošinājuma likviditāti un apjomu, kā arī citu pieejamo informāciju, uz 2017.gada beigām tika veidoti uzkrājumi diviem galvojumiem, kuru saņēmējiem valsts galvoto aizdevumu neatmaksātais atlikums 2017.gada 31.decembrī veidoja 0,5% no kopējā galvoto aizdevumu neatmaksātā atlikuma.

Saskaņā ar likumu “Par valsts budžetu 2018.gadam” valsts galvoto aizdevumu ārstniecības iestādēm atmaksas nodrošināšanai paredzēta valsts dotācija pilnā apmērā, kā rezultātā valsts galvotajām ārstniecības iestāžu saistībām uzkrājumi jau uz 2017.gada 31.decembri vairs netiek veidoti.

Likumā „Par valsts budžetu 2018.gadam” valdības rīcības pieļaujamās robežas, lai segtu izdevumus, kas var rasties, pildot uz valsts budžetu attiecināmās valsts galvotā parāda saistības 2018.gadā, ir noteiktas 5,8 milj. euro apmērā.

8. VALSTS FINANŠU INSTITUCIONĀLĀS IEZĪMES

8.1. VALSTS BUDŽETA NOTEIKUMU IEVIEŠANA UN CITAS INSTITUCIONĀLĀS ATTĪSTĪBAS ATTIECĪBĀ UZ VALSTS FINANŠĒM

Līdz ar ES ekonomiskās un fiskālās pārvaldības stiprināšanu, ņemot vērā jaunus ES fiskālās disciplīnas nosacījumus, Latvija Līguma par stabilitāti, koordināciju un pārvaldību ekonomiskajā un monetārajā savienībā (turpmāk – Līgums) regulējumu ievieša ar diviem normatīvajiem aktiem – likumu „Par Līgumu par stabilitāti, koordināciju un pārvaldību ekonomiskajā un monetārajā savienībā” un FDL. Kopš FDL stāšanās spēkā 2013.gadā valsts budžeta un Ietvara likuma veidošanas procesā tiek nodrošināta fiskālo nosacījumu ieviešana saskaņā SIP noteikumiem:

1. **Bilances nosacījums.** FDL paredz sabalansētu budžetu strukturālajā izteiksmē, nosakot, ka strukturālā bilance nedrīkst būt mazāka par -0,5% no IKP;
2. **Izdevumu pieauguma tempa nosacījums.** FDL paredz, ka papildus tam, ka tiek ierobežots strukturālais deficīts, tiek noteikts arī, ka izdevumi, izslēdzot IKP deflatoru, nedrīkst augt ātrāk kā vidējais potenciālā IKP pieaugums. Jāmin, ka šim nosacījumam ir paredzēti izņēmumi saskaņā ar Padomes Regulas Nr. 1175/2011 9.pantā noteiktajām atkāpēm;
3. **Valsts budžeta izdevumu sliekšņu noteikšana vidējā termiņā.** FDL dod sākotnējos fiskālos rādītājus, saskaņā ar kuriem tiek izstrādāts Ietvara likums. Šajā likumā viens no būtiskākajiem rādītājiem ir valsts izdevumu sliekšņi turpmākajiem 3 gadiem. FDL nosaka, ka kā standarta nosacījums darbojas šo izdevumu sliekšņu stabilitātes nosacījums – Ietvara likuma pirmā un otrā gada izdevumu sliekšņi tiek pārmantoti no iepriekšējā Ietvara likuma otrā un trešā gada izdevumu sliekšņiem. Kā atkāpe no minētā nosacījuma – izdevumu sliekšņi netiek pārmantoti, ja sliekšņu lielums saskaņā ar atjaunotajām makroekonomiskajām prognozēm atšķiras no pārmantotajiem sliekšņiem vairāk kā par 0,1% no IKP.

Fiskālo nosacījumu ieviešanā Latvijas nacionālajā likumdošanā iesaistās EK, kas izriet no Līguma 8.panta 1.punkta, kurš paredz, ka EK ir aicināta laikus iesniegt Līgumslēdzējai pusei ziņojumu par noteikumiem, kurus katra no tām pieņēmusi. EK uzdevums ir uzraudzīt kā katra Līgumslēdzēja puse ir ieviesusi Fiskālā kompakta nosacījumus nacionālajā likumdošanā.

2017.gada 22.februārī tika publicēts EK ziņojums, kurā secināts, ka Latvijas nacionālie fiskālie nosacījumi ir saskaņā ar Līguma 3.panta 2.punkta prasībām, ņemot vērā arī Latvijas sniegtos skaidrojumus par EK norādītajām neskaidrībām.

8.2. VIDĒJA TERMIŅA BUDŽETA PLĀNOŠANA

Atbilstoši LBFV vidēja termiņa valsts budžeta plānošana ir process, kurā tiek noteikti pieejamie resursi vidējam termiņam un nodrošināta šo resursu izlietošana atbilstoši valdības noteiktajām prioritātēm. Vidējs termiņš – triju gadu periods, ko veido saimnieciskais gads, kuram plāno valsts budžetu, un tam sekojošie divi saimnieciskie gadi.

Kopš 2007.gada valstī tika sagatavots vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības un fiskālās politikas ietvars (turpmāk – Ietvars) nākamajiem trijiem saimnieciskajiem gadiem, iekļaujot tajā vidēja termiņa valsts makroekonomiskās situācijas analīzi, valdības fiskālās politikas mērķus vidējam termiņam, valsts budžeta ieņēmumu prognozes un maksimāli pieļaujamo valsts budžeta kopējo izdevumu apjomu katrai ministrijai un citām centrālajām valsts iestādēm vidējam termiņam. Ņemot vērā, ka Ietvaram nebija juridiski saistošs raksturs

un tas tikai indikatīvi norādīja maksimāli pieļaujamo valsts budžeta kopējo izdevumu apjomu vidējam termiņam, radās nepieciešamība nostiprināt vidējā termiņa budžeta plānošanas sistēmu. Līdz ar to tika veikti attiecīgi grozījumi LBFV un, sākot ar 2012.gada 1.janvāri, Ietvaru, ko kopš 2007.gada tika apstiprinājis MK, sāka izstrādāt likuma formā kā Ietvara likumu, kuru apstiprina Saeima. Tādējādi Ietvara likumā iekļautajiem sasniedzamajiem finanšu rādītājiem ir juridiski saistošs spēks un uz tiem ir jābalstās gadskārtējā valsts budžeta likuma izstrādāšanā, kā arī turpmāko Ietvara likumu izstrādāšanā.

Ietvara likumu izstrādā katru gadu nākamo triju gadu periodam, pie tam katra nākamā Ietvara likuma perioda pirmajam un otrajam gadam tiek izmantoti iepriekšējā Ietvara likumā noteiktie rādītāji, kas precizēti atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajiem gadījumiem, savukārt trešajā gadā plānotie rādītāji ir jauni. Turklāt Ietvara likums tiek sasaistīts ar attīstības plānošanas dokumentiem, nodrošinot pieejamo resursu sasaisti ar valdības politikas prioritātēm vidējā termiņā un tas pakļaujas FDL noteiktajiem fiskālajiem nosacījumiem, nodrošinot pārredzamu un atbildīgu fiskālo politiku. Tādējādi Ietvara likums ir galvenais instruments fiskālās disciplīnas ievērošanā.

Ietvara likuma darbības perioda pirmais gads tiek detalizēti izvērsti gadskārtējā valsts budžeta likumā. Ietvara likumā katram likuma perioda gadam tiek norādīti vidēja termiņa budžeta mērķi un Nacionālajā attīstības plānā noteiktie prioritārie attīstības virzieni, valdības fiskālās politikas mērķu formulējums, maksimāli pieļaujama valsts budžeta izdevumu kopapjoms (arī izdevumu kopapjoms katram budžeta resoram), iekšzemes kopprodukta prognozes, valsts budžeta ieņēmumu prognozes, valsts budžeta finansiālās bilances apjoms (maksimālais deficīta līmenis un vai minimālais pārpalikuma līmenis). Atbilstoši FDL nosacījumiem vienlaikus ar Ietvara likumu 2015. – 2017.gadam tika pirmo reizi izstrādāta Fiskālo risku deklarācija, kuras mērķis ir nodrošināt fiskālo risku vispārēju vadību, kā arī fiskālo rādītāju stabilitāti vidējā termiņā.

Latvija kā ES dalībvalsts iesniedz Eiropas Komisijai Stabilitātes programmu. Latvija kā *euro* zonas dalībvalsts sagatavo arī Vispārējās valdības budžeta plāna projektus, kurā tiek norādītas galveno nākamā gada budžeta rādītāju prognozes – ieņēmumi, izdevumi, deficīts un valsts parāds, ietverot valsts budžetu, pašvaldību budžetu, no valsts budžeta daļēji finansēto atvasināto publisko personu budžetu un vispārējā valdības sektorā ieskaitītās komercsabiedrības. Minētā plāna mērķis ir iesniegt Eiropas Komisijai informāciju, kas ļautu tai novērtēt plānotā budžeta atbilstību Eiropas Savienības tiesību normām fiskālās disciplīnas jomā. Ja Eiropas Komisija konstatē, ka budžeta plāns būtiski pārkāpj ES fiskālās disciplīnas noteikumus, tā var noraidīt budžeta plānu un pieprasīt dalībvalstij veikt izmaiņas un iesniegt to atkārtoti. Tāpat Eiropas Komisija savā atzinumā var sniegt rekomendācijas plāna uzlabošanai. Procedūra paredz, ka nacionālie parlamenti ņem vērā Eiropas Komisijas atzinumu, pieņemot galīgajā lasījumā valsts budžetu.

8.3. BUDŽETA PROCEDŪRAS, T.SK. VALSTS FINANŠU STATISTIKAS PĀRVALDE

8.3.1. Budžeta procedūras

Latvijas Republikas Satversme nosaka, ka Saeima ik gadu pirms saimnieciskā gada sākšanās lemj par valsts ieņēmumu un izdevumu budžetu, kura projektu tai iesniedz MK. Gadskārtējo valsts budžeta likumu apstiprina Saeima.

Valsts budžeta līdzekļu izdevumu plānošanā sākotnēji tiek aprēķināti un saskaņoti bāzes izdevumi. Bāzes izdevumu aprēķinu un to sasaistes principus ar Ietvara likumu nosaka MK 2012.gada 11.decembra noteikumi Nr.867 „Kārtība, kādā nosakāms maksimāli pieļaujama valsts budžeta izdevumu kopapjoms un maksimāli pieļaujama valsts budžeta izdevumu kopējais apjoms katrai ministrijai un citām centrālajām valsts iestādēm vidējam

termiņam”. Tādējādi tiek noteikts nepieciešamais izdevumu apjoms, lai nodrošinātu valsts funkciju izpildi nemainīgā līmenī. Bāzes izdevumus apstiprina MK.

Kopš 2016.gada kā budžeta procesa sastāvdaļa ir ieviesta pastāvīga un sistemātiska valsts budžeta izdevumu pārskatīšana, par kuru plašāka informācija ir sniegta 6.1. sadaļā.

Ja attiecīgajos nākamajos saimnieciskajos gados atbilstoši aktuālākajām makroekonomiskās attīstības prognozēm būs pieejami līdzekļi attīstības izdevumiem, ministrijas un citas centrālās valsts iestādes sagatavo priekšlikumus atbalstāmajiem prioritārajiem pasākumiem. Priekšlikumus pasākumiem gatavo, pamatojoties uz Nacionālajā attīstības plānā, Valsts aizsardzības koncepcijā un citos attīstības plānošanas dokumentos noteiktajām prioritātēm un mērķiem. Tādējādi tiek nodrošināta valstī noteikto prioritāšu sasaiste ar valsts budžetā pieejamajiem resursiem vidējam termiņam.

Aprēķinot maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu kopapjomu, kas sastāv no valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta bāzes izdevumiem un valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta attīstības izdevumiem, FM pamatojas uz Ietvara likumu, prognozēm par makroekonomisko attīstību, kā arī ievēro valstī noteiktos fiskālos nosacījumus. Pamatojoties uz MK apstiprinātiem lēmumiem par bāzes izdevumiem un prioritāro pasākumu finansēšanu, ministrijas un citas centrālās valsts iestādes izstrādā un iesniedz FM budžeta pieprasījumus. FM sagatavo un iesniedz Ietvara likuma projektu (ar paskaidrojumiem, fiskālo risku deklarāciju, Fiskālās disciplīnas padomes fiskālās disciplīnas uzraudzības ziņojumu) un gadskārtējā valsts budžeta likuma projektu (ar paskaidrojumiem) izskatīšanai MK.

Lai nodrošinātu sabiedrībai uzskatāmu priekšstatu par to, kādi resursi ir iesaistīti valsts pamatfunkciju īstenošanā, un kādi – ES un citu ārvalstu politiku instrumentu pasākumu ieviešanā, budžets tiek sagatavots šādās sadaļās:

- valsts pamatfunkciju īstenošana (izņemot ES politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansētos un finansētos projektus un pasākumus);
- ES politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto un finansēto projektu un pasākumu īstenošana.

Gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta sagatavošanas procesā tiek kompleksi vērtēti un pēc tam atspoguļoti valsts budžeta likumā šādi rādītāji:

- valsts budžeta ieņēmumi sadalījumā pa ieņēmumu veidiem (sadalījumā pa atbildīgajām ministrijām);
- valsts budžeta izdevumi sadalījumā pa programmām (apakšprogrammām) un izdevumu veidiem atbilstoši ekonomiskajai būtībai;
- valsts budžeta finansiālā bilance;
- maksimālais valsts parāda maksimāli pieļaujамais apjoms saimnieciskā gada beigās;
- valsts vārdā izsniedzamo galvojumu apmērs;
- valsts budžeta aizdevumu kopējais palielinājums;
- valsts budžeta mērķdotāciju apmērs pašvaldībām, kā arī valsts budžeta dotācijas apmērs pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondam;
- pašvaldību aizņēmumu kopējais palielinājums un pašvaldību sniegto galvojumu kopējais palielinājums;
- citi nosacījumi, piemēram, valsts fondētu pensiju shēmas iemaksu likme un iemaksu summa.

Gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta paskaidrojumos tiek ietverts makroekonomiskās attīstības scenārija apraksts, ieņēmumu prognožu analīze, valsts budžeta izdevumu plānošanas būtiskākie elementi, ministriju izdevumu paskaidrojumi, valsts budžeta izdevumi funkcionālajā, administratīvajā un ekonomisko kategoriju sadalījumā, kā arī

informācija par plānotajiem investīciju projektiem, informācija par valsts finansiālajām saistībām (kopsavilkums), kā arī informācija par budžeta likumprojektu paketes ietvaros veiktajiem grozījumiem normatīvajos aktos. Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes paskaidrojumos iekļauj Politikas un resursu vadības kartes, prioritāros pasākumus un to īstenošanas rezultātā sagaidāmos darbības rezultātus un to rezultatīvos rādītājus, optimizācijas pasākumus, kā arī katrai pamatbudžeta vai speciālā budžeta programmai (apakšprogrammai) norāda mērķi, galvenās aktivitātes un izpildītājus, darbības rezultātus un to rezultatīvos rādītājus, finansiālos rādītājus un kopējo izdevumu izmaiņas. Savukārt Ietvara likumprojekta paskaidrojumos tiek ietverta formācija par (i) prognozēto makroekonomisko attīstību, tās vidēja termiņa risku izvērtējumu, kā arī salīdzinājumu ar iepriekšējā gada Ietvara likumā noteiktajām vidēja termiņa makroekonomiskajām prognozēm; (ii) fiskālās politikas vidēja termiņa mērķiem, to sasniegšanai īstenojamiem pasākumiem, kā arī to salīdzinājumu ar iepriekšējā Ietvara likumā noteiktajiem fiskālās politikas vidēja termiņa mērķiem; (iii) ieņēmumu prognozi vidējam termiņam, kā arī tās salīdzinājumu ar iepriekšējā Ietvara likumā vidējam termiņam noteikto ieņēmumu prognozi; (iv) valdības parāda vidēja termiņa attīstības tendencēm; (v) to, kā aprēķināti Ietvara likumprojektā noteiktie rādītāji; (vi) bilances koriģēšanu; (vii) uzkrāto bilanču starpībām un citu informāciju.

Valsts budžeta likumprojekta ietvara likumprojekta izstrādes gaitā notiek LPS un FM sarunas, kuru rezultātā tiek sagatavots MK un LPS protokola projekts, kas tiek iesniegts izskatīšanai paplašinātajā MK komitejas sēdē. Protokola projektā tiek iekļauti jautājumi par pašvaldību nodokļu ieņēmumu, ne-nodokļu ieņēmumu un citu ieņēmumu prognozēm, valsts budžeta transfertiem pašvaldībām, pašvaldību aizņēmumiem, galvojumiem, ilgtermiņa saistību apmēru un nosacījumiem, pašvaldību finanšu izlīdzināšanu, kā arī citi ar pašvaldību darbību un finansēm saistīti jautājumi. Protokols tiek pievienots gadskārtējā valsts budžeta likumprojektam un vidēja termiņa budžeta ietvara likumprojektam, MK to iesniedzot Saeimā.

Atbilstoši likumam „Par pašvaldību budžetiem”, pašvaldības izstrādā savus budžetus ne vēlāk kā divu mēnešu laikā pēc gadskārtējā valsts budžeta likuma izsludināšanas.

Ja, sākoties saimnieciskajam gadam, nav stājies spēkā gadskārtējais valsts budžeta likums, finanšu ministrs apstiprina nepieciešamos valsts budžeta izdevumus pašvaldībām ar noteikumu, ka izdevumi mēnesī nepārsniedz divpadsmito daļu no iepriekšējā gada apropriācijas.

Ja līdz saimnieciskā gada sākumam pašvaldības budžets nav apstiprināts, pašvaldības izdevumi mēnesī nedrīkst pārsniegt divpadsmito daļu no iepriekšējā gada izdevumiem ar noteikumu, ka salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu pašvaldībai nesamazinās izpildāmo funkciju apjomus.

Pašvaldībām likumā “Par pašvaldību budžetiem” ir noteikti stingri nosacījumi budžeta plānošanas un izpildes jomā – pašvaldību budžeta asignējumi nedrīkst pārsniegt budžetā plānotos apjomus.

Neatkarīgo iestāžu (tiesas, Valsts kontroles, Tiesībsarga un citas) budžeta pieprasījumiem ir īpaša loma budžeta procesā. LBFV nosaka, ka MK, sagatavojot Ietvara likuma projektu un gadskārtējā valsts budžeta likuma projektu, ir jāuzklausa neatkarīgo iestāžu viedoklis par attiecīgo iestāžu finansējuma sadaļām, jāpamato MK viedoklis finansējuma samazinājuma gadījumā, kā arī minēto sarunu rezultāti protokola veidā ir jādara zināmi likumdevējam, pievienojot tos attiecīgajiem likumprojektiem.

MK ir tiesības noteikt valsts un pašvaldību budžeta plānošanas un izpildes papildu nosacījumus, lai nodrošinātu makroekonomisko procesu izraisīto paaugstināto fiskālo, ekonomisko un sociālo risku ietekmes mazināšanas un novēršanas pasākumus un nodrošinātu starptautiskajās saistībās noteikto fiskālo kritēriju izpildi.

8.3.2. Valsts finanšu statistikas pārvaldība

CSP apkopo valdības finanšu statistiku atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (ES) Nr. 549/2013 (2013.gada 21.maijs) par Eiropas nacionālo un reģionālo kontu sistēmu Eiropas Savienībā (turpmāk EKS 2010) prasībām.

Vispārējās valdības sektora (S.13) ietvars Latvijā atbilstoši EKS 2010 metodoloģijai sastāv no trim apakšsektoriem: centrālās valdības apakšsektora (S.1311), pašvaldību apakšsektora (S.1313) un sociālās apdrošināšanas apakšsektora (S.1314).

Atbilstoši Ministru kabineta 2013.gada 10.decembra noteikumu Nr.1456 "Noteikumi par institucionālo sektoru klasifikāciju" 6. punktam, CSP sagatavo un uztur vispārējās valdības sektora sarakstu. Lai sagatavotu sarakstu un lemtu par tajā iekļaujamajām vienībām CSP ievēro EKS 2010 prasības, kā arī Eiropas savienības Statistikas biroja *Eurostat* (turpmāk – *Eurostat*) Rokasgrāmatā par valdības deficītu un valsts parādu definētos principus, kas paredz uz vispārējās valdības sektoru attiecināt valsts un pašvaldību kontrolētas un pārsvarā finansētas kapitālsabiedrības.

Vispārējās valdības sektorā uz 2017. gada 31. decembri bija 1044 neatkarīgas budžeta iestādes, no tām centrālās valdības apakšsektorā – 228 iestādes, pašvaldību apakšsektorā – 815 iestādes un sociālās apdrošināšanas fonda apakšsektorā – viena iestāde, bez tam – 131 valsts un pašvaldību kontrolēta un finansēta kapitālsabiedrība, no tām valsts kontrolētas – 52 kapitālsabiedrības, pašvaldību kontrolētas – 79 kapitālsabiedrības.

CSP katru ceturksni aprēķina šādus vispārējās valdības sektora rādītājus - ieņēmumus, izdevumus, deficītu, parādu un sagatavo vispārējās valdības ceturkšņa finanšu kontus. Informācija tiek publicēta CSP mājaslapā un nosūtīta uz *Eurostat* trīs mēnešus pēc pārskata perioda beigām.

Bez tam CSP katru gadu noteiktajos termiņos līdz 1. aprīlim (operatīvie dati) un līdz 1. oktobrim (gala dati) sagatavo un iesniedz vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikāciju (turpmāk – Notifikācija) *Eurostat*.

Notifikācija tiek sagatavota atbilstoši Ministru kabineta 2015.gada 22.decembra noteikumu Nr. 756 "Kārtība kādā sagatavo vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikāciju" prasībām. Par Notifikācijas sagatavošanu un iesniegšanu *Eurostat* atbildīgā iestāde ir CSP, kura vada regulāras starpinstitūciju darba grupas sanāksmes. Notifikācijas sagatavošanā ir iesaistīti speciālisti no Finanšu ministrijas, Valsts Kases, Centrālās finanšu un līgumu aģentūras, Aizsardzības ministrijas un Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras. Vajadzības gadījumā tiek piesaistīti speciālisti no citām institūcijām (Ekonomikas ministrijas, Labklājības ministrijas, Rīgas Domes u.c).

Notifikāciju rezultāti tiek izmantoti valstu izvērtēšanai par to, kā tiek nodrošināta ekonomisko rādītāju atbilstība Māstrihtas līgumā noteiktajiem kritērijiem, t.i., plānotā un faktiskā vispārējās valdības sektora budžeta deficīta attiecība pret iekšzemes kopproduktu tirgus cenās nedrīkst pārsniegt 3% un valdības parāda attiecība pret iekšzemes kopproduktu tirgus cenās nedrīkst būt lielāka par 60 %, kas aprēķināti atbilstoši EKS 2010 prasībām.

Latvija ir ieviesusi Padomes Direktīvu 2011/85/ES (2011. gada 8. novembris) par prasībām dalībvalstu budžeta struktūrām, kas nosaka detalizētus informācijas publicēšanas nosacījumus ES dalībvalstīm ar mērķi stiprināt ES fiskālo un ekonomikas pārvaldību un veicināt pārmērīga budžeta deficīta situācijas iestāšanās novēršanu. Lai izpildītu Padomes Direktīvas 2011/85/ES prasības, ar CSP administratīvo atbalstu tiek sagatavoti un publiskoti informācija par fiskālajiem rādītājiem, kā arī detalizēta pārejas tabula budžeta datiem no naudas plūsmas pēc nacionālās klasifikācijas uz vispārējās valdības sektora datiem pēc EKS 2010 metodoloģijas. Šī informācija tiek publicēta Finanšu ministrijas mājas lapā. Regulāri tiek publiskota šāda informācija:

- fiskālie dati (mēneša un ceturkšņa dati);
- vispārējās valdības sektora galvojumi (gada dati);
- ienākumus nenesošie kredīti (gada dati);
- ārpus-bilances publisko un privāto partnerību koriģētā vērtība (gada dati);
- publisko kapitālsabiedrību saistības (gada dati);
- vispārējās valdības sektora līdzdalības vērtība kapitālsabiedrību kapitālā (gada dati).

PIELIKUMI

1a.tabula. Izaugsme un ar to saistītie faktori

	EKS Kods	2017 ³⁵	2017 ³⁵	2018p	2019p	2020p	2021p
		milj. euro	Pieaugums %				
1. IKP 2010.gada cenās	B1*g	22 792	4,5	4,0	3,4	3,0	2,9
2. IKP faktiskajās cenās	B1*g	26 851	7,7	7,2	6,5	5,8	5,4
IKP pēc izlietojuma 2010.gada cenās							
3. Privātais patēriņš	P3	14 395	5,1	6,1	3,5	2,8	2,6
4. Sabiedriskais patēriņš	P3	3 841	4,1	3,1	2,8	2,8	2,6
5. Kopējā pamatkapitāla veidošana	P51	4 554	16,0	11,2	9,0	7,1	7,0
6. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53	862	-	-	-	-	-
7. Eksports	P6	14 189	4,4	4,0	3,9	3,8	3,8
8. Imports	P7	15 049	9,2	7,6	4,7	4,6	4,5
Ieguldījums IKP izaugsmē							
9. Kopējais iekšzemes pieprasījums			6,8	6,6	4,6	3,9	3,7
10. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53		0,8	-0,1	-0,5	0,0	0,0
11. Eksporta-importa bilance	B11		-3,1	-2,5	-0,8	-0,8	-0,8

1b.tabula. Patēriņa cenu izmaiņas

	EKS Kods	2017 ³⁵	2017 ³⁵	2018	2019	2020	2021
		līmenis	Pieaugums %				
1. IKP deflators			3,0	3,1	3,0	2,7	2,5
2. Privātā patēriņa deflators			3,0	2,8	2,4	2,1	2,1
3. SPCI izmaiņas (gads pret gadu)			2,9	2,8	2,4	2,1	2,1
4. Sabiedriskā patēriņa deflators			3,6	3,0	3,0	2,7	2,4
5. Investīciju deflators			0,8	2,3	3,2	2,9	2,0
6. Eksporta (preču un pakalpojumu) deflators			3,5	4,3	4,3	4,3	4,3
7. Importa (preču un pakalpojumu) deflators			2,8	3,6	3,6	3,6	3,6

1c.tabula. Darba tirgus attīstība

	EKS Kods	2017 ³⁵	2017 ³⁵	2018	2019	2020	2021
		Līmenis	Pieaugums %				
1. Nodarbinātība, cilvēki, tūkst		893	0,2	0,1	0,0	0,0	-0,1
2. Nodarbinātība, darba stundas		1 318 819 578	0,9	0,1	0,0	0,0	-0,1
3. Bezdarba līmenis (%)			8,7	8,0	7,7	7,2	7,0
4. Darba ražīgums, uz nodarbināto			4,3	3,9	3,4	3,0	3,0
5. Darba ražīgums, uz darba stundu			3,6	3,9	3,4	3,0	3,0
6. Atlīdzība nodarbinātajiem, milj. euro, faktiskās cenās	D.1	11 505	8,2	8,1	6,0	5,5	4,9

³⁵ Dati publicēti līdz 28.02.2018.

7. Atlīdzība nodarbinātajam, <i>euro</i>		926	7,8	8,0	6,0	5,5	5,0
--	--	-----	-----	-----	-----	-----	-----

1d.tabula. Sektoru bilances

% no IKP	EKS kods	2017	2018	2019	2020	2021
1. Tekošais un kapitāla kods	B.9	0,0	-1,6	-2,3	-2,8	-3,7
t.sk.:						
- Preču un pakalpojumu bilance		-1,4	-3,6	-4,2	-4,9	-5,5
- Ienākumu un pārvedumu bilance		0,6	0,3	0,3	0,3	0,0
- Kapitāla kods		0,8	1,8	1,6	1,7	1,8
2. Neto aizdevumi/ aizņemšanās privātajā sektorā	B.9	0,5	-0,7	-1,4	-2,4	-3,3
3. Neto aizdevumi/ aizņemšanās vispārējās valdības sektorā	EDP B.9	-0,5	-0,9	-0,9	-0,4	-0,4
4. Statistiskā novirze		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

2a.tabula. Vispārējās valdības budžeta attīstība

	EKS kods	2017*	2017*	2018	2019	2020	2021
		milj. <i>euro</i>	% no IKP				
Neto aizdevumi (+) vai aizņēmumi (-) (B.9) pa apakš-sektoriem							
1. Vispārējā valdība	S.13	-125,2	-0,5	-0,9	-0,9	-0,4	-0,4
2. Centrālā valdība	S.1311	-159,3	-0,6	-1,3	-1,0	-0,5	-0,4
3. Pavalsts valdība	S.1312						
4. Vietējā valdība	S.1313	-46,2	-0,2	-0,1	-0,1	-0,1	0,0
5. Sociālās nodrošināšanas fondi	S.1314	80,3	0,3	0,5	0,3	0,1	0,1
Vispārējā valdība (S.13)							
6. Kopējie ieņēmumi	TR	9 964,7	37,1	36,8	36,1	36,4	35,3
7. Kopējie izdevumi	TE	10 089,9	37,6	37,8	37,1	36,8	35,7
8. Budžeta bilance	B.9	-125,2	-0,5	-0,9	-0,9	-0,4	-0,4
9. Procentu izdevumi	D.41	264,8	1,0	0,8	0,9	0,9	0,8
10. Primārā bilance		139,6	0,5	-0,1	0,0	0,5	0,4
11. Vienreizēji un citi īslaicīgi pasākumi							
Ieņēmumu sadaļas							
12. Nodokļi kopā (12=12a+12b+12c)		6 092,3	22,7	21,4	20,9	21,3	21,0
12a. Ražošanas un importa nodokļi	D.2	3 788,6	14,1	14,3	14,4	14,5	14,4
12b. Ienākuma un mantas kārtējie nodokļi	D.5	2 301,0	8,6	7,1	6,5	6,7	6,6
12c. Kapitāla nodokļi	D.91	2,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
13. Sociālās iemaksas	D.61	2 343,1	8,7	9,5	9,4	9,4	9,3
14. Īpašuma ienākumi	D.4	180,6	0,7	0,6	0,6	0,5	0,1
15. Pārējie ieņēmumi		1 348,6	5,0	5,3	5,3	5,3	4,8
16. Kopējie ieņēmumi	TR	9 964,7	37,1	36,8	36,1	36,4	35,3
Nodokļu slogs (D.2**+D.5+D.61+D.91-D.995)		8 394,9	31,3	30,7	30,2	30,5	30,3
Izdevumu sadaļas							
17. Atlīdzība nodarbinātajiem un starppatēriņš	D.1+P.2	4 417,0	16,5	16,8	16,2	16,0	14,9
17a. Atlīdzība nodarbinātajiem	D.1	2 786,8	10,4	10,5	10,1	9,9	9,5
17b. Starppatēriņš	P.2	1 630,2	6,1	6,4	6,2	6,1	5,5
18. Sociālie maksājumi (18=18a+18b)		3 044,9	11,3	11,7	11,7	11,7	11,7
tai skaitā bezdarbnieku pabalsti		112,9	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
18a. Sociālie pārvedumi piegādāti caur tirgus ražotājiem	D.6311, D.63121, D.63131	315,4	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2

18b. Sociālie pārvedumi, kas nav sociālie pārvedumi natūrā	D.62	2 729,5	10,2	10,5	10,5	10,5	10,5
19.=9. Procentu izdevumi	D.41	264,8	1,0	0,8	0,9	0,9	0,8
20. Subsīdijas	D.3	405,7	1,5	1,6	1,5	1,4	1,7
21. Bruto kopējā pamatkapitāla veidošana	P.51	1241,2	4,6	4,8	4,7	4,4	4,3
22. Kapitālo izdevumu transferti	D.9	34,4	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
23. Pārējie izdevumi		681,8	2,5	1,9	2,0	2,4	2,2
24.=7. Kopējie izdevumi	TE	10 089,9	37,6	37,8	37,1	36,8	35,7
Valdības patēriņš	P.3	4 932,5	18,4	18,9	18,3	18,1	16,9

* FM novērtējums

** Ieskaitot ES budžetā iekasēto nodokļu daļu

2b.tabula. Prognozes pie nemainīgas politikas

	2017	2017	2018	2019	2020	2021
	milj. euro	% no IKP				
1. Kopējie ieņēmumi pie nemainīgas politikas	9 964,7	37,1	36,8	36,1	36,4	35,3
2. Kopējie izdevumi pie nemainīgas politikas	10 089,9	37,6	37,8	37,1	36,9	35,6

2c.tabula. Izdevumi, kas tiek izslēgti no izdevumu kritērija

	2017	2017	2018	2019	2020	2021
	milj. euro	% no IKP				
1. Izdevumi ārvalstu finanšu palīdzības projektiem, kas atbilst saņemtajiem ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumiem	365,0	1,4	1,6	1,6	1,6	1,3
1.a no kuriem kapitālie izdevumi (bruto pamatkapitāla veidošana), kas atbilst saņemtajiem ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumiem	240,6	0,9	1,1	1,1	1,1	0,9
2. Cikliskie izdevumi bezdarbnieku pabalstiem	-20,7	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
3. Diskrecionāri ieņēmumu pasākumi	214,8	0,8	0,1	-0,2	-0,2	0,0
4. Ieņēmumu palielinājums, kas apstiprināts ar likumu						

3.tabula. Vispārējās valdības izdevumi funkciju sadalījumā

% no IKP	COFOG kods	2016	2021
1. Vispārējie sabiedriskie pakalpojumi*	1	4,4	4,3
2. Aizsardzība	2	1,6	2,0
3. Sabiedriskā kārtība un drošība	3	2,2	2,0
4. Ekonomiskā darbība	4	4,9	4,6
5. Vides aizsardzība	5	0,5	0,5
6. Mājoklis un komunālā saimniecība	6	0,9	0,8
7. Veselība	7	3,7	3,7
8. Atpūta, kultūra un reliģija	8	1,4	1,4
9. Izglītība	9	5,5	5,1
10. Sociālā aizsardzība	10	12,0	11,2
11. Kopējie izdevumi**	TE	37,3	35,7

* ieskaitot fiskālā nodrošinājuma rezervi (0,1% no IKP)

** ieskaitot fiskālā nodrošinājuma rezervi (0,1% no IKP) un fiskālo telpu

4.tabula. Vispārējās valdības parāda attīstība un parāda izmaiņas ietekmējošie faktori 2017. – 2021.gadā

% no IKP	EKS Kods	2017	2018	2019	2020	2021
1. Bruto parāds		40,2%	38,4%	37,4%	38,0%	35,6%
2. Bruto parāda izmaiņas		-0,3%	-1,7%	-1,1%	0,6%	-2,4%
Kopējā parāda izmaiņas ietekmējošie faktori						
3. Primārā bilance		0,5%	-0,1%	0,0%	0,5%	0,4%
4. Procentu maksājumi	EDP D.41	1,0%	0,8%	0,9%	0,9%	0,8%
5. Krājumu izmaiņas, t.sk.		-0,8%	-2,7%	-2,0%	0,2%	-2,8%
Valsts parāda netiesā procentu likme		2,6%	2,2%	2,4%	2,6%	2,2%
Citi mainīgie						
6. Likvīdi finanšu aktīvi		8,2%				
7. Neto finansiālais parāds (7=1-6)		31,9%				
8. Parāda amortizācija		3,8%	2,7%	1,2%	3,8%	4,2%
9. Ārvalstu valūtā denominētā parāda īpatsvars		10,5%	10,0%	7,4%	4,2%	0,9%
10. Vidējā dzēšana		6.88 gadi				

5.tabula. Cikliskā attīstība

% no IKP	EKS Kods	2017	2018	2019	2020	2021
1. IKP pieaugums salīdzināmās cenās (%)	B1g	4,5	4,0	3,4	3,0	2,9
2. Faktiskā budžeta bilance	B.9	-0,5	-0,9	-0,9	-0,4	-0,4
3. Procentu izdevumi	D.41	1,0	0,8	0,9	0,9	0,8
4. Vienreizēji un citi īslaicīgi pasākumi						
5. Potenciālā IKP pieaugums (%)		3,3	3,4	3,4	3,3	3,2
ieguldījums:						
- nodarbinātības		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- kapitāla		2,1	2,2	2,2	2,1	2,0
- kopējās ražošanas faktoru produktivitātes		1,2	1,2	1,3	1,2	1,2
6. Starpība starp faktisko un potenciālo IKP (% no potenciālā IKP)		0,5	1,1	1,0	0,7	0,3
7. Budžeta bilances cikliskā komponente		0,2	0,4	0,4	0,3	0,1
8. Cikliski koriģētā bilance (2-7)		-0,7	-1,4	-1,3	-0,7	-0,5
9. Cikliski koriģētā primārā bilance (8+3)		0,3	-0,5	-0,4	0,2	0,3
10. Strukturālā bilance (8-4)		-0,7	-1,4	-1,3	-0,7	-0,5

* strukturālā bilance uzrādīta, tajā iekļaujot vienreizējo pasākumu - nodokļu reformas izsaukto bilances īstermiņa samazinājumu, jo saskaņā ar SIP noteikumu piemērošanas praksi, EK to neatzīs par vienreizēju pasākumu (*one-off*).

6.tabula. Salīdzinājums ar Stabilitātes programmas 2017. – 2020.gadam prognozēm

	EKS Kods	2017	2018	2019	2020	2021
IKP pieaugums (%)	B1g					
2017.gads		3,2	3,4	3,2	3,0	-
2018.gads		4,5	4,0	3,4	3,0	2,9
Izmaiņas		1,3	0,6	0,2	0,0	-
Faktiskā budžeta bilance (% no IKP)	B.9					
2017.gads		-0,8	-1,6	-1,2	-0,5	-
2018.gads		-0,5	-0,9	-0,9	-0,4	-0,4
Izmaiņas		0,3	0,7	0,3	0,1	-

Vispārējās valdības kopējais parāds (% no IKP)						
2017.gads		39,2	38,2	39,4	40,4	-
2018.gads		40,2	38,4	37,4	38,0	35,6
Izmaiņas		+1,0	+0,2	-2,0	-2,4	-

7.tabula. Publisko finanšu ilgtspēja³⁶

% no IKP	2016	2020	2030	2040	2050	2060	2070
Ar vecumu saistītie vispārējās valdības budžeta izdevumi	16,4	15,7	16,1	16,2	15,9	16,2	15,0
Pensiju izdevumi (valsts pensijām), ieskaitot valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu, bet neieskaitot 2.pensiju līmeni, no tām:	7,4	6,8	6,2	6,3	6,1	5,6	4,7
Vecuma un priekšlaicīgās pensijas – uz iemaksām balstītās	6,6	6,1	5,6	5,8	5,6	5,2	4,2
Citas pensijas (t.sk. invaliditātes, apgādnieka zaudējuma gadījumā)	0,8	0,7	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5
Ne-sociālās apdrošināšanas pensijas (iesk. minimālās pensijas un minimālā ienākuma nodrošināšanu)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Veselības aprūpes izdevumi	3,7	3,9	4,2	4,4	4,5	4,4	4,3
Ilglaicīgās aprūpes izdevumi	0,4	0,4	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6
Izglītības izdevumi	4,5	4,2	4,8	4,6	4,5	5,2	5,0
Izdevumi bezdarbnieku pabalstiem	0,4	0,3	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3
Sociālās apdrošināšanas iemaksas valsts pensiju speciālajā budžetā, tai skaitā iemaksas invaliditātes apdrošināšanai un citi ieņēmumi pensiju budžetā	6,8	7,5	6,7	6,6	6,5	6,5	6,5
Sistēmiskas pensiju reformas							
Sociālās apdrošināšanas iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā	1,7	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9
Pensiju izdevumi no valsts fondēto pensiju shēmas	-	0,0	0,3	0,7	1,5	2,3	2,6
Pieņēmumi							
Darba produktivitātes (stundā) pieaugums, %	1,6	4,8	3,9	2,4	2,0	1,8	1,5
Potenciālā IKP pieaugums, % salīdzināmās cenās	1,4	4,2	2,7	1,7	0,9	1,2	1,5
Līdzdalības līmenis, vīrieši (vecuma grupa 20–64)	83,8	82,9	83,3	83,8	84,2	86,3	85,0
Līdzdalības līmenis, sievietes (vecuma grupa 20–64)	78,6	79,2	81,2	81,4	82,3	84,7	83,3
Līdzdalības līmenis, kopā (vecuma grupa 20–64)	81,2	81,0	82,2	82,6	83,3	85,5	84,2
Bezdarba līmenis (vecuma grupa 20–64)	9,8	9,0	9,7	8,8	7,9	7,9	7,9
Iedzīvotāji (vecuma grupa 65+), % no kopējā iedzīvotāju skaita	19,8	20,8	25,4	29,2	31,6	33,1	29,6

³⁶ Datu avots: AWG, The 2015 Ageing Report: Underlying Assumptions and Projection Methodologies, 2014; The 2015 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the 28 EU Member States (2013-2060)

7a.tabula Netiešās saistības

% no IKP	2017
Valsts un pašvaldību galvojumi	1,4%
No kurām saistīti ar finanšu sektoru	0,7%

8.tabula. Ārējās vides pamata pieņēmumi

	2017	2018	2019	2020	2021
Īstermiņa procentu likme <i>euro</i> zonā (gada vidējā)		-0,3	0,0	0,1	0,1
Ilgtermiņa procentu likme <i>euro</i> zonā (gada vidējā)		0,7	0,9	1,0	1,0
EUR/USD kurss (gada vidējais)	1,13	1,23	1,23	1,23	1,23
Nominālais efektīvais maiņas kurss ES	3,5	3,9	0,0	0,0	0,0
Pasaules IKP, izņemot ES, pieaugums salīdzināmās cenās, %	3,5	3,7	3,7	3,7	3,7
ES IKP pieaugums salīdzināmās cenās, %	2,4	2,3	2,0	2,0	2,0
Pasaules preču un pakalpojumu tirdzniecības apjomu izmaiņas ES eksporta tirgos, izslēdzot ES, %	4,0	3,8	3,8	3,8	3,8
Pasaules preču un pakalpojumu importa apjomu izmaiņas, izslēdzot ES, %	4,2	4,1	4,1	4,1	4,1
Naftas cena (<i>Brent</i> , USD par barelu)	54,6	68,3	64,2	63,0	63,0

Finanšu ministre

D.Reizniece–Ozola

Gusāre 67083911
elina.gusare@fm.gov.lv